



**ANNE BABALARIN BEBEKLERİNE BAĞLANMALARI İLE
SOSYAL DESTEK ALGILARININ İNCELENMESİ**

Esra Ulaş

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
ÇOCUK GELİŞİMİ VE EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI**

**GAZİ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

OCAK, 2021

TELİF HAKKI VE TEZ FOTOKOPİ İZİN FORMU

Bu tezin tüm hakları saklıdır. Kaynak göstermek koşuluyla tezin teslim tarihinden itibaren (.....) ay sonra tezden fotokopi çektirilebilir.

YAZARIN

Adı : Esra

Soyadı : Ulaş

Bölümü : Çocuk Gelişimi ve Eğitimi

İmza :

Teslim tarihi :

TEZİN

Türkçe Adı : Anne Babaların Bebeklerine Bağlanmaları ile Sosyal Destek Algılarının İncelenmesi

İngilizce Adı : Investigation Of Mothers And Fathers' Attachment To Their Babies and Their Social Support Perception

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI

Tez yazma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyduğumu, yararlandığım tüm kaynakları kaynak gösterme ilkelerine uygun olarak kaynakçada belirttiğimi ve bu bölümler dışındaki tüm ifadelerin şahsıma ait olduğunu beyan ederim.

Yazarın Adı Soyadı: Esra Ulaş

İmza :

JÜRİ ONAY SAYFASI

Esra Ulaş tarafından hazırlanan ”Anne Babaların Bebeklerine Bağlanmaları ile Sosyal Destek Algılarının İncelenmesi” adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından oy birliği / oy çokluğu ile Gazi Üniversitesi Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Anabilim Dalı’nda Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Prof. Dr. Ayşe Belgin AKSOY

(Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Ana Bilim Dalı, Gazi Üniversitesi)

Başkan: Prof. Dr. Abide GÜNGÖR AYTAR

(Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Ana Bilim Dalı, Gazi Üniversitesi)

Üye: Prof. Dr. Neriman ARAL

(Çocuk Gelişimi Ana Bilim Dalı, Ankara Üniversitesi)

Tez Savunma Tarihi: 18 /01 /2021

Bu tezin Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Anabilim Dalı’nda Yüksek Lisans tezi olması için şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Unvan Ad Soyad

Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürü

Çocuklarıma

TEŞEKKÜR

Araştırmanın yapıldığı süreçte donanım ve tecrübesiyle bana rehber olan, hiçbir zaman manevi desteğini ve anlayışını benden esirgemeyen, kanatları altında yürüdüğüm bu yolda benim kendimi geliştirebileceğime olan inancımı güçlendiren çok değerli danışmanım Prof. Dr. Ayşe Belgin AKSOY' a sonsuz teşekkürlerimi ve saygılarımı sunuyorum.

Yüksek Lisans Eğitimine başladığım günden itibaren benim ufkumu açmamda ilmek ilmek emeği geçen tüm değerli hocalarım Prof. Dr. Abide GÜNGÖR AYTAR'a, Prof. Dr. Neslihan AVCI'ya ve Prof. Dr. Ayşe Dilek ÖĞRETİR ÖZÇELİK'e saygı ve teşekkürlerimi sunuyorum. Araştırmaya katkılarından dolayı jüri üyeleri Prof. Dr. Abide GÜNGÖR AYTAR'a ve Prof. Dr. Neriman ARAL'a ayrıca teşekkür ediyorum.

Yüksek Lisans Eğitimine başlamam için bana motivasyon kaynağı olan ve beni yüreklendiren değerli arkadaşım Songül ZORBAY VARO'a, araştırma sürecinin başından itibaren karşılaştığım zorlu anlarda deneyim ve donanımlarıyla bana rehber olan ve benden desteğini esirgemeyen kıymetli arkadaşım Neslihan KAYMAK'a, tüm süreçte çalışma azmimi artıran ve beni destekleyen tüm dostlarıma teşekkür ederim.

Hayatın her evresinde öğrenebileceğime ve başarabileceğime dair inancımı taze tutmamda varlıklarıyla bana çok şey katan küçük meleklerim kızım Zeyneb Hifa ULAŞ'a ve oğlum Gökalp Miraç ULAŞ'a, desteğini hayat boyu bir dağ gibi sıcacık arkamda hissettiğim ve yaşayacaklarım karşısında beni cesaretlendiren başta büyükbabam Dilaver KARATOKUŞ'a, sevgili eşim Süleyman ULAŞ'a, güzel annem Latife KARATOKUŞ'a, değerli babam Atila KARATOKUŞ'a ve sevgili kardeşim Büşra Nur KARATOKUŞ'a sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

ANNE BABALARIN BEBEKLERİNE BAĞLANMALARI İLE SOSYAL DESTEK ALGILARININ İNCELENMESİ

(Yüksek Lisans Tezi)

Esra Ulaş

GAZİ ÜNİVERSİTESİ

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Aralık 2020

ÖZ

Bu araştırmada 6-12 aylar arasında bebeği olan anne babaların bebeklerine bağlanma düzeyleri ve bunları etkileyebilen bazı değişkenlerin incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmada nicel araştırma yöntemlerinden korelasyonel araştırma modeli kullanılmıştır. Araştırmanın çalışma grubunda Ankara’da ikamet eden, 6-12 aylar arasında bebeği olan ve evlilik birliktelikleri devam eden 168 anne ve 168 baba yer almıştır. Veri toplama sürecinde anne, baba ve bebeğe ait kişisel bilgilere ulaşmak amacıyla anne babalara “Demografik Bilgi Formu” ve anne babaların algıladıkları sosyal destek düzeyini ölçmek amacıyla “Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği”, bebeklerine bağlanma düzeylerini ölçmek amacıyla annelere “Maternal Bağlanma Ölçeği” ile babalara “Baba Bebek Bağlanma Ölçeği” kullanılmıştır. Veri analizi yöntemini belirlemek amacıyla bağımlı değişkenlere ait puanların dağılımları Kolmogorov-Smirnov ve Shapiro-Wilk testleri ile incelenmiş ve dağılımların normal olmadığı görülmüştür. Bu nedenle yapılan analizlerde Nonparametrik istatistiksel teknikler kullanılmıştır. Verilerin analizinde değişkenler arası ilişkiler belirlenirken Spearman Brown Sıra Farkları Korelasyon Katsayısı kullanılmış, fark analizleri için de Kruskal-Wallis H testi ve Mann-Whitney U testi kullanılmıştır. Elde edilen sonuçlara göre annelerin bebeklerine bağlanma düzeyleri ile babaların bebeklerine bağlanma düzeyleri arasında orta düzeyde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Benzer şekilde anne babaların algıladıkları sosyal destek düzeyleri arasında orta düzeyde anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır. Annelerin bebeklerine bağlanma düzeyleri ile algıladıkları sosyal destek düzeyleri arasındaki ilişki orta düzeyde anlamlı görülürken, babaların bebeklerine

bağlanma düzeyleri ile algıladıkları sosyal destek düzeyleri arasında düşük düzeyde anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Belirlenen değişkenlere bağlı anne ve babaların bebeklerine bağlanma düzeylerinde görülen farklılıklar incelendiğinde annelerde yaş, öğrenim düzeyi ve bebeğin doğum sırası değişkenlerinin; babalarda yaş, öğrenim düzeyi, bebeğin doğum sırası ve gebeliğin planlanma durumu değişkenleri ile bağlanma düzeyleri arasında anlamlı şekilde farklılık bulunmuştur. Bu sonuca göre anne babalarda yaş arttıkça bebeklerine bağlanma düzeylerinin azaldığı, öğrenim düzeyleri arttıkça bağlanma düzeylerinin arttığı, anne babaların ilk çocuklarına diğer çocuklardan daha yüksek düzeyde bağlandıkları ve bebeğin cinsiyeti değişkenine göre anne ve babaların bebeklerine bağlanma düzeylerinde farklılık olmadığı görülmüştür. Benzer değişkenlere bağlı olarak anne babaların sosyal destek algı düzeylerinde görülen farklılıklar incelendiğinde, anne babaların öğrenim düzeyleri arttıkça sosyal destek algı düzeylerinin arttığı bulunurken bebeğin cinsiyeti, doğum sırası ve gebeliğin planlanma durumu değişkenlerine göre anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür. Bu araştırma sonucunda 6-12 aylar arasında bebeği olan anne babaların bebeklerine bağlanma düzeyleri ile algıladıkları sosyal destek arasında olumlu yönde anlamlı ilişki olduğu ortaya konulmuştur.

Anahtar Kelimeler : Maternal Bağlanma, Paternal Bağlanma, Sosyal Destek

Sayfa Adedi : 171

Danışman : Prof. Dr. Ayşe Belgin AKSOY

INVESTIGATION OF MOTHERS AND FATHERS' ATTACHMENT TO THEIR BABIES AND THEIR SOCIAL SUPPORT PERCEPTION

(Master's Thesis)

Esra Ulaş

GAZİ UNIVERSITY

EDUCATIONAL SCIENCES INSTITUTE

December 2020

ABSTRACT

In the current study, it was aimed to investigate the level of attachment of mothers and fathers having babies aged 6-12 months to their babies and some variables that might affect this level of attachment. For this purpose, the current study employed the correlational research model, one of the quantitative research methods. The study group of the current research is comprised of 168 mothers and 168 fathers who live in Ankara, who have babies aged 6-12 months and who are still married. In the data collection process, a "Demographic Information Form" was used to elicit personal information about the mothers, fathers and babies; the "Multi-dimensional Perceived Social Support Scale" was used to measure the level of social support perceived by the mothers and fathers and the "Maternal Attachment Scale" was administered to the mothers and the "Father-Baby Attachment Scale" was administered to the fathers to measure their level of attachment to their babies. In order to determine the data analysis method, the distributions of the scores belonging to the dependent variables were examined by using Kolmogorov-Smirnov and Shapiro-Wilk tests and the distributions were found to be not normal. Thus, non-parametric statistical techniques were used in the analyses conducted. In the analysis of the data, Spearman Brown Rank Correlation Coefficient analysis was used while determining the correlations between the variables and Kruskal-Wallis H test and Mann-Whitney U test were used for difference analysis. According to the results obtained, the correlation between the mothers' level of babies attachment and the fathers' level of babies attachment was found to be medium and

significant. Similarly, a medium and significant correlation was found between the levels of social support perceived by the mothers and fathers. While the mothers' level of to mothers babies attachment was found to be moderately correlated with their perceived social support, a low and significant correlation was found between the fathers' level of to hers babies attachment and their perceived social support. When the effects of the variables thought to affect the attachment were examined, it was found that the level of attachment varies significantly depending on the mother's age, education level and the birth order of the baby and the father's age, education level, the birth order of the baby and whether the pregnancy is planned. Accordingly, with the mothers and fathers' increasing age, their level of attachment to their babies decreases; with their increasing level of education, their level of attachment increases; the fathers and mothers have a higher level of attachment to their first borns than their other children and the age of the baby is not effective on mothers and fathers' of to babies attachment. When the effects of the same variables on the mothers and fathers' perceived social support were examined, it was found that with increasing level of the mothers and fathers' education, their level of perceived social support also increases, and that their level of perceived social support does not vary significantly depending on the gender of the baby, the birth order of the baby and whether the pregnancy is planned. As a result of this study, it was revealed that there is a positive significant relationship between the attachment levels of parents with babies between the ages of 6-12 months and the social support they perceive.

Key Words : Maternal Attachment, Paternal Attachment, Social Support

Page Number : 171

Supervisor : Prof. Dr. Ayşe Belgin AKSOY

İÇİNDEKİLER

ÖZ	vi
ABSTRACT	viii
İÇİNDEKİLER.....	x
TABLolar LİSTESİ.....	xiii
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xv
SİMGELER VE KISALTMALAR LİSTESİ.....	xvi
BÖLÜM I	1
GİRİŞ.....	1
Problem Durumu	1
Araştırmanın Amacı	4
Araştırmanın Önemi.....	6
Varsayımlar	8
Kapsam ve Sınırlılıklar.....	9
Tanımlar	9
BÖLÜM II.....	10
KURAMSAL ÇERÇEVE	10
Bağlanma Kuramı.....	10
Bağlanmanın Bebeklerde Gelişimi	11
Bağlanma Evreleri	13
<i>Tanışma Evresi</i>	14
<i>Sahiplenme Evresi</i>	14
<i>Bağlanma Evresi</i>	14
Bağlanma Türleri.....	15
<i>Güvenli Bağlanma</i>	16
<i>Kaygılı-Kararsız (İki Yönlü) Bağlanma</i>	17
<i>Kaçınmacı Bağlanma</i>	18
Bağlanmada İçsel/Zihinsel Çalışma Modeli	19

Maternal (Anne Bebek) Bağlanma.....	19
Paternal (Baba Bebek) Bağlanma	21
Bağlanmayı Etkileyen Faktörler.....	25
Bağlanma Figüründen Ayrılma	30
<i>Protesto (Ayrılık Kaygısıyla İlişkili)</i>	31
<i>Çaresizlik (Keder ve Yas Tutmayla İlişkili)</i>	32
<i>Reddetme-Kopma (Savunma Mekanizmalarıyla İlişkili)</i>	32
Sosyal Destek	33
Algılanan Sosyal Destek.....	34
Sosyal Destek Kuramları.....	35
<i>Lieberman'ın Kuramı</i>	35
<i>Jean Ball'ın Kuramı</i>	35
Sosyal Destek ve Bağlanma	37
İlgili Araştırmalar	39
Maternal (Anne Bebek) Bağlanma ile İlgili Araştırmalar	39
Paternal (Baba Bebek) Bağlanma ile İlgili Araştırmalar	47
Sosyal Destek ile İlgili Araştırmalar.....	52
Sosyal Destek ve Bağlanma ile İlgili Araştırmalar.....	58
BÖLÜM III	62
YÖNTEM.....	62
Araştırmanın Modeli	62
Çalışma grubu	62
Veri Toplama Araçları	65
Demografik Bilgi Formu	66
Maternal Bağlanma Ölçeği (MBÖ)	66
Baba Bebek Bağlanması Ölçeği	67
Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği (ÇBASDÖ).....	68
Verilerin Toplanması.....	69
Verilerin Analizi.....	70
BÖLÜM IV	72
BULGULAR VE TARTIŞMA	72
BÖLÜM V	119
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	119
Sonuç	119

Öneriler	123
KAYNAKLAR.....	125
EKLER	151
EK 1. Anne Babaların Doğum Öncesi ve Sonrası Yaşantılarına Dair Betimsel Bulgular	152
EK. 2. Katılımcılar İçin Bilgilendirilmiş Gönüllü Olur Formu.....	154
EK 3. Demografik Bilgi Formu.....	156
EK 4. Maternal Bağlanma Ölçeği (MBÖ) Kullanım İzni	159
EK 5. Baba Bebek Bağlanma Ölçeği Kullanım İzni	160
EK 6. Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği (ÇBASDÖ) Kullanım İzni.....	161
EK 7. Dağılımların Normallik Analizine İlişkin Sonuçlar	162
EK 8. Gazi Üniversitesi Etik Komisyonu Araştırma İzni	169

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. <i>Bebeklerin Demografik Bilgilerine Ait Frekans ve Yüzde Dağılımı</i>	63
Tablo 2. <i>Anne ve Babaların Demografik Bilgilerine Ait Frekans ve Yüzde Dağılımı</i>	64
Tablo 3. <i>Maternal Bağlanma Ölçeğinden Elde Edilen Ölçme Sonuçlarının Güvenirliğine İlişkin Cronbach Alpha (α) Güvenirlik Katsayısı</i>	67
Tablo 4. <i>Baba Bebek Bağlanma Ölçeğinden Elde Edilen Ölçme Sonuçlarının Güvenirliğine İlişkin Cronbach Alpha (α) Güvenirlik Katsayısı</i>	68
Tablo 5. <i>Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeğinden Elde Edilen Ölçme Sonuçlarının Güvenirliğine İlişkin Cronbach Alpha (α) Güvenirlik Katsayısı</i>	69
Tablo 6. <i>Annelerin Bebeklerine Bağlanma Düzeyleri ve Babaların Bebeklerine Bağlanma Düzeyleri Arasındaki İlişkiye Ait Spearman Brown Sıra Farkları Korelasyon Katsayısı Analizi Sonuçları</i>	72
Tablo 7. <i>Annelerin Algılanan Sosyal Destek Düzeyleri ile Babaların Algılanan Sosyal Destek Düzeyleri Arasındaki İlişkiye Ait Spearman Brown Sıra Farkları Korelasyon Katsayısı Analizi Sonuçları</i>	75
Tablo 8. <i>Annelerin Bebeklerine Bağlanma Düzeyleri ve Algılanan Sosyal Destek Düzeyleri Arasındaki İlişkiye Ait Spearman Brown Sıra Farkları Korelasyon Katsayısı Analizi Sonuçları</i>	78
Tablo 9. <i>Babaların Bebeklerine Bağlanma Düzeyleri ve Algılanan Sosyal Destek Düzeyleri Arasındaki İlişkiye Ait Spearman Brown Sıra Farkları Korelasyon Katsayısı Analizi Sonuçları</i>	80
Tablo 10. <i>Annelerin Maternal Bağlanma Düzeylerinin Yaş Değişkenine Göre Karşılaştırılmasına Ait Kruskal-Wallis H Testi Sonuçları</i>	82
Tablo 11. <i>Annelerin Bebeklerine Bağlanma Düzeylerinin Öğrenim Düzeyleri Değişkenine Göre Karşılaştırılmasına Ait Kruskal-Wallis H Testi Sonuçları</i>	84
Tablo 12. <i>Annelerin Bebeklerine Bağlanma Düzeylerinin Bebeğin Cinsiyeti Değişkenine Göre Karşılaştırılmasına Ait Mann Whitney U-Testi Sonuçları</i>	86

Tablo 13. <i>Annelerin Bebeklerine Bağlanma Düzeylerinin Bebeğin Doğum Sırası Değişkenine Göre Karşılaştırılmasına Ait Kruskall-Wallis H Testi Sonuçları</i>	87
Tablo 14. <i>Annelerin Bebeklerine Bağlanma Düzeylerinin Gebeliğin Planlanma Durumu Değişkenine Göre Karşılaştırılmasına Ait Mann Whitney U-Testi Sonuçları</i>	89
Tablo 15. <i>Babaların Bebeklerine Bağlanma Düzeylerinin Yaş Değişkenine Göre Karşılaştırılmasına Ait Kruskall-Wallis H Testi Sonuçları</i>	91
Tablo 16. <i>Babaların Bebeklerine Bağlanma Düzeylerinin Öğrenim Düzeyleri Değişkenine Göre Karşılaştırılmasına Ait Kruskall-Wallis H Testi Sonuçları</i>	93
Tablo 17. <i>Babaların Bebeklerine Bağlanma Düzeylerinin Bebeğin Cinsiyeti Değişkenine Göre Karşılaştırılmasına Ait Mann Whitney U-Testi Sonuçları</i>	95
Tablo 18. <i>Babaların Bebeklerine Bağlanma Düzeylerinin Bebeğin Doğum Sırası Değişkenine Göre Karşılaştırılmasına Ait Kruskall-Wallis H Testi Sonuçları</i>	97
Tablo 19. <i>Babaların Bebeklerine Bağlanma Düzeylerinin Gebeliğin Planlanma Durumu Değişkenine Göre Karşılaştırılmasına Ait Mann Whitney U-Testi Sonuçları</i>	99
Tablo 20. <i>Annelerin Algıladıkları Sosyal Destek Düzeylerinin Yaş Değişkenine Göre Karşılaştırılmasına Ait Kruskall-Wallis H Testi Sonuçları</i>	101
Tablo 21. <i>Annelerin Algıladıkları Sosyal Destek Düzeylerinin Öğrenim Düzeyleri Değişkenine Göre Karşılaştırılmasına Ait Kruskall-Wallis H Testi Sonuçları</i>	103
Tablo 22. <i>Annelerin Algıladıkları Sosyal Destek Düzeylerinin Bebeğin Cinsiyeti Değişkenine Göre Karşılaştırılmasına Ait Mann Whitney U-Testi Sonuçları</i>	105
Tablo 23. <i>Annelerin Algıladıkları Sosyal Destek Düzeylerinin Bebeğin Doğum Sırası Değişkenine Göre Karşılaştırılmasına Ait Kruskall-Wallis H Testi Sonuçları</i>	106
Tablo 24. <i>Annelerin Algıladıkları Sosyal Destek Düzeylerinin Gebeliğin Planlanma Durumu Değişkenine Göre Karşılaştırılmasına Ait Mann Whitney U-Testi Sonuçları</i>	108
Tablo 25. <i>Babaların Algıladıkları Sosyal Destek Düzeylerinin Yaş Değişkenine Göre Karşılaştırılmasına Ait Kruskall-Wallis H Testi Sonuçları</i>	109
Tablo 26. <i>Babaların Algıladıkları Sosyal Destek Düzeylerinin Öğrenim Düzeyleri Değişkenine Göre Karşılaştırılmasına Ait Kruskall-Wallis H Testi Sonuçları</i>	111
Tablo 27. <i>Babaların Algıladıkları Sosyal Destek Düzeylerinin Bebeğin Cinsiyeti Değişkenine Göre Karşılaştırılmasına Ait Mann Whitney U-Testi Sonuçları</i>	113
Tablo 28. <i>Babaların Algıladıkları Sosyal Destek Düzeylerinin Bebeğin Doğum Sırası Değişkenine Göre Karşılaştırılmasına Ait Kruskall-Wallis H Testi Sonuçları</i>	115
Tablo 29. <i>Babaların Algıladıkları Sosyal Destek Düzeylerinin Gebeliğin Planlanma Durumu Değişkenine Göre Karşılaştırılmasına Ait Mann Whitney U-Testi Sonuçları</i>	117

ŞEKİLLER LİSTESİ

<i>Şekil 1.</i> Annenin duygusal iyilik halini etkileyen faktörler.....	36
<i>Şekil 2.</i> Deck-Chair kuramı: Annenin iyilik halini destekleme sistemi.	37

SİMGELER VE KISALTMALAR LİSTESİ

TDK	Türk Dil Kurumu
MBÖ	Maternal Bağlanma Ölçeği
ÇBASDÖ	Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği

BÖLÜM I

GİRİŞ

Araştırmanın bu bölümünde problem durumu, araştırmanın amacı, önemi, varsayımlar, sınırlılıklar ve tanımlar yer almaktadır.

Problem Durumu

Doğumla başlayan süreçte insan davranışlarının bütünleyici bir parçası olan ve günümüzde önemi giderek anlaşılan bağlanma kavramını Bowlby, insanların dünyaya geldikleri ilk andan itibaren kendileri için önemli gördükleri ve en başta fizyolojik, güvenlik ve sevgi gibi temel ihtiyaçlarını karşılayan kişilere karşı geliştirdikleri güçlü ve duygusal bağ olarak ifade etmektedir (Bretherton, 1992). Varlığının bilindiği andan itibaren büyüyen ve gelişen bir bebekte bağlanma süreci, aşamalar halinde gözlenmektedir. Doğumdan hemen sonra insan yavrusu doğası gereği korunmaya ve beslenme gereksinimlerinin giderilmesine ihtiyaç duymaktadır. Bu ihtiyaçlarını karşılayabilmek için ilk zamanlar istemsiz hareketler olarak nitelendirilen bazı reflekslerle dünyaya gelmektedir. Bu aşamada gelişimini devam ettiren bağlanma yolculuğunun sinyalleri tensel temas, memeyi arama, başı döndürme, emme, yutma, parmak emme, yakalama, anneye yönelme, beslenme saatlerini sezme ve talep etme şeklinde kendisini göstermektedir. Büyüyen ve gelişim gösteren bir bebek doğumu takip eden 8. haftayla birlikte bakım verene yönelmeye başlamaktadır. Bebek bu dönemden itibaren bakım verene gülümsemekte, bakım veren ile uzun süre göz kontağı kurmakta, diğer insanlara göre bakım verene daha fazla ses çıkartmakta ve onun yanında kendisini daha rahat hissetmektedir (Avcı, 2007, s.21; Soysal, Bodur, İşeri ve Şenol, 2005). Bakım veren kişiden gelen tepkinin ya da yanıtın kalitesi, olumlu tepkisellik bebeğin tercihini belirlemekte ve bebeğe bağlanacağı kişiyi seçmesi için ipucu vermektedir. Bağlanma çift yönlü alışveriş ve

birliktelik içeren bir süreç olarak görülmektedir. Bebeğin yaşamının çocukluk, gençlik ve erişkinlik dönemleri gibi ilerleyen yılları, her daim bu bağlanma örüntüsünden etkilenmektedir (Hazan ve Shaver, 1994; Kesebir, Özdoğan Kavzoğlu ve Üstündağ, 2011). Bu nedenlerle bağlanma ilişkisinde bebek bakım veren arasında kurulacak yakınlığın korunması en temel hedef olarak görülmektedir. Bu yakınlık alanı, bebeğe güven duygusu içinde gelişimini sağlayabileceği, çevresini keşfetmede rahat olabileceği ve tehlike anında kendisini koruyabileceği bir sığınak işlevi görmektedir. Bebek bu dönemde kendisine bakım veren ve duygusal olarak ulaşabildiği kişiye karşı zihninde bazı içsel temsiller oluşturmaktadır. İçsel temsiller, bakım veren ile bebek arasında tekrarlanan günlük yaşantılar sonucu meydana gelmektedir (Bowbly, 1958, s.5). Bebeğin istekleri, ihtiyaçları ve sosyal davranışları karşısında bakım verenin tepkileri ve bebeğin yakınlık isteğine karşı bakım verenin sergilediği davranışlar, bilişsel temsiller olarak bebeğin zihnine kodlanmaktadır (Ainsworth, Blehar, Waters & Wall, 2015, s.70). Bebek her ihtiyaç anında arzu ettiği desteği ve olumlu tepkiyi görürse bakım veren kişinin ulaşılabilir, güvenilir ve destekleyici olduğuna ilişkin fikir geliştirerek (San Bayhan ve Artan, 2009, s.202) zihninde bu yönde bilişsel temsiller oluşturmaktadır. Aksi bir durum olarak bakım veren bebeğin gereksinimlerine duyarsız kalır ya da tutarsız tepkilerle karşılık verirse, bebek bağlanma figürü olan bakım vereni reddetmekte, kendisini de seilmeyen ve desteklenmeyen birisi olarak görebilmektedir.

Başlangıçta bağlanma davranışı bebeğin en kolay ulaştığı kişiye karşı yönelmektedir. Tüm normal gelişim gösteren bebekler yaşamlarının 6 ya da 7. ayına kadar bu davranışları kendi seçimlerine bağlı olarak tek kişiye yöneltmektedirler (Schaffer ve Emerson, 1964, s.7). Bu kişiyi bebekler sıkıntı hissettikleri ve ihtiyaç duydukları bir anda tüm işaretlerine olumlu tepki veren kişiler arasından kendileri seçmektedirler. Bağlanmada temel varsayım aslında doğumda henüz olgunlaşmamış olan yavru bebeklerin yalnızca bir yetişkin onlara bakmaya ve korumaya istekli olursa yaşayabilecekleri gerçeğidir. Bebeği bir yetişkine bağlayan süper güç ise bebek ile yetişkin arasındaki davranışsal güçtür. Bu güç bebeğin gülümsemesine karşı ödüllendirme, ağlamasına karşı sakinleştirme ve rahatlatma gibi bakıcıdan gelen davranışlardan beslenmektedir. İlk bağ büyük olasılıkla anneye karşı oluşurken daha sonra bu ilişkiye başka özel insanlar da eklenmektedir (Hazan ve Shaver, 1994). Bowlby'nin 1951 yılında temellerini attığı bağlanma kuramının en güçlü bağı anne bebek arasında gelişen maternal bağlanma olarak bilinmektedir. Bu duygusal bağın sıcak, sürekli, yakın olması ve anne ile bebeğin son derece doyum alması temel esas olarak görülmektedir. Anne figürü bir

bebeğin bağlanma davranışı için normal şartlar altında tercih ettiği ilk kişidir. *Yedek anne figürü* olarak literatürde belirtilen kişi ise bir bebeğin geçici olarak bağlanma davranışını istekli olarak yönlendirdiği herhangi bir kişi anlamına gelmektedir. Bağlanma davranışı büyüyen bebeğin annesi ya da annesinin yerine koyduğu kişi ile özgül bir ilişki kurmasına dayanmaktadır (Bowlby, 1973, s.22).

Gebelikle başlayan süreçte anne bebek arasında başlayan birliktelik, doğum sonrasında emzirme, bebeğin temel bakımı, tensel temas gibi yakınlaşmalar ile devam etmektedir. İlk bağlanma figürünün çoğunlukla anne olduğu fakat şartlar değiştiğinde baba veya diğer bireylerin olabildiği bilinmektedir. Baba bebek arasında gelişen duygusal ve güvenli, doyum veren bağ paternal bağlanma olarak nitelendirilmektedir (Koptur ve Güner Emül, 2017). Anne ve babanın farklı deneyimler yaşadığı gebelik sürecinin ardından bebeğin dünyaya gelmesi ile birlikte anneler babalara göre bir adım önde bu sürece uyum sağlayabilmektedirler. Hatta babaların ikincil bir bakıcı oldukları ve daha çok anneyi destekleyici bir rollerinin olduğu vurgulanmaktadır (Parke ve Sawin, 1976). Babalık rolünü kabul etme ve bebekle ilgili sorumluluk alma süreci, babanın bazen doğumdan sonraki günlerde ve haftalarda deneyimleyebileceği bir yaşantı haline gelmektedir. Babanın bebeğin ihtiyaçlarını zamanında ve özenle karşılaması, bebeğiyle kurduğu fiziksel temas bu bağlanma sürecinin temelini oluşturmaktadır. Zaman içerisinde bebekle birliktelik yaşayan babanın ses tonu, giyimi, tepkileri, kokusu, dokunuşları bebek tarafından kodlanır ve artık baba bebek için bir bağlanma figürü haline gelir. Bazen babaların daha çok oyun ve fiziksel aktivitelerde bebekle birlikte olduğu ve yalnızca yardımcı olmaya katıldıkları düşünülse de bir bebeğin babası ile olan bağlanma şekli yaşamsal bir önem arz etmektedir. Baba bebek bağlanması birçok değişkenin etkisinde gelişmektedir. Baba bebek arasında gelişecek olan bağlanmanın niteliği bebeğin annesine bağlı olarak da farklılık gösterebilmektedir. Bunun yanı sıra anne baba arasındaki iletişim, evlilik doyumu gibi faktörler de bu bağ kurmada son derece önemli görülmektedir. Babanın anne tarafından görmüş olduğu sosyal destek güvenli bir baba bebek bağlanmasının zeminini hazırlamaktadır (Güleç ve Kavlak, 2015). Anne babalar için bebeklerinin doğumun sırası ve sayısı değişmeksizin hayatlarına katılan her bebekte farklı bir süreç başlamaktadır. Bu süreci tek başına idare etmek başta anne için oldukça zor iken, bebeğinin bakımında anne kadar görev alan babalar için de çevreden gelen maddi, duygusal, sözel ve fiziksel destek son derece önem arz etmektedir (Duru, 2014).

Sosyal destek, stres altında ya da güç bir durumda bireye çevresindeki insanlar tarafından sağlanan yardım olarak kabul edilmektedir (Ardahan, 2006). Herkesin zaman zaman

yaşadığı zorlu süreçler vardır ve çevresinden duyduğu yüreklendirici, onurlandırıcı ve teşvik edici olumlu sözler, fiziksel iş yükünün paylaşılması bu süreci kolaylaştırmaktadır. Sosyal destek bazen eş, anne, baba, kardeş gibi en yakınlarından alınabilirken, günümüzde profesyonel anlamda tercih edilen sosyal destek türlerinin de oldukça fazla olduğu görülmektedir. sosyal destek sayesinde ruhsal ve duygusal olarak rahatlamış bir bakım verenin, bebekle kurduğu bağ daha çok güçlenecek ve bu bağ bebeğin gelişiminde hayat boyu etkili olacaktır. Tüm bilgiler ışığında anne babanın bebek ile kuracakları sağlıklı ve güvenli bağlanmanın, çevreden algıladıkları sosyal destek düzeyi ile ilişkili olduğu düşünülmektedir. Bu durumdan yola çıkarak bu araştırmanın amacı anne babaların 6-12 aylar arasındaki bebeklerine bağlanmaları ve algıladıkları sosyal destek arasındaki ilişkisi ve bunları etkileyebilen bazı değişkenleri incelemektir.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı 6-12 aylık bebeği olan anne babaların bebeklerine bağlanmaları ve sosyal destek algıları arasındaki ilişki ile bunları etkileyebilen bazı değişkenleri incelemektir. Bu temel amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır;

- 1) Annelerin bebeklerine bağlanma genel düzeyleri ile babaların bebeklerine bağlanma,
 - a. Genel düzey,
 - b. Sabır ve hoşgörü,
 - c. Etkileşimde zevk,
 - d. Sevgi ve gurur alt boyutları arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
- 2) Anne ve babaların algılanan sosyal destek
 - a. Genel düzey,
 - b. Aile,
 - c. Arkadaş,
 - d. Özel kişi alt boyutları arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
- 3) Annelerin bebeklerine bağlanma düzeyleri ile algılanan sosyal destek
 - a. Genel düzey,
 - b. Aile,

- c. Arkadaş,
 - d. Özel kişi alt boyutları arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
- 4) Babaların bebeklerine bağlanma düzeyleri (sabır ve hoşgörü, etkileşimde zevki, sevgi ve gurur alt boyutları) ile algılanan sosyal destek
- a. Genel düzey,
 - b. Aile,
 - c. Arkadaş,
 - d. Özel kişi alt boyutları arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
- 5) Annelerin bebeklerine bağlanma düzeyleri,
- a. Yaşlarına,
 - b. Öğrenim düzeylerine,
 - c. Bebeğin cinsiyetine,
 - d. Bebeğin doğum sırasına,
 - e. Gebeliğin planlanma durumuna göre farklılık göstermekte midir?
- 6) Babaların bebeklerine bağlanma düzeyleri (sabır ve hoşgörü, etkileşimde zevk ve sevgi ve gurur alt boyutları)
- a. Yaşlarına,
 - b. Öğrenim düzeylerine,
 - c. Bebeğin cinsiyetine,
 - d. Bebeğin doğum sırasına,
 - e. Gebeliğin planlanma durumuna göre farklılık göstermekte midir?
- 7) Annelerin algılanan sosyal destek düzeyleri (aile, arkadaş ve özel kişi desteği alt boyutları)
- a. Yaşlarına,
 - b. Öğrenim düzeylerine,
 - c. Bebeğin cinsiyetine,
 - d. Bebeğin doğum sırasına,

- e. Gebeliğin planlanma durumuna göre farklılık göstermekte midir?
- 8) Babaların algılanan sosyal destek düzeyleri (aile, arkadaş ve özel kişi desteği alt boyutları)
- a. Yaşlarına,
 - b. Öğrenim düzeylerine,
 - c. Bebeğin cinsiyetine,
 - d. Bebeğin doğum sırasına,
 - e. Gebeliğin planlanma durumuna göre farklılık göstermekte midir?

Araştırmanın Önemi

Anne karnına ilk düştüğü andan itibaren bireylere, hayatta kalabilmek için gerekli olan ilgi ve sevgi dolu ortamı sağlayan ilk topluluk ailedir (Başal, 2006). Aile bir sistemdir ve bu sistemi oluşturan bireyler olarak anne babalar, bebeklerinin ihtiyacı olan bakımı yerine getirmek ve temel fizyolojik ihtiyaçlarını karşılamakla kendilerini sorumlu hissetmektedirler. Bebeğin yaşamını devam ettirmesinde fizyolojik ihtiyaçlarının karşılanması kadar ruhsal olarak doyurulması, bebekle her an verimli ve aktif olarak etkileşim halinde olunması bebeğin gelişimi için önem arz etmektedir. Bebekler doğduktan sonra çevresel değişimlere uyum sağlamak ve kendilerini korumak istedikleri anda güven veren birincil kişi anne olarak görülmektedir (Ainsworth vd., 2015, s.54). Günümüzde değişen babalık rolleri, bebeklerin ve çocukların hayatında babaların da anneler kadar etkili olmalarını sağlamaktadır (Uludağlı, 2017). Anne ve babalığı ifade eden “ebeveyn” sözcüğü ile bazı toplumlarda annelere sorumluluk yüklenmekte fakat babalar da ebeveynlik zincirinin en büyük halkası olarak görülmektedir. Babaların ikincil bir bakıcı oldukları veya daha çok anneyi destekleyici bir rollerinin olduğu vurgulanmaktadır (Parke ve Sawin, 1976). Gebelikte başlayan süreçte anne ve babanın bebeğin tüm yaşantısına özen göstermeleri, bebeklerine dokunmaları, doğum öncesi hazırlık sürecini anne babanın istekli ve kabullenici bir tutumla yürütmeleri duygusal anlamda bebekte bir bağ oluşturmaktadır. Anne bebek arasında gelişen maternal bağ ile baba bebek arasında gelişen bağ bu aşamada başlamaktadır. Bebeğin hayatlarına dahil olmasıyla birlikte anne babalarda stresli ve zorlu bir süreç başlamaktadır (Arıkan ve Kahrıman, 2002). Sosyal destek stres altındaki ya da güç durumdaki bireye çevresindeki insanlar tarafından sağlanan yardım olarak kabul

edilmektedir (Uchino, Uno ve Holt Lunstad, 1999). Sosyal destek bireye öğüt ve bilgi verme, duygusal anlamda destek olma, maddi yardımda bulunma, takdir etme, bireyin sorunlarla başa çıkmasına yardımcı olma veya bireye model ve rehber olma şeklinde sunulabilmektedir. Bireyin sosyal çevresindeki en yakınında bulunan eş, anne, baba, kardeş gibi kişilerin yanı sıra uzak çevrede bulunan bireyler veya profesyonel anlamda alınan yardımlar da sosyal destek kapsamına girmektedir (Kaner, 2010). Sosyal destek, anne babanın fiziksel ve ruhsal sağlığını iyileştirmede ve hayatlarına aldıkları bu yeni rolü üstlenmelerinde önemli bir faktör olarak görülmektedir. Algılanan sosyal destek ise kişinin kendisine biçtiği genel değer ve başkaları tarafından sevildiğini, sayıldığını, gerektiği zaman yardım bulacağını, ilişkilerinin doyum verici olduğunu düşünmesinde bireye yardımcı olmaktadır. Anne babaların çevreden gelen destek davranışları nasıl ve ne düzeyde algıladıkları, anne babanın kendi kişilik özellikleri, mizacı ve tutumlarına bağlı olarak değişebilmektedir (Ardahan, 2006). Bebeğin anne ve baba ile kurduğu bağ, bebeğe ve anne babaya ait birok unsurun etkisinde gelişmektedir. Sosyal desteğin ise bu unsurlardan birisi olduğu görülmekte ve bağlanmada güçlü bir etki alanı yarattığı düşünülmektedir.

Bebeklik döneminde tüm gelişim alanlarının sağlıklı olmasının yanı sıra duygusal gelişimin hassas olduğu bilinmektedir. Sağlıklı bir kişiliğe ve ruh yapısına sahip çocuklar yetiştirmek ancak kilit görevi gören, sağlıklı davranış ve tutumlara sahip anne babalarla mümkün olmaktadır. Çocuğun gelişiminde annenin rolüne verilen değer babanın rolüne de verilmesi gerekmektedir. Araştırma sonuçları baba bebek arasında gelişen güvenli bağlanmanın, çocukların ileri yaşamlarında akademik başarıları, sosyal ve duygusal gelişimlerinde önemli olduğunu belirtmektedir (Howard, 2010; Soysal, Ergenekon ve Aksoy, 1999). Babanın bebeği ile bağlanmasının bu kadar önemli görülmesinin yanı sıra yaşanan zorluklar babaların sosyal destek algısını artırabilmektedir. Mercer ve Ferketich (1990) eşlerinden yeterli destek algılayan babaların bebeklerine bağlanmada zorluk yaşamadıklarını, Belsky (1996) ise işinden ve ailesinden destek alan babaların çocuklarıyla daha güvenli bir bağ kurduklarını ifade etmektedir. Yu, Hung, Chan, Yeh ve Lai (2012) babaların eşlerinden algıladıkları sosyal desteğin doğum sonrasında gerçekleşen baba bebek bağlanması üzerinde anlamlı etkisi olduğunu saptamışlardır. Bazen bağlanma sürecinde annelerin ihtiyaçları ön planda tutulurken, babaların da sosyal desteğe ihtiyaç duydukları ve bu desteğin bebekleriyle olan bağlanmaları üzerinde etkisi olduğu unutulmamalıdır.

Anne bebek ve baba bebek arasındaki bağlanmanın düzeyini ve niteliğini etkilediği düşünülen sosyal desteğin, bağlanmada belirleyici bir role sahip olduğu bilinmektedir (Alan

ve Ege, 2013; Köse, Çınar ve Altınkaynak, 2013). Baba bebek arasında kurulan eşsiz bağ olarak bilinen paternal bağlanma konusunda giderek artan merak ve araştırmalar konunun gelişmesine eşlik etmektedir. Ancak Türkiye ve yurtdışı alanyazında bağlanma üzerine yapılan araştırmalara bakıldığında anne bebek bağlanma ile ilgili çalışmaların yoğun olduğu görülürken baba bebek bağlanma ile ilgili sınırlı sayıda çalışmaya rastlanmaktadır. Ebeveynlerle yapılan çalışmalarda babalara ulaşmada çeşitli sebeplere bağlı kısıtlılıklar yaşanabilmektedir. Geleneksel ebeveynlik anlayışına göre bebekle bağ kurmanın annelerin bir sorumluluğu olarak görülmesi, bağlanma konusunun genellikle emziklilik döneminde ele alınmasından dolayı bebeklerin annelerle daha çok vakit geçirmesi veya babaların çalışma yoğunlukları gibi sebeplerle çalışmalar çoğunlukla anne bebek ilişkileri üzerine odaklanmış ve baba bebek arasındaki bağlanma ilişkisi geri planda kalmıştır (Güleç ve Kavlak, 2015; Taşkın, 2011). Diğer taraftan ilgili çalışmalar anne bebek bağlanmasında annelerin sosyal destek algılarını dikkate alınırken, baba bebek bağlanmasında etkili olduğu düşünülen sosyal desteğin babalarda algılanma durumunu ele alan araştırmalar sınırlı sayıda olduğu görülmektedir. Bir bebeğe sahip iki ebeveynin ortak şartlarda bebekleriyle bağ kurdukları düşünüldüğünde ortaya çıkan farklılıkları ortaya koymak gerekmektedir. Alanyazında ortak bebeğe sahip ve aynı şartlar altında yaşayan anne babaların sosyal destek algılarının incelendiği ilişkisel bir çalışmanın olmadığı saptanmıştır. Bu araştırmadan çıkacak verilerin anne bebek ve baba bebek arasında gelişen bağlanmayı etkileyebilecek bazı faktörleri ortaya koyacağı düşünülmektedir. Yalnızca annelerde değil babalarda da sosyal destek algılarının varlığını ortaya koymada, bir bebeğin anne babasının sosyal destek algı düzeylerinin nelerden etkilendiğinin ve nelerin farklılıklarda etkili olduğunun anlaşılması açısından bu araştırmanın önemli olduğu düşünülmektedir. İnsan yaşamında hayat boyu etkisi devam edecek kadar kritik olan bağlanmada yaşanabilecek sorunların önüne geçmek amacıyla yapılacak müdahale programlarına ve alınacak önlemlere yol gösterici olacağı düşünülmektedir.

Varsayımlar

Bu araştırma aşağıda belirtilmiş olan varsayımlardan yola çıkılarak yürütülmüştür.

1. Çalışma grubunun evreni temsil edeceği varsayılmaktadır.
2. Çalışma grubunun anlamlı verilere ulaşmak için yeterli sayıda olacağı varsayılmaktadır.

3. Kullanılan ölçme araçlarının, araştırmanın alt problemlerine uygun olduğu varsayılmaktadır.

Kapsam ve Sınırlılıklar

1. Bu araştırmanın çalışma grubu Ankara ilinde ikamet eden 6-12 aylık bebeğe sahip olan anne babalarla sınırlı tutulmuştur.
2. Araştırmaya katılan anne babaların evlilik birlikteliğini halen devam ettiriyor olmalarına dikkat edilmiştir.
3. Araştırmaya katılan annelerin tekil doğum yapmış olmaları, kendileri ve bebeklerinde herhangi bir sağlık sorunu veya bebekte engel durumu yaşanmamış olması göz önünde bulundurulmuştur.
4. Anne babaların araştırmaya katılmaya gönüllülükleri esas alınmıştır.
5. Araştırmada uygulanacak olan ölçeklerin uygulanabilmesi açısından okur-yazar olan anne babalar araştırmaya dahil edilmiştir.
6. Anne babalara, ölçek uygulama aşamasının öncesinde araştırmanın amacı hakkında bilgi verilmiş fakat bağlanma konusunda herhangi bir ön bilgi sunulmamıştır.

Tanımlar

Sosyal destek: Sosyal destek, stres altında bulunan ya da güç durumdaki bireye çevresindeki insanlar (aile, arkadaş, profesyonel) tarafından sağlanan maddi manevi yardımdır (Ardahan, 2006).

Anne-bebek (Maternal) Bağlanma: Anne ve çocuk arasında gelişen, anne ve çocuğun son derece doyum aldığı sıcak, sürekli ve yakın olan duygusal ilişkidir (Bretherton, 1992).

Baba-bebek (Paternal) Bağlanma: Baba ile yenidoğan bebeği arasında oluşan yakınlık ve kurulan duygusal bağıdır (Güleç ve Kavlak, 2013).

BÖLÜM II

KURAMSAL ÇERÇEVE

Bağlanma Kuramı

Bağlanma terimi etimolojik anlamı incelendiğinde “to attach” kelimesi bir göreve yakınlık hissetme ve görevi yerine getirmeyi ifade etmektedir (Bell, St-Cyr Tribble, Paul ve Lang, 1998). Bağlanma, doğumdan ölüme kadar insan yaşamında hayati rol oynayan bir oluşum (Bowlby, 1982, s.335) ve iki insan arasında kurulan sevgi ilişkisine dayalı bir yakınlıktır (Ainsworth vd., 2015, s.32). Bu yakın duygusal bağ ile ilgili yıllardır devam eden gözlemler ve geliştirilen bilimsel hipotezler, kuramın doğuşunu ve gelişimini sağlamıştır. Bağlanma kuramı üzerine 13. yüzyılda başlayan çalışmalar 18. yüzyıl filozofu Fransız yazar J. J. Rousseau’nun “annelik sevgisi” konulu yazıları ile güç kazanmıştır. Rousseau, anne-bebek ilişkisi kavramını yayınlarında kullanan ilk yazar olmuştur (Kavlak ve Şirin, 2007). İkinci Dünya Savaşı’nın olumsuz savaş ortamında çocukların kendi ebeveynlerine veya diğer bakıcılarına karşı gösterdikleri davranış durumlarının ve ailelerinden ayrılan çocukların diğer bakıcılarla güvenli bağlar kuramadıklarının gözlemlenmesi, dikkatleri bağlanma konusu üzerine yoğunlaştırmıştır (Demirdağ, 2017). Kuramın öncülerinden John Bowlby, 1982 yılında uyumsuz çocuklarla yaptığı bireysel eğitimlerde gözlemlediği bazı problem davranışlar sonucunda, erken yaşta aile ilişkilerinin ileri yaş kişilik gelişiminde etkili olduğunu savunmuştur (Dereli Yılmaz ve Kızılkaya Beji, 2010; Soysal vd., 2005). Kuramın gelişmesine büyük katkısı olan bir diğer bilim insanı Mary Ainsworth, dönemin diğer psikanalitik düşünürlerinden ve Freud’un çalışmalarından etkilenecek bu kuram üzerinde araştırmalara başlamıştır. Ainsworth, Bowlby’nin kuramı üzerine bebeğin annesine ve annesinin davranışlarına karşı güvenli bir bağ kurup kurmadığını görmeyi amaçlamıştır. Ainsworth vd. (2015) tarafından anne-bebek etkileşimi ve bağlanma davranışları üzerine Amerika Birleşik Devletleri ve Afrika’da yapılan araştırmalar, 1963-64 yıllarındaki

Baltimore Üniversitesinde yapılan proje kapsamındaki gözlemler sonucu elde edilen deneyimler, 1954 yılında Uganda doğal ev gözlemleri ile Bowlby'nin çalışmaları genişlemeye başlamıştır (s. 2). Çocukların temel bakım veren birinci bakıcılarına bağlanmalarının niteliği ve erken dönemde sağlıklı bağlanmanın önemi tüm bu çalışma ve projelerle yeniden ortaya konulmuştur. Bowlby'nin anne bebek arasında kurulan bağ ve bu bağ etkileyen ayrılık, kaybolma, ölüm gibi faktörler üzerine yaptığı çalışmalar, Ainsworth'un bağlanılan figür, anne hassasiyeti, anne-bebek bağlılık örüntüleri gibi formülleştirdiği konular ile gelişmeye devam etmiştir (Demirdağ, 2017).

Bağlanmanın Bebeklerde Gelişimi

Yabancı kişiler ve kalabalık ortamlar bireyde endişe ve güvensizlik yaratmaktadır. İnsanların tanıdık ortamlarda ve kişilerle bir arada bulunarak kendilerini güvende hissetme ve duygusal yakınlık kurma arzuları doğuştan gelen içgüdüsel bir ihtiyaçtır. Bu ihtiyaç bebeklik döneminde çok güçlüdür ve yaşamın ilerleyen dönemlerinde devam etmektedir (Bowlby, 1958, s.5-12). Bebeklerin yaşamlarının ilk yılında hayata karşı savunmasız oldukları bir gerçektir. Erikson'un psikososyal gelişim teorisine göre bebekler 0-1 yaş aralığında *temel güvene karşı güvensizlik* dönemi yaşamaktadırlar. Bu dönemde bebek çevredeki insanların ve dünyanın güvenilir olup olmadığına dair zihninde fikir ve şemalar geliştirmektedir (San Bayhan ve Artan, 2009, s.202). Bu nedenle sağlıklı bir bağlanmanın gerçekleşmesi için bu dönemin bebek tarafından güven içinde tamamlanması önemli görülmektedir.

Bağlanma sürecinin gelişimi, gebeliğin planlanması ve döllenmenin gerçekleşmesi ile doğum öncesi dönemde başlayarak (Condon ve Corkindale, 1997; Cranley, 1981; Müller ve Mercer, 1993) doğum sonrası dönemde de büyük bir hızla devam etmektedir (Höbek Akarsu, Tunca ve Yüzer Alsaç, 2017). Güleşen ve Yıldız (2013)'a göre bebeklerde bağlanma 6-24 aylar arasında şekillenmektedir. Bu nedenle zaman zaman kritik dönemlerden geçerek süreklilik gösteren bir süreçtir. Bağlanma, kendi içerisinde zamanla gelişimini tamamlarken dışsal-ekolojik çevre ve içsel-nörofizyolojik (genetik) süreçleri de içinde barındıran davranışsal bir sistemde yer almaktadır (Bowlby, 1958, s.5-12). Bu davranışsal sistemde yenidoğanın bakım verenle iletişim aracı olarak kullandığı ve dokuz ay boyunca geliştirdiği sosyal tepkiler bağlanma davranışları olarak ifade edilmektedir (Sümer ve Güngör, 1999). Bağlanma davranışları, bebeğin korku ve yorgunluk hissettiği durumlarda, hastalık gibi

fizyolojik ve psikolojik olarak zayıf olduğu anlarda (Hamarta, Deniz ve Durmuşoğlu Saltalı, 2009) çevreye karşı kendisini güvende hissetme ihtiyacından doğan, bakım verene karşı gösterdiği fiziksel, duygusal ve sosyal bağlar kurma eğilimidir (Psikoloji sözlüğü, 2018). Bebekler bu davranışlar aracılığıyla hayatta kalabilmek için risk durumlarından kurtulup yakınlık kurdukları kişi tarafından korunma şanslarını artırmaya çalışmaktadırlar (Kavlak ve Şirin, 2007; Solmaz, 2002). Bebeğin bu dönemde yakınlık kurduğu ve bebeğe bakım veren birinci kişi bağlanmada hayati bir önem taşımaktadır. Bakım veren ile bebek arasındaki ilişkide yalnızca fiziksel yakınlık değil iki taraflı haz duygusu da bağlanmada önemli bir ölçü olarak görülmektedir (Abbasoğlu vd., 2015). Yenidoğan bebekler bakım veren ile sıcak, yakın, devamlılık içeren, tatmin edici ve zevk verici bir ilişki kurmak istemektedirler (Demirdağ, 2017). Bu dürtüsel istekleri karşısında ağlama, gülme, emme, sarılma ve görme alanı dışına çıkan bakım vereni takip ederek arama gibi bakım vereni harekete geçirebilecek nitelikte olan sinyal davranışlar sergilemektedirler. Bebekler gösterdikleri bu davranışlar sayesinde kendilerini tehlikelerden korumuş ve çevreyi güvenle keşfetmek için ortam oluşturmuş olmaktadır (Sümer ve Güngör, 1999).

Doğdukları ilk günlerde bebekler, kendileriyle sıkça etkileşim kuran bakım vereni kokusundan ve sesinden tanıyabilirken, 4-6. haftalarda fotoğraf karelerindeki görsellere bakarak bakım vereni diğer bireylerden ayırt edebilme becerisine sahip olabilmektedirler (San Bayhan ve Artan, 2009, s.70). Bebeğin etrafındaki kişileri ve olayları tanıyıp anlamlandırma yeterliliği arttıkça bağlanma gelişmektedir. Bağlanmada yaşanan süreç evrenseldir. Dünyanın her yerinde bebekler 3 ay civarı bakıcılarını gördüklerinde diğer insanları gördükleri anlardan daha fazla ses çıkarıp gülümseyerek algısal ayrımcılık davranışları sergilemektedirler. Bebekler 4. ay civarı bakıcısına doğru uzanma, tutma, bakıcısını bulunca fiziksel olarak yapışma davranışları göstermekte ve 6. ay civarı ise bakıcısını görsel ve işitsel olarak diğer figürlerden ayırt edebilmektedirler (Bowlby, 1982, s.244- 335). Bebekler 7. ayla birlikte çevrelerindeki ilişki örüntülerini anlamlandırmaya başlamaktadırlar. Bu dönemde bebekler gerçek ve belirgin bir objeye yönelmektedirler. Bu zamana kadar çevreye gösterdikleri sempatik davranışlar ile geniş bir sosyal çevrenin ilgisini kazanan ve ilişki kuran bebekler, zamanla bağlanma örüntüsü içindeki bireyleri sınırlandırmaktadırlar. Bebeklerin ilgileri neredeyse tamamen temel gereksinimlerini karşılayan ve kendisine bakım veren birinci kişiye yönelmektedir. Seçici davranan bebek artık yabancı kişilere karşı korku, kaygı ya da kaçınma davranışları sergileyebilmektedirler (Joseph'den aktaran Soysal vd., 2005). Bebekler 8. ay civarı ise bakıcısından gelen bazı

kalıplaşmış istek ve yönergelere karşı el çırparak ve bakıcısının kucağına gitmek isteyerek, onaylama içeren sosyal tepkilerde bulunmaktadır (Karacan, 2000). Bağlanmak ve kaçınmak iki temel korunma davranışları olarak düşünülmektedir. Bağlanma birlikteliği, ayrılık ise uzaklığı ifade eder ve kaygı, korku durumlarında her ikisi de bebeği korumaktadır.

Bağlanma, hayat boyu devam eden ve yaşamın bazı dönemlerinde gelişimsel olarak kendisini gösteren bir yapıya sahiptir. Bebeğin ihtiyaç duyduğu anlarda karşılanmayan sevgi ve ilgi ihtiyacının telafisinin ilerleyen yıllarda zor olması (Bowbly, 1958, s.5) bağlanmanın oldukça kritik bir süreç olduğunu göstermektedir. Bebeklik ve erken çocukluk döneminde bakım veren ile sıcak, samimi ve süregelen bir ilişki deneyimleyen çocukların yetişkinlik dönemindeki sosyal duygusal gelişimleri olumlu yönde etkilenmektedir (Demirdağ, 2017; Pollock ve Percy, 1999). Fakat bakım veren ile güçlü bağ kuramamış bebeklerde, beslenme bozukluğu, büyüme ve gelişme yetersizliği, huzursuzluk, ağlama, uyku bozukluğu gibi çeşitli sorunlar görülmektedir (İşler, 2007). Rodriguez ve Tucker (2011) bebeklik dönemine ait bağlanma bozukluklarının çocukluk ve yetişkinlik döneminde görülebilen bazı ruhsal davranışsal problemlere temel oluşturduğunu belirterek bağlanmanın insan yaşamına yayılan etkisini vurgulamıştır. Tüm gelişim dönemlerinde bu durumun etkisi evrilmiş davranışlarla devam edebilmektedir. Sağlıksız bağlanan bebeklerin çocukluk dönemlerinde yürürken ebeveyninin elini sıkıca tutma, bırakıldığında çok sinirlenme, akran oyunlarında yaşadıkları olumsuz durumlarda hemen anne babanın yanına dönme, korktuklarında anne baba ile yakın temas kurma davranışları gözlemlenirken, ergenlik ve yetişkinlik dönemlerinde başka bir yetişkinle yapışık ilişkiler kurma, yaşlılık döneminde ise ailede bulunan en genç kişilere bağıllık geliştirme gibi yaşantılarla devam etmektedir (Bowlby, 1982, s.335). Bireylerin geçmişlerinde kurdukları bağlanma örüntüleri, hayatları boyunca yaptıkları eğitim, eş seçimi, sosyal ilişkiler gibi konularda kritik tercihler ve yaşam deneyimlerinde azımsanmayacak kadar etkili olmaktadır.

Bağlanma Evreleri

Bağlanma, bebeğin bakım vereni veya bağlanma figürü olan birincil bakıcısı ile tanışmasıyla başlayarak, sahiplenme evresinin tamamlanması ve bağlanmanın gerçekleşmesiyle sonuçlanan etkileşimsel bir süreçtir (Kavlak ve Şirin, 2007).

Tanışma Evresi

Tanışma, kelime anlamından da anlaşılacağı gibi daha önce birbirini tanımayan kimselerin birbirini tanıma durumuna gelmesidir (Türk Dil Kurumu, 2011). Tüm insan ilişkilerinin başlangıcıdır ve bağlanma sürecinin ilk evresidir. Doğumdan sonraki ilk 48 saati kapsayan bu evrede bebek ile anne baba karşılıklı bakışarak vakit geçirmektedirler. Göz temaslarına eşlik eden sistematik dokunmalar sayesinde anne babalar bebeklerini keşfetmektedirler. Bu evre anne babaların bebekleri hakkında genel duygu ve düşüncelerinin temelini attıkları ve geliştirdikleri bir evre olarak görülmektedir (Bell vd., 1998; Gürol, 2010).

Sahiplenme Evresi

Tanışma evresinin tamamlanması ile birlikte doğumdan sonraki 3. günde başlayan ve 6. haftaya kadar sürebilen bu evrede, anne babalar yeni sahip oldukları annelik babalık rollerini benimsemektedirler. Bebekleri ile yakınlık kurarak hissettikleri pozitif duyguları sözel veya sözel olmayan davranışlarla yansıtmaktadırlar. Anne babaların davranışlarına artık özel ifadeler de eklenmektedir. Bazen bebeğe ismiyle ya da cinsiyetiyle (oğlum, kızım gibi) hitap edilirken, anne babalar bebeklerinin temel gereksinim duyduğu durumlarda gösterdiği sinyal davranışları fark etmeyi ve bu tepkileri doğru yorumlamayı öğrenmektedirler. Sağlıklı bir bağlanmada bebekle kurulması gereken ilişki ve uyum için adımlar atılmaktadır (Cimete, 1992). Matthey, Barnett, Ungerer ve Waters (2000)'ın anne babaların doğum sonrası döneme erken uyumlarının, kendi anneleriyle ve kişilerarası ilişkilerdeki duyarlılık düzeylerinden etkilendiğini vurgulamaları, bu evrenin yalın bir gelişim göstermediğini, birçok değişkenden etkilendiğini göstermektedir.

Bağlanma evresi

Doğumdan sonraki 6-8. haftaları kapsayan ve heyecanla beklenen ve duyguların olgunlaştığı süreç bağlanma evresidir. Sahiplenme evresinde temelleri atılan anne baba ve bebek arasındaki karşılıklı ilişki ve uyumun bu evrede daha belirgin olduğu görülmektedir. Anne baba artık bebeklerinin sinyal davranışlarını anlama ve yorumlamada ustalaşarak bebeklerinin bakımında yeterli hale gelmektedirler. Bu evrede anne baba ile bebek arasında sevginin oluştuğu ve derin bağlar kurulduğu düşünülmektedir (Bell vd., 1998; Kavlak ve Şirin, 2007).

Bağlanma Türleri

İnsanın kendisi ve sosyal ilişkilerindeki kişiler hakkında pozitif ve negatif görüşleri bağlanma türlerini oluşturmaktadır (Bartholomew ve Horowitz, 1991). Erken dönem yaşantıları da bağlanma örüntülerini şekillendirerek bireyin yetişkinlik dönemindeki yaşamını etkilemektedir (Erdem ve Kabasakal, 2015). Hamarta vd. (2009) yaptıkları araştırmada bebeklikte oluşan bağlanma türlerinin yetişkinlik dönemindeki sosyal becerilerde etkili olduğunu ortaya koymuşlardır. Genel olarak bağlanma figürüne güvensiz bağlanan bebeklerin, çocukluk dönemlerinde oynadıkları oyunları bozulduğunda endişeli ve öfkeli davranışlar sergiledikleri gözlemlenmiştir (Bowlby, 1973, s.6; Kobak ve Sceery, 1988). Bu bebekler yetişkinlik dönemlerine geldiklerinde olumlu benlik modeline sahip iken özerkliğe aşırı önem vermekte, başka bireylere karşı olumsuz model geliştirerek bireyleri reddedici tutum sergilemekte ve başkalarını güvenilmez olarak görmektedirler (Hamarta vd., 2009). Yapılan araştırmalar ergenlik döneminde kekemelik sorunu olan öğrencilerin ebeveynlerine bağlanma düzeylerinin düşük olduğunu, ailelerin de çocuklarını uyumsuz olarak değerlendirdiğini ortaya koyarken (Lau, Beilby, Byrnes ve Hennesey, 2012), bebeklikte annelerine güvensiz bağlanan genç erişkinlerin anksiyete düzeylerinin güvenli bağlananlara göre daha yüksek olduğu bildirilmiştir (Watt, McWilliams ve Campbell, 2005). Alkol bağımlılığı olan bireyler ile yapılan bir çalışmada katılımcıların yalnızca %33'ünün annelerine güvenli bağlandığı, güvensiz bağlananların ise anksiyete düzeylerinin yüksek olduğu bulunurken (Wedekind, Bandelow, Heitmann, Havemann-Reinecke, Engel ve Huether, 2013), yeme bozukluğu olan bireylerin bağlanma tarzlarının güvensiz ve kaçınmacı olduğu, anksiyete düzeylerinin yüksek olduğu saptanmıştır (Latzer, Hochdorf, Bachar ve Canetti, 2002). Alanyazın araştırmaları bebeklikte bağlanma figürü ile olması beklenen sağlıklı bağlanmanın etkilerinin tüm yaşam boyu devam ettiğini göstermektedir. Bu sebeple bağlanma, bilinen ve beklenen bir kalıpta gerçekleşmeyerek türlere ayrılmakta ve her bebekte farklı koşulların etkisinde oluşmaktadır.

Ainsworth 1978 yılında bağlanma türlerini belirlemek amacıyla Ugandalı bebekler ve anneleri ile *yabancı durum testi (strange situation)* çalışmasını yürütmüştür. Test esnasında anneleriyle yaşadıkları kısa süreli ayrılık durumlarına bebeklerin verdikleri tepkiler kategorize edilmiştir. Çalışma sonunda güvenli, kaygılı-kararsız (iki yönlü) ve kaçınmacı bağlanma olmak üzere üç tür bağlanma ortaya konulmuştur (Ainsworth vd., 2015, s.20). Cassidy, Marvin ve Mc Arthur, bağlanma türlerini güvenli bağlanma ve güvensiz bağlanma olarak önce ikiye daha sonra güvensiz bağlanmayı da kendi içinde güvensiz-kaygılı ve

güvensiz-kaçıncı olmak üzere toplamda üç kategoriye ayırmıştır (Solomon ve George, 2011, s.74). Kaygılı ve kaçınmacı bağlanma güvensiz bağlanmanın iki temel alt boyutlarıdır (Erdem ve Kabasakal, 2015). Bakıldığında bağlanmanın güvenli ve güvensiz olmak üzere temelde ikiye ayrıldığı, güvensiz bağlanmanın alt boyutları ile türlerin arttığı görülmektedir.

Güvenli Bağlanma

Bağlanmanın erken çocukluk döneminde güvenli şekilde kazanılması oldukça kritiktir ve tüm gelişim alanlarında beklenen değişimleri de olumlu yönde etkilemektedir (Lothian, 1999). Bağlanmanın sağlıklı olması bebeğin ebeveynlerinden bağımsızlaşma evresine gelene kadar arzuladığı desteği her an hissetmesi ile mümkün olmaktadır. Bebeğin çevrede keşif etkinliklerini sürdürürken güvenli bir üs olarak gördüğü bakım vereni ile kesintisiz, tutarlı, duyarlı iletişim kurması güvenli bağlanmada son derece önemlidir. Bu bebekler kısa süreli ayrılıkların ilk anlarında yoğun tepkiler vermiş olsalar dahi bağlandığı kişi geri döndüğünde hemen sakinleşmektedirler (Barnett ve Vondra, 1999). Ainsworth'un *Yabancı Durum Testi* sonucunda annesine güvenli bağlandığı belirlenen bebeklerin, anneleri yanlarındayken çevreyi keşfettikleri, anneleri odadan ayrıldığında biraz huzursuzlandıkları fakat anneleri döndüğünde çok çabuk rahatlayıp oyunlarına devam ettikleri gözlemlenmiştir. Bu bebekler annelerinin her zaman yanlarında olduğunu bilmekte ve karşılaşacakları stres durumlarında annelerine kolay ulaşabileceklerini bilmenin rahatlığını yaşamaktadırlar (Ainsworth vd., 2015, s.20). Güvenli bağlanan bebekler yürüme gibi fiziksel dürtülerini harekete geçirdikleri zamanlarda zevk almakta, okul öncesi dönemde sosyal, esnek ve becerikli olmakta, daha büyük yaşlarda ise yetenek ve kabiliyetlerini rahatça gösterebilmektedirler. Problem durumlarında akranlarına kıyasla sakin, gülümseyen ve etkileşimleri güçlü, sosyal ilişkilerde yapıcı, sürdürülebilir ilişkiler kuran ve her anlamda daha başarılı bireyler olmaktadır. Tüm bu yaşantıların temelinde ise bebeğe karşı sağlıklı tutum sergileyen bir bakım verenin oldukça etkili olduğu düşünülmektedir (Kobak ve Sceery, 1988). Bebeklerin özellikle fizyolojik ve duygusal taleplerine karşı duyarlı bir yaklaşım gösterilmesi bebeklerin güvenli bağlanmaya eğilimini artırmaktadır (Şen, 2007). Güvenli bağlanan bebekler yetişkinlik döneminde kendisinin sevmeye değer olduğunu düşünerek ilişki kurduğu diğer bireylere karşı da kabul edici ve destekleyici bir tutum içinde olmaktadır (Hamarta vd., 2009).

Kaygılı-Kararsız (İki Yönlü) Bağlanma

Durumlar ve olaylar karşısında bireyin kararsız tutum içinde olması, bireyin yüksek bağlanma ve yüksek kaçınma arasında yaşadığı kaygı duygusundan kaynaklanmaktadır. Yüksek kaygı bireylere endişe, yakın ilişkilerde bağımlı ve saplantılı tutum, benlikle ilgili olumsuz bakış açısı (düşük öz benlik), terkedilme veya reddedilme korkusu yaşatmaktadır (Mikulincer ve Shaver, 2007, s.277). Bireylerin yetişkinlik döneminde deneyimledikleri bu davranışların bebeklik döneminde temelleri atılmaktadır. Tüm bebekler aynı şartlarda ve aynı ruh yapısına, imkanlara sahip anne baba ile dünyaya gelmemektedirler. Sağlıksız yaşam koşulları bebeklerin bakım verenle kuracağı güvenli ve sağlıklı bağlanmasına ket vurabilmektedir. Güvensiz bağlanmanın bir alt boyutu kaygılı-kararsız bağlanmadır. Kaygılı-kararsız bağlanma türüne sahip bebeklerin beklenmedik yakınlaşma ve kaçınma davranışlarının birarada görüldüğü çelişkili durumlar yaşadıkları bilinmektedir (Güvenderer Doksat ve Demirci Çiftci, 2016). Ainsworth'un *yabancı durum testi* sonucunda annesine kaygılı-kararsız bağlanan bebeklerin, anneleri odadan ayrıldığında oyun oynamayı ve etrafı keşfetmeyi bıraktıkları, yoğun yaşadıkları stres düzeylerinin anneleri geri döndüğünde dahi azalmadığı ve duygusal olarak rahatlayamadıkları gözlemlenmiştir. Bu bebeklerin ihtiyaç durumlarında annelerine kolay ulaşabileceklerine dair kaygı yaşadıkları ortaya konulmuştur (Ainsworth vd., 2015, s.20). Kaygılı bağlanan bebekler bağlanma figürü ile yaşadıkları kısa veya uzun süreli ayrılıklarda yüksek kaygı düzeyine sahip olmalarına rağmen kaçınma davranışı göstermemekte fakat çevreyle etkileşim kurma ve çevreyi incelemede sınırlı davranışlar sergilemektedirler. Bağlanma figürü geri geldiğinde sakinleşmeyen bebekler, bir yandan bağlanma figürüne yapışarak ten teması istemekte diğer yandan vücudu ile iterek tepkisel davranışlar sergilemektedirler (Barnett ve Vondra, 1999). Bu bebeklerin öfke ve korku durumları doğrudan bağlanma figürüne yöneliktir. Büyüdüklerinde sosyal yaşamlarında kurdukları etkileşimler sırasında karşılaştıkları sıkıntılı durumlarda aşırı tepkiler vererek öfke ve üzüntü yaşamaktadırlar (Kobak ve Sceery, 1988). Aynı zamanda yetişkinlik dönemine geldiklerinde kendilerini sevmeye değer görmeyerek olumsuz benlik algısına sahip olmakta ve diğer bireyleri kendi değerlerinden daha çok yüceltmektedirler (Hamarta vd., 2009). Tutarsız anne baba tutumlarının bebeklerin zamanla kaygılı-kararsız bağlanma türüne sahip olmasında etkili olduğu düşünülmektedir (Şolt, 2011).

Kaçınmacı Bağlanma

Güvensiz bağlanma türünün bir diğer alt boyutu kaçınmacı bağlanma türüdür. Kendini güvende hissetmek için bakıcısını kendine üs edinen bebekler, kaçınmacı türde bağlandıklarında yeni etkileşimler kurarak farklı çevreler keşfetme konusunda girişimci olmamakta ve düşük benlik algısı göstermektedirler (Kobak ve Sceery, 1988). Bu bebekler güvenli bağlanan bebeklere kıyasla bağlanma figürü ile yaşanan ayrılık durumlarında neredeyse hiç tepki vermemekte, bağlanma figürü döndüğünde sanki gelmemiş ve onu hiç umursamıyormuş gibi ortamdaki eylemlerine devam etmektedirler (Hamarta vd., 2009; Şolt, 2011). Ainsworth tarafından yapılan *Yabancı durum testi*nde güvensiz-kaçınmacı bağlanan bebeklerin anneleri odadan ayrıldığında çok az stres yaşadıkları, anneleri tekrar odaya geldiğinde yakınlık arama davranışı göstermedikleri gibi rahatlayarak oyun oynamaya veya etrafı keşfetmeye tekrar dönemedikleri gözlenmiştir. Bu bebeklerin annelerine her an ulaşabileceklerine dair güven ve inançlarının olmadığı tespit edilmiştir (Ainsworth vd., 2015, s.20). Kaçınmacı bağlanma türüne sahip bebekler bağlandığı kişiden gelecek yardımlar konusunda ümitsiz ve beklentisiz olmakta (Barnett ve Vondra, 1999) endişeli ve depresif hareketler sergilemektedirler (Güvendeğer Doksat ve Demirci Çiftci, 2016). Anne babalar tarafından bazen bebeğin bu bağımsızlaşma gibi görünen hareketleri yanlış değerlendirilebilmektedir. Bağlanmanın gelişimi gibi bağlanma figüründen ayrılmanın da bebekte sağlıklı bir süreçte gerçekleşmesi gerekmektedir. Kritik dönemi aşmış ve yapışıklık gösteren bağlanma durumları veya bağlanma figüründen erken dönemde ayrılmalar gelişimsel olarak sağlıklı görülmemektedir.

Bağlanma türlerinin oluşum aşamasında bebeğin bağlanma figürünü ani bir şekilde kaybetmesi veya tehdit içeren bir durumla karşılaşması halinde bebekte ağlama, etrafı izleme ve tutunma gibi davranışlar ortaya çıkmaktadır. Bowlby, bebeklerin hayat boyu tehdit olarak algıladığı durumlarda, kendisinin ve diğer bireylerin olası davranışlarını tahmin ederek duruma uygun davranış belirlemesini sağlayan bilişsel şemaları “*internal working model*” (içsel çalışma modeli) olduğu savunmaktadır (Yıldızhan, 2017). Bebeklikte oluşan bağlanma türleri, ile zihinsel modeller arasında kurulan bağlantı yaşam boyu devam etmektedir. Bebeğin zihninde oluşturduğu bakıcıya dair yaşantı şemaları bebeğin bağlanma türünün belirlenmesinde etkili olmaktadır.

Bağlanmada İçsel/Zihinsel Çalışma Modeli

Bağlanma kuramı insanların bebeklik, çocukluk ve yetişkinlik dönemlerinde diğer bireylerle kurdukları ilişkiler sırasında tüm kişiler ve durumlarla ilgili zihinsel modeller geliştirdiklerini savunmaktadır (Bowlby, 1982, s.354). Bebeklerin gelişim dönemlerine paralel olarak artan hareket kabiliyetleri ile birlikte uzanma ve kavrama davranışları, bebeklerin temel bakım verenlerine karşı zihinsel modeller geliştirmelerine olanak sağlamaktadır (Bowlby, 1958, s.5-12). Piaget'e göre bebek "kalıcı nesne" olarak ana bakıcı figürünü (anne) seçer ve onun hakkında zihninde bir model oluşturmaktadır (Ainsworth vd., 2015, s.70). Bu durum daha sonra anne yerine geçen veya ikinci bir figür olarak bebekle ilgilenen bakıcı hakkında model oluşturarak devam etmektedir. Zihinsel modeller bireyin yaşantılarıyla inançlarını birleştiren, organize eden ve diğer insanların kişilik özelliklerinin etkisiyle oluşan modellerdir (Hamarta vd., 2009). Kobak ve Sceery (1988)'e göre zihinsel modeller, bireylerin stresli durumlara karşı vermiş oldukları farklı duygusal tepkileri yöneten kurallar bütünüdür. Bireyde gelişen zihinsel modeller bu kuralları ve kural sistemlerini eşit olarak değerlendirerek, tüm duyguları düzenleyen ve davranışları yönlendiren bir stratejidir. Aynı zamanda bireyin davranışlarına yön vererek kural sistemlerini devreye sokup kullanmasında etkili olmaktadır. Bağlanma figürüne karşı bebeklik ve erken çocukluk döneminde gelişen bağlanma biçimleri, zihinsel modeller aracılığı ile yaşamın sonraki dönemlerine aktarılıp pekiştirilmekte, bireyin ileri zamanlarda yaşayacağı ilişkileri kurup şekillendirmektedir (Şen, 2007).

Anne Bebek (Maternal) Bağlanması

Bağlanma, anne ve bebeklerinin büyüleyici hikayeleridir ve doğanın sunduğu bu eşsiz süreci yaşamının en önemli kuralı anne bebek arasındaki birlikteliktir (Lothian, 1999). Bowlby (1973) anne ve bebek arasında gelişen sıcak, sürekli ve yakın duygusal ilişkiyi maternal bağlanma olarak ifade etmektedir (s.Xİ). Bebeklerin doğduktan sonra çevresel değişimlere uyum sağlamak ve kendilerini korumak istedikleri anda güven veren birincil kişi olarak annelerini seçtikleri düşünülmektedir (Ainsworth vd., 2015, s.54). Öyle ki bu eşsiz seçim yenidoğan kuzu ve ördek yavrularında da gözlemlenmiştir. Yapılan gözlemler bu yavruların doğdukları ilk birkaç gün içinde annelerine bağlı yaşarken daha sonra bağımsızlaştıklarını ortaya koymuştur. Benzer şekilde primat türlerinin doğumu sırasında, yavrunun yanında ilk anne goril yer almaktadır. Alt düzey yavru primatların ilk günlerde annelerinden az destek

gördükleri, gelişmiş primat türlerinde ise yavruların daha çok destek gördükleri bilinmektedir. Bu yavrular, annelerini diğer figürlerden ayırt edene kadar anneye sarılı yaşarken, insan bebekler annelerini sesinden ve kokusundan tanıyıp ayırt etme becerileriyle primatlardan ayrılmaktadırlar (Bowlby, 1982, s.198).

Bebek veya annenin farklı gelişen yaşam koşulları karşısında, bebeğin hayatına bazen annenin yerini alan yedek figürler girebilmektedir. “Anne figürü” kavramı ile kişinin biyolojik annesinin yerine geçen ve onun sorumluluğunu üstlenen rol modeli veya bağlanma figürü olarak işlev gören büyükanne, üvey anne, koruyucu anne gibi kişilerden bahsedilmiş olsa da (Psikoloji sözlüğü, 2018), bebeğin anne için yeri özeldir. Annelik duygusu normal şartlar altında evrenseldir fakat bazı koşullarda davranışa aktarılmış hali değişebilmektedir. Sosyolojik olarak bakıldığında anne bebek birlikteliklerine dair yaşantı ve tutumlar toplumlar arası değişkenlik göstermektedir. eski dönemlere ait kültürel aktarım sağlayan hikayeler, fotoğraf kareleri, duvar oymaları dahi kırsal kesimde yaşayan, avcılık ve toplayıcılıkla geçimini sağlayan en ilkel insan toplumlarında dahi günlük işleri esnasında bebeği sırtında taşıyan figürün anne olduğunu ortaya koymaktadır. Anne bebek arasında sıkça yaşanan paylaşımlar neredeyse tam zamanlı bir anne bebek ilişkisini gözler önüne sermektedir. Bu nedenle bebeğin anneye olan yakınlık arzusu her toplum ve dönemde önemli görülmüştür.

Anne bebek bağlanması, doğumdan sonra başlayan tensel temas ve fiziksel yakınlıktan çok daha önce, gebeliğin gerçekleşmesi ile başlamaktadır. Anne bebek arasındaki birliktelik, gebelikte fetüsün anne karnı hareketleri ile başlayıp giderek artmakta ve doğumla birlikte zirveye çıkan kaliteli ve etkili bir ilişki haline gelmektedir (Bülez ve Ekti Genç, 2017). Anne bebek bağlanması ile ilgili Winnicott (2003) tarafından ifade edilen *primer maternal endişe* kavramı (s.303), Müller ve Mercer (1993), Condon ve Corkindale (1997) ve Cranley (1981) tarafından “gebe kadının doğmamış bebeğine davranışları yoluyla bağlanarak yakın bir ilişki kurması ve etkileşime girmesi sonucu gelişen eşsiz bir ilişki ve bağlılık” ifadesi, anne bebek bağlanmasının doğum öncesi dönemde bebeğin ihtiyaçlarının karşılanması, korunması, sevilmesi ve duygusal bağ kurulması ile başladığını vurgulamaktadır. Bebeğini doğum esnasında kaybeden annelerin yoğun yas süreci yaşadıklarına dair gözlemler de anne bebek arasında gelişen bağlanmanın doğum öncesi dönemde başladığına dair düşünceleri güçlendirmektedir (Dereli Yılmaz, 2013). Anne bebek arasında gelişen bağlanma doğum sonrası dönemde hızla gelişmeyi sürdürmektedir. Anne bebek arasında sağlıklı ve güçlü gelişen anne bebek bağlanması, bebeklerin sağlıklı bir kişilik oluşturmalarını ve hayat boyu

diğer bireylerle pozitif ilişkiler geliştirmesini sağlamaktadır (Höbek Akarsu vd., 2017; Peppers ve Knapp, 1980). Anne bebek bağlanmasının zayıf olduğu veya tam anlamı ile oluşmadığı anne yoksunluğu gibi durumlarda, özellikle yaşamın ilk üç yılında çocukların fiziksel ve ruhsal problemleri artmaktadır (Bowlby, 1977).

Bebek ve anne için doğumla birlikte bu yeni sürecin başlaması, annelerin yeni bir yaşamsal rol kazanmalarını sağlamaktadır. Türk toplumu halen evlilik sisteminde kadının annelik rolü gibi geleneksel özelliklere sahip aile yapısını korumaya devam etmektedir (Yaşar Ekici, 2014). Annelik rolü doğumu takip eden 3-10 aylar arasında kazanılmaktadır. Annelik rolünün aşamaları her kadında sistematik olarak ilerlemekte fakat bazı faktörler bu aşamaların hızını değiştirebilmektedir. Annelik rolünün kazanılması dört aşamada gerçekleşmektedir:

Birinci aşama: Gebeliğin öğrenilmesiyle birlikte başlayan bu aşamada anne adayında “geleceğe hazırlanma” fikri oluşmaktadır. Anne adayı bu süreçte ilk olarak anneliğe ilişkin çevresindeki rol modelleri gözlemlemeye başlamaktadır. “Nasıl bir anne olunmalı?” sorusunun cevabı için anne adayının kendi annesi bazen en iyi örnek olabilmektedir.

Formal-biçimsel aşama: Çocuğun doğumu ile başlayan bir aşamadır. Anne birinci aşamada gözlemlediği rol modellerin etkisi ve çevrenin kendisinden beklediği annelik davranışları arasında bir görev yerine getirmektedir.

İnformal aşama: Anne artık anneliğe ilişkin davranışlarında ve duygularında yalnızca gözlemlediği rol modelleri ve çevrenin kendisinden beklediği annelik rolü bilgilerini kullanmamaktadır. Bu aşamada kendi annelik stilini geliştirmeye başlamaktadır.

Kişisel aşama: Annelik rolü artık kazanılmıştır. Anne artık nasıl bir anne olduğunun farkındadır ve rahatlamıştır. Annelik rolünün getirdiği davranışlar ve sorumluluklar konusunda kendi fikirlerine ve davranışlarına sahiptir. Rol modelde gördüğü anneliği, kendi duyguları ve mantığına büründürerek yeni oluşturduğu annelik rolünü benimsemektedir (Walker, Crain ve Thompson, 1986).

Baba Bebek (Paternal) Bağlanması

Yaşamlarının ilk aylarında bebeklerin dış dünya ile bağlantıları anneleri ile sınırlıdır. Bebekler ihtiyaçlarını karşılamak, endişelerini gidermek ve kendilerini tanımak gibi birçok deneyimi annelerinden edinmektedirler (Schiffman, Omar ve McKelvey, 2003). Mary

Ainsworth bebeklerin birinci bağlanma figüründen ayrılmak zorunda kaldıklarında yerine güven duyabilecekleri başka bir yetişkine bağımlılık geliştirme ihtiyaçlarının olduğunu savunmaktadır (Demirdağ, 2017). Literatürde geçen “ikame anne” terimi ile bebeğin annesi dışında bağlanma davranışını gerçekleştirmeye istekli olduğu (Bowlby, 1973, s.22) baba, evlat edinen bir anne, büyükanne veya onu seven bir dadı olabilmektedir. Bebeğin bağlandığı bu ikinci figürün güvenilir, bebeğe karşı son derece ilgili, sabit bir kişi olması, bebeğin kendini ait hissettiği bir mekanda bakımının devam etmesi, bebekle tensel temas kurarak ona sarılması güven ilişkisi için önemli unsurlar olarak görülmektedir (Ainsworth vd., 2015, s.70).

Babalar çoğu zaman bebeğin anneden sonra ikinci bakıcısı veya anneyi destekleyici bir figür olarak görülebilmektedir (Parke ve Sawin, 1976). Hatta bazı geleneksel toplumlarda anneden sonra bebeğin hayatında aile büyükleri en çok yer almaktadır. Anne Çocuk Eğitim Vakfı (2017)’nın yaptığı *Türkiye’de Babalığı Anlamak* adlı panelde, babaların % 91’i çocuk bakımında birincil bakıcı olarak anneyi gördüklerini belirtmişlerdir. Günümüzde artık babalar bebeklerinin hayatlarında, annelerden sonra aktif rol alan ve bebekleriyle yoğun etkileşimler kuran iyi birer bakıcı olarak görülmektedirler. Özellikle batı toplumlarında babaların bebeğin altını değiştirmek, banyo yaptırmak, bebeği uyutmak gibi rutin işlere katılımlarının giderek arttığı görülmektedir. Bu gelişim baba bebek arasındaki etkileşimi ve iletişimi de olumlu yönde etkilemektedir (Lamb, 2000).

Annenin varlığının devam ettiği durumlarda yedek figür olarak veya bebeğinin bakım veren tek sorumlusu olarak görev alan baba ile bebeği arasında oluşan yakınlık ve kurulan duygusal bağ paternal bağlanma olarak bilinmektedir (Güleç ve Kavlak, 2013). Baba bebek bağlanması konusunda ilk eğilim, babaların bebekleri ile kurdukları bağın, anne bebek bağından daha zayıf olduğu düşüncelerine karşı gelişmiştir. Hatta doğada yaşayan yenidoğan hayvan yavruları üzerinde erkeklerin aktif rolü gözlemlenmiş babun, maymun, şempanze gibi türlerin erkeklerinin eş ve yavruya karşı koruyucu hareketlerde bulunması bu konuda insanlar adına umut verici olmuştur (Ainsworth, 1989).

Baba bebek arasında gelişen ilişkinin yakın ve sağlıklı olmasının, bebeğin yaşam boyu gelişimine kattığı yararlar sonsuz görülmektedir. Babaları ile sağlıklı bağlar kuran çocuklar, yabancı ortamlarda kendilerini rahat ifade etmekte ve diğer bireylerle daha kolay ilişki kurabilmektedirler (Soysal vd., 2005). Aynı zamanda bebeklerin mutlu, sevgi dolu ve güvenli bir aile ortamında yetişmesinde babanın aktif rolünün de azımsanmayacak kadar fazla olduğu düşünülmektedir (Koptur ve Emül, 2017). Çocuğuna sıcaklık gösteren, duyarlı

olan ve ilgili olan babalarla büyüyen çocukların, yaşitlarına kıyasla psikolojik olarak sosyal çevreleriyle ve akranlarıyla iyi iletişim kurdukları ve daha uyumlu oldukları, bu çocuklarda davranış problemleri görülme oranlarının daha düşük olduğu belirtilmektedir (Hamurcu, 2018). Sağlıksız baba bebek bağlanması bebeğin üzerinde erken çocukluk döneminde görülebilecek davranış bozukluğu, hiperaktivite, anksiyete, depresyon, konuşmada gecikme gibi psikopatolojilerle kendisini göstermektedir (Goodman, 2004; Ramchandani, Stein, Evans, O'Connor ve ALSPAC Study Team, 2005).

Baba bebek bağlanması bebeğin fiziksel olarak dünyaya gelmesinden çok daha önce başlamaktadır. Gebelik döneminde babalar tüm süreci eşleriyle birlikte takip ederek fetüse karşı bağlanma davranışları geliştirmektedirler (Bell vd., 1998; Kavlak ve Şirin, 2007; Köse, Çınar ve Altınkaynak, 2013). Üstünsöz, Güvenç, Akyüz ve Oflaz (2010)'un araştırmasına göre baba adaylarının fetüse bağlanma düzeylerinin, anne adaylarından daha düşük düzeyde olduğu ortaya çıkmıştır. Anne adaylarına kıyasla babalarda fetal bağlanma düşük düzeyde gerçekleşmiş olsa da baba ile bebek arasındaki bağlanma gebelik döneminde başladığı görülmektedir. Dolayısıyla fetal dönemde baba ile bebek arasında oluşan bağlanma farklı aşamalardan geçerek oluşmaktadır. Cranley (1981) baba adaylarının paternal fetal bağlanmayı benliğin farklılaşması, rol alma ve kendini vermek şeklinde üç aşamada yaşadıklarını belirtmektedir. Fetal dönemde başlayan bağlanma doğum sonrası bebeklik döneminde de devam etmektedir. Bu sebeple farklı değişkenlerin etkisiyle gebelik döneminde zayıf gelişen baba bebek bağlanması, ilerleyen süreçlerde büyük bir hızla güç kazanabilmektedir.

Baba bebek bağlanması, babaların biyolojik ve duygusal sosyal değişimlerine tanıklık etmektedir. Babaların bebek sahibi olacakları haberini almalarıyla birlikte özellikle ilk kez baba olacak erkeklerin prolaktin hormonlarında yükselme görülmektedir (Wynne-Edwards ve Reburn 2000). Bu hormonlara bağlı değişim, babalarda *sempatik gebelik* olarak bilinen kilo alma, hazımsızlık, diyare, konstipasyon, baş ağrısı, diş ağrısı gibi fiziksel rahatsızlıkların yanı sıra psikolojik rahatsızlıklara da yol açabilmektedir (Brennan, Ayers, Ahmed ve Marshall-Lucette, 2007). Fakat Weaver ve Cranley (1983) tarafından yapılan araştırma sonucunda babalarda gebeliğe benzeyen bu sempatik fiziksel yaşantıların, babaların bebekleriyle bağlanmalarını etkilemediği ortaya konulmuştur. Baba bebek bağlanması her babanın kişisel hayatına dair faktörlerin etkisinde gelişmektedir. Hiçbir baba bebek ilişkisi birbirine benzemediği gibi kıyaslama yapılamayacak kadar özeldir. Sempatik

gebeliğin babaya yaşattığı fiziksel yaşantılar ve zorluklar, bebeğe zahmetle ulaşma duygusunu babaya yaşatarak aralarındaki bağı güçlü kılabilmektedir.

Doğum öncesi dönemde babalarda görülebilen bir takım sorunlar doğum sonrası dönemde ruhsal sorunlarla devam edebilmektedir (Ceyhun Peker, Cömert Okutucu, Tekiner ve Dağlı, 2016). Doğum eyleminin gerçekleşmesi babalık rolünün kazanılmasında ve baba bebek bağlanmasında bir başlangıçtır (Güleç ve Kavlak, 2015). Babalarda doğumdan sonraki dört hafta içinde üzgün ruh hali, birçok günlük aktivitede azalma, önemli kilo kaybı veya artışı, uykusuzluk veya psikomotor gerilik, yorgunluk, enerji kaybı, değersizlik veya suçluluk duyguları, düşünme veya konsantre olma becerisinde azalma ve tekrarlayan ölüm düşünceleri gibi depresif bir ruh hali görülebilmektedir (Kim ve Swain, 2007). Finnbogadóttir, Svalenius ve Persson (2003)'e göre özellikle ilk kez baba olan erkekler bebeğin gerçekliğine inanma, anne ile bebeğe karşı hissettiği yetersizlik ve dışlanma duygusunu aşma, hayatındaki sosyal ve fiziksel değişiklikleri kabul etme, yeni sorumluluklara uyum sağlama gibi konularda verimli olabilmek için gelişim göstermeye çalıştıkları bir geçiş dönemi yaşamaktadırlar. Bu çelişkili duygular bazen babaların sürece uyumunu zorlaştırmaktadır. Bu durum zamanla birlikte babalarda kademeli olarak azalmış olsa da genellikle doğum sonrası ilk yıl devam ettiği belirtilmektedir (Matthey vd., 2000).

Babalar ilk zamanlarda bebek ile çok fazla etkileşime girmese de çocuğun hayatında yönlendirici bir rehber görevi görmektedir (Koptur ve Güner Emül, 2017). Doğumdan sonraki günlerde anne ve bebeğin hastanede yattıkları süre içerisinde babaların belirli saatlerde bebeklerini görerek onunla kısıtlı zaman geçirmeleri ve çoğunlukla anne ile bebeğe sosyal destek sunmaları, baba bebek arasında kurulacak erken duygusal bağ ve fiziksel teması erteleyebilmektedir (Bell vd., 1998; Kavlak ve Şirin, 2007; Köse vd., 2013). Bebeğin beslenme şekli emzirme olduğunda bebekle en çok temas eden ve yakın ilişki kuran kişi genelde anneler olduğundan bazen babalar bu birliktelikte dışlanmışlık hissetseler bile (Kim ve Swain, 2007) bu durumun geçici olduğunu düşünerek bebeğin bakımının her aşamasında aktif rol almak istemektedirler (Fägerskiöld, 2008). Bazen de içinde yaşanan toplumsal yapı babanın esas görevinin ailesinin ekonomisi ile ilgilenmek olduğu savunabilmektedir (Bowbly, 1958, s.5-12). Tüm bu gecikmeli baba bebek yaşantılarına rağmen erkekler iyi bir baba olmak için yeni bilgiler öğrenmeye çalışırken (Gage ve Kirk, 2002), bazı ailelerde babaların kendi çabaları sonucu bebekleri ile bağ kurdukları görülmektedir. Babalar mesleki çalışma yoğunlukları, bedensel yorgunlukları gibi sebeplerle annelere oranla bebeklerine daha az zaman ayırmakta ve bu zaman zarfında bazen yalnızca oyun arkadaşlığı

yapmaktadırlar (Güngörmüş, 1990, s.229-238). Çünkü bebekler genelde acıktıklarında ve yorulduklarında annelerini, oyun faaliyetlerinde ise babalarını tercih etmektedirler (Kesebir vd., 2011). Buna rağmen yenidoğan bebeğe sahip babalar üzerinde yapılan izlemler, babaların bebekleriyle etkileşimlerinde anneler kadar aktif olabildiklerini, beslenme ve bakım faaliyetlerinde bebeğine yeterince zaman harcayan babaların annelerle aynı bakım yeterliliğine sahip olduklarını ortaya koymaktadır (Fägerskiöld, 2008; Parke ve Sawin, 1976). Babaların kişisel gayretleri bebekleriyle olan ilişkilerini olumlu yönde değiştirebilmektedir. Bebeğin büyümesi ve çevreyle etkileşiminin artması ile baba faktörü de bebeğin hayatında giderek daha etkili olmaktadır (Bowbly, 1958, s.5-12).

Bağlanmayı Etkileyen Faktörler

Bağlanma, yaşam döngüsü için gerekli olan ve bebek ile bakım veren arasındaki etkileşimsel ilişki örüntüsüdür ve karmaşık faktörlerden etkilenerek devam eden bir süreçtir (Höbek Akarsu vd., 2017). Bu süreç anne babalarda gebeliğin planlanması ve dölleme ile başlamaktadır (Cranley, 1981; Condon ve Corkindale, 1997; Franklin, 2006; Müller ve Mercer, 1993). Bebeğin sağlığı ve gelişimi üzerindeki etkisinden dolayı bağlanmayı etkileyen faktörlerin belirlenmesi son derece önemli görülmektedir (Üstünsöz vd., 2010).

Gebeliğin öğrenilmesiyle birlikte başlayan doğum öncesi süreç anneler için fizyolojik ve duygusal olarak kritik bir dönemdir. Anne adayının vücudunda yaşadığı değişimler, fetüsün büyümesine bağlı olarak annenin fetal hareketleri hissetmesi ve sayması, anne ile fetüs etkileşimini artırmaktadır. Böylece bebeğinin sağlığına karşı annenin artarak devam eden yoğun ilgisi anne bebek bağlanmasını başlatmaktadır (Ainsworth vd., 2015, s.28; Balcı, 1997; Dereli Yılmaz ve Kızılkaya Beji, 2010; Mikhail vd., 1991; Peppers ve Knapp, 1980). Bebeğe karşı artan yoğun ilgiyle birlikte anne adayının gebelikte tütün, alkol ve yasal olmayan ilaçlardan kaçınması, gebelik, doğum ve bebek bakımı hakkında bilgi edinmesi, sağlıklı beslenme ve uyku alışkanlığı kazanması, uygun egzersizler yapması bu yeni yaşam döngüsüne anneyi hazırlamaktadır. Böylece anne adayının hem kendisi hem bebeği için sağlık koşullarını ve yaşam şartlarını iyileştirmesi, gebelik ve doğum sonrası dönem depresyonlarına karşı da koruyucu bir işlev görerek bağlanmayı doğrudan olumlu yönde desteklemektedir (Brandon, Pitts, Denton, Stringer ve Evans, 2009; Höbek Akarsu vd., 2017; Lindgren, 2001). Annenin gebelik durumunu istekli ve planlı yaşaması, olumlu bir çevrede yakınlarından sosyal destek görüyor olması, fiziksel ve psikolojik öz yeterliliğe

sahip olması (Bell vd., 1998; Mercer ve Ferketich 1994; Okanlı, Tortumluoğlu ve Kırpınar, 2003) annenin yaş faktörü, kişisel özellikleri ve ailenin sosyo-ekonomik durumu gibi değişkenler annenin bebeğiyle kuracağı bağı ve annelik rolünü kazanmasını kolaylaştırıcı faktörler olarak sayılabilmektedir. Planlandığı gibi yaşanmayan hayatlar ve yaşam koşulları bağlanmayı mutlaka etkilemektedir. Weis (2006)'in annelik rolü ve maternal bağlanma üzerine yaptığı araştırmada, annelerin gebelik dönemi ve postpartum dönemde olumsuz riskler yaşamalarının, yeni gelen annelik rolünü kabul etme ve role girmede zorluk yaşadıkları saptanmıştır. Annenin fetüsten rahatsızlık duyması, fetal istismarda bulunması, duygu durum bozukluğu yaşıyor olması (Brandon vd., 2009), çevreden beklediği sosyal desteğin karşılanma düzeyinin düşük olması annelerde bağlanmayı olumsuz yönde etkilemektedir (Höbek Akarsu vd., 2017).

Annelerde olduğu gibi babaların bebekle olan duygusal birlikteliği de fetal dönemde gerçekleşmektedir. Doğumdan sonra ise babaların bebeklerinin temel bakımına katılmaları, psikolojik iyilik halleri ve gebeliğin planlı olması baba bebek arasındaki bağlanmayı artırmaktadır (Caldera, 2004; Belsky, 1996; Boechler, Harrison ve Magill-Evans, 2003; Güleç ve Kavlak, 2015; Mercer ve Ferketich, 1990; Yu vd., 2011). Bazen doğum sonrası dönemde babalarda yaşanabilen testosteron, östrojen, kortizol, vazopressin ve prolaktin hormonlarındaki değişiklikler, baba bebek bağlanmasında biyolojik risk faktörleri olarak görülebilmektedir. Babalar aynı zamanda sosyal çevre ve yaşam koşullarına bağlı olarak da bebekleri ile bağ kurmaktadır. Doğum sonrası dönemde babaların eşlerinden destek görmeleri, maddi kaygı yaşamadan izin kullanma durumları, psikolojik destek almaları ise babaların bu dönemin yoğun sorumlulukları ile başa çıkmalarına yardımcı olarak bağlanmada etkili olmaktadır (Kim ve Swain, 2007).

Gebeliğin son haftaları ile doğum sırasında annede salgılanan oksitosin hormonu ve doğumdaki uterus kasılmaları, doğumdan sonraki haftalarda ise anne babanın yaşadığı kaygı durumu duygusal açıklık meydana getirmektedir (Abbasoğlu vd., 2015; Lothian, 1999). Doğumdan sonraki ilk saatler “*hassas*” olarak ifade edilmektedir (Klaus ve Kennell, 1982). Bebekler bu hassas dönemde çıkardıkları sesler ve gösterdikleri gülümseme davranışlarıyla, kendi ihtiyaçlarının karşılanması ve kendisi ile bağ kurulması için anne babanın içinde bulundukları duygusal açıklıktan yararlanarak anne babayı teşvik etmektedirler. Bu nedenle doğumdan sonra bebekten gelen duygusal, fizyolojik ve davranışsal etkileşimlere karşı anne babanın hassas duyarlılığı bağlanmanın en önemli ilkesi kabul edilmektedir (Ainsworth vd., 2015, s.70; Bowlby, 1958 s.5-12; Kobak ve Sceery, 1988; Lothian, 1999).

Yenidoğanın sosyal davranışlarının yanı sıra, çevreyle iletişimini ve bakım veren ile bağlanmasını başlatan birincil duyu dokunmadır (Kavlak ve Şirin, 2009). Okşamak ve kucağa alınmak bebeğin psikososyal gelişimini desteklemektedir (Höbek Akarsu vd., 2017; Güleşen ve Yıldız, 2013; Gürol, 2010; Köse vd., 2013). Anne babanın doğumdan sonra bebeğin el ve ayaklarına dokunmaları, bebeği okşamaları, bebeğe masaj yapmaları ve kanguru kullanımı gibi yakın fiziksel temas içeren davranışlarda bulunmaları (Peker, 2015), bebekle konuşmaları ve göz teması kurmaları “*ilk ebeveynlik davranışları*” olarak nitelendirilmektedir. Bu davranışlara karşı bebekten gelen duyu motor tepkiler anne baba ile bebek arasındaki karşılıklı bağlanma sürecine katkıda bulunmaktadır (Klaus ve Kennell, 1997). Bağlanma tek yönlü bir süreç değildir ve anne babaya ait olduğu kadar bebeğin birtakım özellikleri de bu süreci etkilemektedir. Doğum sonraki ilk saatlerde bebeğin fiziksel olarak beklendiği gibi güzel ve sağlıklı olması, anne babasının sevgisini kazanmasını sağlayabilirken, bebeğin kilosu, sağlık sorunları (Abbasoğlu vd., 2015; Condon ve Corkindale, 1997; Damato, 2004; Pollock ve Percy, 1999), mizacı, uyku ve aktivite şekli, ağlama davranışları, anne babaya sosyal yanıt vermesi (Yıldız, 2008), bebeğin kusma, gaz sancıları ve kolik ağlamalar gibi zorlayıcı davranışlarda bulunması, anne babanın kaygı durumunu artırarak bağlanmayı olumsuz yönde etkileyebilmektedir (Abbasoğlu vd., 2015).

Yenidoğan bir bebeğin anne babasının varlığını ve sıcaklığını hissetmeye her daim ihtiyacı vardır. Yenidoğan ve bakım veren arasında kurulan birlikteliğin gerçekte var olan ya da bebek tarafından -mış gibi algılanan bir engelden dolayı ertelenmesi bebekte kızgınlık, ayrılık kaygısı ve üzüntüye yol açmaktadır (Himani ve Kumar, 2011; Scharfe, 2012). Bu durumlarda bebekler yaşadıkları olumsuz duyguların etkisiyle geri çekilme-kaçış-kaçınma olarak ifade edilen yetişkinden uzaklaşma eğilimi göstermektedir (Bowlby, 1973, s.90). Bebek ile bakım veren arasındaki bu uzaklaşma ise bağlanmanın niteliğini doğrudan etkilemektedir. Bağlanmada birlikte geçirilen vakit ve paylaşılan zamanın kalitesi oldukça önemli görülmektedir. Doğumdan sonraki ilk aylarda bebeğin, anne babanın yakınlığını hissedebileceği bir odada onlarla birlikte kalması bağlanmayı olumlu yönde etkilediği bilinmektedir (Höbek Akarsu vd., 2017). Anne babalar bebeğin rahatlığını sağlamak, gece beslenmesinde emzirmeyi kolaylaştırmak, hastalık durumunda bebeği kolay gözlemleyebilmek, birliktelik süresini artırmak ve aralarında gelişen bağı güçlendirmek için aynı odada hatta aynı yatakta birlikte yatabilmektedirler (İşler, 2007). Çınar, Sözeri, Dede ve Cevahir (2010) tarafından anne ile bebeğin aynı odada uyumasının emzirme üzerine etkisini belirlemek amacıyla 0-12 ay arası bebeği olan annelerle yürütülen çalışma

sonucunda annesi ile aynı odada yatan bebeklerin kendi odasında yatan bebeklerden çok daha fazla emzirildiği bulgusuna ulaşılmıştır. Emzirme bebek için fiziksel ve biyolojik bir beslenme aracı iken anne ve bebek açısından ruhsal bir doyum sürecidir. Annenin bebeğini emzirme sıklığı, süresi, anne sütünün miktarı, bebeğin gece beslenme ve emme ihtiyaçlarının zamanında karşılanması (Çınar vd., 2010), annenin emzirme için istekli olması ve zevk alması anne bebek bağlanmasında etkili görülmektedir (Dereli Yılmaz ve Kızılkaya Beji, 2010; Şen, 2007). Sağlıklı sosyal duygusal gelişime sahip anneler, bebeklerini severek emzirmektedirler (Çankaya, Dereli Yılmaz, Can ve Değerli Kodaz, 2017). Duygusal etkenlerin yanı sıra anne veya bebekte fizyolojik değişimler de bu süreçte söz konusu olmaktadır. Bebeğin en kısa sürede emzirilmeye başlanması (Höbek Akarsu vd., 2017), bebekle göz göze ve ten tene temas kurulması (Ainsworth vd., 2015 ;Çalışır, Karaçam, Akgül ve Kurnaz, 2009), bebekle konuşulması annenin vücudunda oksitosin hormonu salınımını artırarak doğumdan sonra anne bebek bağlanmasını güçlendirmektedir (Güleşen ve Yıldız, 2013; İşler, 2007; Klaus ve Kennel, 1997; Köse vd., 2013).

Bağlanma süreci gebelik, doğum ve doğum sonrası etkenlerin dışında kalan farklı faktörlerden etkilenebilmektedir. Anne babanın geçmiş yaşantıları, deneyimleri, ilişkileri ve yaşam şartları bu faktörlerden bazılarıdır. Anne babaların bebek sahibi olma deneyimine sahip olup olmaları bağlanmayı etkileyen en önemli faktörlerden birisi olarak görülmektedir. Annelerin bebek bakımı konusundaki deneyimleri (Dereli Yılmaz ve Kızılkaya Beji, 2010) ve kendi ebevenliklerine karşı duydukları güven duygusu, anne bebek bağlanmasını kolaylaştırıcı bir faktördür (Mercer ve Ferketich, 1995). Deneyimli anneler bağlanma sürecini bir sanatçı gibi yöneterek bebeklerine daha iyi bakım vermekte ve bebeklerinin gelişimlerini daha sağlıklı desteklemektedirler. İlk kez bebeği olan annelerin bebeklerinin bakımında zorlanma eğilimlerinin daha yüksek olduğu belirtilmiştir (Bowbly, 1958, s.5-12; Yıldız, 2008). Diğer yandan babaların vücutlarında doğumdan sonra prolaktin hormonu salgılanmaktadır. Bu salgılanan hormon vücutta etkisini uzun yıllar muhafaza etmektedir. Bu nedenle deneyimli babaların önceki doğumlardan kalan yüksek prolaktin hormon düzeyleri, yenidoğana karşı babalık davranışı sergilemeye her an hazır olmalarını ve bebeklerine karşı daha şefkatli ve koruyucu olmalarını sağlamaktadır (Wynne-Edwards ve Reburn 2000).

Anne babaların yakınları ile ilişki durumları, ebeveynliğe ilişkin benlik algıları, gebeliğe ve doğuma ilişkin fizyolojik, psikolojik stres ve korkular, bu durumlarla nasıl ve ne düzeyde başettikleri (Himani ve Kumar, 2011; Huizink, De Medina, Mulder, Visser ve Buitelaar,

2002; Scharfe, 2012), depresyon, anksiyete (Brandon vd., 2009; Dereli Yılmaz ve Kızılkaya Beji, 2010; Lindgren, 2001) bağlanmayı etkilediği düşünülen faktörlerdir. Anne babaların sosyal ilişkileri kadar eş ilişkileri de bu süreçte son derece önemlidir. Matthey vd. (2000) anne babaların bebekleri ile geçen ilk yılın sonunda stres oranlarının yüksek olduğunu, depresif duygu durumlarının ise eş ilişkilerine bağlı değiştiğini belirtmektedirler. Anne babaların birlikteliklerine dair yaşadıkları memnuniyet ve mutluluk (Gümüşdaş ve Ejder Apay, 2016) çiftlerin iletişim becerilerinden doğrudan etkilenmektedir (Yalçın, 2014). Bu nedenle eş ile ilişki biçimleri (Condon ve Corkindale, 1997; Damato, 2004; Pollock ve Percy, 1999), evlilik ilişkilerinden elde edilen doyum ve ilişkiyi algılama biçimleri bağlanmanın kalitesini değiştirmektedir (Boyce, Condon, Barton ve Corkindale, 2007; Gage ve Kirk, 2002). Yapılan araştırmada eşi tarafından onaylanan, zorlu durumları eşiyle paylaşabilen annelerin annelik rollerinde daha tatminkar oldukları tespit edilmiştir (Reibstein'dan aktaran Arıkan ve Kahrıman, 2002). Donley (1993) ise eşi ile kuvvetli ve tutkulu ilişki yaşayan babaların paternal fetal bağlanmalarının yüksek düzeyde olduğunu belirtmektedir.

Anne babaların kendi eşleri ile kurdukları ilişki dışında, kendi ebeveynleri ile kurdukları bağlanma türleri de bebekleriyle kurdukları bağlanmada etkili olmaktadır (Benoit ve Parker, 1994). Annelerin yeni kazandıkları annelik rolünü kabul etme ve geliştirmelerinde kendi ebeveynleri ile olan ilişkilerinin büyük bir öneme sahip olduğu düşünülmektedir. Kendi bebekliğinde annesi ile sağlıklı bağlanma yaşayan annelerin kendi bebeği ile daha sevgi dolu bir iletişim kanalı kurdukları görülmektedir (Siddiqui, Hagglof ve Eisemann, 2010). Fonagy, H. Steele, Steele, (1991) tarafından bebeği ile olan bağlanmasında annenin kendi erişkin tip bağlanma modelinin etkisini belirlemek amacıyla İngiltere'de ilk gebeliğini yaşayan 100 kadın üzerinde bir araştırma yapılmıştır. Annelerin erişkin bağlanma kalitesi ile kendi bebekleriyle olan bağlanma türü (güvenli, güvensiz bağlanma) arasında kuvvetli bir ilişki olduğu saptanmıştır.

Anne babaların hayatlarında kurdukları tüm ilişkiler kendi kişilik özelliklerinden ve sosyal duygusal durumlarından etkilenmektedir. Anne babaların sahip oldukları duygusal olgunlukları bağlanmayı etkilemektedir (Himani ve Kumar, 2011; Scharfe, 2012). Hjelmstedt ve Collins (2008) yaptıkları araştırmada kaygı, sinir ve endişe düzeyi düşük olan babaların bebeklerine daha fazla bağlandıklarını saptamışlardır. Duygusal ve ruhsal olarak problem yaşayan anne babalar bebekleriyle sağlıklı bir bağlanma gerçekleştirilerek bebeklerine karşı ilgisiz, sevgisiz bir tutum ve sözlü sözsüz olumsuz davranışlar

sergilemektedirler. Ebeveyninin bu davranışlarına maruz kalan bebekler, kurdukları sağlıklı bağların etkisiyle ileri yaşantılarında emosyonel, zihinsel, fiziksel, sosyal ve dil gelişimi alanlarında problemler yaşamaktadırlar (Çankaya vd, 2017). Günümüzde anne babaların yaşam koşulları bağımsızlaşma ilkesiyle ilerlemektedir. Tüm toplumlarda çalışan anne baba oranının artması çocuk sahibi olmaya karşı bakış açısını da değiştirmektedir. Mesleki çalışma hayatı, sosyal çevreden beklentiler ve insanların sahip oldukları konfor alanının sınırları, bebeklerin hızla büyümelerine dair beklentileri artırmaktadır. Bu şartlar bebeklerin farklı kişiler tarafından bakım almasına, erken dönemde aileden tam zamanlı ayrılmasına da sebep olabilmektedir. Tüm bunlar ise birçok bağlanma sorunlarını beraberinde getirmektedir (Bowbly, 1973, s.33). Bağlanmayı etkileyen tüm olumsuz faktörlerin anne babaların çocuklarına yaşatılabilecekleri çocuk istismarı riskini de artırarak bağlanma ile ilişkili olduğu belirtilmektedir (Brandon vd., 2009). Bebeği ile güvenli bir bağ kuramayan anne babaların sergilemiş oldukları davranışlar şöyle sıralanmıştır. Anne babaların (Cusson ve Lee, 1994; İşler, 2007; Ünal, 2004);

- Bebeğin doğumunda mutluluk yaşamamaları,
- Bebeği önemsemeyip dikkate almamaları,
- Bebeği çirkin görme veya ondan nefret etmeleri,
- Bebeğin çıkardığı sestten rahatsız olmaları,
- Bebeğin kusmuk ve dışkılarından bulanmaları,
- Bebeği tutmak istememeleri veya isteksiz, uygunsuz pozisyonda tutmaları,
- Bebekle iletişim kurmamaları ve bebek tarafından sevilmediklerini düşünmeleri,
- Bebeğin, kendilerine ait hiçbir fiziksel özellik taşımadığını iddia etmeleri,
- Göz göze veya ten tene temas kurmanın bebek için bir ihtiyaç olduğunu inkar etmeleri,
- Annelerin bebeği emzirmekten kaçınmaları, az veya çok beslemeleri,
- Bebeği yatağında, odasında veya güvensiz bir ortamda yalnız bırakıp bebeğin korkusunu önemsememeleridir.

Bağlanma Figüründen Ayrılma

Bowlby ve dönemin ileri gelen araştırmacıları, bebeklerin savaş zamanlarında annelerinden ayrıldıkları durumlarda gözlemleyerek, ayrılığın çocuk ve bebekleri derinden etkileyen acı bir olay olduğunu belirtmişlerdir (Demirdağ, 2017; Dereli Yılmaz ve Kızılkaya Beji, 2010; Soysal vd., 2005). Bu ayrılıklar bazen savaş, kaybolma ve ölüm gibi zorlu yaşam

olaylarının etkisi altında kalıcı olabilmektedir (Ainsworth vd., 2015, s.3). Bağlanma figüründen ayrılan bebeğin kendisini savunmasız ve yalnız hissettiği bu dönemde bağ kurduğu kişinin yerine babaanne, anneanne, dede gibi tanıdığı birisinin geçmesi, bebeğin değerli bir oyuncadı veya annesinin kişisel bir eşyası ile fiziksel yakınlıklar bebeği rahatlatan ve huzurunu artıran önemli koşullar olarak olarak görölmektedir. Bazen bu ayrılıklar kısa süreli de olabilmektedir. Mesleki çalışma şartları veya diğer zorunlu sebeplerden dolayı bebekleriyle kısa süreli ayrılık durumları yaşıyan anne babalar, geri döndüklerinde bebeklerinden mesafeli ve reddedici tepkiler görebilmektedirler. Anne babalarına olan sevgilerinden dolayı kırılmış ve kızmış olan bebekler tepki olarak kaçınma davranışları sergileyebilmektedirler (Bowlby, 1958, s.5-12). İlk zamanlar bakım veren ile bağ kurmak için bebeğin gösterdiği sinyal davranışların ve ayrılık durumlarında sergilediği bu kaçınma davranışlarının esas amacı bebeğin kurduğu bağı kaybetmek istememesidir. İlk yıl bebekler bakım verenin yokluğunu kısa süreli de olsa fark ettiklerinde kaygılanarak kaybetme endişelerini davranışsal olarak belirtmektedirler. Bu tepkiler bebeklerin bağlı oldukları nesne veya kişilerin görme alanı dışına çıktıklarında halen var olduklarına dair inançları olarak bilinen nesne devamlılığının 18. aylarda gelişmesiyle azalmaktadır (Avcı, 2007, s.128; San Bayhan ve Artan, 2009, s.76). Bebekler bağ kurdukları kişiye ve kendisini huzurlu hissettiği ortama dair güven kazandıkça rahatlatılmaktadırlar. Gelişen güven duygusu bebeklerin 2 yaşı civarı yaşanan ayrılıkları daha olumlu karşılamasını, 3 yaşı sonuna doğru ise ayrılık ardından yakınlık kurma davranışları gösterebilirler bile süreç sağlıklı yönetildiğinde bakım verenden kademeli olarak ayrılabilmelerini sağlamaktadır. Sağlıklı ayrılan bebekler rutin yaşam alanları dışında bir mekana gittiklerinde bakıcıları ile kısa süreli de olsa ayrılık yaşadıklarında ortamda eğlenmeyi ve diğer insanlarla iletişime geçmeyi kabul ederler (Bowlby, 1982, s.335). Bebeklerin ayrılığa verdikleri tepkiler, bebekte gelişen ego olgunluğu, nesne devamlılığı ve anne baba ile kurdukları ilişkinin niteliği gibi faktörlerden etkilemektedir. Bebeklerde ayrılık tepkisinin üç ayrı fazı protesto, çaresizlik ve reddetme-kopma şeklinde görölmektedir (J. Robertson ve Robertson, 1971, s.265).

Protesto (Ayrılık Kaygısıyla İlişkili)

Bağlanma figürü ile yaşadıkları kısa veya uzun süreli ayrılık durumlarında bebeklerde *ayrılık protestosu* olarak bilinen tepkisel bir süreç ortaya çıkmaktadır. Bebekler bu tepkileri bağlandığı kişiye karşı göstermektedir (Keskin ve Çam, 2007) ve aslında sağlıklı bir bağlanmanın olduğunun sinyalleridir. Bebeklerin bağlandıkları kişiyi görmediklerinde veya

ona erişemediklerinde yaşadıkları kaygı durumu birçok faktörden etkilenebilmektedir. Bebeğin bağlandığı kişi tarafından sürekli terkedilmesi, reddedileceğine dair hissettiği duygusal tehditler, ilerleyen dönemlerde aile bireylerinden birinin hastalığı veya ölümü gibi olumsuz deneyimlere bağlı oluşabilmektedir (Demirdağ, 2017). Bebekler bağlandıkları kişinin gelmeyişi protesto ederken uzun süreli ve şiddetli ağlama nöbetleri geçirmekte, sustuklarında yüzlerinde yorgun ve küskün bir ifade görülmektedir (Tüzün ve Sayar, 2006). Bu fazda yatağı sallamak, çığlık atmak, kendini yere fırlatmak, bağlandığı kişiden geldiğini düşündüğü her sese ve harekete hevesle dikkat kesilmek gibi davranışlar sergilemektedirler. Bir hafta veya daha uzun süre devam eden bu fazda bebek, her daim bağlandığı kişinin geri döneceğini umut ederek beklemektedir (Bowbly, 1980, s.9-11).

Çaresizlik (Keder ve Yas Tutmayla İlişkili)

Tüm bekleyişlerinin ardından bağlandığı kişinin gelmemesi, bebekte umutsuzluk ve çaresizlik duygusunu ortaya çıkartarak tüm bekleyiş ve ümidi sona erdirmektedir. Bebek ayrılığa karşı günlerce gösterdiği gürültülü davranışlarda artık geri çekilmektedir. Uzun süreli olarak bağlandığı kişiyi kaybettiğini kabullenen bebek, protesto davranışlarını azaltmakta fakat keder duygusunun etkisiyle yas davranışları göstermektedir. Bebeğin yaşı, bağlanma figüründen ayrı kaldığı sürede konakladığı ortam veya bebeğin sağlık kriterleri bağlanma figüründen ayrıldığında gösterdiği yas tepkilerinde etkili olmaktadır (J. Robertson ve Robertson, 1971, s.265).

Reddetme-Kopma (Savunma Mekanizmalarıyla İlişkili)

Tüm çaresiz duyguların ardından bebekler birinci bağlanma figürü ile tekrar biraraya geldiklerinde terk edilmeye karşı yüksek kaygı yaşamakta ve aşırı tepkiler vermektedirler. Bağlanma figürünün yanında olmak için aşırı istek duymakta fakat bir yandan da tensel temastan kaçınarak reddetme davranışları göstermektedirler. Bebeklerin bu ayrılığa gösterdikleri davranışsal tepkiler gelişim geriliği ve depresyon görülme riskini de artırmaktadır (Keskin ve Çam, 2007). Bağlanma figürünün geri dönmediği durumlarda bebekler ikinci figürle mecburi bir ilişki geliştirmektedirler. İlk zamanlar bebekler bu yeni figürü reddetme davranışı göstererek o kişiden korkmaktadır. Bebeğin tepkilerine ve bu reddetme davranışlarına karşı yeni bakıcıdan gelen olumlu davranışlar ve bebeğin kaç aylık olduğu ise bebekteki reddetme davranışının düzeyi ve sıklığını değiştirmektedir. Her şey

yolunda gittiğinde bu yeni ilişki günler veya haftalar sonra tekrardan kurulabilmektedir (Bowlby, 1973, s.16). Bebeğin herhangi bir bireyle geliştireceği yeni bağ, yeni sıkıntıları beraberinde getirirken hem bebekte hem yeni bağlanma figüründe stres ve kaygı durumuna yol açabilmektedir. Yaşanan sıkıntılı süreci kolaylaştıran faktörlerden birisi bağlanma figürünün aldığı sosyal destek olabilmektedir. Bu yeni ilişkide bakım verenin fiziksel, duygusal ve maddi destek alması bebekle kuracağı bağı güçlendirmektedir.

Sosyal Destek

Bireyler karşılaştıkları yaşam güçlükleri ile başa çıkarken, çevrelerinde kendileri için değerli gördükleri, duygusal, sosyal, maddi ve bilişsel yönlerden destek sağlayabilecekleri kişilerle ilişkiler arzulamaktadırlar (Ardahan, 2006; Arıkan ve Kahriman, 2002; Barrera Jr ve Ainlay, 1983; Duru, 2014; Uchino, Uno ve Holt Lunstad, 1999; Yıldırım, 1997). Destek görülebilecek yakın ilişkiler kurma isteği, insan yaşamında doğumla başlayan sosyal bir gereksinimdir (Duru, 2014). Shumaker ve Brownell (1984)'e göre sosyal destek, desteğe ihtiyacı olan kişinin iyiliğini arttırmak amacıyla desteği veren ve alan en az iki kişi arasındaki kaynak değişimidir. Bireyler için hastalık, ölüm, doğum, yaşamsal rollerin değişmesi gibi kritik dönemlerde alınan desteğin önemi biraz daha artmaktadır. Bireylerin destek aldıkları kişilerle kurdukları sosyal destek sistemi (Sarason, Levine ve Basham, 1983), karşılaştıkları güçlüklerle başa çıkmalarında en önemli yardımcıları olmaktadır (Aksakallı, Çapık, Ejder Apay, Pasinlioğlu ve Bayram, 2012; Callister, Beckstrand ve Corbett 2011; Thoits, 1986; Yıldız, 2008). Bireylerin karşılaştıkları olumsuz sosyolojik ve psikolojik sorunlar ile kendileri arasında tampon görevi gören kişilerin (Okanlı vd., 2003) güvenilir ve iyi bir sırdaş olması, desteği alan kişi yararına önemli görülmektedir (Ardahan, 2006; Yıldırım, 1997).

Sosyal destek ihtiyacı, bireyin aile ve arkadaş gibi yakın çevresinden karşılanabildiği gibi profesyonel bir bakım, komşu, bakıcı, flört gibi bir grup özel insanlardan da karşılanabilmektedir (Çeçen, 2008; Eker, Arkar ve Yıldız, 2001). Sosyal destek kişinin düzenli ve olumlu deneyimler yaşayarak sosyal çevrede tanınmasına ve öz değer algısının gelişmesine katkı sağlamaktadır (Thoits, 1982). Yapılan birçok çalışma eş, arkadaş ve aile üyelerinden psikolojik ve maddi kaynaklar sağlamak için sosyal temasta bulunanların, sosyal desteği az olanlardan duygusal olarak daha sağlıklı olduklarını göstermektedir (Broadhead vd., 1983; Leavy, 1983; Mitchell, Billings ve Moos, 1982). Cohen ve Wills

(1985) ise olumlu sosyal ilişkilerin eksikliğinin anksiyete veya depresyon gibi birçok olumsuz psikolojik durumlara yol açtığını savunmaktadır.

Sosyal destek bireye model olma, kriz anında öğüt ve bilgi verme, duygusal destek sağlama, maddi yardımda bulunma, bireyi takdir etme, bireyin sorunlarla başa çıkmasına yardım etme gibi çeşitli şekillerde olabilmektedir (Duru, 2014). Sosyal destek türleri birbirinden farklı gibi görünse de kendi içlerinde bütünlük oluşturan bir güce sahiptirler. Yeterli düzeyde alınan bir destek türü diğer destek türlerinin de oluşumunu sağlamaktadır. Örn; beraberlik desteği sunan sosyal bir arkadaşlık ilişkisi aynı zamanda duygusal desteği de barındırmaktadır. Cohen ve Wills (1985)'e göre sosyal destek beş türde incelenmektedir;

- Duygusal destek (Emotional support): Bireyin öz benlik saygısını destekleyen sosyal ilgi, sevgi ve güven duygularının bireye sağlıklı şekilde iletilmesidir.
- Takdir desteği (Esteem support): Kişinin özünde yer alan kusurların ve sonradan oluşan sorunların sosyal çevrede koşulsuz olarak kabul edilip saygı duyulduğunun belirtilmesidir.
- Maddi destek (Instrumental support): Bireye ihtiyaç duyduğu kadar maddi yardım, araç-gereç ve finansal hizmet verilmesidir.
- Bilgisel destek (Informational support): Problem durumlarının tanımlanması, anlaşılması ve çözümlenmesini sağlayabilecek her türlü bilgi ve beceri öğretimi için yapılan tavsiye niteliğindeki yardımlardır.
- Beraberlik desteği (Social companionship): Boş zaman ve eğlence faaliyetlerinin birlikte geçirilmesine dayanan bir sosyal destek türüdür.

Algılanan Sosyal Destek

Bireyler çevrelerinde kendilerini seven, değerli bulan ve kendilerine gerektiğinde yardım etmekten kaçınmayan insanların var olduğunu bildiklerinde güven ve mutluluk hissetmektedirler (Arıkan ve Kahrıman, 2002). Algılanan sosyal destek ise kişinin kendine biçtiği genel değerdir. Kişinin başkaları tarafından sevilip sayıldığını, ihtiyaç hissettiği durum ve zamanlarda yardım alabileceğini, ilişkilerinin doyum verici olduğunu düşünmesini sağlayan destektir (Özgür, 1991). Bireyin güven duyduğu, paylaşımda bulunduğu, yakın bağ kurduğu kişiler tarafından sosyal destek görmesi, algılanan sosyal desteğin düzeyini belirleyen en önemli göstergelerdendir (Ardahan, 2006).

İhtiyaç anında bireyin aldığı sosyal destek nicel ve nitel olmak üzere iki şekilde değerlendirilmektedir (G. Zimet, Dahlem, Zimet ve Farley, 1988). Destek talep eden bireye destek sunan kişi sayısı ve ne sıklıkla destek sunulduğu gibi nicel kriterler yerine, niteliksel olarak desteğin işlevsel ve etkili olması daha önemli görülmektedir (Yıldırım, 1997). Sosyal destek üzerine son yıllarda yapılan araştırmalar, sosyal ilişkilerin kişiyi desteklemedeki yeterliliğine ve insanların bu konudaki genel izlenimlerine yoğunlaşmaktadır. Sosyal desteğin sayısı ve sıklığının yanı sıra destek alan bireylerin bu desteği nasıl algıladıklarına dair konular son yıllarda sıkça ele alınmaktadır (Coyne ve Downey, 1991; Procidona ve Heller, 1983; Uchino vd., 1999).

Sosyal Destek Kuramları

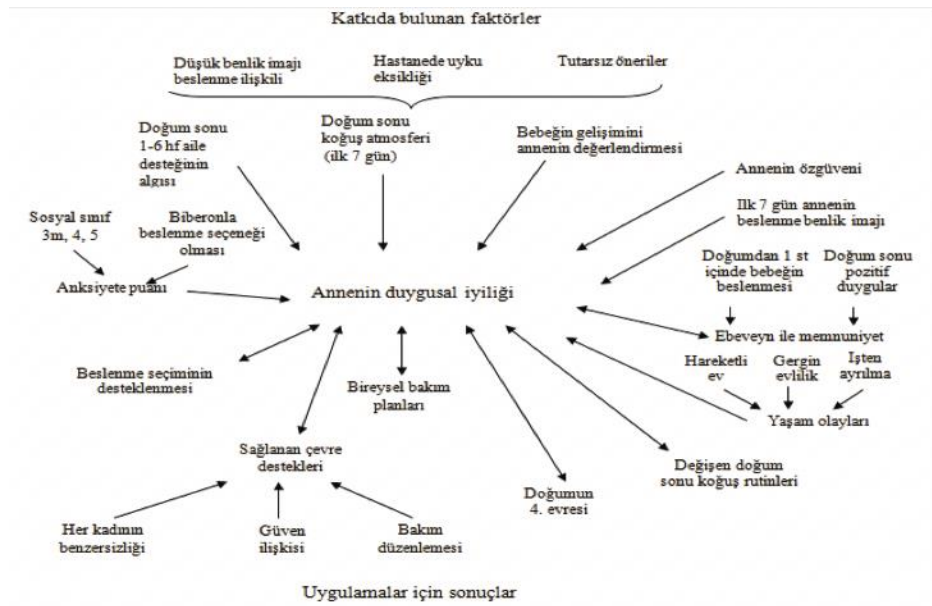
Lieberman'ın Kuramı

Sosyal desteğin bireydeki etkilerine bakıldığında, bireyin benlik saygısı ve çevre üzerindeki kontrol duygusunu artırarak olumlu duygular yaşamasına ve stresin olumsuz etkilerinden korunmasına yardım ettiği görülmektedir (Pearlin, Lieberman, Menaghan ve Mullan, 1981). Aynı zamanda stres yaratan yaşam olaylarının birey için önemini azaltarak bireyin sağlıklı davranışlarını artıran, bireyin yaşadığı gerginliklerin üstesinden gelmesine yardım etme işlevinde bulunan moderatör bir değişken görevi görmektedir. (Sorias, 1992'den aktaran Alan, 2011). Lieberman alınan sosyal destek ile stres düzeyi arasındaki ilişkiyi açıklayan kuramsal bir model geliştirmiştir. Bu modele göre sosyal destek kaynakları stres verici yaşam olaylarını önleyerek hastalık riskini ortadan kaldırmaktadır (Alan, 2011)

Jean Ball'ın Kuramı

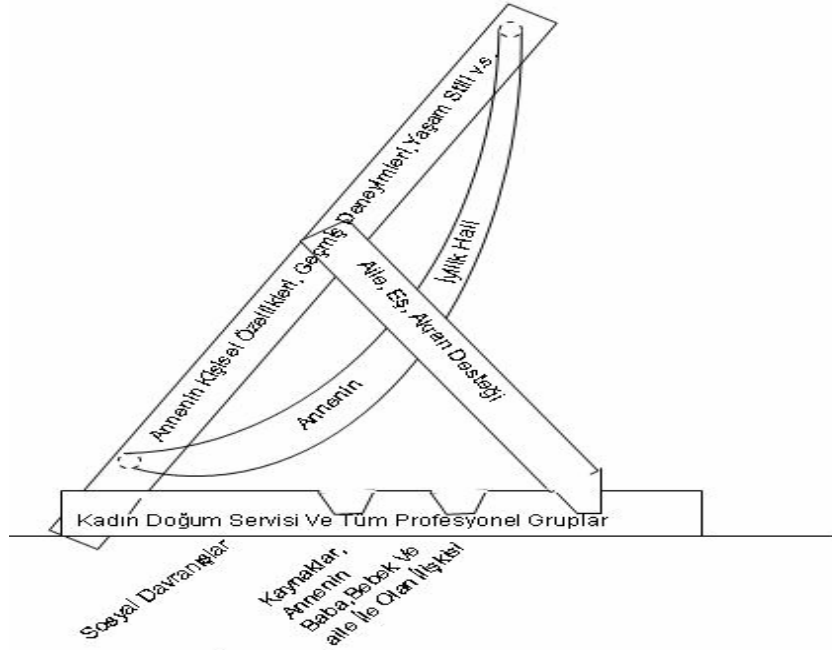
Ebe Jean Ball, oluşturduğu *annenin duygusal iyilik hali destek teorisi* ile kadının doğum sonrası ihtiyaçları üzerine odaklanarak birçok çalışma yürütmüştür. Jean Ball, *Anneliğe Tepkiler* (Reactions to Motherhood, 1987) adlı kitabında kendi kişisel felsefesine dayanarak doğum sonrası bakımın amacının, kadının başarılı bir şekilde anne olmasını sağlamak olduğunu ifade ederek kadını merkeze almaktadır. Bir kadının annelik rolünde başarılı olmasını ve etkin konuma gelmesini sağlayan, kadın, sağlık, çevre, ebelik ve öz olmak üzere beş kavramdan söz edilmektedir (Bryar ve Sinclair, 2011, s.80). Jean Ball'ın kuramına göre annelik rolüne uyum süreci, gebelik ve doğum sonrası dönemi kapsamaktadır. Diğer yandan annenin doğum sırası ve doğum sonrası duygu durumu, aldığı sosyal destek sistemlerinin

varlığından ve desteğin kalitesinden etkilenmektedir. Bu süreçte annede kişisel beklentiler, rol değişimi, stres, içinde bulunulan aile yapısı ve yaşam koşulları gibi faktörler anneye sunulan desteğin düzeyi ile bağlantılı görülmektedir. Doğum süreci ve doğum sonrası dönemde annelerin kendi bakımları ve bebeğin bakımına aktif olarak katılmalarında onları rahatlatacak fiziksel ve sosyal desteğin sunulması, anneye verilen sağlık bakımı, annenin fizyolojik, psikolojik ve sosyal gereksinimlerinin giderilmesi önem arz etmektedir (Dönmez ve Karaçam, 2017). Jean Ball'ın kuramında belirtilen annenin duygusal iyiliğini etkileyen faktörler *Şekil 1*'de detaylı olarak gösterilmiştir.



Şekil 1. Annenin duygusal iyilik halini etkileyen faktörler (Jean Ball'dan aktaran Bryar ve Sinclair, 2011, s.160).

Jean Ball, 1987 yılında kuramının ispatı için doğum öncesi 36-37. haftalarda olan gebeler ve doğum sonrası 6. haftaya kadar olan annelerden oluşan 279 kadın ile araştırma yapmıştır. Çalışma sonucunda doğum sonrası dönemde annenin iyilik halinin, kişisel, sosyal ve profesyonel destek sistemlerinin düzenli ve birlikte hareket etmelerinden etkilendiği görülmüştür. Bu üç faktörün ilişkisini şezlonga (deck-chair) benzeten Jean Ball, şezlongun alt kısmını *profesyonel destek*, sırtın dayandığı kısmı *annenin kişilik özellikleri*, *yaşam koşulları ve geçmiş deneyimleri*, şezlongda eğimi sağlayan mekanizmayı da *aile ve sosyal destek* ile ilişkili göstermiştir. Şezlongu oluşturan parçaların birbirine uyumsuz olması veya doğru kullanılmaması kişinin konforunu bozmaktadır. Annenin ruhsal ve bedensel tam iyilik hali de tıpkı şezlong gibi bu üç faktörün sistemli ve düzenli olarak bir araya gelmesine bağlanmıştır (Bryar ve Sinclair, 2011, s.80). Jean Ball'ın kuramında belirtilen annenin iyilik halini destekleyen şezlong modeli *Şekil 2*'de detaylı olarak gösterilmiştir.



Şekil 2. Deck-Chair kuramı: Annenin iyilik halini destekleme sistemi (Jean Ball dan aktaran Bryar ve Sinclair, 2011, s.161).

Sosyal Destek ve Bağlanma

Ailede yaşayan bireylerin fiziksel, ruhsal ve sosyal ihtiyaçlarının zamanında karşılanması, sosyal yaşama katılmaları, aile içi rolleri yerine getirmeleri aile sağlığı için önem arz etmektedir (Arıkan ve Kahrıman, 2002). Bireyler yaşantılar sonucu her türlü duyguyu yaşayabilmekte ve birçok zorlukla karşılaşabilmektedirler. Bireylerin karşılaştıkları zorlu durumlarla baş edebilmeleri ve hayatta kalmaları için olumlu bir yol gösterici olan sosyal destek, bireylere sunulan etkileşimli sosyal ortamlar ve faktörler olarak tanımlanmaktadır (Truxillo, Cadiz, Rineer, Zaniboni ve Fraccaroli, 2012). Diğer yandan bireylerin yaşadığı stres durumu ile ulaşmak istedikleri sonuç arasındaki rotayı değiştirerek bireylere yardımcı olan sosyal destek (Callister vd., 2011) bağlanmaya doğrudan ve dolaylı olarak etki etmektedir (Mercer ve Ferketich, 1990).

Hayatın içinde doğup büyüyen her bireyin yaşamının belli dönemlerinde farklı rollere sahip olmaktadır. Evlatlık, kardeşlik, arkadaşlık, eşlik ve anne babalık gibi roller aynı zamanda bireyin yaşamına birtakım sorumluluklar getirmektedir. Bebek sahibi olmakla birlikte yeni bir toplumsal rol kazanan anne babalar, bebeklerinin kendi hayatlarına dahil olmasıyla farklı bir yaşam tarzına sahip olmaktadır. Bu yeni ve yoğun yaşantı süreci onlara neşe, mutluluk, korku, kızgınlık gibi karmaşık duygular yaşatabilmektedir (Durat ve Kutlu, 2010; Yorulmaz, 2019). Yaşadıklarının duygu değişimleri mutlaka diğer bireylerle olan ilişkilerinin azalıp

artarak dengelerin değişmesine sebep olmaktadır. Sosyal ilişkilerde yaşadıkları duygusal değişiklikler ile fiziksel ve sosyal adaptasyon sağladıkları konular bazen stresli ve zorlu bir süreç olabilmektedir (Arıkan ve Kahrıman, 2002). Bu zorlu dönemde anne babalar hem gebelik hem de doğum sonrası süreçte farklı gerekçelerle destek arzulamaktadırlar. Doğum öncesi dönemde, ilerleyen aylarda karşılaşılabilecek durumlarla ilgili bilgi düzeyinde bir hazırlığa girilmektedir. Anne babanın sosyal duygusal olarak kendilerini ebeveynliğe hazırlamada, bebek için donanımsal bir düzen kurmada, doğru tercihler ve kararlar almada desteğe ihtiyaçları olabilmektedir. Doğum sonrası dönemde ise yenidoğan bebeğin bakımı, beslenmesi, özbakımının yanı sıra anne babanın kendi temel bakım gereksinimleri, beslenme ve dinlenme ihtiyaçları, cinsel yaşamları, gebelikten korunma yolları gibi konularda bilgi ve danışmanlık içeren sosyal destek birimlerine de ihtiyaç duymaktadırlar. Anne babanın bu destek taleplerinin karşılanmaması yeni rollerinde kendilerini yetersiz hissetmelerine sebep olarak ebeveynliğe karşı *itici güç* meydana getirmektedir (Yıldız, 2008). Tüm taleplere rağmen çevreden algılanan sosyal desteğin düşük düzeyde olmasıyla birlikte bebek ile ebeveyn arasındaki bağlanmayı da olumsuz etkilemektedir (Höbek Akarsu vd., 2017).

Sosyal destek eş, arkadaş, aile üyeleri veya profesyonel bir kanaldan alınabilmektedir (Virtanen ve Isotalus, 2012). Bu destek yenidoğana sahip anne babanın, sosyal izolasyon duygularını ve stres düzeylerini de azaltmaktadır (Fink, 1995; Yüzer, Yiğit ve Taşdelen, 2006). Yıldız ve Dirik (2018) yaptıkları çalışma sonucunda bireylerin aile, arkadaş ve kendileri için değerli olan insanlardan gördükleri sosyal desteğin öz yeterlilik algılarını artırarak, yaşadıkları stresle başa çıkmalarında ve ilişki güçlerinin artmasında etkili olduğu bulunmuştur. Bu nedenle doğum öncesi ve sonrası dönemde bebeğin anne baba ile kuracağı bağın oluşmasında, sürdürülmesinde ve arttırılmasında sosyal destek büyük önem taşımaktadır (Dereli Yılmaz, 2013; Elsenbruch vd., 2007; Höbek Akarsu vd., 2017).

Gebelik sürecinde sunulan sosyal destek anne adaylarını bilişsel ve duygusal olarak rahatlatarak, annelerin yaşadıkları stres ve kaygı durumları ile baş etme mekanizmalarını güçlendirmektedir. Anne adaylarının yaşadığı bu rahatlatma hissi adayların annelik rolüne uyumunu kolaylaştırarak bebekleri ile bağlanmalarını artırmaktadır (Mercer ve Ferketich 1994; Bell vd., 1998). Gebelik döneminde aileden alınan sosyal desteğin gebelerde problem çözme becerilerini artırdığı (Okanlı vd., 2003), yetersiz aile desteğinin ise doğum sonrası süreçte annelerde yaşanacak ciddi sorunlara sebep olduğu bilinmektedir (İnandı, Buğdaycı, Dünder, Sümer ve Şaşmaz, 2005). Gebelik ve doğum sonrası dönemde eş tarafından desteklenen ve annelikle ilgili problemlerini sosyal çevresiyle engellenmeden paylaştan

anneler bu uyum sürecini daha kolay geçirmektedirler. Annenin çevreden aldığı ve algıladığı sosyal desteğin zayıf olması bebeği ile bağlanmasını olumsuz yönde etkilemektedir (Callister vd., 2011; Dereli Yılmaz, 2013; Klaus ve Kennell, 1997). Şen (2007)'in yaptığı araştırma sonucuna göre bebeklerine bakım verirken destek alan anneler bebekleri ile daha yüksek düzeyde bağ kurmaktadır.

Annelerde olduğu kadar babaların algıladıkları sosyal destek düzeylerinin de bebekleriyle bağlanmalarını etkilediği bilinen bir gerçektir (Belsky, 1996; Boechler vd., 2003; Caldera, 2004; Kim ve Swain, 2007; Yu vd., 2011). Babaların özellikle eş ilişki biçimleri (Braungart-Rieker, Courtney ve Garwood, 1999), eşlerinden aldıkları sosyal destek (Mercer ve Ferketich, 1990) babaların bebek bakımına katılımını ve psikolojik iyilik halini artırarak bebekleriyle kurdukları bağlanmayı etkilemektedir (Güleç ve Kavlak, 2015). Gebelik ve doğum sonrası dönemde anne adayında meydana gelen değişiklikler babaları etkileyebilmektedir. Bazen doğumda babanın bir rolü olmakta ve doğumdaki annenin çığlıkları, garip manzaralar, kokular ve sesler karşısında babalar duygusal olarak çok dayanıklı olmayabilmektedirler. Anneye destek olan tek kişinin baba olması uygun görülmemekle birlikte babanın yanında doğum sürecini paylaşan diğer kişinin olmasının babaya güç verdiği düşünülmektedir (Klaus ve Kennell, 1997). Hodnett ve Osborn (1989) tarafından yapılan deneysel bir çalışmada doğum eyleminde annelere destek olan yardımcıların (doula), babalara güç vererek anneye olan ilgilerini artırdıkları gözlemlenmiştir. Bu durum babaların da destek sunarken başka destek birimlerine ihtiyaç duyduklarını ortaya koymaktadır. Babalara dair gözden kaçırılan ve ihmal edilen tüm sosyal destek birimleri, babaların olumsuz duygular yaşamasını sağlayarak bebekleriyle kurdukları bağı olumsuz yönde etkileyebilmektedir.

İlgili Araştırmalar

Anne Bebek (Maternal) Bağlanma ile İlgili Araştırmalar

Mercer ve Ferketich (1990) tarafından ebeveynlik sürecinde yaşanan risk durumlarının, anne babanın bebek ile olan bağlanma düzeylerine olan etkilerini belirlenmesi amacıyla çalışma yürütülmüştür. Bu amaçla yüksek riskli gebelik yaşayan 121 anne ve 61'nin eşleri, düşük riskli gebelik yaşayan 182 anne ve 117'sinin eşlerinden oluşan 481 ebeveyn, doğumdan sonraki ilk hafta ve devam eden 8 aylık süre boyunca çalışmaya dahil edilmiştir. Anne babaların bebeklerine bağlanmalarını ölçmek amacıyla "10-item How I Feel About My Baby

Now Scale (10 maddelik Bebeğim Hakkında Şimdi Nasıl Hissediyorum Ölçeği)” (Leifer, 1977), anne babaların olumsuz yaşantılardan kaynaklanan stres düzeyini ölçmek amacıyla “Life Experiences Survey (Yaşam Deneyimleri Araştırması)” (Norbeck, 1984; Sarason, Johnson ve Siegel, 1978), bebeklerin risk durumlarını ölçmek amacıyla “The Hobel et Alrisk Assessment Scale (Alrisk Değerlendirme Ölçeği)” (Hobel vd., 1979), anne babaların öz yeterlilik ve benlik değerlerini ölçmek amacıyla “Self-Esteem Scale (Benlik Saygısı Ölçeği)” (Rosenberg, 1979) uygulanmıştır. Araştırma sonuçları hamilelik sürecinde hastanede yatış yaparak bebeğini prematüre dünyaya getiren riskli gruptaki annelerin, bebeklerini kaybetme korkusuyla bebeklerine daha fazla odaklandıkları ve bağlandıkları ortaya konulmuştur. Yüksek risk grubundaki annelerin bebeklerine bağlanma düzeyleri her iki aşamada eşlerinden daha yüksek bulunmuş fakat düşük risk grubundaki anne babalar arasındaki farkın daha belirgin olduğu belirlenmiştir. İlk kez baba olanlar doğum sonrası süreçte eşlerine ve bebeğe daha fazla odaklanmışlardır. Anne babalarda ebeveynlik yetkinliğinin artırılmasıyla birlikte bebekle kurulan ilişkinin de kolaylaştığı ortaya konulmuştur. Gebelikte yaşanan risk durumları, annelerin maternal bağlanma düzeylerine etkili bulunurken babaların bebeklerine bağlanmaları düzeylerinde farklı bir sonuca ulaşılmamıştır. Yüksek riskli grupta bulunan anne babaların doğum öncesi döneminde algıladıkları destek daha yüksek iken düşük riskli grupta bulunan anne babalarda bu destek doğum sonrasında önem kazandığı ortaya konulmuştur.

Stifter, Coulehan ve Fish (1993) tarafından yapılan araştırmada çalışan annelerin bebekten ayrıldıklarında yaşadıkları kaygı durumlarının, anne bebek arasındaki etkileşimli davranışlara ve bağlanma düzeylerine etkileri incelenmiştir. Araştırmaya Amerika’da yaşayan 73 çift anne bebek katılmıştır. Annelerle bebekleri 5 ve 10 aylık olduklarında laboratuvar ortamında görüşmeler yapılmış, 5 aylık bebeğinden ayrı olmanın annelerde yarattığı duygular bir anketle değerlendirilmiştir. Bebekleri 18 aylık olduklarında ise anneler Yabancı Durum Testi (Ainsworth ve Wittig, 1969) oturumlarına katılmışlardır. Çalışan anneler, bebekleri 5 aylık olmadan önce izinlerini sonlandırıp işe dönmüş, çalışmayan anneler ise bebekleri 10 aylık oluncaya kadar hep evde kalmışlardır. Yapılan çalışma sonucunda çalışan annelerin bebeklerinde yüksek düzeyde ayrılık kaygısı belirlenmiş, bu annelerin bebekleri 10 aylık olduklarında diğer bebeklere oranla daha fazla müdahaleci davranışlar sergiledikleri saptanmıştır. Çalışma kaygı seviyesi yüksek çalışan annelerin bebeklerinin kaygılı-kaçıncı bağlanma geliştirdiklerini ortaya koymuştur. Sonuç olarak annelerde erken dönemde başlayan çalışma durumunun, anne ve bebekte

yaşanan ayrılık kaygısı ve anne bebek arasındaki etkileşimsel davranışları etkilediği belirtilmiştir.

Stifter ve Bono (1998) tarafından bebeklerin kolik durumunun, annelerin kendileri ile ilgili algı durumlarına, bebekleriyle bağlanma ilişkilerine ve ayrılık kaygılarına etkisini incelemek amacıyla yapılan çalışmaya sağlıklı ve zamanında doğmuş 100 bebek ile anneleri dahil edilmiştir. Bebeklerin kolik durumlarını tespit etmek amacıyla düzenli olarak telefonla annelerden bebeklerinin ağlama süresi ve sıklığı ile ilgili bilgi alınarak ailelerinden bağımsız olarak bebeklerin kolik olup olmadıklarına karar verilmiştir. Veri toplamak amacıyla annelerden bebekleri 5 aylıkken yapılan yüzyüze görüşmeler esnasında kendi öz yeterlilik algıları ile yaşadıkları ayrılık kaygısını ölçmek amacıyla “Maternal Öz Yeterlilik Anketi” (Fish, Stifter ve Belsky, 1991), “Maternal Ayrılma Anksiyetesi Ölçeği” (Hock, McBride ve Gnezda, 1989) ve “Maternal Ayırma Kaygısı Ölçeği”ni (Ainsworth ve Wittig, 1969) doldurmaları istenmiştir. Bebekler 18 aylık olduklarında varolan kolik durumları ile maternal bağlanma ilişkisini görebilmek için anneler çalışmanın ikinci fazında yine dahil edilmişlerdir. Araştırmadan elde edilen verilere bakıldığında kolik bebeğe sahip annelerin kendilerini yetersiz hissettikleri ve daha fazla ayrılık kaygısı yaşadıkları saptanmıştır. Bebeklerin kolik olmaları durumuna bağlı olarak annelerin öz yeterlilik duygularının zedeleniği ve bebekleriyle güvensiz bağlanma gerçekleştirdikleri sonucuna ulaşılmıştır.

Soysal vd. (1999) tarafından uzun süre hastanede kalmanın bebeklerdeki bağlanma örüntüsünü etkileyip etkilemediği araştırılmıştır. Bu amaçla Gazi Üniversitesi Tıp Fakültesi Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı Yenidoğan Ünitesinde yatan ve henüz 6 günlükken çalışmaya dahil edilen kız bebeğin bağlanma örüntüsünü izlemek amacıyla ilk aşamada “Bayley Bebekler için Gelişim Testi” uygulanmıştır. Farklı sağlık sorunları sebebiyle uzun bir tedavi süreci yaşayan bebek 4 aylıkken taburcu edilmiştir. Tedavi gördüğü sürecin başında bebek ailesi tarafından haftada bir gün ve kısa süreli olarak ziyaret edilebilmiştir. Annenin bebeğini görmeye geldiği sürelerde yenidoğan ünitesinde verilen seminer ve eğitimlere katılması sağlanmıştır. Bebeğin cihazlardan ayrılmasıyla birlikte annenin her gün bebeğini ziyarete geldiği, bebeğiyle tensel temasının artırdığı ve bunun sonucunda annede görülen ağlama ve kaygı durumlarının azaldığı gözlemlenmiştir. Hastanede yatarken uygulanan Bayley Bebekler için Gelişim Testi taburcu olduktan sonra belli periyotlarla izleme gelen bebeğe tekrar uygulanmış ve gelişimsel olarak ilerleme olduğu görülmüştür.

Poehlmann ve Fiese (2001) tarafından bebeklerin doğum zamanlarının anne bebek arasındaki bağlanma ilişkisine ve etkileşime etkisini araştırmak amacıyla çalışma yapılmıştır. Bu nedenle 23-36. haftalar arasında ağırlık olarak 2500 gramın altında düşük doğum ağırlıklı 42 bebek ve 37-42. haftalar arasında 2500 gramdan fazla ağırlıkta doğmuş 42 bebekten oluşan 84 anne bebek çifti araştırmaya dahil edilerek iki aşamalı çalışma yürütülmüştür. Annelerin yaş ortalamaları 30'dur. Annelerle ilk aşamada bebekleri 6 aylıkken görüşmeler yapılmış, ikinci aşamada ise bebekleri 12 aylıkken katılım için gönüllü annelerle görüşmeler tekrarlanmıştır. Anne bebek bağlanmasını ölçmek amacıyla bebeklere *yabancı durum testi* (Ainsworth vd., 1978) uygulanarak video kayıtları alınmış ve annelerin son iki yıldaki depresyon durumlarını ölçmek amacıyla "SCR-90-R (Gözden Geçirilmiş Depresyon Ölçeği)" (Derogatis, 1977, 1994) kullanılmıştır. Annelere uygulanan yabancı durum testi sonucunda 43 bebeğin annesine güvenli bağlandığı, 34 bebeğin güvensiz bağlandığı bulunmuştur. Elde edilen sonuçlara bakıldığında annelerin evlilik durumları ve ilişkileri ile maternal bağlanma düzeylerinin birbirine etkisinin anlamlı olmadığı bulunmuştur. Bebeklerin doğum zamanlarının, annede yaşanacak doğum sonrası depresyon ve maternal bağlanma düzeyini etkilemediği bulgusuna ulaşılmıştır.

Şen (2007) tarafından anne bebek arasında gelişen maternal bağlanma ile annelerin kendi anneleriyle olan bağlanma ilişkisi araştırılmıştır. Bu amaçla Manisa İl Sağlık Müdürlüğüne bağlı 11 Sağlık Ocağına kayıtlı, 1-4 aylık bebeğin olan 140 anne ve anane ile çalışma başlatılmıştır. Veri toplamak amacıyla annelere demografik özelliklerini ve değişkenleri belirleyen "Anne Bebek Tanıtım Formu", anneannelere demografik özelliklerini ve değişkenleri belirleyen "Anneanne Tanıtım Formu" ile her ikisine "Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri" (Brennan vd., 1998; Sümer, 2006) ve "Maternal Bağlanma Ölçeği" (Kavlak ve Şirin, 2009; Müller, 1994) uygulanmıştır. Elde edilen bulgular incelendiğinde annelerin 38 ve üzeri yaş aralığında olmasının, sosyal güvencesinin olmasının, çekirdek aile yapısına sahip olmasının, planlayarak bebek sahibi olmasının, sahip olduğu çocuk sayısının az olmasının, bebeğe bakım verirken destek almasının, eş ile sağlıklı ilişkiler kurmasının, kendi çocukluk döneminde ebeveynleri ile güçlü bağları kurmasının, kendi bebeği ile kurduğu maternal bağlanmanın düzeyini artırdığı saptanmıştır. Bebeğin kaç aylık olduğu ile maternal bağlanma arasında anlamlı bir ilişkiye rastlanmamıştır. Diğer yandan annelerin kendi annelerine kaygılı ve kaçınmacı tür bağlanmaları ile bebeklerine maternal bağlanma düzeyleri arasında ilişki bulunmazken annelerin kendi kaygılı ve kaçınma bağlanma

biçimleri ile anneannelerin kaygı ve kaçınma bağlanma biçimleri arasında anlamlı bir ilişki saptanmıştır.

Dereli Yılmaz ve Kızılkaya Beji (2010) tarafından gebelerin stresle başa çıkma tarzları, depresif semptomları, prenatal bağlanma düzeyleri ve bunları etkileyen faktörlerin belirlenmesi amacıyla çalışma yürütülmüştür. Bu nedenle İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi Perinatoloji Polikliniği'ne başvuran 342 gebe araştırmaya dahil edilmiştir. Veri toplama aşamasında araştırmaya dahil olan gebelere “Gebe Tanıtım Formu”, “Epidemiyolojik Araştırmalar Merkezi Depresyon Skalası” (Radloff, 1977), “Prenatal Bağlanma Envanteri” (Müller, 1990) ve “Stresle Başa Çıkma Tarzları Ölçeği” (Folkman ve Lazarus; Şahin ve Durak, 1995) uygulanmıştır. Veriler araştırmacılar tarafından anne adayları ile yapılan karşılıklı görüşmeler esnasında toplanmıştır. Elde edilen bulgulara göre gebe kalma yaşı 35 ve üzeri olan, öğrenim düzeyi düşük olan, çalışmayan, gebeliği plansız olan ve birden fazla doğum yapmış anne adaylarının bebeklerine bağlanma düzeylerinin daha düşük düzeyde olduğu bulunmuştur. Gelir düzeyi ve öğrenim düzeyi düşük olan, gebeliğini sonlandırmayı düşünen gebelerin ise daha fazla depresif belirtiler gösterdikleri, aynı zamanda çalışan gebelerin daha fazla sosyal desteğe ihtiyaç duydukları saptanmıştır.

Şolt (2011) doğum deneyimi ve sayısının anne bebek bağlanması üzerine etkisini incelemek amacıyla İstanbul ilinde ikamet edip 4 aylık bebeği olan, ilk defa doğum yapmış (primipar) veya doğum tecrübesi olan (multipar) ve araştırmaya gönüllü katılım sağlayan 100 anne ile görüşmeler yapılmıştır. Veri toplamak amacıyla annelere “Anne Bebek Tanıtım Formu” ile annelerin bebekleriyle olan bağlanmalarını belirlemek amacıyla “Maternal Bağlanma Ölçeği” (Kavlak ve Şirin, 2009; Müller, 1994) kullanılmıştır. Araştırma sonucuna göre ilk defa anne olanların (primipar) maternal bağlanma puan ortalamaları, iki ve üstü sayıda doğum yapmış (multipar) annelerin maternal bağlanma puan ortalamalarından yüksek bulunmuştur. İlk kez anne olanların planlı ve istekli gebe kalmalarının, erkek bebeğe sahip olmalarının, doğumdan hemen sonra bebekleri ile temas etmelerinin bebekleri ile olan bağlanma düzeylerini yükselttiği tespit edilmiştir. Her iki gruptaki annelerin eğitim düzeyi, eşleri ile ilişki düzeyleri, bebeklerini besleme şekilleri ve bebeklerine bakım verirken destek alma durumları gibi faktörlerinin annelerin maternal bağlanma puanları arasında anlamlı bir fark yaratmadığı belirtilmiştir.

Taner (2014) tarafından planlamadan gebe kalmanın doğum sonrası dönemdeki ilk annelik davranışına etkisini ve annelik davranışını etkileyen diğer faktörleri belirlemek amacıyla araştırma yürütülmüştür. Bu kapsamda Salihli Devlet Hastanesi ve Aydın Kadın Doğum ve

Çocuk Hastalıkları Hastanesine doğum için gelen ve araştırmaya gönüllü katılım sağlayacak 174 kişilik vaka grubu ve 174 kişilik kontrol grubu olmak üzere toplam 348 kadın araştırmaya dahil edilmiştir. Yapılan yüzyüze görüşmelerde annelerden “Anne Bebek Tanıtım Formu” (Çalışır ve Karaçam, 2011), “Doğum Sonrası Ebeveynlik Davranışı Ölçeği”ni (Britton vd., 2001; Çalışır vd., 2009) doldurmaları istenmiştir. Araştırma sonuçlarına göre 18-19 yaş grubu erken dönemde anne olan kadınların diğer yaş grubu annelere göre daha fazla plansız gebelik yaşadıkları ve gebeliği planlayarak bebek sahibi olan annelerin annelik davranış puanları daha yüksek olduğu saptanmıştır. Annelerin evlilik yılı arttıkça plansız gebelik oranlarının, kendi öğrenim durumlarının ve eşlerinin yaş ortalamalarının azaldığı belirlenmiştir. Eşlerin öğrenim durumlarının artması ile birlikte gebeliğin planlanma durumunun da arttığı, eşlerin çalışma durumunun gebeliğin planlanma durumunu değiştirmediği bulunmuştur. Çekirdek aile tipine sahip anneler gebeliği daha fazla planlayarak yaşamakta iken gelir düzeyi düşük olan annelerin gebeliği plansız yaşama oranlarını daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Annelerde sosyal güvencesinin varlığının gebeliğin planlanma durumunu etkilemediği ortaya konulmuştur. Plansız gebe kalan kadınların daha çok ilk doğumunu yapan annelerde görüldüğü, gebelik sürecinde daha çok sağlık problemleri yaşadıkları, bebek bakımı konusunda planlı gebelik yaşayan annelerin daha istekli ve bilgi arayışı içinde oldukları saptanmıştır.

Üstgörül ve Yanıkkerem (2014) tarafından anne bebek bağı olumsuz yönde etkileyen postpartum depresyonun, maternal bağlanmaya etkisini incelemek amacıyla Manisa Merkez Efendi Devlet Hastanesi Doğum ve Çocuk Kliniğinde doğum yapan 100 anne ile araştırma yürütülmüştür. Üç aşamada gerçekleşen veri toplama sürecinin ilk aşamasında annelere araştırmacı tarafından hazırlanan kadınların doğum sonrası demografik ve doğurganlık özelliklerini içeren “Sosyo-demografik ve Doğurganlık Özellikleri Formu” uygulanmıştır. Diğer aşamalarda ise doğum sonrası birinci ve üçüncü ayda annelere ev ziyareti yapılarak “Doğum Sonrası Depresyon Tarama Ölçeği” (Beck ve Gable, 2000; Karaçam ve Kitiş, 2008) ve “Maternal Bağlanma Ölçeği” (Kavlak ve Şirin, 2009; Müller, 1994) uygulanmıştır. Elde edilen bulgulara göre annelerin postpartum depresyon puanlarında birinci aydan üçüncü aya doğru azalan bir fark görülürken, annenin yaşı küçüldükçe doğum sonrası depresyon riskinin arttığı saptanmıştır. Doğum sonrası depresyon puanı yüksek olan annelerin maternal bağlanma düzeyleri düşük bulunmuştur.

Abbasoğlu vd. (2015) tarafından doğum sonrası süreçte bebeğin kolik davranışları ile anne bebek bağlanması arasındaki ilişkinin incelenmesi amaçlanmıştır. Bu amaçla Ankara

Başkent Üniversitesi Tıp Fakültesi Hastanesinden yaşları 1-6 ay arası olup kolik tanısı almış 60 bebeğin anneleri ve kolik tanısı almamış 58 bebeğin anneleri çalışmaya dahil edilmiştir. Annelerden veri toplamak amacıyla ilk olarak gebelik öncesi ve gebelik dönemi hastalık öykülerini ortaya koyması amaçlanan “Sosyo-demografik Bulgular ve İnfantil Kolikle İlişkili Durumlar Formu” ile annelerin bebekleriyle olan bağlanma düzeyini ölçmek amacıyla “Maternal Bağlanma Ölçeği” (Kavlak ve Şirin, 2009; Müller, 1994) uygulanmıştır. Elde edilen bulgulara göre annelerde sorunlu gebelik öyküsünün olması, bebeğin cinsiyeti, doğum şekli ve annenin iş durumu ile bebeğin kolik olması arasında pozitif yönde bir ilişkili saptanmamıştır. Aynı zamanda bebeklerin kolik durumları, her iki gruptaki annelerin bebekleriyle bağlanmalarında etkili bulunmamıştır.

Çankaya vd. (2017) annelerde yaşanan postpartum depresyonun maternal bağlanma üzerine etkisini incelemek amacıyla Konya ilinde 4-6 aylık bebeği olan 227 anne ile çalışma yürütmüşlerdir. Annelerden veri toplamak amacıyla “Sosyodemografik Form”, “Maternal Bağlanma Ölçeği” (Kavlak ve Şirin, 2009; Müller, 1994), “Edinburg Doğum Sonrası Depresyon Ölçeği” (Cox ve Holden, 1987; Engindeniz vd., 1996) kullanılmıştır. Veriler araştırmacı tarafından aile sağlığı merkezlerine başvuran annelerle yapılan yüz yüze görüşmeler sırasında elde edilmiştir. Araştırma sonuçlarına göre ilk doğumunu gerçekleştiren, normal vajinal yolla doğum yapan, planlı gebelik sonucu bebek sahibi olan, ilk (tek) ve iki yaş üstü çocuğa sahip olan, bebeğini beslerken anne sütü tercih eden, eşi ile sağlıklı ilişkiler kurmuş olup bebek bakımı konusunda eşinden destek alan, sıkıntı hissettiği durumlarda konuşabileceği bir arkadaşına sahip olan annelerin, maternal bağlanma düzeyleri daha yüksek bulunurken bu özelliklere sahip olmayan annelerin depresyon düzeylerinin arttığı saptanmıştır.

Şolt Kırca ve Savaşer (2017) tarafından doğum sayısı ve bazı değişkenlerin anne bebek bağlanmasına olan etkisinin araştırılması amaçlanmıştır. Bu sebeple İstanbul’da bulunan bir sağlık merkezine devam eden, 4 aylık bebeği olan, iki ve üstü sayıda doğum yapmış (multipar) 50 anne ve ilk defa doğum yapmış (primipar) 50 anne ile görüşme sağlanmıştır. Veri toplamak amacıyla annelerin “Anne Bebek Tanıtım Formu” ve annelerin bebekleriyle bağlanma düzeyini ölçmek amacıyla “Maternal Bağlanma Ölçeği” (Kavlak ve Şirin, 2009; Müller, 1994) araştırmacı tarafından yüzyüze görüşmeler esnasında doldurmaları sağlanmıştır. Araştırma sonuçlarına göre ilk kez doğum yapmış annelerin maternal bağlanma düzeyleri deneyimli annelere oranla daha yüksek bulunmuştur. İlk doğumunu yapan annelerin yaş ortalamalarının genç olduğu, gebeliklerinin planlı ve bebeklerinin

istedikleri cinsiyette olduğu saptanmıştır. Bebeği erkek olan primipar annelerin maternal bağlanma düzeyleri ise daha yüksek bulunmuştur. Aile tipi, doğum şekli, bebeğin kız olması, bebeğin istenilen cinsiyette doğması, bebeğini ilk kez görme süresi, bebeğini besleme şekli ve bakım verirken destek alma faktörlerinin her iki gruptaki annelerin maternal bağlanmasını etkilemediği belirlenmiştir. İlk doğumunu yapan ve bebeğine istekli olarak gebe kalan annelerin maternal bağlanma düzeylerinde farklılık olmadığı ortaya konulmuştur.

Yüksel Koçak ve  zcan (2018) tarafından doğum sonrası anne bebek arasında gelişen maternal bağlanma düzeyleri ve bu bağı etkileyebilen değişkenleri inceleyebilmek amacıyla Gümüşhane ilinde yaşayıp 0-60 ay arası bebeği olan 300 anne ile çalışma yürütülmüştür. Veri toplama amacıyla annelere “Katılımcı Bilgi Formu” ile “Maternal Bağlanma  l eği” (Kavlak ve şirin, 2009; Müller, 1994) uygulanmıştır. Araştırma sonucunda annelerin eğitim durumu, çalışma durumu, algıladıkları gelir durumları, aile tipi, riskli bir gebelik ve doğum yaşama, gebelik sayısı, doğum haftası ve şekli, doğum süresi, bebeğin kaç aylık olduğu, doğum sonrası depresyon düzeyi, doğum sonrası destek alma durumları, bebeğin beslenme şekli, gebelikte eğitilmelere katılma gibi faktörler ile maternal bağlanma arasında anlamlı bir ilişkiye rastlanmamıştır. Medeni durum, meslek, yaşanılan yer, evlilik süresi, doğum sayısı ve  ocuk sayısı, gebeliği isteme durumu ve doğumdan sonra bebeği ilk emzirme zamanı gibi değişkenlerin annelerin bebekleriyle olan maternal bağlanma düzeylerini etkilediği ortaya çıkmıştır. Annelerde yaş aralığı 27-35 olan, ev hanımı veya memur olan, il merkezlerinde ikamet eden, evlilik yılı en fazla 10 olan, tek çocuğa sahip ve gebeliği planlı olan annelerin bağlanma düzeyleri ise diğerlerinden daha yüksek bulunmuştur.

D. Kokanalı, Ayhan, Devran, Kokanalı ve Taşçı (2018) tarafından doğum şeklinin annelerin doğum sonrası depresyon düzeyleri ve bebekleri ile kurdukları maternal bağlanma düzeylerine etkisi incelenmiştir. Bu sebeple Ankara ilinde bulunan Zekai Tahir Burak Kadın Sağlığı Eğitim ve Araştırma Hastanesi’nde doğum yapan, bebeğinde herhangi bir sağlık sorunu olmayan ve tekil doğum yapan gönüllü annelerle bireysel görüşmeler yapılmıştır. Sezaryen ile doğum yapan 90 ve normal vajinal yolla doğum yapan 90 anneden oluşan 180 kişi araştırmaya dahil edilmiştir. Annelerin doğumdan sonraki ikinci haftada depresif belirtilerini belirlemek için “Edinburgh Doğum Sonrası Depresyon  l eği” (Cox ve Holden, 1987; Engindeniz vd., 1996), annelerin bebekleriyle olan maternal bağlanma düzeylerini değerlendirmek amacıyla “Maternal Bağlanma  l eği” (Kavlak ve şirin, 2009; Müller, 1994) uygulanmıştır. Araştırma sonuçlarına bakıldığında normal vajinal yolla veya sezaryen doğum yapan annelerin bebekleriyle olan maternal bağlanma düzeyleri arasında bir fark

bulunmamıştır. Doğum şeklinin depresyon için bir risk faktörü olmadığı ve düşük eğitim düzeyine sahip annelerin daha fazla postpartum depresyonu yaşadıkları bulgusuna ulaşılmıştır.

Baba Bebek (Paternal) Bağlanma ile İlgili Araştırmalar

Spelke, Zelazo, Kagan ve Kotelchuck (1973) yaptıkları araştırmada babaların bebekleriyle etkileşim durumları ve ayrılık durumlarında bebeklerin göstermiş oldukları protesto eğilimleri gözlemlemişlerdir. Araştırma grubu olarak Kafkas ailelerden seçilmiş orta düzey yaşantıya sahip 36 yaşındaki babalar ve 1 yaşında olan 12 bebek çalışmaya dahil edilmiştir. Evde babaların bebekleriyle geçirdikleri süre ve ayrılık durumlarına verdikleri tepkiler, ses kaydı ve kamera kayıtları ile veri olarak kaydedilmiştir. Deney öncesi babalarla yapılan bireysel görüşmelerde bebeklerin araştırma ortamını görmeleri sağlanmıştır. Görüşmelerde kendilerine yöneltilen sorulara verdikleri cevaplara göre babalar orta, düşük ve yüksek etkileşimli olarak kategorize edilmişlerdir. Deneyin ilk aşamasında her bebeğe oyuncaklar sunulmuş ve ilgilenmesi istenmiştir. İkinci aşamada bebekler oyuncaklarla ilgilenirken anne baba veya yabancı bir kişinin odaya üçer dakikalık aralıklarla giriş çıkışları yapılmış ve yabancı kişi ile baş başa kaldıklarında bebeklerin verdikleri tepkiler gözlemlenmiştir. Yabancı kişi ile baş başa kaldığında en çok ağlayan ve odadaki oyuncaklardan çabuk sıkılan bebeklerin babaları ile etkileşiminin düşük olduğu, yabancıya karşı korku duymayan, ağlamayan ve oyuncaklara karşı daha ilgili, daha mutlu bebeklerin ise babalarıyla etkileşiminin yüksek olduğu gözlemlenmiştir. Sonuç olarak bebeğinin bakımında katkısı yüksek olan babaların bebeklerinden ayrıldıklarında, bebeklerin daha az ağladıkları ve nadiren kırgınlık tepkisi verdikleri tespit edilmiştir.

Dachman, Alessi, Vrazo, Fuqua ve Kerr (1986) tarafından deneyimin ve bakım eğitiminin babaların bebek bakımına katılımını ne düzeyde etkilediğini ortaya koyan üç aşamalı deneysel bir çalışma yürütülmüştür. Bu amaçla ilk kez bebek sahibi olmuş 30 baba araştırmaya dahil edilmiştir. Bu çalışmada ilk olarak pediatri uzmanları, çocuk gelişimciler ve anne babalar ile yapılan görüşmeler sonucunda bebek bakım becerileri belirlenmiştir. Babalara bebek bakım becerileri ve iletişimi üzerine (örneğin; *“Bebeğinize şarkı söylerken veya konuşurken bebeğinizin yüzüne bakın.”*) bir eğitim programı verilmiştir. Babalara verilen programlardan sonra babalar için hazırlanmış bir hastane odası plastik oyuncak bir bebek, bebek bezi, krem, bir kutu mendil, bebek bezi iğneleri, ovalama losyonu, lavabo,

havlu, sabun, şampuan, plastik bir küvet, cam termometre gibi malzemelerle donatılmıştır. Bu odada babaların bir ay boyunca bebek bakım uygulamaları yapmaları ve bu konulardaki becerilerinin artması sağlanmıştır. Uygulamalar esnasında yapılan tüm gözlemler kayıt altına alınmıştır. Sürecin her aşamasında babalara bazı yönergeler verilmiş ve babalardan bu yönergeleri uygulamaları istenmiştir. Birinci değerlendirmelerde babaların yenidoğan bebekleriyle hastanede oldukları sürece ait gözlemler, ikinci değerlendirmelerde ise artık deneyimli olan babaların kendi evlerinde yaptıkları uygulamalar ele alınmıştır. Babaların eğitim süreci bittikten 5 ay sonra annelere formlar uygulanmış ve annelerden babaların bebek bakımına katılım durumlarını değerlendirmeleri istenmiştir. Elde edilen verilere göre babaların hastanede öğrendikleri bakım becerilerini evde de yapabildiklerini, babaların kullandıkları eğitim programı el kitaplarının bakım becerilerinde artışa sebep olmadığı, özellikle ilk kez baba olanlara verilen eğitimin bebek bakım becerilerine katılımlarını artırdığı bulunmuştur. Sonuç olarak babaların bebeklerinin bakımında %80 oranında başarı sağladıkları ve baba bebek arasında bir bağ oluştuğu saptanmıştır.

Anderson (1996) tarafından babaların 0-2 aylık bebekleri ile ilişki geliştirme deneyimlerini incelemek amacıyla çalışma yürütülmüştür. Çalışmaya ilk defa baba olan, 28-44 yaşlarında, orta sınıf yaşantısına sahip, bebeği sağlıklı olan 14 baba katılmış, görüşmeler babaların evlerinde ya da birlikte kararlaştırılmış yerlerde gerçekleştirilmiştir. Veri toplama sürecinde babaların babalığa dair benlik algıları ve bebekleri ile ilişkisine yönelik algılarını öğrenmek için yarı yapılandırılmış görüşmelerin ses kaydı alınarak analizleri yapılmıştır. Elde edilen sonuçlara bakıldığında babalar tarafından algılanan desteğin bebeklerine bağlanma duygularını geliştirdiği, bebekle kurulan etkileşimleri arttıkça babaların benlik algılarının da arttığı saptanmıştır. Babalar ilk zamanlar benimsenmediklerini fakat bebekleriyle zamanla gelişen bir ilişki yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Sonuç olarak baba bebek ilişkisinin gelişiminde etkili olan özveride bulunma, bağ kurma ve bebeğe yer açmak gibi üç önemli kategori tanımlanmıştır.

Belsky (1996) bebeklerin babalarına hangi koşullar altında güvenli bağlandığını belirlemek amacıyla erkek bebekler ve babaları ile araştırma yürütmüştür. Pennsylvania'da yaşayan orta düzey gelire sahip işçi sınıfı Kafkas ailelerinden seçilmiş ortalama 10 aylık 126 erkek bebek ve yaş ortalamaları 31 olan babaları çalışma grubunu oluşturmuştur. Bu çalışmaya katılan 126 babadan 17'si araştırma projesine katılıp oğullarının birinci bakıcıları olarak görev yapmışlardır. Babalardan bebekleri 10 aylıkken bir anket formu doldurmaları istenmiş, üç ay sonra ise babaların bebekleriyle etkileşimli anları videoya alınarak bağlanma durumları

değerlendirilmiştir. Bunların yanı sıra veri toplama sürecinde babalara “NEO Kişilik Envanteri” (Costa ve McCrae, 1985), bebeklerin somut davranışlarının değerlendirildiği “Bebek Davranış Anketi” (Rothbart, 1981, 1986), evlilik kalitesi, sosyal destek ve iş aile ilişkilerini ölçen “Yakın İlişkiler Ölçeği” (Braiker ve Kelly, 1979), “Sosyal Destek Anketi” (Sarason, Sarason, Shearin ve Pierce, 1987) ve “İş ve Aile İlişkileri Anketi” (Belsky, PerryJenkins ve Crouter, 1985) uygulanmıştır. Elde edilen verilere bakıldığında babaların ve ailelerin sahip oldukları sosyal destek arttıkça bebek baba arasında güvenli bir bağlanmanın geliştiği, ilk doğan erkek çocukların babaları ile güvenli bağlanma düzeylerinin daha yüksek olduğu saptanmıştır. Sosyal bağlamda güçlü ilişkiler kuran ve sosyal çevreden kabul görmüş babaların bebekleriyle daha sağlıklı bağlandıkları, daha çok günlük etkileşimlerde bulundukları ortaya konulmuştur. Baba bebek arasında gelişen güvenli bağlanmanın, babanın sinirlilik durumundan etkilendiği belirtilmiştir.

McVeigh, St John ve Cameron (2005) tarafından bebeklerin doğumunu takip eden altı haftalık süreçte babaların işlevsel durumları incelenmiştir. Veri toplamak amacıyla Avusturalya Queensland’da yaşayan ve doğum sonrası çeşitli eğitimlere katılmış 165 babaya, bebeklerinin doğumundan sonraki 6. haftasında “İşlevsel Durum Envanteri Babalar” (Tulman vd., 1993) uygulanmıştır. Araştırmaya yeni veya tecrübeli, bebeklerinde bir sağlık sorunu olmayan babalar katılmıştır. Elde edilen sonuçlara bakıldığında babaların işlevsel durumlarının ev, çocuk bakımı ve iş aktiviteleri ile ilgili alanlarda yüksek çıkarken bebek bakımı, kişisel ve sosyal aktivite alanlarında ise en düşük düzeyde olduğu görülmüştür. Babaların %83’ünün düzenli veya fazla mesaili bir işte çalışmalarına rağmen yalnızca %30’unun ev ve aileye ilişkin aktivitelere katılımlarını artırabildikleri saptanmıştır. Bu sonuca göre babaların çoğunun ilgili bir ebeveyn olmak için bazı kişisel aktivitelerden vazgeçerek dengeleyici bir eylemde bulundukları belirtilmiştir.

Hjelmstedt ve Collins (2008) tarafından tüp bebek yöntemi ve doğal yöntemler sonucu bebeği olan babaların kişilik özellikleri, kaygı durumları, depresif belirtileri ile babaların bebekleriyle bağlanmaları arasındaki ilişkinin araştırılması amacıyla çalışma yürütülmüştür. Bu amaçla İsveç Karolinska ve Stockholm Huddinge Hastanelerinden seçilmiş tüp bebek yöntemi ile bebeği olan 53 baba, doğal yollarla bebeği olan 36 baba çalışmaya dahil edilmiştir. Boylamsal olan bu çalışmada baba bebek bağlanmasını ölçmek amacıyla gebeliğin 26. haftasında babalara “Paternal Fetal Bağlanma Ölçeği” (Cranley, 1981), doğumdan sonra 2. ayda “Baba Bebek Bağlanma Envanteri” (Müller, 1996), babaların kişilik, anksiyete ve depresyon durumlarını ölçmek amacıyla ise “Edinburgh Doğum Sonrası

Depresyon Ölçeği” (Cox ve Holden, 1987), “Spielberger Durumluk Kaygı Envanteri” (Spielberger, 1983) ve “Karolinska Kişilik Ölçeği” (Gustavsson, 1997) uygulanmıştır. Elde edilen sonuçlara göre kaygı, sinir, endişe düzeyi düşük babaların bebeklerine daha yüksek düzeyde bağlandıkları, depresyonun iki gruptaki babaların bebeklerine bağlanmalarında belirleyici bir faktör olmadığı, yüksek eğitim düzeyinde olan babaların daha sıradışı oldukları, doğal yöntemlerle baba olan grubun bebekleriyle bağlanma düzeylerinin daha yüksek olduğu, deneyimli babaların bebeklerine daha yüksek düzeyde bağlandıkları ortaya konulmuştur. Tüp bebek yöntemi ile bebek sahibi olan babaların sağlık personelleri tarafından sunulacak duygusal desteğe ihtiyaçları olduğu belirtilmiştir.

Üstünsöz vd. (2010) tarafından maternal fetal ve paternal fetal bağlanmayı etkileyebilen eğitim durumu, istihdam durumu, hamileliğin planlanması, gebelikte risk durumunun belirlenmesi amacıyla yapılan araştırmaya Ankara ilinde bulunan 3 eğitim hastanesinden 144 anne adayları ve eşleri çalışmaya dahil edilmiştir. Veri toplamak amacıyla genel demografik ve obstetrik verileri içeren “Demografik Bilgi Anketi”, anne-fetüs arasındaki bağlanmayı ölçen “Maternal Fetal Attachment” (Cranley, 1981), baba-fetüs arasındaki bağlanmayı ölçen “Paternal Fetal attachment” (Weaver ve Cranley, 1983) ölçekleri kullanılmıştır. Anne adaylarının maternal fetal bağlanma düzeyleri, erkeklerin paternal fetal bağlanma düzeylerinden yüksek çıkmıştır. Anne babaların yaşı, gebelik tecrübesi ve gebelik sayısı arttıkça fetüsle bağlanma düzeylerinin azaldığı, anne babaların eğitim durumu ve gebeliğin planlı olma durumu arttıkça fetüse bağlanma düzeylerinin arttığı saptanmıştır.

Yu vd. (2011) tarafından doğum sonrası dönemde baba-bebek bağlanmasını etkileyen faktörleri araştırmak amacıyla Tayvan Kaohsiung’de hizmet veren bir tıp merkezine gelen, doğum sonrasında eşi ve bebeğinde tıbbi sorunlar yaşamamış, 18 yaş ve üstü 195 Tayvanlı baba ile görüşmeler yapılmıştır. Çalışmada eşlerinin hamileliği sırasında babaların psikososyal durumları ve doğumdan sonra baba-bebek bağlanmasını etkileyen faktörler araştırılmıştır. Babaların sosyal destek algıları, sağlık durumları, değişkenlere bağlı olarak değişen bebekleriyle olan bağlanmalarını değerlendirmek için “Sosyal Destek Ölçeği” (Smilkstein, 1978), “Medeni Yakınlık Ölçeği” (Li, 2000), “Çin Sağlık Anketi” (Cheng ve Williams, 1986) ve “Paternal Bağlanma Envanteri” (Müller, 1994) kullanılmıştır. Araştırma sonuçlarına bakıldığında babaların hamilelik sürecinde eşi ile evlilik ilişkilerinde hissettikleri yakınlık durumu ve eşlerinden gördükleri desteğin doğumdan sonra gelişen baba-bebek bağlanmasında etkili olduğunu saptanmıştır. Babaların psikososyal ruh sağlıkları ile bebeklerine bağlanma düzeyleri arasında ilişkiye rastlanmadığı belirtilmiştir.

Dinç (2014) tarafından baba bebek bağlanması ve bunu etkileyen faktörlerin araştırılması amacıyla İstanbul Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Sağlam Çocuk Polikliniğine gelen ve 6 aylık bebeği olan 95 baba ile görüşmeler yapılmıştır. Babalara demografik bilgiler içeren “Anket Formu” ile “Baba Bebek Bağlanma Ölçeği” (Condon vd., 2008; Güleç ve Kavlak, 2013) uygulanmıştır. Araştırma sonucunda babaların sağlıklı aile ilişki geçmişlerine sahip olmaları, bebekle geçirdikleri verimli ve yeterli süre, annenin çalışma durumuna bağlı babanın artan sorumluluklarının baba bebek bağlanmasını olumlu yönde etkilediği saptanmıştır. Babaların eğitim düzeyi, gelir seviyesi, maddi durumları, evlilik süresi ve bebeğin bakımına katılım düzeyleri arttıkça bağlanma puanlarının arttığı, çocuk sayısı arttıkça bağlanmanın azaldığı ortaya konulmuştur. Babanın yaşı ve bebeğin planlı olması ile bağlanma düzeyi arasında ilişkiye rastlanmamıştır.

Ceyhun Peker vd. (2016) tarafından babaların doğum sonrası depresyon oranını ve bunu etkileyebilecek risk faktörlerini belirlemek amacıyla araştırma yapılmıştır. Bu amaçla Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Kadın Hastalıkları ve Doğum Kliniğinde bebekleri doğan 252 baba çalışmaya dahil edilmiştir. Babalarla ilk görüşme bebekleri doğduğunda yapılırken ikinci görüşme doğum sonrası 6. haftada yapılmıştır. Veri toplamak amacıyla babalara “Edinburgh Doğum Sonrası Depresyon Ölçeği” (Cox ve Holden, 1987; Engindeniz vd., 1996) ve “Sosyo-demografik Bilgi Formu” uygulanmıştır. Elde edilen verilere göre çocuk sayısı, evde yaşayan kişi sayısı ve bakmakla yükümlü olunan kişi sayısının artması, babanın psikiyatrik hastalık öyküsünün varlığı, plansız gebelik, eşle ilişkide yaşanan sorunlar ve sosyal destek eksikliği babalarda depresyonu artıran faktörler olarak belirlenmiştir. Yüksek gelir düzeyine sahip veya bebeğin cinsiyetine dair bir beklentisi olmayan babalarda depresyonun daha az görüldüğü saptanmıştır.

Kızıl Sürücüler (2019) tarafından 6-12 aylık bebeği olan babalara verilen eğitimin babaların bebeklerine bağlanmalarına etkisi araştırılmıştır. Bu amaçla çalışmaya Adana Şehir Eğitim ve Araştırma Hastanesi Sağlam Çocuk Polikliniğinden 30’u kontrol grubu 30’u eğitim grubu olarak seçilen 60 baba dahil etmiştir. Babalara uygulanan “Sosyo-demografik Bilgi Formu”, “Baba Bebek Bağlanma Ölçeği” (Condon vd., 2008; Güleç ve Kavlak, 2013) ile tüm gruplara uygulanan ön ve son testlerle veri toplanmıştır. Araştırma sonucunda elde edilen verilere göre baba bebek bağlanmasında babanın yaşının, babanın öğrenim düzeyinin, eşin yaşı, çalışma durumu ve öğrenim düzeyinin, ailenin aylık toplam gelirinin, bebeğin yaşı ve cinsiyetinin anlamlı bir etken olmadığı saptanırken babanın mesleği, bebek haricinde çocuk sahibi olma durumu ve eş ilişki durumunun baba bebek bağlanmasını etkilediği belirtilmiştir.

Baba bebek bağlanma ölçeği sabır ve hoşgörü alt boyut puanının babaların meslekleri, ailelerin aylık gelir durumu, bebek haricinde çocuk sahibi olma durumu ile anlamlı farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Babalara verilen eğitimin kontrol ve eğitim grupları üzerindeki etkisine bakıldığında eğitimin baba bebek bağlanma düzeyini artırdığı belirlenmiştir.

Türkçüer (2020) tarafından doğum sonrası dönemde babaların bebeklerine bağlanma düzeylerinin babaların fonksiyonel durumlarına etkisinin ve bunu etkileyen faktörlerin belirlenmesi amacıyla 3-12 aylık bebeği olan 323 baba ile çalışma yürütülmüştür. Veri toplamak amacıyla babalara “Tanıtıcı Bilgi Formu”, baba bebek arasındaki bağlanmayı ölçmek için “Baba Bebek Bağlanma Ölçeği” (Condon, Corkindale ve Boyce, 2008; Güleş ve Kavlak, 2013) doğum sonu dönemde babaların fonksiyonel durumlarını belirlemek için “Babaların Fonksiyonel Durum Envanteri” (Sevil ve Özkan, 2010) uygulanmıştır. Elde edilen verilere göre baba bebek bağlanma düzeyi ve alt boyutları ile babaların fonksiyonel durumları arasında anlamlı ilişki bulunmuştur. Baba bebek bağlanma düzeyi ile babaların evlilik yaşı ve bebeğin kaç aylık olduğu ile pozitif yönde ilişki olduğu saptanırken babaların fonksiyonel durumları ile babaların yaşı ve evlilik süresi ile negatif yönde ilişki olduğu tespit edilmiştir. Çekirdek aileye sahip, planlayarak bebek sahibi olan, bebek bakıcısı veya ev işlerinde yardımcısı bulunan, doğuma hazırlık eğitimi alan, gebelik ve doğum bilgisi olan babaların bebeklerine bağlanma düzeylerinin daha yüksek olduğu saptanmıştır.

Sosyal Destek ile İlgili Araştırmalar

Marks ve McLanahan (1993) tarafından ebeveynlerin kardeş, akraba ve arkadaşlarla olan sosyal destek ilişkilerinin, cinsiyet ve aile yapısına göre farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla çalışma yürütülmüştür. Amerika Birleşik Devletleri ankarasında yaşayan ve 1987-88 Ulusal Aile ve Hane Halkı Araştırmasında yer alan gençlerin ebeveynlerinden elde edilen veriler araştırmada kullanılmıştır. Elde edilen sonuçlara bakıldığında annelerin genel olarak destek alma ve vermeye (özellikle duygusal destek) babalardan daha açık oldukları bulunmuştur. Geleneksel aile yapısındaki ebeveynlerle karşılaştırıldığında, geleneksel olmayan iki ebeveynli ailelerdeki babaların annelere oranla daha az akraba etkileşimine girdikleri görülmüştür. Bekar anne ve babaların kendi ebeveynleriyle daha fazla etkileşim kurdukları, bekar annelerin bu artan etkileşimi kendi kardeşlerini kapsayacak şekilde genişlettikleri saptanmıştır. Geleneksel olmayan ailelerin sosyal destek ilişkilerinde en belirgin rolü oynayan kişilerin arkadaş oldukları bulunmuştur.

Arıkan ve Kahrıman (2002) tarafından Trabzon ilinin merkezinde yaşayan ve yenidoğan bebeği olan ilk kez doğum yapmış (primipar) annelerin, ailelerinden algıladıkları sosyal desteğin annenin bebeğinin bakım sorunlarını çözme becerilerine etkisini belirlemek amacı ile çalışma yapılmıştır. Veri toplamak için 80 anne ile yapılan görüşmelerde annelere kişisel özelliklerini içeren anket formu, "Sağlıklı Bebeklerin Bakım Sorunlarını Çözme Becerileri Değerlendirme Formu" (Pridham ve Chang, 1982; Yazıcı, 1995) ve "Aileden Algılanan Sosyal Destek Ölçeği" (Eskin, 1993; Procidona ve Heller, 1983) uygulanmıştır. Araştırma sonucuna göre anneler bebek bakımı konusunda en çok sağlık personelinin bilgi edinmekte, aileden alınan sosyal destek annenin bebek bakımındaki sorunlarını çözmede etkili olmaktadır. Aileden algılanan sosyal destek, annenin çalışması, eğitim düzeyi, ailenin aylık gelir düzeyinin annelerin bebek bakımına ilişkin sorun çözme beceri puanlarını artırdığı bulunmuştur.

Prezza ve Giuseppina Pacilli (2002) tarafından bireylerin bazı demografik özelliklerinin, aile, arkadaş ve özel birisinden algıladıkları sosyal destek düzeylerine etkisini incelemek amacıyla çalışma yürütülmüştür. Çalışmaya İtalya'nın çeşitli kasabalarında yaşayan ve yaşları 18-77 arasında olan 418 erkek ve 623 kadın olmak üzere toplam 1041 kişi dahil edilmiştir. Katılımcılardan veri toplamak amacıyla "Kişisel Bilgi Formu" ve "Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği" (Zimet vd., 1988) kullanılmıştır. Elde edilen sonuçlara bakıldığında genç erkeklerde aile desteği yüksekken, yaşın ilerlemesiyle beraber özel kişilerden algılanan desteğin ve arkadaş desteğinin düştüğü görülmüştür. Her ne kadar aileler, küçük çocuğu olan annelere daha çok destek verseler de sonuçlar her iki cinsiyet için aile desteğinin ilk sırada yer aldığını ortaya koymuştur. Kadınların erkeklerden daha çok arkadaş desteği algıladıkları belirtilmiştir. Öğrenim düzeyi her iki cinsiyette de algılanan sosyal desteği değiştirmediği, evli olanların evli olmayanlara göre, evli erkeklerin evli kadınlara göre daha çok sosyal destek algıladıkları saptanarak medeni durumun etkili olduğu bulunmuştur.

Başer, Mucuk, Korkmaz ve Seviğ (2005) tarafından yenidoğan bebeğe sahip anne babaların bebek bakımına ilişkin ihtiyaçlarını belirlemek amacıyla araştırma yapılmıştır. Bu amaçla araştırma kapsamında Kayseri Erciyes Üniversitesi Hastanesi Perinatoloji servisinde normal vajinal yol ve sezaryan ile doğan sağlıklı bebeklere sahip 55 anne ve 23 baba olmak üzere toplam 78 kişi ile görüşme sağlanmıştır. Yüz yüze yapılan görüşmeler esnasında katılımcılara uygulanan veri toplama formları aracılığıyla doğum sonrası dönemde anne babaların bebek bakımına yönelik çeşitli konularda bilgi gereksinimlerinin olduğu

saptanmıştır. Anne babalar genel bebek bakımı, beslenme, bebeğin küçük olması, maddi durum ve zaman ayıramama gibi durumlardan dolayı güçlük yaşayabileceklerini ifade etmişlerdir. Anne babaların ihtiyaç önceliklerinin farklı olduğu saptanırken, ilk gebeliği olan annelerin bebek bakımı konusunda daha çok güçlük yaşadıkları bilgisine ulaşılmıştır.

Yüzer vd. (2006)'in çocuğu hastanede yatan annelerin aldığı sosyal destek ile depresyon düzeyleri arasındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla araştırma yürütmüşlerdir. Bu amaçla Mersin Üniversitesi Tıp Fakültesi Araştırma ve Uygulama Hastanesi ile Mersin Devlet Hastanesi kliniklerinde çocuğu yatan 167 anne çalışmaya dahil edilmiştir. Annelere demografik verilere ilişkin soruların yer aldığı anket formu, depresyon durumunun varlığını belirlemek amacıyla "Beck Depresyon Ölçeği" (Tegin, 1980), algıladıkları sosyal destek düzeyini belirlemek amacıyla ise "Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği" (Eker vd., 2001; Zimet vd., 1988) uygulanmıştır. Araştırma sonuçlarına göre annenin eğitim durumu, eşin eğitim durumu, eşin yaşı ve eşin işi annelerin algıladıkları sosyal destek üzerinde etkili bulunmuştur. Anne ve eşlerinin eğitim düzeylerinin yüksek olması, eşlerin işçi ve memur olması sosyal destekte etkili bulunmuş, eşlerinin yaşı arttıkça annelerin aldıkları sosyal desteğin de arttığı saptanmıştır. Eşin yaşı annenin yaşadığı depresyon üzerinde etkili bulunurken sosyal destek ve depresyon arasında pozitif bir ilişki tespit edilmiştir. Çocuğu kronik hasta olan ve eşi 35-45 yaş üstü olan anneler depresyonu daha yoğun yaşamış ve bu anneler daha fazla sosyal destek almışlardır.

Yılmaz Bingöl ve Tel (2007) tarafından doğum sonrası dönemde kadınlardaki sosyal destek algısı ile postpartum depresyon düzeylerini belirlemek amacıyla araştırma yapılmıştır. Bu amaçla Aksaray Şammas Vehbi Ekecik Doğumevi Hastanesinde doğum yapan ve bebeği doğum sonrası 2. haftada olan 328 anne ile görüşmeler sağlanmıştır. Annelere veri toplamak amacıyla bilgi formu, "Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği" (Eker vd., 2001; Zimet vd., 1988) ve "Edinburgh Postpartum Depresyon Ölçeği" (Cox ve Holden, 1987; Engindeniz vd., 1996) uygulanmıştır. Araştırma sonuçlarına göre annelerin sosyal destek algılarında en çok, özel kişi desteği (bireyin kendine yakın hissettiği, sırlarını paylaştığı birisinden aldığı desteğin) oranının yüksek olduğu saptanmıştır. Annelerde algıladıkları sosyal destek arttıkça depresyon yaşama riskinin azaldığı bulgusuna ulaşılmıştır. Annelerin evlilik yaşı arttıkça sosyal destek düzeyinin arttığı ve depresyon riskinin azaldığı ifade edilmiştir. Ev hanımı olan, doğum sayısı ve çocuk sayısı ikiden fazla olan annelerin depresyon durumlarının arttığı tespit edilirken doğumdan sonra annenin yanında kalacak birilerinin olması, eşin düzenli bir

gelirinin olması, anneni eğitim düzeyinin lise ve üzeri olması, gebeliğin planlanmış olması depresyon riskini düşüren faktörler olarak saptanmıştır.

Mermer, Bilge, Yücel ve Çeber (2010) tarafından annelerde gebelik ve doğum sonrası dönemde algılanan sosyal destek düzeylerini karşılaştırmak ve etkileyen faktörleri incelemek amacıyla İzmir Bornova’da bulunan toplam 18 aile sağlığı merkezine kayıtlı 32-36. haftalarında gebelik yaşayan kadınlarla çalışma başlatılmıştır. Katılımcılarla doğumdan sonra 4-6. haftalarda ikinci görüşme sağlanarak gebelere demografik ve obstetrik özelliklerine ulaşmak amacıyla “Kişisel Bilgi Formu”, algıladıkları sosyal destek düzeyini belirlemek amacıyla “Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği” (Eker vd., 2001; Zimet vd., 1988) uygulanmıştır. Araştırma bulgularına göre kadınların doğum sonrası dönemde ihtiyaç duydukları sosyal desteğin, gebelik dönemine oranla artış gösterdiği bulgusuna ulaşılmıştır. Aile desteğinin en çok gebelik sürecinde alındığı, eğitim düzeyi yüksek ve çekirdek aile yapısına sahip annelerin sosyal desteği daha kaliteli hissettikleri bulunmuştur.

Güven, Şener ve Yıldırım (2011) tarafından eşlerin birbirlerinden algıladıkları destek düzeyini belirlemek amacıyla yapılan araştırma kapsamında Ankara ilinde bulunan bir anne çocuk sağlığı ve aile planlama merkezine bağlı 289 kadın ve 290 erkek olmak üzere toplamda 579 bireyle görüşme sağlanmıştır. Katılımcılara eş desteğini etkileyen faktörleri belirlemek amacıyla “Kişisel Bilgi Formu” ve eşlerin birbirlerinden algıladıkları desteği ölçmek amacıyla “Eş Destek Ölçeği” (Yıldırım, 2004) uygulanmıştır. Araştırma sonuçlarına göre anne babalarda yaş, çalışma durumu, öğrenim durumu, evlenme yaşının eşler tarafından algılanan desteği etkilemediği saptanmıştır. Gelir düzeyi yüksek olan, 1-5 yıl arası zamandır evli olan, çocuk sahibi olmayan eşlerin algıladıkları sosyal destek düzeylerinin daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Aynı zamanda erkeklerin kadınlardan daha fazla sosyal destek algısına sahip oldukları saptanmıştır.

Yıldırım, Hacıhasanoğlu ve Karakurt (2011) tarafından lohusalık dönemde yaşanan depresyon ile sosyal destek arasındaki ilişkiyi ve bu ilişkiyi etkileyen faktörleri belirlemek amacıyla 0-12 aylık bebeği olan 197 anne ile çalışma yürütülmüştür. Annelere veri toplamak amacıyla “Edinburgh Doğum Sonrası Depresyon Ölçeği” (Cox ve Holden, 1987; Engindeniz vd., 1996) ve “Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği” (Eker vd., 2001; Zimet vd., 1988) uygulanmıştır. Çalışma sonucunda elde edilen verilere bakıldığında 20 yaş ve altı ergen annelerde depresyon riski daha fazla bulunurken annelerde eğitim düzeyinin artması ile birlikte depresyon düzeyinin de azaldığı saptanmıştır. Annelerin algıladıkları sosyal destek düzeyleri arttıkça postpartum depresyon risk ve oranının düştüğü bulunmuştur.

Aksakallı vd. (2012) tarafından annelerin doğum sonrası dönemde bekledikleri ve aldıkları destek düzeylerini belirlemek amacıyla Erzurum Nenehatun Kadın Doğum Hastanesinde doğum yapmış olan 167 anne ile yüz yüze görüşmeler yapılmıştır. Görüşmelerde veri toplamak amacıyla annelere “Doğum Sonrası Destek Ölçeği” (Ertürk, 2007; Longsdon, 2004) uygulanmıştır. Elde edilen sonuçlara bakıldığında kadınların önemli düzeyde desteğe ihtiyaç hissettikleri fakat aldıkları desteğin bu ihtiyacı karşılayacak düzeyde olmadığı saptanmıştır. Kadınların anne olma yaşı arttıkça, kendilerinin ve eşlerinin eğitim düzeyleri ile gebelik sürecinde doğum sonrası döneme yönelik bilgi alma durumları azaldıkça annelerin bebek bakımında gereken desteği görme oranlarının azaldığı saptanmıştır.

Duru (2014) tarafından anne babaların doğum eylemindeki eş desteğine ilişkin görüşlerinin farklı değişkenlerden ne derece etkilendiğini belirlemek amacıyla araştırma yapılmıştır. Bu amaçla Elazığ ilinde bulunan bir kadın doğum servisinde bebeğini haftasında ve normal vajinal yolla doğum yapmış anneler ve eşlerini içeren 340 çift çalışmaya dahil edilmiştir. Anne babalara “Çok Boyutlu Sosyal Destek Ölçeği” (Eker vd., 2001; Zimet vd., 1988) uygulanmıştır. Annelerin gebelik sürecinde bilgi alma oranlarının babalardan daha fazla olduğu, annelerin daha yoğun şekilde sosyal desteğe ihtiyaç duydukları, bu desteğin genelde annenin kendi ailesi tarafından tercih edildiği saptanmıştır. Doğuma katılmak isteyen babalar gerekçe olarak eşlerine destek olmak istediklerini ifade ederken, bu desteğin annenin doğum olayını olumlu ifade etmesine ve algıladığı sosyal desteğin yüksek çıkmasına sebep olduğu bulunmuştur. Annelerin en büyük sosyal destekçilerinin yüksek oranda eşleri olduğu belirtilmiştir.

Aktaş ve Karaçam (2017) tarafından doğum sonrası dönemde annelerin yorgunluk durumları ile kişisel özbakım güçleri arasındaki ilişkisinin incelendiği bir çalışma yapılmıştır. Bu amaçla İzmir Bornova’da bulunan aile sağlığı merkezleri aracılığıyla ulaşılan doğum sonrası 2. ayında olan 313 anneye, veri toplamak amacıyla “Yorgunluk için Görsel Benzerlik Skalası” (Lee vd., 1991; Yurtsever, 1999), “Özbakım Gücü Ölçeği” (Kearnet ve Fleisher, 1979; Nahçıvan, 2004), “Edinburgh Doğum Sonrası Depresyon Ölçeği” (Cox ve Holden, 1987; Engindeniz vd., 1996) ve “Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği” (Eker vd., 2001; Zimet vd., 1988) uygulanmıştır. Elde edilen bulgulara göre doğum sonrası yorgunluk durumu annelerin kişisel özbakım gücünü olumsuz etkilemektedir. Eşin eğitim düzeyinin düşük olmasının annenin yorgunluk yaşama olasılığını artırdığı, eğitim düzeyi ve eşin yaş aralığı arttıkça algılanan sosyal desteğin arttığı sonucuna ulaşılmıştır. Gelir düzeyinin yüksek olması annenin enerji düzeyini artırırken, yaşayan çocuk sayısındaki artış, sosyal

güvencenin olmayışı, ev işlerinde ve bebek bakımında destek olan birisinin yokluğu gibi etkenlerin annelerin özbakım gücünü azalttığı belirtilmiştir. Doğum sonrası depresyon ile yorgunluk arasında pozitif bir ilişki olduğu saptanmıştır.

Shorey, Dennis, Bridge, Chong, Holroyd, He (2017) tarafından ilk kez baba olan erkeklerin doğum sonrası deneyimlerini ve doğum sonrası süreçte ihtiyaç duydukları desteği incelemek amacıyla çalışma yapılmıştır. Bu amaçla Singapur'da bulunan yerel bir hastanenin iki doğum bölümünde eşi kalan ve ilk kez baba olmuş 15 erkek çalışmaya dahil edilerek babalarla yüzyüze görüşmeler sağlanmıştır. Yüzyüze görüşmenin üzerinden 5-14 gün geçtikten sonra babalar telefon ile aranmış ve tüm görüşmeler ses kaydına alınmıştır. Tüm ses kayıtları dinlenerek yazıya dökülmüş ve görüşme notları oluşturulmuştur. Elde edilen verilerden yola çıkarak babalara ait 4 kapsayıcı ve 17 alt kategori oluşturulmuştur. İlk olarak 4 kapsayıcı kategori (1) sorumluluk duygusu için gereken gerçeklik algısının eksikliği, (2) hazırlıksız ve zorlanan babalar, (3) destek, ihtiyaçlar, kaynaklar, deneyim ve tutum ile (4) babalara ileriye dönük yardım olarak ayrılmıştır. Sonuç olarak babalar, doğum sonrası dönemin başlarında destek ihtiyaçlarının karşılanmadığı bir geçiş evresine girmektedirler. Çalışmaya katılan babaların bebeklerini görene kadar babalıklarını hissetmedikleri, kaygı endişe ve kafa karışıklığı yaşadıkları için sosyal destek sunmaları gerektiğini farkedemedikleri, doğum öncesi alınan bilgi desteği ve eğitimin babalar üzerinde faydalı olduğu saptanmıştır.

Özkan, Göral Türkcü, Kayhan, Serçekuş Ak ve Sevil (2018) tarafından bebeğin doğumunu takip eden 6. ve 8. haftalarda kadınların ve eşlerinin işlevsel durumlarının sosyal boyuttaki değişimlerini ortaya koymak amacıyla çalışma yürütülmüştür. Bu çalışma Denizli şehir merkezinde bulunan 51 aile sağlığı merkezi arasından seçilen düşük, orta düzey ve yüksek sosyo-ekonomik statüden üç aile sağlığı merkezinden seçilmiş 45 kadın ve 45 erkek olmak üzere toplam 90 katılımcı ile yapılmıştır. İki aşamalı yapılan araştırmanın birinci aşamasında tüm katılımcılara “Kişisel Bilgi Formu”, kadınların doğum sonrası fonksiyonel durumunu değerlendirmek için annelere “Doğum Sonrası Fonksiyonel Durum Envanteri” (Fawcett ve Tulman, 1990; Özkan ve Sevil, 2007) ve babaların işlevsel durumunu değerlendirmek için babalara “İşlevsel Durum Envanteri Babalar” (Sevil ve Özkan, 2010; Tulman vd., 1993) uygulanmıştır. İkinci aşamada ise aynı işlevsel durum envanterleri doğumdan sonraki 6. ayda yeniden uygulanarak verilerin toplanması sağlanmıştır. Elde edilen sonuçlara bakıldığında kadınlarda ev, sosyal ve kişisel bakım aktivitelerinde, babalar için ise ev ve sosyal ve çocuk bakımı aktivitelerinde bebeklerinin 6. ayında artış görülmüştür. Eğitim

düzeyi yüksek babaların doğum sonrası belirlenen 8. hafta ve 6. aylarda bebek bakımına katılımlarının arttığı bulunmuştur. Eğitim düzeyi yüksek annelerin doğum sonrası 8. haftada ortalama düzeyde olan ev aktivitelerine katılım düzeylerinin bebeklerinin 6. ayında arttığı, sezaryen doğum yapanların normal doğum yapan annelere göre doğum sonrası 6. ayda daha çok ev aktivitelerine katıldıkları belirtilmiştir. Anne ve babalarda yaş, ekonomik durum, çocuk sayısı gibi değişkenlerin süreci etkilemediği saptanmıştır.

Sosyal Destek ve Bağlanma ile İlgili Araştırmalar

Crittenden (1983) tarafından bebeklerini tavsiye üzerine kreşe gönderen annelerin bebekleri ile maternal bağlanma düzeylerinde ve bebeklerinin gelişimlerinde meydana gelen değişimler hakkında bilgi sahibi olmak amacıyla deneysel bir çalışma yapılmıştır. Çalışmaya yaşları 1 ay ile 3 yıl arasında değişen 22 çocuğa sahip bir grup aile dahil edilmiştir. Evde tam zamanlı bebek baktığı için bebeğine öfkelenen hatta bebeğini ihmal eden annelere rahatlamaları için kreşte gündüz bebek bakımı önerilmiştir. Özellikle çocuklarına kötü muamelede bulunan anneler kreşte gündüz bakımını daha kolay kabul etmiş hatta bebeklerinin uzaklaştırılmasını istemişlerdir. Bu anneler kendi hedef ve isteklerine bağlanarak, bebekleriyle olan bağlarını reddeden anneler olarak görülmüştür. Bu araştırmanın etkisi 4 yıl boyunca takip edilmiştir. Dört yılın sonunda alınan sonuca göre bu uygulama bebeklerde ve annelerde yaşanan öfkeyi ve birbirlerini reddetme davranışını artırmıştır. Çocukların birçoğu annelerinin ayrılmasını protesto ederken, anneler geri geldiklerinde görmezden gelmişler ve anneleri yaklaştığı zaman kreşteki bakıcısına doğru yönelmişlerdir. Bazıları annelerine kızıp, annelerini gördüğüne sevinmemişlerdir. Bu kreş bakımı sürecinin sonunda anneler evde eskisinden daha fazla öfkeli ve yıkıcı davranışlar sergilemeye başlamışlardır. Anneler çocuk bakımı konusunda geri durmayı, kaçınmayı tercih ederek öfke durumu sergilemişlerdir. Araştırma sonucu kreşte gündüz bakımının aileler üzerinde beklenen etkiyi göstermediğini ortaya koymuştur.

Klaus ve Kennell (1997) tarafından doğum eylemi esnasında anneye sunulan sosyal desteğin doğumdan sonra anne bebek ilişkilerine etkisinin gözlemlenmesi amaçlanmıştır. Bu amaçla Belçika’da deney grubu olarak rastgele seçilen 11 anne ve belirlenen kontrol grubu ile deneysel bir çalışma yapılmıştır. Çalışmada deney grubu annelere sosyal destek sağlaması için Yunancada “doula” olarak bilinen eğitimli kişiler görevlendirilmiştir. Her iki gruptaki annelerde herhangi bir sağlık problemi yaşanmamış, anneler bebekleri ile doğumdan

çıktıktan sonraki ilk 25 dakika boyunca gözlemlenmiştir. Doulalar annelerin ihtiyaç ve taleplerini bireysel olarak dikkate alarak annelere övgü, cesaret, güven, rahatlık tavsiyeleri, fiziksel temas (annenin sırtını ovma, onu tutmak), doğum eylemine ilişkin açıklamalar yapma gibi destekler sunmuşlardır. Doulalar annelere desteklerinin yanı sıra doğumdan sonra çocuk doktorları ve aile bireyleri gibi anne bebekle ilişkisinde etkili olacak kişilere karşı da özel ilgi göstermişlerdir. Elde edilen gözlemler sonucu doula desteği alan annelerin bebeklerine karşı daha sevgi dolu bir etkileşim gösterdikleri, destek almayan annelere göre bebeklerine daha fazla gülümsedikleri ortaya çıkmıştır. Doula desteği alan annelerin doğumdan sonra 6. haftada hala bebeklerini emzirdikleri ve bebeklerinde beslenme sorunlarının daha az olduğu, annelerin daha fazla benlik saygısına sahip oldukları ve daha az depresyon belirtisi gösterdikleri gözlemlenmiştir. Aynı zamanda destek alan annelerin bebekleriyle daha kısa sürede ilişki geliştirmeleri ifade edilmiştir. Doğumdan sonraki ilk 24 saatte deney grubu annelerde daha az kaygı gözlemlenmiştir. Destek almayan kontrol grubu anneler sıklıkla doğumun zor olduğunu belirtmişlerdir. Doğum esnasında babaların dokunma konusunda annelere doulalardan daha uzak durdukları ve annelerle daha az konuştukları gözlemlenmiştir. Eğer doğum esnasında doulalar çiftin yanında ise babalar annelere daha çok kişisel destek sunmuşlardır. Doula desteği alan anneler 6 haftalık süreçte eşlerinde daha fazla memnun kaldıklarını belirtmişlerdir. Desteklenen bu anneler sadece bebekleriyle daha olumlu davranışlar göstermekle kalmayıp aynı zamanda bebeklerini diğer bebeklerden daha iyi, daha güzel, zeki ve yönetilmesi daha kolay olarak değerlendirmişlerdir. Sonuçlar doğum sırasındaki desteğin annelerin bebeklerine sağlıklı şekilde bağlanmaya hazır olmalarını hızlandırdığını göstermektedir.

Alan (2011) tarafından doğum sonrası dönemde sosyal desteğin anne bebek bağlılığına etkisini araştırmak amacıyla Kırşehir ilinde bulunan 10 aile sağlığı merkezi bölgesinde 4-6 aylık bebeği olan annelerle araştırma yürütülmüştür. Annelerin demografik, obstetrik, doğum sonrası dönemde bakıma yönelik yardım alma durumlarını ve bebeklerine ait özellikleri belirlemek amacıyla anket formu, anne bebek bağlılığını değerlendirmek amacıyla “Maternal Bağlanma Ölçeği” (Kavlak ve Şirin, 2009; Müller, 1994) ve annelerin sosyal destek durumlarını belirlemek amacıyla “Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği” (Eker vd., 2001; Zimet vd., 1988) kullanılmıştır. Annelerin maternal bağlanma düzeyleri ile algıladıkları sosyal destek düzeyleri arasında anlamlı ilişki bulunmuştur. Bebeğin anneyi yabancılardan ayırt etmemesi, bebekte sonradan oluşan sağlık durumu,

yeterince alınmayan sosyal destek, istenmeyen gebelik olması ve yaşanan yerin şehir değil köy olması gibi değişkenlerin maternal bağlanmayı olumsuz yönde etkilediği saptanmıştır.

Alan ve Ege (2013) tarafından doğumdan sonraki süreçte görülen sosyal desteğin, anne bebek bağlanması üzerine etkisini araştırmak amacıyla Kırşehir ilinde bulunan 10 ASM'den 4-6 aylık bebeği olan 135 anne ile çalışma yürütülmüştür. Annelerden “Maternal Bağlanma Ölçeği” (Kavlak ve Şirin, 2009; Müller, 1994) ve “Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeğini” (Eker vd., 2001; Zimet vd., 1988) doldurmaları istenmiştir. Elde edilen veriler sonucu doğum sonrası dönemde annelerin sosyal destek algıları ile anne bebek bağlanmaları arasında anlamlı ilişki olduğu saptanmıştır. Annelerin kendilerini güvenli hissedecek şekilde uzun süre bir yerde yaşamalarının, sosyal güvencelerinin olmasının, gebeliğin anne tarafından istekli olmasının, bebeğin anneyi yabancılardan ayırt etmesinin, bebekte sonradan oluşan sağlık probleminin varlığının, annenin eşyle genel ilişki durumunun olumlu olmasının, bebek bakımında anneye eşin ailesinden gelen desteğin doğum sonrası dönemde anne bebek bağlanma düzeyini artırdığı saptanmıştır.

S. Hergüner, Çiçek, Annagur, Hergüner ve Ors (2014) tarafından doğum şeklinin doğum sonrası depresyon, algılanan sosyal destek ve maternal bağlanma ile olan ilişkisini araştırmak amacıyla yapılan çalışmaya normal yolla veya sezaryen ile doğum yapan 80 anne dahil edilmiştir. Veri toplamak amacıyla annelere, depresyon durumunun varlığını tespit etmek için annelere “Edinburg Doğum Sonrası Depresyon Ölçeği” (Cox ve Holden, 1987; Engindeniz vd., 1996), bebekleriyle kurdukları maternal bağlanmayı incelemek için “Maternal Bağlanma Ölçeği” (Kavlak ve Şirin, 2009; Müller, 1994) ve annelerin algıladıkları sosyal desteği ölçmek amacıyla ise “Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği” (Eker vd., 2001; Zimet vd., 1988) uygulanmıştır. Elde edilen bulgulara bakıldığında her iki grubun depresyon düzeyleri ve sosyal destek puanlarında bir fark olmamakla birlikte sezaryen doğum yapan annelerin maternal bağlanma düzeyleri diğer annelerden daha düşük çıkmıştır. Doğum şeklinin doğum sonrası depresyona bir etkisinin olmadığı saptanmıştır.

Çınar, Köse ve Altınkaynak (2015) tarafından maternal bağlanma düzeyinde sosyal destek algısının ve bebeği yeterli emzirmenin etkisini ortaya koymak amacıyla araştırma yapılmıştır. Bu amaçla Sakarya'daki bir devlet hastanesi ve iki aile sağlığı merkezinden seçilmiş 1-2 aylık sağlıklı bebeklere sahip 122 gönüllü anne araştırmaya dahil edilmiştir. Verileri toplamak amacıyla annelere “Kişisel Bilgi Formu”, “Maternal Bağlanma Envanteri” (Kavlak ve Şirin, 2009; Müller, 1994), “Çok Boyutlu Sosyal Destek Algısı Ölçeği” (Eker vd., 2001; Zimet vd., 1988) ve “Emzirme Öz Yeterlilik Kısa Ölçek Formu” (Tokat, Okumus

ve Dennis, 2010) uygulanmıştır. Elde edilen sonuçlara bakıldığında annelerin emzirme öz yeterlilik düzeyleri ile maternal bağlanma düzeyleri anlamlı yönde ilişkili bulunmuş, emzirmenin mama ile beslenmeye kıyasla bağlanmayı olumlu yönde artırdığı tespit edilmiştir. Annelerin eşlerinden gördükleri desteğin, eşleri ile yaşadıkları birliktelik sürelerinin ve güvenli bir ilişki kurmalarının bebeklerini emzirmelerinde etkili olduğu saptanmıştır.

BÖLÜM III

YÖNTEM

Araştırmanın bu bölümünde araştırmanın modeli, çalışma grubu, veri toplama araçları, veri toplama süreci ve verilerin analizine yer verilmiştir.

Araştırmanın Modeli

Bu araştırmada anne babaların 6-12 aylar arasındaki bebeklerine bağlanmaları ile algıladıkları sosyal destek ilişkisi ve bunları etkileyebilen bazı değişkenlerin incelenmesi amaçlandığı için araştırma modeli olarak nicel araştırma yöntemlerinden korelasyonel araştırma modeli kullanılmıştır. Korelasyonel araştırmalar, araştırılacak konuyla ilişkili olduğu düşünülen iki ya da daha fazla değişken arasındaki ilişkinin, değişkenlere herhangi bir müdahalede bulunmadan incelendiği araştırmalardır (Büyüköztürk, Kılıç Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2014, s. 184). Anne babalarla yapılacak yüz yüze görüşmeler esnasında kendileri tarafından doldurulması talep edilen form ve ölçeklerde, konuyla ilişkili olduğu düşünülen alt konular ve bunlara ilişkin özelleştirilmiş sorular yer almaktadır (Ekiz, 2009, s. 117).

Çalışma grubu

Bu araştırmanın çalışma grubu Ankara ilinde ikamet eden, 6-12 aylar arasında bebeği olan ve evlilik birliktelikleri devam eden anne babalardan oluşmaktadır. Çalışma grubunda yer alan anne babalar kartopu örnekleme tekniği ile seçilmiştir. İhtiyaç duyulan örneklem sayısına ulaşınca kadar en uygun ve kolay ulaşılabilen kişilerden başlanarak çalışma grubu oluşturulmuştur. Amaçlı örnekleme yöntemlerinden olan kartopu örnekleme yöntemi,

evreni oluşturan birimlere erişmenin zor olduğu veya evren hakkındaki bilgilerin eksik olduğu durumlarda kullanılmaktadır (Baltacı, 2018). Bu şekilde araştırmacı zaman ve iş gücü kaybı olmadan örneklemini belirleyebilmektedir (Büyüköztürk vd., 2014, s. 92; Özen ve Gül, 2007). Araştırmada yalnızca annelerden değil babalardan da veri toplanması bazı kısıtlılıkları beraberinde getirmiştir. 6-12 aylık bebeklerin çoğunluğunun henüz anne sütü ile beslenmelerine bağlı olarak zamanlarını genelde anne ile geçirmelerine ve bu sebeple babalara ulaşmanın biraz zor olması, aynı zamanda gönüllülük esaslı çerçevesinde yapılan araştırmada babaların istekli katılım düzeylerinin daha düşük olacağına dair olan inanç bu örneklem yönteminin seçilmesinde etkili olmuştur. Bu amaçla 6-12 aylık olan 168 bebeğe sahip 168 anne ve 168 babadan oluşan toplamda 336 anne babadan veri toplanmıştır. Araştırma grubunda yer alan anne baba ve bebeklerin bazı demografik bilgileri Tablo 1 ve 2’de verilmiştir.

Tablo 1.

Bebeklerin Demografik Bilgilerine Ait Frekans ve Yüzde Dağılımı

<i>Değişken</i>	<i>Grup</i>	<i>f</i>	<i>%</i>
Cinsiyet	Kız	92	54,8
	Erkek	76	45,2
Bebeğin kaç aylık olduğu	6-7 aylık	63	37,5
	8-9 aylık	52	30,9
	10-11 aylık	53	31,6
Doğum Şekli	Vajinal	106	63,1
	Sezaryen	62	36,9
Doğum Haftası	37 hafta altına	13	7,7
	37-40 hafta arası	120	71,4
	40 hafta üzerinde	35	20,8
Doğum Sırası	İlk çocuk	79	47,0
	Ortanca Çocuk	24	14,3
	Son çocuk	65	38,7
Kardeş sayısı	Tek kardeşi var	53	31,5
	İki kardeş	34	20,3
	Üç kardeş	4	2,4
	Dört ve üstü kardeş	2	1,2
	Kardeşi yok	75	44,6
Beslenme	Anne sütü	50	29,8
	Hazır mama/ek gıda	40	23,8
	Anne sütü ve ek gıdalar	78	46,4
Sağlık Sorunu	Hayır	151	89,9
	Yenidoğan sarılığı	4	2,4
	Kuvöz tedavisi	3	1,8
	Solunum sıkıntısı	3	1,8
	Kalp rahatsızlığı	2	1,2
	Diğer	5	2,9
Toplam		168	100,0

Tablo 1’de görüldüğü üzere araştırma kapsamında yer alan 168 bebeğin 92’si (%54,8) kız iken 76’sı (%45,2) erkektir. Bu bebeklerin 63’ü (%37,5) 6-7 aylık iken 52’si (%30,9) 8-9 aylık ve 53’ü (%31,6) 10-11 aylıktır. Bebeklerin doğum şekilleri dikkate alındığında 106’sının (%63,1) doğum şekli vajinal iken 62’si (%36,9) sezaryen doğumla doğmuştur. Araştırmada yer alan bebeklerin 13’ü (%7,7) 37 hafta ve altında, 120’si (%71,4) 37-40 hafta arasında ve 35’i (%20,8) de 40 hafta ve üzerinde iken doğmuştur. Bebeklerin doğum sıraları dikkate alındığında 79 (%47) bebek ilk çocuk, 24’ü (%14,3) ortanca çocuk ve 65’i (%38,7) son çocuktur. Bu bebeklerin 53’ünün (%31,5) tek kardeşi varken 34’ünün (%20,3) iki kardeşi, 4’ünün (%2,4) üç kardeşi, 2’sinin (%1,2) dört ve üstünde kardeşi vardır. Bebeklerden 75’inin (%44,6) ise kardeşi yoktur. Bebeklerin beslenme şekilleri dikkate alındığında 50’si (%29,8) yalnızca anne sütü, 40’ı (%23,8) sadece hazır mama/ek gıda ve 78’i (%46,4) ise hem anne sütü hem de ek gıdalar ile beslenmektedir. Doğum esnasında yaşadıkları sağlık sorunları dikkate alındığında bebeklerin 151’inde (%89,9) herhangi bir sağlık sorunu yokken 4’ünün (%2,4) yenidoğan sarılığı, 3’ünün (%1,8) küvöz tedavisi, 3’ünün (%1,8) solunum sıkıntısı, 2’sinin (%1,2) kalp rahatsızlığı ve 5’inin (%2,5) de diğer hastalıklarla doğduğu belirtilmiştir.

Tablo 2.

Anne ve Babaların Demografik Bilgilerine Ait Frekans ve Yüzde Dağılımı

<i>Değişken</i>	<i>Grup</i>	<i>Anne</i>		<i>Baba</i>	
		<i>f</i>	<i>%</i>	<i>f</i>	<i>%</i>
Yaş	18-26 yaş	49	29,2	24	14,3
	27-35 yaş	104	61,9	98	58,3
	36 ve üstü yaş	15	8,9	46	27,4
Öğrenim durumu	İlköğretim	48	28,6	31	18,5
	Lise	55	32,7	61	36,3
	Üniversite ve üzeri	65	38,7	76	45,2
Doğumdan sonra mesleki çalışma durumu	Hayır	129	76,8	5	3,0
	2 ay ve altında	6	3,6	66	39,3
	2-4 ay arası	9	5,3	2	1,2
	4-6 ay arası	18	10,7	0	0,0
	6 ay ve üzeri	6	3,6	0	0,0
	İzin kullanılmamış	0	0,0	95	56,5
Çalışma Süresi	7 saatin altında	15	8,9	9	5,4
	8 saat	22	13,1	102	60,7
	9 saat ve üstünde	2	1,2	52	31,0
	Çalışmıyor	129	76,8	5	3,0
Evlilik Yaşı	18 ve altı yaş	20	11,9	1	,6
	19-24 yaş	95	56,5	51	30,4
	25-30 yaş	50	29,8	101	60,1
	31 ve üstü yaş	3	1,8	15	8,9
Gebelik Planlanması	Planlı	117	69,6	117	69,6
	Plansız	51	30,4	51	30,4
	Toplam	168	100,0	168	100,0

Tablo 2’de görüldüğü üzere araştırma kapsamındaki annelerin çoğunluğu (f: 104; %61,9) 27-35 yaş aralığında iken 49 (%29,2) anne 18-26 yaş, 15 (%8,9) anne 36 yaş ve üstündedir. Benzer şekilde araştırmada yer alan babaların çoğunluğu (f: 98; %58,3) 27-35 yaş aralığında iken 46’sı (%27,4) 36 yaş ve üstünde ve 24’ü (%14,3) ise 18-26 yaş aralığındadır. Öğrenim durumlarına bakıldığında annelerin 65’i (%38,7) üniversite veya lisansüstü eğitime sahip iken 55’i (%32,7) lise, 48’i (%28,6) ilköğretim mezunudur. Benzer şekilde babaların 76’sı (%45,2) üniversite veya lisansüstü eğitime sahip iken 61’i (%36,3) lise ve 31’i (%18,5) ilköğretim mezunudur. Doğumdan sonra mesleki çalışma durumları dikkate alındığında annelerin büyük çoğunluğu (f: 129; %76,8) doğumdan sonra çalışmamış, babaların çoğunluğu (f: 95; %56,5) ise doğumdan sonra çalışmaya devam etmiştir. Annelerin 18’i (%10,7) doğumdan altı ay sonra çalışmaya başlamışken babaların 66’sı (%39,3) doğumdan sonra iki ay izin kullanmıştır. Doğumdan sonra çalışan 39 annenin 22’si (%56,4), çalışan 163 babanın 102’si (%62,5) günde 8 saat çalışmaktadır. Araştırmada yer alan annelerin evlilik yaşlarına bakıldığında 20’si (%11,9) 18 yaş ve altında, 95’i (%56,5) 19-24 yaş aralığında, 50’si (%29,8) 25-30 yaş aralığında ve 3’ü (%1,8) 31 yaş ve üzerinde evlenmiştir. Anne ve babaların çoğunluğu (f: 117; %69,6) gebeliğin planlı olduğunu, 51’i (%130,4) ise gebeliğin planlı olmadığını belirtmiştir.

Veri Toplama Araçları

Araştırma verileri 6-12 aylık bebeği olan anne babalarla yapılan yüzyüze görüşmeler esnasında anne babalar tarafından doldurulan form ve ölçekler aracılığıyla toplanmıştır. Bebeklerin ve anne babaların demografik bilgilerine ulaşmak amacıyla anne baba bildirimine dayanan “Demografik Bilgi Formu”, bebekleriyle olan yaşantılarında algıladıkları sosyal desteği değerlendirmek amacıyla anne baba bildirimine dayanan “Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği” (ÇBASDÖ), annelerin bebeklerine bağlanma düzeylerini belirlemek amacıyla yalnızca anne bildirimine dayanan “Maternal Bağlanma Ölçeği” (MBÖ) ve babaların bebeklerine bağlanma düzeylerini belirlemek amacıyla yalnızca baba bildirimine dayanan “Baba Bebek Bağlanma Ölçeği” ile veri toplanması sağlanmıştır.

Demografik Bilgi Formu

Araştırmacı tarafından geliştirilen demografik bilgi formunun bebeğe ait bilgi kısmında cinsiyet, doğum şekli, doğum haftası, doğum sırası, kardeş sayısı, doğum sonrası sağlık durumu ve beslenme şekli ile ilgili sorulara yer verilmiştir. Anne babaya ait bölümde ise yaş, öğrenim durumu, çalışma durumu, evlilik yaşı, gebeliğin planlanma durumu (EK3), doğum öncesi hazırlık sürecini eşle birlikte geçirme durumu ve düzeyleri, annenin doğum sonrası sağlık durumu, bebekle geçirilen sürelerde yapılan aktiviteler ve doğum sonrası sosyal destek alma ile ilgili sorular yer almaktadır (EK 1).

Maternal Bağlanma Ölçeği (MBÖ)

Müller tarafından 1994 yılında sevgiyle bağlanmayı ölçmek amacıyla geliştirilen Maternal Bağlanma Ölçeği'nin, Kavlak ve Şirin tarafından 2009 yılında Türk toplumuna uyarlaması yapılmıştır. Maternal Bağlanma Ölçeği'nin Türkçe formunun geçerlilik ve güvenirlik çalışmasını yapmak amacıyla 30-40 günlük sağlıklı bebeği olan 165 lohusa anne ile görüşme sağlanmıştır. Araştırma ilk aşamada dil geçerliliğine yönelik çalışmalarla başlamış ve ölçek ilk olarak annelere uygulanmıştır. Maternal Bağlanma Ölçeği'nin iç tutarlılığı incelenmiş ve Cronbach Alpha güvenirlik katsayısı 0.77 olarak bulunmuştur. Araştırmanın ikinci aşamasında Kavlak tarafından ölçeğin lohusalık döneminden sonra da kullanılıp kullanılamayacağını incelemek amacıyla annelerden 78'ine doğumdan sonraki 4. ayda yeniden uygulanmıştır. Doğum sonrası 4. ayda Cronbach Alpha güvenirlik katsayısı 0.82 bulunmuştur. Her iki uygulamada da Cronbach Alpha güvenirlik katsayıları oldukça yüksek çıkmıştır. Yapılan çalışmada 4-6 aylık bebeği olan annelerde ölçeğin Cronbach Alpha güvenirlik katsayısı 0.93 bulunmuştur. Alanyazında maternal bağlanma üzerine yapılan çalışmaların genellikle bebeklerin ilk 4-6. ayları üzerine yoğunlaştığı görülmüştür. Bağlanmada ilk yılın kritik olması sebebiyle yapılan ilgili çalışmalar dışında bebeğin 6. ayından sonra gelişen maternal bağlanma konusu merak uyandırmaktadır. Kavlak tarafından "Maternal Bağlanma Ölçeği, en az postpartum bir aylık bebeği olan annelere uygulanır. Gebelere ve postpartum bir aydan önce uygulanmaz" ifadesinin kullanılması ile ölçeğin bu araştırmaya katılan 6-12 aylık bebeği olan annelerin kullanımı için uygun olduğuna verilen izinler doğrultusunda karar verilmiştir (EK 4). Sevgiyi gösteren, maternal duygu ve davranışları ölçen Maternal Bağlanma Ölçeği kişinin kendisi tarafından doldurulması gerektiği için, okuma-yazma bilen ve okuduğunu anlayabilen kadınlara uygulanabilen bir

ölçektir. Her bir maddesi “her zaman” ile “hiçbir zaman” arasında kademeli olarak değişen 4’lü likert tipi 26 maddelik bir ölçektir. Her madde doğrudan ifadeleri içermektedir ve Her zaman (a)= 4 puan, Sık sık (b)= 3 puan, Bazen (c)= 2 puan ve Hiçbir zaman (d)= 1 puan olarak hesaplanır. Ölçekten elde edilebilecek puan aralığı, en düşük 26 ile en yüksek 104 arasında değişmektedir. Ölçekten alınan puanın yüksek olması maternal bağlanma düzeyinin yüksek olduğunu göstermektedir (Kavlak ve Şirin, 2009). Bu araştırma kapsamında kullanılan Maternal Bağlanma Ölçeği’nden elde edilen ölçme sonuçlarının güvenilirliğine ait Cronbach alpha (α) katsayısı ile elde edilen bulgular Tablo 3’te verilmiştir.

Tablo 3.

Maternal Bağlanma Ölçeğinden Elde Edilen Ölçme Sonuçlarının Güvenirliğine İlişkin Cronbach Alpha (α) Güvenirlik Katsayısı

Ölçek	N*	CronbachAlpha (α)
Maternal Bağlanma Ölçeği	26	0,95

N: ölçekteki madde sayı

Tablo 3’de görüldüğü üzere Maternal Bağlanma Ölçeği’nden elde edilen ölçme sonuçlarının Cronbach Alpha (α) güvenirlilik katsayısı değerleri 0,95’tir. Elde edilen bu değer ölçekten elde edilen ölçme sonuçlarının yüksek düzeyde güvenilir olduğunu göstermektedir.

Baba Bebek Bağlanması Ölçeği

Condon, Corkindale ve Boyce tarafından 2008 yılında doğum sonrası dönemde baba-bebek bağlanmasını değerlendirmek amacıyla geliştirilen Baba Bebek Bağlanma Ölçeği’nin Türk toplumuna uyarlaması Güleç ve Kavlak (2013) tarafından yapılmıştır. Araştırma için İzmir ilinde hizmet veren ve doğum oranı en yüksek olan iki aile sağlığı merkezine kayıtlı 6-12 aylık bebeği olan, en az 18 yaşında, okuma yazma bilen, herhangi bir psikolojik tedavi görmeyen ve gönüllü katılım sağlayan 190 baba ile çalışılmıştır. Ölçeğin öncelikle dil çevirisi yapılarak eş değerliliği sağlanmış, ardından ölçek hakkında uzman görüşleri alınmıştır. Görüşler çerçevesinde düzenlemeler yapılarak bir madde ölçekten çıkartılmıştır. Ölçeğin zamana karşı değişmezliğini belirleyebilmek amacıyla farklı zamanlı Kappa Uyum Analizi hesaplanmıştır. Ölçeğin yapı geçerliliği için doğrulayıcı faktör analizi uygulanmış, güvenilirlik düzeyi McDonald’ın omega katsayıları ile hesaplanmış ve yüksek bulunmuştur. DFA analizinde ölçeğin özgün ölçekte öngörüldüğü gibi maddelerin üç faktör tarafından temsil edildiği belirlenmiştir. Ölçek güvenilirlik katsayısı 0.52-0.80 arasında olup ölçeğin

orijinali üç alt boyut ve 19 maddeden oluşmaktadır. Fakat ölçeğin Türkçe formu üç alt boyut ve 18 madde olarak kullanıma uygun bulunmuştur. Ölçek ‘sabır ve hoşgörü’, ‘etkileşimde zevk’ ve ‘sevgi ve gurur’ olmak üzere üç alt boyuttan oluşmaktadır. Her maddesi 1 ve 5 puan arasında puanlandırılmaktadır. Ölçekte yer alan ters yönlü 12 maddenin numaraları şu şekildedir; 4, 5, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16. Ters maddelerde puanlama tam tersi olacak şekilde yapılmaktadır. Yüksek puanlar bağlanmanın yüksek olduğunu ifade etmektedir. Gerekli geçerlik güvenirlik çalışmaları yapılmış olan bu ölçeğin 6-12 aylık bebeği olan babalar için uygunluğu onaylanmış ve ölçeğin kullanımı için gerekli izin alınmıştır (EK 5). Bu araştırma kapsamında kullanılan Baba Bebek Bağlanma Ölçeği’nden elde edilen ölçme sonuçlarının güvenirliğine ait Cronbach Alpha (α) katsayısı ile elde edilen bulgular Tablo 4’te verilmiştir.

Tablo 4.

Baba Bebek Bağlanma Ölçeğinden Elde Edilen Ölçme Sonuçlarının Güvenirliğine İlişkin Cronbach Alpha (α) Güvenirlik Katsayısı

Ölçek	Alt Ölçekler	N*	Cronbach Alpha (α)
	Baba bebek Genel	18	0,78
Baba Bebek Bağlanma Ölçeği	Sabır ve hoşgörü	8	0,63
	Etkileşimde zevk	7	0,65
	Sevgi ve gurur	3	0,60

N: ölçekteki madde sayı

Tablo 4’de görüldüğü üzere ölçek ve alt ölçeklerden elde edilen ölçme sonuçlarının Cronbach Alpha (α) güvenirlik katsayısı değerleri 0,60 ile 0,78 arasında değişmektedir. Elde edilen bu değerler ölçeklerden elde edilen ölçme sonuçlarının genel olarak orta düzeyde güvenilir olduğunu göstermektedir.

Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği (ÇBASDÖ)

Zimet, Dahlem, Zimet ve Farley tarafından 1988 yılında geliştirilen Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği’nin Türkçeye uyarlaması Eker, Arkar ve Yıldız tarafından 2001 yılında yapılmıştır. Sosyal desteğin yeterlilik düzeyini belirlemeyi amaçlayan bu ölçek toplam 12 maddeden oluşmaktadır. Ölçeğin iç tutarlılığı için gerçekleştirilen Cronbach alfa katsayıları tüm ölçek için .76, aile alt boyutu için .84, arkadaş alt boyutu için .83 ve diğer özel kişi alt boyutu için .82 olarak hesaplanmıştır. Ölçeğin test-tekrar test güvenirliği tüm

ölçek için .81, aile alt boyutu için .84, arkadaş alt boyutu için .81 ve diğer özel kişi alt boyutu için ise .72 olarak saptanmıştır. Ölçeğin mevcut araştırma örneklemini üzerinde hesaplanan Cronbach alfa güvenirlik katsayısı, toplamda .88 , aile alt boyutu için .86, arkadaş alt boyutu için .82 ve özel bir insan alt boyutu için .87 olarak bulunmuştur. Ölçek aile, arkadaş, özel kişi olmak üzere üç alt boyuta sahip olup her boyut dört maddeden oluşmaktadır. Ölçek “Kesinlikle hayır” ve “Kesinlikle evet” dereceleri arasında 1.2.3.4.5.6.7. şeklinde yanıtlanmak üzere düzenlenmiş 7 dereceli likert tipi bir ölçektir. Ölçekte yer alan 3., 4., 8., 11. maddeler aile alt boyutunu, 6., 7., 9., 12. maddeler arkadaş boyutunu ve 1., 2., 5., 10. maddeler ise özel kişi alt boyutunu yordamaktadır. Alt boyutların her birinden alınabilecek en düşük puan 4 iken en yüksek puan 28 olmaktadır. Tüm maddelerin tamamının toplanması ile elde edilen algılanan sosyal destek toplam puanı en düşük puan 12, en yüksek puan ise 84’tür. Ölçekten elde edilen puanın yüksek olması, algılanan sosyal desteğin yüksek olduğunu ifade etmektedir (Eker vd., 2001). Araştırmada kullanılması için gerekli izin alınmıştır (EK 6). Bu araştırmadan elde edilen ölçme sonuçlarının güvenirliğine ait Cronbach alpha (α) katsayısı ile elde edilen bulgular Tablo 5’te verilmiştir.

Tablo 5.

Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeğinden Elde Edilen Ölçme Sonuçlarının Güvenirliğine İlişkin Cronbach Alpha (α) Güvenirlik Katsayısı

<i>Ölçek</i>	<i>Alt Ölçekler</i>	<i>N*</i>	<i>CronbachAlpha (α)</i>
	Sosyal Destek Genel	12	0,87
Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği	Aile desteği	4	0,82
	Arkadaş desteği	4	0,87
	Özel kişi desteği	4	0,91

N: ölçekteki madde sayı

Tablo 5’ te görüldüğü üzere ölçek ve alt ölçeklerden elde edilen ölçme sonuçlarının Cronbach Alpha (α) güvenirlik katsayısı değerleri 0,82 ile 0,91 arasında değişmektedir. Elde edilen bu değerler ölçeklerden elde edilen ölçme sonuçlarının genel olarak yüksek düzeyde güvenilir olduğunu göstermektedir.

Verilerin Toplanması

Araştırma kapsamında Ankara ilinde ikamet eden, 6-12 aylık bebeği olan ve halen evlilik birliktelikleri devam eden anne babalara ulaşılmıştır. Veri toplama süreci 16.12.2019 ile

03.04.2020 tarihleri arasında sınırlı tutulmuştur. Bu amaçla ilk olarak 16.12.2019-13.03.2020 tarihleri arasında 98 bebeğin anne babası ile yüzyüze görüşmeler gerçekleştirildikten sonra, tüm dünyada etkisini gösteren Covid-19 Pandemi sürecinin kısıtlılıkları nedeniyle görüşmeler 16.03.2020- 03.04.2020 tarihleri arasında e-posta yöntemi ile uzaktan devam etmiştir. 70 bebeğin anne babasına uzaktan ulaşılmıştır. Yüzyüze yapılan görüşmelerde anne babalara öncelikle araştırmanın amacı ve kapsamı hakkında kısaca bilgi verilip “Katılımcılar İçin Bilgilendirilmiş Gönüllü Olur Formu” (EK 2) imzalatılmış, anne babalardan form ve ölçekleri doldurmaları istenmiştir. E-posta üzerinden iletişim sağlanan anne babalara ise aynı aşamalar uygulanarak gerekli bilgilendirmeler yapılmış, e-posta yöntemi ile kendilerine form ve ölçekler ulaştırılmıştır. Anne babalar tarafından doldurulan form ve ölçeklerin e-posta aracılığıyla tarafımıza gönderilmesi takip altına alınarak süreç tamamlanmıştır. Veri toplama sürecinde anne babaların form ve ölçeklere dair yanıtları araştırmacı tarafından anlık değerlendirilmiş, eksik veya hatalı olan kısımların anne babalara sağlanan dönütlerle tamamlanması sağlanmıştır.

Verilerin Analizi

Araştırmada katılımcılara Demografik Bilgi Formu, annelere yönelik Maternal Bağlanma Ölçeği (MBÖ), babalara yönelik Baba Bebek Bağlanma Ölçeği ve hem annelere hem de babalara yönelik Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği (ÇBASDÖ) uygulanmıştır. Ölçeklerden elde edilen ölçme sonuçları SPSS-21 paket programı kullanılarak analiz edilmiştir. Araştırma kapsamında veri analizi için kullanılacak tekniğin belirlenebilmesi amacıyla her bir ölçek ve alt boyutları için elde edilen toplam puanların dağılımları incelenmiştir. Bu amaçla dağılımların normalliğini belirlemek için Kolmogorov-Smirnov ve Shapiro-Wilk testleri kullanılmıştır. Yapılan analizler sonucunda dağılımların normal olmadığı görülmüştür. Dağılımların normallik analizine ilişkin sonuçlar EK 7’de sunulmuştur. Normallik varsayımı sağlamadığı için araştırmada Nonparametrik istatistiksel yöntemler kullanılmıştır. Bu amaçla kategori sayısı 2 olan bağımsız değişkenler için (bebeğin cinsiyeti ve gebeliğin planlanması), nonparametrik testlerden Mann Whitney-U testi ve kategori sayısı 2’den fazla olan değişkenler için (anne yaşı, anne öğrenim düzeyi, bebeğin doğum sırası, babanın yaşı, babanın öğrenim düzeyi) Kruskal-Wallis H testi kullanılmıştır. Kategori sayısı 2’den fazla olan değişkenlerde istatistiksel anlamlılık elde edilmiş ise ikili karşılaştırma amacıyla Dunn’ın çoklu karşılaştırma (Post-Hoc) testi kullanılmıştır. Değişkenler arasındaki ilişkileri belirlemek amacıyla Spearman Brown Sıra

Farkları Korelasyon katsayısı (Spearman rho) kullanılmıştır. Bu amaçla annelerin bebeklerine bağlanma düzeyleri ile babaların bebeklerine bağlanma düzeyleri arasındaki ilişki, annelerin bebeklerine bağlanma düzeyleri ile annelerin sosyal destek algı düzeyleri arasındaki ilişki ve babaların bebeklerine bağlanma düzeyleri ile sosyal destek algı düzeyleri arasındaki ilişkiler Spearman rho testi ile belirlenmiştir. Değişkenler arasındaki korelasyonun derecesini yorumlarken $r=0,30$ 'un altındaki değerler düşük düzeyde ilişki olarak ele alınmış, $r=0,30-0,70$ arası orta düzeyde ilişki ve $r=0,70$ 'in üzerindeki korelasyon değerleri de yüksek düzeyde ilişki olarak yorumlanmıştır (Büyüköztürk, 2010, s.32). Araştırmada yapılan istatistiksel testlerden elde edilen sonuçların yorumlanmasında 0,05 anlamlılık düzeyi dikkate alınmıştır.

BÖLÜM IV

BULGULAR VE TARTIŞMA

Çalışmanın bu bölümünde, araştırmanın temel amacı ve alt amaçları çerçevesinde elde edilen bulgular tablolarla sunularak yorumlanmış ve tartışılmıştır.

Annelerin Bebeklerine Bağlanma Düzeyleri ile Babaların Bebeklerine Bağlanma Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

Annelerin bebeklerine bağlanma düzeyleri ile babaların bebeklerine bağlanma düzeyleri ve alt boyutları arasında ilişki olup olmadığı Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon analizi ile hesaplanmış ve Tablo 6’da verilmiştir.

Tablo 6.

Annelerin Bebeklerine Bağlanma Düzeyleri ve Babaların Bebeklerine Bağlanma Düzeyleri Arasındaki İlişkiye Ait Spearman Brown Sıra Farkları Korelasyon Katsayısı Analizi Sonuçları

		Baba Bebek Genel	Sabır ve Hoşgörü	Etkileşimde zevk	Sevgi ve gurur
Maternal Bağlanma	r	0,40	0,27	0,32	0,42
	p	0,000	0,000	0,000	0,000

Tablo 6’da görüldüğü üzere annelerin bebeklerine bağlanma düzeyleri ile babaların bebeklerine bağlanma düzeyleri arasında orta düzeyde pozitif yönde anlamlı bir ilişki mevcuttur ($r=0,40$; $p<0,05$). Annelerin bebeklerine bağlanma düzeyleri ile baba bebek bağlanma ölçeğinin etkileşimde zevk ($r=0,32$; $p<0,05$) ve sevgi ve gurur ($r=0,42$; $p<0,05$) alt boyutlarından alınan puanlar arasında orta düzeyde anlamlı bir ilişki görülürken, sabır ve hoşgörü ($r=0,27$; $p<0,05$) alt boyutundan alınan puanlar arasında düşük düzeyde bir ilişki

mevcuttur. Anne babalarda bebeğe karşı gelişen bağlanma duyguları, doğumdan sonra gelişecek ebeveyn bebek etkileşimi için zemin hazırlamaktadır (Franklin, 2006). Bu nedenle bağlanmanın gebelik döneminden başlayarak değerlendirilmesi anlamlı görülmektedir. Gebelik döneminde anne babaların bebekleriyle bağlanma düzeylerinin araştırılması amacıyla yapılan ilgili çalışmalarda, annelerin fetal-maternal bağlanma düzeyleri ile babaların fetal-paternal bağlanma düzeyleri arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunurken, annelerin bebeklerine babalardan daha yüksek düzeyde bağlandıkları tespit edilmiştir (Lorensen, Wilson ve White, 2004; Mercer ve Ferketich, 1990; Üstünsöz vd., 2010). Araştırmalar bu çalışmadan çıkan bulguyu desteklemekte fakat literatürde 6-12 ay arası bebeği olan anne babaların bağlanma düzeylerinin ilişkisel boyutta incelendiği çalışmalara rastlanmamıştır. Fetal dönemde bağlanma anneler için avantajlı görülmektedir. Güleşen ve Yıldız (2013)'ın bağlanmanın 6 ile 24 ay arasında şekillendiğini belirtmeleri, doğumdan sonraki aylarda baba bebek etkileşiminin artmasına bağlı olarak anne babaların bebeklerine bağlanma düzeylerinin dengelenebileceğini düşündürmektedir. Böylece fetal dönemde başlayan sağlıklı bağlanma süreci doğumdan sonraki aylarda gelişerek devam etmektedir. Gelişimini hızla tamamlayan bağlanmada anne babanın evlilik birliktelikleri ve uyumları anne babanın birbirlerini etkilediklerini göstermektedir. Anne baba arasındaki birliktelik durumu ortak sorumlulukların paylaşarak sağlıklı bir bağlanma için gereken şartların oluşmasına ortam hazırlamaktadır. Tek ebeveynli ailelerde, tek başına yüklenilen ve ağır gelen sorumlulukların en çok etkilediği unsurlardan birisinin çocuklar olduğu belirtilmiştir (Atila Demir ve Genç Çelebi, 2017). Ağırlaşan yaşam şartları anne babaların bebeklerine güvenli bağlanmalarını engelleyebilmektedir. Bundan dolayı çift olarak bebek büyütme ve eşler arası uyum bağlanmada son derece önemli görülmektedir. Şener ve Terzioğlu (2008) eşlerin birbirleri ile duygu ve düşüncelerini paylaşmalarının, her iki tarafa memnuniyet duygusu yaşatarak uyumlarını kolaylaştırdığını ifade etmektedir. İki ebeveynli bebeklerin anneleri ile kurdukları güvenli maternal bağların, babaları ile kuracakları paternal bağlanma düzeyini etkilediği belirtilmektedir (Benware, 2013). Bu araştırmanın sınırlılıklarından biri anne babaların evlilik birliktelikleri devam eden çiftlerden olmalarıdır. Boşanmış ve tek ebeveynlik yapan bir anne baba çalışmada yer almamaktadır. Aynı zamanda annelerin %86,9'u doğum öncesi hazırlık sürecini eşleriyle birlikte geçirdiklerini belirtmişlerdir (EK 1). Anne babaların birliktelik içinde olmaları, birbirleri ile fikir alışverişi ve duygu paylaşımlarında bulunmaları bebeklerin hayatında güvenli bir bütünlük sağlamaktadır. Durualp, Kaytez, ve Girgin (2017) tarafından yapılan çalışma sonucunda evlilikten alınan uyum ve doyumun bebeğe karşı bağlanmayı güçlendirdiği bulgusuna

ulaşılmıştır. Bu sonuca göre anne babaların bebekleriyle olan ilişkilerinde doğum öncesi ve sonrası süreci birlikte geçirmelerinin ve uyumun önemli olduğu ortaya çıkmaktadır.

Anne babaların bebeklerine bağlanmalarında, kendilerine ait bazı demografik faktörlerin etkisiyle birbirlerini olumlu yönde etkileyebildikleri düşünülmektedir. Bu destekleyici faktörlerin başında gebeliğin planlı olması annelerde (Bell vd., 1998; Okanlı vd., 2003) ve babalarda bağlanmayı olumlu yönde etkilemektedir (Belsky, 1996; Yu vd., 2011). Çalışmadaki anne babaların %69,6'sı bebeklerine planlı bir gebelik sonucu sahip olduklarını belirtmişlerdir (Tablo 2). Anne babalar gebeliklerin planlı olması sonucunda kendilerini sürece hazırlamakta ve bilinçli bağlanma davranışları geliştirmektedirler. Çalışmadaki anne ve babaların bebeklerine bağlanma düzeylerinin ilişkisel boyutta anlamlı olmasının, gebeliğin planlı olmasından etkilendiği düşünülmektedir. Diğer yandan çalışmaya katılan anne babaların sahip oldukları bebeklerin %89,9'unda doğum sonrası hiçbir sağlık sorun yaşanmadığı (Tablo 1), diğer bebeklerde ise kalıcı bir sağlık sorunu ve engel durumu olmadığı bulgusu mevcuttur. Normal şartlarda anne babaların doğum sonrası dönemde bebeğe ait sağlık problemleri yaşamaları, anne babaların bebeklerine bağlanmalarını olumsuz yönde etkilemektedir (Abbasoğlu vd., 2015; Condon ve Corkindale, 1997; Damato, 2004; Pollock ve Percy, 1999). Araştırmadaki anne babaların sağlıklı bebeğe sahip olmalarının süreçte yaşanabilecek stresi ve zorlukları azaltarak bebeklerine bağlanma düzeylerini artırdığı ve birbirlerini olumlu yönde etkiledikleri düşünülmektedir.

Sağlıklı gelişim gösteren bebeklerin içinde bulundukları ay aralığına uygun gelişim özellikleri değişmektedir. Bebekler bağlanma ilişkisinin gelişmeye başladığı 6-8. aylardan 12. aya kadar olan dönemde gösterdikleri dönme, oturma, sıralama, emekleme ve yürüme gibi motor beceriler esnasında anne babalara ihtiyaç duymaktadırlar (San Bayhan ve Artan, 2009, s.181, 221). Aynı zamanda 6 ay civarı bebeklerde nesne devamlılığının kazanımı (Avcı, 2007, s.128) bebeğin anne babanın yokluğunu fark etmesini sağlamaktadır. Bebeğin kaybolan anne babayı arama girişimleri, anne babaların bebekle geçirdikleri fiziksel yakınlık süresini artırmaktadır. Bebeğin anne baba ile kurduğu birlikteliğe karşı artan fiziksel ve duygusal taleplerinin babalarda etkileşimde zevk ve sevgi gurur alt boyutunu desteklerken, baba bebek arasında gelişen sağlıklı bağın dolaylı olarak annelerin bebekleriyle bağlanmalarını artırdığı düşünülmektedir. Anne babaların zaman zaman bebek bakımı konusunda zorluklar yaşadıkları bilinen bir gerçektir. Babaların bebeklerine göstermiş oldukları sabır ve hoşgörünün düzeyi, bazı durumlarda yaşanan duygu ve değişkenlerin etkisiyle farklılık gösterebilmektedir. Araştırma kapsamında yer alan 6- 12 ay aralığındaki

bebekler daha çok anneye bağlı bir şekilde fizyolojik ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik bir yaşam sürmektedirler. Bu durumda bebeklerin bakım ve beslenme işlerini daha çok anneler yerine getirmektedir. EK 1’deki verilerden anlaşılacağı gibi bebeklerin bakım, beslenme gibi temel ihtiyaçlarını daha çok annelerin karşıladığı görülmektedir. Bu bulgu araştırmada yer alan babaların bebeklerine karşı daha sabırlı ve hoşgörülü olmaları gereken zorlayıcı durumlarda annelerin devreye girdiğini göstermektedir. Aynı zamanda ölçeğin sabır ve hoşgörü alt boyutundaki anlamlı fakat düşük ilişkinin, doğum sonrası dönemde eşlerinden tam destek aldığını belirten annelerin (EK 1) bebeklerine bağlanma düzeylerini olumsuz yönde etkilemediğini düşündürmektedir.

Annelerin Algılanan Sosyal Destek Düzeyleri ile Babaların Algılanan Sosyal Destek Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

Anne ve babaların algıladıkları sosyal destek düzeyleri ve alt boyutları arasında ilişki olup olmadığı Spearman Brown Sıra Farkları Korelasyon Katsayısı analizi ile hesaplanmış ve Tablo 7’de verilmiştir.

Tablo 7.

Annelerin Algılanan Sosyal Destek Düzeyleri ile Babaların Algılanan Sosyal Destek Düzeyleri Arasındaki İlişkiye Ait Spearman Brown Sıra Farkları Korelasyon Katsayısı Analizi Sonuçları

		Baba Sosyal Destek Genel	Baba Aile Destek	Baba Arkadaş Destek	Baba Özel Kişi Destek
Anne Sosyal Destek Genel	r	0,38			
	p	0,000			
Anne Aile Destek	r		0,34		
	p		0,000		
Anne Arkadaş Destek	r			0,43	
	p			0,000	
Anne Özel Kişi Destek	r				0,47
	p				0,000

Tablo 7’de görüldüğü üzere anne ve babaların algılanan sosyal destek düzeyleri arasında pozitif yönde orta düzeyde istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki mevcuttur ($r=0,38$; $p<0,05$). Ölçeğin alt boyutları dikkate alındığında ölçeğin geneline benzer şekilde anne ve babaların aile destek algı düzeyleri ($r=0,34$; $p<0,05$), arkadaş destek algı düzeyleri ($r=0,43$; $p<0,05$) ve özel kişi desteği algı düzeyleri ($r=0,47$; $p<0,05$) arasında pozitif yönde orta düzeyde istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki mevcuttur. Birbirine bağlı üyelerden oluşan ailede çiftlerin birisinde veya ilişkilerde meydana gelen olumsuzluk diğer üyeleri de etkilemektedir (Gökdağ, lind, s.2). Doğum sonrası dönem çiftlerin birbirlerinin iletişim ve varlığını hissetmeye en çok ihtiyaç duydukları dönemlerden birisidir. Aynı zamanda ailede sorumlulukların ve iletişimin arttığı, bebek için ayrıca zaman planlaması yapılan bu doğum sonrası yoğun ve stresli dönemle başa çıkmada (Anderson, 1996), eşlerin birbirlerine karşı destekleyici tutumları son derecede önemli görülmektedir (Güven vd., 2011). Frazier, Tix ve Barnett (2003)’e göre sorumlulukların eşler arasında paylaşabildiği ailelerde, eşler evlilik yaşamını daha olumlu görmekte ve birbirlerini daha az eleştirerek bu birlikteliğe kolay uyum sağlamaktadırlar. Eşlerin birbirine destek sunmadığı ailelerde ise eşler kendilerini daha yalnız ve yorgun hissetmekte ve evlilikten doyum almamaktadırlar. Yaşanılan bu yoğun ve stresli dönemde koruyucu olduğu düşünülen sosyal destek ise evliliklerde eşlerin karşılaştıkları problemlerle başa çıkma becerilerini arttırmada önemli etkiye sahiptir. Özbey (2012) çalışmasında anne babaların evlilik uyumları ile sosyal destek kaynakları arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki olduğunu belirtirken, Gümüşdaş ve Ejder Apay (2016) ise algılanan sosyal desteğin artmasıyla birlikte çift uyumunun azaldığını saptamıştır. Bu sonucun çıkmasında eşler arasında ortak paylaşım alanlarının daralmasının ve çifte destek veren bireylerin ilişkide yoğunluk oluşturmalarının etkili olduğu düşünülmektedir. Alan yazına bakıldığında bu konuda farklı sonuçlar görülmektedir. Güven vd. (2011) tarafından erkeklerin kadınlara göre eşlerinden daha fazla destek algısına sahip oldukları belirtilirken, Çağ (2011) bulduğu benzer sonucun yanı sıra çocuk bakımı, ev işi gibi sorumlulukları eşiyile paylaşan evli bireylerin eş destek düzeyleri ve evlilik doyumlarının arttığını ifade etmiştir. Gao, Chan ve Mao (2009) ilk deneyimini yaşayan babaların annelere göre daha düşük düzeyde sosyal destek algılarına sahip olduklarını saptamıştır. Dalgard vd. (2006) erkek ve kadınların ebeveyn ve eşlerinden algıladıkları destek algılarının aynı düzeyde olduğunu, çocuk, komşu, akraba ve arkadaştan algıladıkları desteğin kadınlarda daha yüksek olduğu ifade etmişlerdir. Aynı zamanda İspanya’da kadın ve erkeklerin sosyal destek algılarının eşit olduğu görülmüştür. Bunun sebebi olarak olayları bildirme konusunda kadınların erkeklerden daha meyilli oldukları, algıladıkları sosyal desteğin olumlu yönde değiştiği

belirtilmiştir. Reevy ve Maslach (2001) ise algılanan sosyal desteğin kadın ve erkeklerin cinsiyetlerine göre değil kültürel yapılarına göre değiştiğini fakat eşlere ait farklı değişkenlerin, algıladıkları sosyal destek düzeylerine göre farklılık gösterdiğini ifade etmişlerdir.

Yenidoğan, dünyaya geldiği andan itibaren anne babayı karşılıklı bir uyum ve çaba içerisine itmektedir. Bu uyum sürecinde anne babaların yeni rolleri için hazırlıksız olmalarının bu döneme geçerken yaşanan zorlukları artırdığı, anne-bebek ve baba-bebek ilişkisindeki uyumu bozduğu bildirilmiştir (McVeigh, Baafi ve Williamson, 2002). Toplumsal yapı bazen anne ve babalara farklı kalıplaşmış roller yüklemektedir. Türk toplumunun bazı kesimlerinde babanın ailede görev olarak ekonomik işleyişi devam ettirdiği, annenin ise ev ve çocuklar açısından yegane sorumlu oldukları görülmektedir. Bu sorumluluklar zaman zaman eşler arasında kopukluğa ve fikir ayrılıklarına sebep olmakta ve birbirlerine karşı yetersiz destek sunmalarına yol açabilmektedir. Bazen de belirlenen bir destek türünün önemi anneler ve babalarda farklı olabilmektedir (L.Wandersman, Wandersman ve Kahn, 1980). Özkan vd. (2018) tarafından yapılan araştırmada bebeği 6 aylık olan annelerde ev içi, sosyal ve toplumsal, kişisel bakım faaliyetlerinin arttığı görülürken, babalarda annelerden farklı olarak çocuk bakımı konusunda faaliyetlerin arttığı saptanmıştır. Serhan (2010) çalışmasında doğum sonrası dönemde annelerin bebek bakımında yeterlilik, destek alma, yaşanan güçlük ve annelik konusunda yaşadıkları kaygı durumu ile babaların yalnızca ekonomik kaygılarının artmasıyla postpartum depresyon belirtilerinin arttığı bulgusuna ulaşmıştır. Fakat gelişen toplumsal yapı sayesinde anne babalar sorumluluklarını kendi aralarında değiştirmekte ve paylaşabilmektedir. Brown, Andrews, Harris, Adler ve Bridge (1986) tarafından yapılan çalışmada eşten algılanan destek düzeyinin yeterli olmasının, evli bireylerde özsaygı değerini yükselterek depresyona girme riskini azalttığı tespit edilmiştir. Bu durumda eşler arası artan görev paylaşımları, eşleri olumlu yönde etkileyerek rahatlamalarını sağlamak ve sosyal destek algılarının olumlu yönde artmasına ortam hazırlamaktadır. Eşlerin demografik özellikleri de bu birliktelikte etkili görülmektedir. Araştırmada annelerin çalışma durumlarına bakıldığında %76,8'inin çalışmadığı görülmektedir (Tablo 2). Yılmaz Bingöl ve Tel (2007)'in ev hanımı annelerin, ailelerine ve bebeklerine daha fazla zaman ayırabildiklerine dair düşüncelerinden yola çıkıldığında annelerin eş, bebek ve ev ile ilgili sorumluluklarına daha aktif katılım sağladıkları, dolayısıyla eşlerine destek olma konusunda daha yeterli ve istekli oldukları düşünülmektedir.

Annelerin Bebeklerine Bağlanma Düzeyleri İle Algılanan Sosyal Destek Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

Annelerin bebeklerine bağlanma düzeyleri ile algılanan sosyal destek düzeyleri ve alt boyutları arasında ilişki olup olmadığı Spearman Brown Sıra Farkları Korelasyon Katsayısı analizi ile hesaplanmış ve Tablo 8’de verilmiştir.

Tablo 8.

Annelerin Bebeklerine Bağlanma Düzeyleri ve Algılanan Sosyal Destek Düzeyleri Arasındaki İlişkiye Ait Spearman Brown Sıra Farkları Korelasyon Katsayısı Analizi Sonuçları

	Sosyal Destek Genel	Aile Destek	Arkadaş Destek	Özel kişi Destek
Maternal Bağlanma	r 0,36 p 0,000	0,27 0,000	0,25 0,001	0,25 0,001

Tablo 8’de görüldüğü üzere annelerin bebeklerine bağlanma düzeyleri ile algıladıkları sosyal destek düzeyleri arasında orta düzeyde pozitif yönde anlamlı bir ilişki mevcuttur ($r=0,36$; $p<0,05$). Annelerin bebeklerine bağlanma düzeyleri ile algılanan sosyal destek ölçeğinin alt boyutları olan aile desteği ($r=0,27$; $p<0,05$), arkadaş desteği ($r=0,25$; $p<0,05$) ve özel kişi desteği algısı ($r=0,25$; $p<0,05$) ile düşük düzeyde pozitif yönde anlamlı bir ilişki elde edilmiştir. Stifter ve Bono (1998) doğum sonrası dönemde gelişen yeni ve stresli yaşantının, annenin öz yeterlik duygusunu zedeleyerek bebeği ile kurduğu maternal bağlanmayı olumsuz etkilediğini savunmaktadırlar. Sosyal destek ise stresin olumsuz etkisini azaltarak annede özsaygıyı artıran bir faktördür (Thoits, 1982). Kendi sosyal gelişiminde öz benlik algısı ve öz saygı düzeyi yüksek annelerin bebeklerine bağlanma düzeylerinin olumlu yönde etkileneceği düşünülmektedir. Alan yazında bulunan ilgili araştırmalar anneler tarafından algılanan sosyal destek düzeyi ile maternal bağlanma düzeyi arasında anlamlı yönde ilişki olduğunu ortaya koymaktadır (Alan ve Ege, 2013; Çınar, Köse ve Altınkaynak, 2015; Hergüner vd., 2014; Lindroos, Ekholm ve Pajulo, 2015; Shin, Park ve Kim, 2006). Yapılan diğer çalışmalara bakıldığında Kavlak (2004) annelerin bebek bakımına yönelik en çok desteği eşlerinden ve kendi annelerinden gördüklerini, Şen (2007) ve Dayan (2019) eş desteği alan annelerin kendi ebeveynlerinden destek alan annelere göre bebeklerine daha yüksek düzeyde bağlandıklarını, Çoban (2003) eşlerinden fiziksel ve ruhsal destek gören kadınların diğer kadınlara göre kendilerini daha sağlıklı hissettiklerini, Aslıyüksek (2016) bebek bakımı konusunda eşlerinden az destek gören annelerin bebekleriyle bağlanma

düzeylerinin zayıf olduğunu, eş dışında özel bir desteğin bebekle bağlanma düzeyini etkilemediğini belirtmiştir. Bu araştırmalar çalışma bulgusunu destekler nitelikte iken farklı sonuçlara da ulaşıldığı görülmektedir. Mermer vd. (2010) annelerin gebelik döneminde algıladıkları sosyal desteğin, doğum sonrası maternal bağlanma düzeylerini etkilemediğini, aile desteğinin diğerlerinden yüksek olduğunu ortaya koyarken, Alan (2011) tarafından yapılan çalışmada annelerin bebeğe veya ev işlerine yönelik eş ve eşin ailesinden aldıkları destek bakım arttıkça maternal bağlanma puanlarının azaldığı belirtilmiştir. Bu araştırmanın 4-6 ay aralığında olan bebeklerin anneleriyle yapılması sonucunda farklılık oluşturduğu düşünülmektedir. Bebeklerin çoğunlukla anne sütü ile beslendiklerinden bağlanma için anneye bol temasın gerektiği bu dönemde, sunulan sosyal desteğin annelerin bebekleri ile geçirdikleri vakti ve tensel temas sürelerini azaltarak maternal bağlanma düzeylerini azalttığı düşünülmektedir. Belkız (2017)'ın bebek huzursuzlandığında sakinleştiren kişinin eş değil annenin kendisinin olmasının bebekle bağlanmayı artırdığına dair düşünceleri bu yorumu desteklemektedir.

Altınay Cebeci, Aydemir ve Göka (2002) yaptığı çalışmada doğum sonrası dönemde kadınlarda aile ve eşten algılanan sosyal desteğin arkadaştan algılanan sosyal desteğe göre daha fazla olduğunu bildirmişlerdir. Yıldırım vd. (2011)'ın çalışmasında ise annelerin algıladıkları sosyal destek aile alt boyutu anlamlı düzeyde yüksek çıkmıştır. Hall, Kotch, Browne ve Rayens (1996) sosyal kaynakların her zaman destekleyici değil bazen aksine stres nedeni olabileceğini ifade etmişlerdir. Araştırmaya katılan annelerin aile bireylerinden aldıkları desteği rahatlatıcı bulmalarının, arkadaş ve özel kişi desteği alt boyutlarındaki düşük düzeyde farklılığın sebebi olabileceği varsayılmaktadır. Araştırmadaki annelerin % 86,9'u doğum öncesi hazırlık dönemlerinde eşlerinin yanlarında olduğunu, % 66,1'i doğum sonrası dönemde eşlerinden, % 38,1'i kendi annelerinden, % 31,5'i eşlerinin annelerinden destek gördüklerini belirtmişlerdir (EK 1). Bu verilerin annelerin algılanan sosyal destek aile alt boyutunun diğer alt boyutlardan yüksek olmasını desteklediği düşünülmektedir.

Babaların Bebeklerine Bağlanma Düzeyleri İle Algılanan Sosyal Destek Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

Babaların bebeklerine bağlanma genel düzey ve alt boyutları ile algılanan sosyal destek genel düzey ve alt boyutları arasında ilişki olup olmadığı Spearman Brown Sıra Farkları Korelasyon Katsayısı analizi ile hesaplanmış ve Tablo 9'da verilmiştir.

Tablo 9.

Babaların Bebeklerine Bağlanma Düzeyleri ve Algılanan Sosyal Destek Düzeyleri Arasındaki İlişkiye Ait Spearman Brown Sıra Farkları Korelasyon Katsayısı Analizi Sonuçları

		Sosyal Destek Genel	Aile Destek	Arkadaş Destek	Özel kişi Destek
Baba Bebek Bağlanma Genel	r	0,19	0,09	0,26	0,09
	p	0,015	0,245	0,001	0,277
Sabır ve Hoşgörü	r	0,06	0,01	0,15	-0,02
	p	0,428	0,904	0,054	0,835
Etkileşimde Zevk	r	0,19	0,13	0,24	0,09
	p	0,012	0,099	0,002	0,255
Sevgi ve Gurur	r	0,15	0,06	0,13	0,15
	p	0,050	0,485	0,090	0,057

Tablo 9’da görüldüğü üzere babaların bebeklerine bağlanma düzeyleri ile algıladıkları sosyal destek düzeyleri ($r=0,19$; $p<0,05$) ve arkadaş destek algısı ($r=0,26$; $p<0,05$) arasında pozitif yönde düşük düzeyde anlamlı bir ilişki varken, aile destek algısı ($r=0,09$; $p>0,05$) ve özel kişi desteği algısı ($r=0,09$; $p>0,05$) ile anlamlı bir ilişki yoktur. Baba bebek bağlanma ölçeğinin sabır ve hoşgörü alt boyutu dikkate alındığında babaların sabır ve hoşgörü alt boyutuna yönelik bağlanma düzeyleri ile algıladıkları sosyal destek algısı düzeyleri ($r=0,06$; $p>0,05$), aile desteği ($r=0,01$; $p>0,05$), arkadaş desteği ($r=0,15$; $p>0,05$) ve özel kişi desteği ($r=-0,02$; $p>0,05$) algıları arasında herhangi bir anlamlı ilişki elde edilmemiştir. Baba bebek bağlanma ölçeğinin etkileşimde zevk alt boyutu dikkate alındığında babaların etkileşimde zevk alt boyutuna yönelik bağlanma düzeyleri ile algıladıkları sosyal destek düzeyleri ($r=0,19$; $p<0,05$) ve arkadaş desteği ($r=0,24$; $p<0,05$) arasında pozitif yönde düşük düzeyde anlamlı bir ilişki varken, aile desteği ($r=0,13$; $p>0,05$) ve özel kişi desteği ($r=0,09$; $p>0,05$) algıları ile anlamlı bir ilişki yoktur. Baba bebek bağlanma ölçeğinin sevgi ve gurur alt boyutu dikkate alındığında babaların sevgi ve gurur alt boyutuna yönelik bağlanma düzeyleri ile algıladıkları sosyal destek düzeyleri ($r=0,15$; $p<0,05$) arasında pozitif yönde düşük düzeyde anlamlı bir ilişki varken, aile desteği ($r=0,06$; $p>0,05$), arkadaş desteği ($r=0,13$; $p>0,05$) ve özel kişi desteği ($r=0,15$; $p>0,05$) algıları ile anlamlı bir ilişki yoktur. Algılanan sosyal destek, babanın psikolojik iyilik halini ve bebek bakımına katılımını olumlu yönde etkileyerek baba bebek bağlanmasında önemli bir koşul olarak görülmektedir (Güleç ve Kavlak, 2015). Babaya bağlı birçok faktör bu bağın gücünü etkilemektedir. Babalık rolüne

uyum sürecinin yavaş ilerlemesi, babalık için yapılan hazırlık sürecinin sağlıklı geçmesi ve bebek doğduktan sonra kullanılan izinlerin kısıtlı olması, babaların ev ve aile faaliyetlerine katılmalarını engelleyebilmektedir (McVeigh vd., 2005). Ceyhun Peker vd. (2016) tarafından yapılan çalışmada doğum sonrası dönemde sosyal destek eksikliğinin babalarda depresyon riskini 25 kat artırdığı bulunmuştur. Olumsuz yaşantıların engellenmesinde babalar için aile, arkadaş ve profesyonel bir kişi veya kurumdan alınan destek önemli görülmektedir. Alan yazında bu konuda yapılan farklı çalışmaların olduğu görülmektedir. Türkçüer (2020) evde bebek bakımına ve ev işlerine destek olan bir kişinin varlığının, babaların paternal bağlanma düzeylerini artırdığı belirtmiştir. Belsky (1996) babaların dışa dönük olması ve sosyal ilişkiler kurması ile iş ve aile çevresinden aldıkları destek kaynağı arttıkça bebekleriyle daha sağlıklı ve güvenli bir bağ kurduklarını saptamıştır. Araştırma sonuçları çalışmadan çıkan bulguyu desteklemektedir.

Çevreden alınan sosyal desteğin babaların yalnızca bebeğe karşı sorumluluklarına yönelik olduğu düşünülmemelidir. Sosyal destek, babanın kişisel ihtiyaçlarını zamanında giderebilmesini ve sosyal toplumsal faaliyetlere olan katılımın bebekten sonra da devam etmesini sağlayarak babanın ruhsal ve duygusal olarak rahatlamasına ortam hazırlamaktadır. Bu rahatlama durumu dolaylı olarak bebeği ve eşi ile daha uyumlu bir baba figürünün oluşmasının önünün açmaktadır. Kim ve Swain (2007) eşlerinden destek gören babaların doğum sonrası dönemde yaşanacak stresli deneyimlerle başa çıkmalarında daha başarılı olduklarını belirtmiştir. Bu durum sosyal destek görmeye birlikte babanın azalan stresinin bebeğiyle bağlanmasını olumlu yönde etkileyeceğini göstermektedir. Mercer ve Ferketich (1990) eşlerinden yeterli destek algılayan babaların bebeklerine daha kolay ve sağlıklı bağlandıklarını ifade ederken, Yu vd. (2011) aynı sonuca ulaştıkları çalışmada babaların bebekleriyle bağlanmalarında sağlık çalışanlarının değil, eşlerinden aldıkları desteğin etkili olduğu bulgusuna da ulaşmışlardır. Belsky (1990) evlilik ilişkisinin sağlıklı olmasının, babanın bebeği ile olan bağlanmasını anlamlı yönde etkilediğini belirtmiştir. Eşlerin birbirine sesleniş tarzları, konuşma ifadeleri uyumu artırırken, anne-baba arasındaki gerilim ise baba-bebek arasında negatif duygulara neden olabilmektedir (Soysal vd., 2005). Bu nedenle evlilikte ilişki ve uyumun dolaylı olarak baba bebek bağlanmasını etkilediği görülmektedir. Braungart-Rieker vd. (1999) evlilik uyumu yüksek olan babaların bebekleriyle geçirdikleri oyun ve aktivite sürelerinde verimli olduklarını ifade etmişlerdir. Araştırmaya katılan babaların % 67,8'i bebekleriyle sık sık ve her zaman oyun-eğlence aktiviteleri yaptıklarını belirtmişlerdir (EK 1). Bu etkileşimlerin babaların bebekleriyle

kurdukları iletişimi artırarak baba bebek bağlanma ölçeği etkileşimde zevk ve sevgi gurur alt boyutlarındaki anlamlı ilişkiyi olumlu yönde etkilediği düşünülmektedir. Nitelikli birlikteliklerin yanı sıra ailenin sahip olduğu nicel imkanlarda bağlanmayı etkileyebilmektedir. Tek gelire sahip ailelerde babalar daha geleneksel bir babalık rolü modeli benimsemektedirler (Braungart-Rieker vd., 1999). Araştırmaya katılan annelerin %76,8 'inin çalışmadığı görülmektedir (Tablo 2). Bu sonuç annelerin evde daha çok vakit geçirmeleri sebebiyle bebek bakımı ve ev işlerine yönelik sorumluluklarda babaların her an yanlarında olma ihtimallerini artırdığını düşündürmektedir. Dolayısıyla babaların algıladıkları sosyal destek düzeylerinin annelerin evde geçirdikleri vakitten olumlu yönde etkilendiği ve annelerin çalışma durumunun baba bebek bağlanmasında anlamlı bir etken olduğu varsayılmaktadır.

Annelerin Bebeklerine Bağlanma Düzeylerinin Belirlenen Değişkenlere Göre Karşılaştırılması

Annelerin bebeklerine bağlanma düzeylerinin, etkileyebileceği düşünülen annenin yaşı, annenin öğrenim düzeyi, bebeğin cinsiyeti, bebeğin doğum sırası, bebeğin ve gebeliğin planlanma durumu değişkenlerine göre farklılık gösterip göstermediği Kruskal-Wallis H Testi ile hesaplanmış ve Tablo 10, 11, 12, 13 ve 14' de verilmiştir.

Tablo 10.

Annelerin Maternal Bağlanma Düzeylerinin Yaş Değişkenine Göre Karşılaştırılmasına Ait Kruskal-Wallis H Testi Sonuçları

	Yaş	N	Sıra Ortalaması	sd	Ki-kare	p	Fark
Maternal Bağlanma	18-26 yaş	49	96,58	2	7,47	0,024	1>3
	27-35 yaş	104	82,44				
	36 ve üstü yaş	15	59,30				

Kriterler: 1:18-26 yaş; 2: 27-35 yaş; 3: 36 ve üstü yaş

Tablo 10'da görüldüğü üzere annelerin bebeklerine bağlanma düzeyleri yaşlarına göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermiştir ($\chi^2=7,47$; $p<0,05$). Bulunan farklılığın kaynağının tespit edilebilmesi amacıyla Dunn'ın çoklu karşılaştırma (Post-Hoc) testi kullanılmıştır. Elde edilen bulgulara göre 18-26 yaş aralığındaki annelerin bebeklerine bağlanma düzeylerinin, 36 ve üstü yaş aralığında bulunan annelere göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Sonuç olarak annelerde yaş arttıkça bebeklerine bağlanma düzeylerinde azalma görülmüştür. Anneler için eşsiz bir süreç olan gebelik ve doğum sonrası dönemin en

büyük getirisi olan annelik rolü, doğum sonrası 3-10. aylar arasında kazanılmakta (Alan, 2011), bu rol anne ve bebeğe ait farklı değişkenler ile çevresel faktörlerden etkilenmektedir. Gebelik durumunun öğrenilmesi ile birlikte annenin bedeninde yaşadığı fiziksel, psikososyal ve kişisel değişimler bir uyum süreci gerektirmektedir (Çankaya vd, 2017). Bu uyum sürecinde annenin yaş aralığı kolaylaştırıcı ve zorlaştırıcı bir faktör olabilmektedir. Erken dönemde anne olanların sahip oldukları yüksek enerji ve heyecan düzeyleri, bebeğe karşı daha istekli ve dikkatli olmalarını sağlamaktadır. Diğer yandan erken yaşta anne olmak bebeğin önemi ve gelişimine dair kritik sorumlulukları alma konusunda düşük düzey farkındalık gelişmesine sebep olabilmektedir. Adölesan dönemde anne olanların kendilerini anneliğe yeterince hazır hissetmediklerine dair bulgu bu durumu desteklemektedir (Çınar, Alvur, Menekşe ve Sevimli Güler, 2019). İleri yaşlarda anne olmak yaşanan deneyimlere bağlı olarak olgunlaşmayı sağlamaktadır. Özellikle uzun yıllar mesleki alanda çalışan anneler, yaşadıkları mesleki doyum ile bebeğe karşı özlem duyarak daha bilinçli ve duyarlı bir annelik yaşayabilmektedirler. Diğer yandan bebeğin ihtiyaçlarını karşılarken bebeğe sabır gösterme, vakit ayırma ve annenin kendi fizyolojik ve sosyal ihtiyaçlarını erteleyebilme konusunda annenin ilerleyen yaşı zorluğa sebep olabilmektedir. Böyle durumlarda anneler bebekle olan uyuma direnç gösterebilmektedir. Kinsey, Baptiste-Roberts, Zhu ve Kjerulff (2014) yaptıkları araştırmada yaşça büyük olan annelerin doğum sonrası bağlanma puanlarının daha düşük olduğunu saptamışlardır. Alan yazında yer alan benzer araştırmalarda da annelerin yaşı azaldıkça maternal bağlanma düzeylerinin arttığı bulgusuna rastlanmıştır (Damato, 2004; Lindgren, 2001; Mercer, Ferketich, May, DeJoseph, Sollid, 1988; Zachariah, 1994; Üstünsöz vd., 2010) ve bu çalışmadan çıkan bulguyu destekler nitelikte oldukları görülmüştür. Bazı çalışmalarda ise annelerin bulundukları yaş grupları ile bebeklerine maternal bağlanma düzeyleri arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir fark olmadığı saptanmıştır (Kavlak, 2004; Kayacı'dan aktaran Üstgörül ve Yanikkerem, 2014; Yılmaz, 2017). Araştırmaların yapıldığı farklı bölgelerde annelerde yaş faktörü dışında kültürel, sosyo-ekonomik ve eğitim düzeyi gibi değişkenlerin etkili olduğu düşünülmektedir.

Tablo 11.

Annelerin Bebeklerine Bağlanma Düzeylerinin Öğrenim Düzeyleri Değişkenine Göre Karşılaştırılmasına Ait Kruskal-Wallis H Testi Sonuçları

	Öğrenim düzeyi	N	Sıra Ortalaması	sd	Ki-kare	p	Fark
Maternal Bağlanma	İlköğretim	48	64,58	2	11,76	0,003	2>1 3>1
	Lise	55	94,15				
	Üniversite ve üzeri	65	91,05				

Kriterler: 1:İlköğretim; 2: Lise; 3: Üniversite ve üzeri

Tablo 11’de görüldüğü üzere annelerin bebeklerine bağlanma düzeyleri öğrenim düzeylerine göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermiştir ($\chi^2=11,76$; $p<0,05$). Bulunan farklılığın kaynağının tespit edilebilmesi amacıyla çoklu karşılaştırma (Post-Hoc) testi kullanılmıştır. Elde edilen bulgulara göre lise, üniversite ya da üzeri öğrenim düzeyine sahip annelerin bebeklerine bağlanma düzeyleri, ilköğretim mezunu annelerin bebeklerine bağlanma düzeylerine göre daha yüksektir. Annelerin öğrenim düzeyinin yükselmesine bağlı olarak kendini gerçekleştirme ve kariyer yapma gibi bireysel gelişim sağlayan beklentilerini yükseltmekte, çocuk sahibi olma ihtimalini de azaltmaktadır. Öğrenim düzeyini yükseltmeyen annelerin ekonomik açıdan bağımlı ve sosyo-kültürel açıdan baskı altında olma ihtimalleri artmaktadır. Bu durum annelerin aile içi dinamiklere sağlıklı katılımını engelleyebilmektedir (Yaşar Ekici, 2014; Özyürek, 2004). Öğrenim düzeyinin yüksek olması, anneleri yeni karşılaştıkları durumları öğrenmeye, araştırmaya ve analiz etmeye karşı olumlu yöntemler geliştirmeleri konusunda desteklemektedir. Aynı zamanda öğrenim düzeyi ile birlikte annelerde artan sosyal beceriler, annelerin sağlıklı ilişkiler kurmalarını, zor durumlarda diğer bireylerle duygularını paylaşmalarını ve rahatlıkla destek istemelerini sağlayarak doğum sonrası yaşanabilecek olumsuz durumların önüne geçmelerini kolaylaştırmaktadır. Üstünsöz vd. (2010) ve Yılmaz (2017) tarafından yapılan araştırmalarda annelerde öğrenim düzeyi arttıkça maternal bağlanma düzeylerinin pozitif yönde arttığı bulgusuna ulaşılmıştır. Sonuçlar bu araştırmadan çıkan bulguyu desteklerken, farklı araştırma sonuçlarına da rastlanmaktadır. Alan yazında yapılan diğer çalışmalarda annelerin öğrenim düzeyleri ile maternal bağlanma düzeyleri arasında fark olmadığı belirtilmektedir (Alan, 2011; Kavlak, 2004, Şen, 2007; Üstgörül ve Yanikkerem, 2014). Günümüzde giderek artan teknolojik gelişmeler ve sosyal toplumsal imkanlar, sahip olunan bilgi edinme kaynaklarını artırarak annelik ve günlük yaşam becerileri konusunda anneler

arasında sosyal eşitlik sağlamaktadır. Araştırmalarda farklı öğrenim düzeyine sahip annelerin ortak kullandıkları teknolojik platformların var olması, öğrenim düzeyinin bağlanmaya olan etkisini azaltarak sonuçlar arasında farklılık olabileceğini düşündürmektedir.

Bağlanma süreci her zaman düşünüldüğü kadar kolay olmayabilmektedir. Doğum sonrası süreçte anne ve bebeğin sahip olduğu olumsuz yaşantılar, sağlık problemleri, uykusuzluk ve sosyal destek ihtiyaçları, annede bazen ruhsal sorunlara yol açabilmektedir. Doğum sonrası yaşanabilen depresyon ve anksiyete durumları annelerde bağlanmayı olumsuz etkilemektedir (Brandon vd., 2009). Üstgörül ve Yanıkkerem (2017) eğitim seviyesinin artmasının annelerde doğum sonrası depresyonu azaltan bir unsur olduğunu belirtmiştir. Çalışmadaki annelerin % 71,4'ünün lise ve üzeri öğrenim düzeyine sahip olmalarının (Tablo 2) yaşanabilecek olumsuz durumların önüne geçerek anne bebek bağlanmasını olumlu yönde etkilediği düşünülmektedir. Diğer taraftan günümüzde yüksek öğrenim düzeyine sahip annelerin çalışma oranları artmaktadır. Stifter vd. (1993)'in yaptıkları Amerika Birleşik Devletleri'nde çalışan annelerin bebekleriyle daha az vakit geçirmelerine rağmen bebeklerinin gereksinimlerine karşı çok duyarlı olduklarını ortaya koyan araştırma, bu çalışmadaki annelerin çalışma durumlarının bebekleriyle bağlanma düzeylerini olumsuz yönde etkilemediği düşüncesini güçlendirerek çıkan sonucu desteklemektedir. Bebekle geçirilen süre kadar nitelikli vakit geçirmek ve bebeğe karşı annenin tutumu son derece önemli olmaktadır. Bebeklerin bağlanma sürecinde anne baba tutumları da etkili bir faktör olarak görülmektedir (Aydoğdu ve Olcay Çam, 2013). Özyürek (2004) çalışmasında yaşanan yere bağlı olmadan kırsal ve kentte yaşayan annelerin öğrenim düzeyleri yükseldikçe çocuklarına karşı daha demokratik bir tutum içinde oldukları bulgusuna ulaşmıştır. Çalışmaya katılan annelerin %32,7'sinin lise, %38,7'sinin ise üniversite ve üzeri öğrenim düzeylerine sahip olmalarının (Tablo 2), bebeklerine karşı sağlıklı tutumlar sergileme oranlarını artırarak anne bebek bağlanmasını olumlu yönde etkilediği düşünülmektedir.

Tablo 12.

Annelerin Bebeklerine Bağlanma Düzeylerinin Bebeğin Cinsiyeti Değişkenine Göre Karşılaştırılmasına Ait Mann Whitney U-Testi Sonuçları

	<i>Bebeğin Cinsiyeti</i>	<i>N</i>	<i>Sıra Ortalaması</i>	<i>Sıra Toplamı</i>	<i>U</i>	<i>p</i>
Maternal Bağlanma	Kız	92	81,60	7507,50	3229,50	0,388
	Erkek	76	88,01	6688,50		

Tablo 12’de görüldüğü üzere annelerin bebeklerine bağlanma düzeyleri bebeğin cinsiyetine göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermemiştir ($U=3229,50$; $p>0,05$). Elde edilen bulgular annelerin bebeklerine bağlanma düzeylerinde, bebeğin cinsiyetine göre değişimin olmadığını ortaya koymaktadır. Ebeveynler çocuklarına yaşadıkları toplumda kabul görmüş cinsiyet tepkileri kullanmaktadırlar (Pierrehumbert vd., 2009). Gelişmekte olan ülkemizde halen bazı aileler, neslin devamlılığını sağlamak ve toplumsal statüler kazanmak gibi bazı varoluş belirtilerine ihtiyaç duymaktadırlar. Geçmiş dönemlerde yaşayan insanlarda bu ihtiyaçla birlikte güç ve girişimi temsil eden cinsiyetin erkek olduğu algısı oluşmuştur. Geçmiş yıllarda erkek çocuk maddi güç kaynağı ve soyun devamlılığını sağlayan bir faktör olarak görülürken, kız çocukları aşırı korumacı ve baskıcı bir tutumda yetiştirilmiştir (Ay, 2014). Türkiye cinsiyetler arası dengeyi kurma konusunda batı ülkelerine kıyasla daha geleneksel tutumlara sahip olsa da son yıllarda kırsaldan şehir yaşamına geçiş, eğitim seviyesinin yükselmesi ve kadınların iş hayatındaki yerinin artmasıyla statüler arası cinsiyet dağılımının değiştiği görülmektedir (Güney, 2012). Amerika’da yapılan bir araştırma bebeklerin cinsiyetinin maternal bağlanmada etkili olmadığını öne sürerken (Stifter vd., 1993) bir diğer çalışma kız bebeğe sahip annelerin bebeklerine daha fazla sevgi hissettiklerini belirtmiştir (Mercer ve Fercetich, 1994). Bu araştırmaların kültürlerarası cinsiyet tepkilerinin farklılığını ortaya koyduğu düşünülmektedir.

Alan yazında bu konuda yapılan çalışmalar bebeğin cinsiyeti ile annenin maternal bağlanma düzeyi arasında anlamlı bir ilişki olmadığı sonucuna ulaşmıştır (Alan, 2011; Eriş, 2007; Kavlak, 2004; Şen, 2007; Yılmaz, 2017). Benzer konuda yapılan araştırmalar bebeğin cinsiyetinin anne bebek ilişkisini olumsuz etkileyerek istismar ve ihmale neden olmadığını (Bahçecik, 1993), bebeğin cinsiyetinin annenin bebeğini algılama durumunu değiştirmediğini (Balcı, 1997) ve bebeğin cinsiyeti ile annelik rolü başarı puanları arasında anlamlı bir ilişki olmadığını ortaya koymuştur (Çalışır, 2003). Annenin bebeğini algılama durumu, annelik rolüne uyumundaki başarı düzeyi anne bebek bağlanmasını dolaylı olarak etkileyen unsurlar olarak görülmektedir. Bebeğine karşı olumlu duygular hisseden ve bebeği

ile bütünlük yaşayabilen anneler annelik rolüne daha kolay uyum sağlayarak bebeği ile güvenli bir bağlanmanın yolunu açmaktadır. Çalışmaya katılım sağlayan annelerin Ankara ilinde ikamet etmeleri sosyo-kültürel olarak gelişmiş bir şehirde yaşadıklarını göstermektedir. Bunun etkisi ile cinsiyet ayrımı konusunda annelerin farkındalıklarının yüksek olduğu, bebekleriyle bağlanma düzeylerini olumsuz etkileyebilecek cinsiyetçi düşünce ve söylemlere karşı duyarlı oldukları varsayılmaktadır.

Tablo 13.

Annelerin Bebeklerine Bağlanma Düzeylerinin Bebeğin Doğum Sırası Değişkenine Göre Karşılaştırılmasına Ait Kruskal-Wallis H Testi Sonuçları

	<i>Doğum Sırası</i>	<i>N</i>	<i>Sıra Ortalaması</i>	<i>sd</i>	<i>Ki-kare</i>	<i>p</i>	<i>Fark</i>
	İlk çocuk	79	98,51				
Maternal Bağlanma	Ortanca Çocuk	24	57,06	2	15,99	0,000	1>2 1>3
	Son çocuk	65	77,61				

Kriterler: 1: İlk çocuk; 2: Ortanca Çocuk; 3: Son çocuk

Tablo 13’de görüldüğü üzere annelerin bebeklerine bağlanma düzeyleri bebeğin doğum sırasına göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermiştir ($\chi^2=11,76$; $p<0,05$). Bulunan farklılığın kaynağının tespit edilebilmesi amacıyla çoklu karşılaştırma (Post-Hoc) testi kullanılmıştır. Elde edilen bulgulara göre annelerin ilk çocuklarına yönelik bağlanma düzeyleri, ortanca ve son çocuğa yönelik bağlanma düzeylerinden daha yüksektir. Adler, çocuğun tarihsel olarak dünyaya geliş sırasını ailedeki konumunu belirleyen *gerçek doğum sırası* olarak tanımlamıştır (Çakır ve Şen, 2012). Anne babalar çocuklarının dünyaya geliş sıralarına bağlı olarak yeni roller üstlenirler ve farklı yetiştirme metotları uygularlar (Ay, 2014). Tüm bunlar bebeğin doğuş sırası ile anne babaların rol algıları arasındaki ilişkiden etkilenen bağlanma örüntüsüne zemin hazırlamaktadır.

Doğum öncesi dönemde bebeğin ihtiyaçlarının karşılanması, korunması, sevilmesi ve bebekle duygusal bağ kurulması ile başlayan maternal bağlanma (Cranley, 1981), doğumdan sonraki süreçte artarak devam etmektedir. Annelerin bebeklerine karşı göstermiş oldukları ilgi, sevgi ve bakımın niteliği, annenin ev içi sorumluluklarına bağlı olarak yoğunluk durumundan etkilenmektedir. Ev içinde yaşadıkları yoğunluk durumları bazen annelerin sorumlu oldukları konulara vakit ayırmakta zorluk yaşamalarına ve görevleri arasında seçim yapmalarına veya aile bireylerine gösterdikleri ilgi düzeylerinin azalmasına yol açabilmektedir. Maternal bağlanmanın özelliklerinden birisi olan *Monotropy Prensibi*, bir

yetişkinin her defasında yalnızca bir kişiye en üst düzeyde bağlanabileceğini ifade etmektedir (Kavlak, 2004). Anneler ilk çocuklarını dünyaya getirdiklerinde daha gençlerdir (Booth ve Kee, 2009). Çalışmaya katılan annelerin %44,6'sı (Tablo 1) bebeklerinin ailedeki ilk ve tek bebek olduklarını belirtmiştir. Annelerin yaşlarının genç olmasının ilk ve tek çocuk olan bebeklerine Monotropy Prensibi doğrultusunda yoğun ilgi ve bakım göstermelerini sağlayarak maternal bağlanma düzeylerini artırdığı düşünülmektedir. Bu sonuçlar genç ve yaşı büyük annelerin bebeklerine bağlanmalarında deneyimin etkisi olup olmadığı konusundaki merakı beraberinde getirmektedir. Deneyim yaşla birlikte artan yaşamsal kazanımlardır. McDaniel, Coyne ve Holmes (2012) yaptıkları deneysel araştırmada ilk defa anne olan, bebekleri 18 aydan küçük 157 Amerikalı annenin internette blog yazma gerekçelerinin genelde kişisel deneyimlerini belgelemek olduğunu saptamışlardır. Deneyim annelerin yenidoğan bebeklerine karşı gösterecekleri bağlanma davranışları için değerli bir birikim olarak görülmektedir. Fakat Mercer ve Ferketich (1994) annelerin bebek bakımı konusunda deneyimli olmalarının bebeklerine bağlanma durumlarını kolaylaştırırsa bile maternal bağlanmanın annelerin deneyimli ve deneyimsiz olmasından etkilenmediğini belirtmişlerdir. Kavlak (2004) yaptığı araştırmada bebek bakımı konusunda deneyim sahibi olmanın, Yılmaz (2017) ise annelerin yaşadığı gebelik sayısı ve ailede yaşayan çocuk sayısının annelerde maternal bağlanma puanlarını etkilemediğini belirtmişlerdir. Araştırmadan elde edilen veriler ilk kez bebeği olan deneyimsiz annelerin bebeklerine daha çok bağlanabildiklerini ortaya koyduğuna göre bu çalışmalar deneyimin bağlanmada etkili bir faktör olmadığını göstererek çalışma bulgusunu desteklemektedir. Araştırmadaki annelerin ilk bebeklerine yüksek düzeyde bağlanmaları annelerin yaş grupları, öğrenim düzeyleri ve planlı gebelik yaşama durumlarından bağımsız görülmemelidir. Araştırmada yer alan annelerin %71,4'ünün yüksek eğitim mezunu olmaları, %61,9'unun 27-35 yaş grubunda yer almaları, %69,6'sının planlı gebelik sonucu bebek sahibi olmaları (Tablo 2) annelerin ilk bebeklerine karşı duygusal, fiziksel ve sosyal yönden hazırlık yapmalarını sağlayıp, duygusal olgunluklarını artırarak anne bebek bağlanma düzeylerini etkilediği düşünülmektedir (Scharfe, 2012).

Tablo 14.

Annelerin Bebeklerine Bağlanma Düzeylerinin Gebeliğin Planlanma Durumu Değişkenine Göre Karşılaştırılmasına Ait Mann Whitney U-Testi Sonuçları

	Gebeliğin Planlanma Durumu	N	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	U	p
Maternal	Planlı	117	87,10	10191,00	2679,00	0,286
Bağlanma	Plansız	51	78,53	4005,00		

Tablo 14’de görüldüğü üzere annelerin bebeklerine bağlanma düzeyleri, planlı bir gebelik sonucu bebeğin olup olmamasına göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermemiştir ($U=2679,00$; $p>0,05$). Elde edilen bulgular bebeği planlı gebelik sonucu olarak doğan anneler ile bebeği plansız gebelik sonucu doğan annelerin bebeklerine bağlanma düzeylerinin benzer olduğunu göstermektedir. Anne olma süreci yoğun psikolojik, sosyal ve fiziksel hazırlıklar gerektirmektedir (Mercer, 2004). Yapılan çalışmalarda anne olmayı planlayan kadınların kendi sorumluluklarına hazırlandıkları ve çocuk bakımı için uygun kaynakları kullanarak başarıya ulaştıkları ifade edilmiştir (Bilgili, 2009; Özkan vd., 2013). Diğer yandan planlı gebelik sonucu anne olmak, annelerin bebek bakımında karşılaşılabilecek zorlukları önceden öğrenerek durumlara karşı hazırbulunuşluk düzeylerini artırmalarını sağlamaktadır. Aksi durumlarda bakım sürecinde yolunda gitmeyen yaşantılar annelerde stres düzeyinin artmasına sebep olabilmektedir. Aslıyüksek (2016) yaptığı çalışma sonucunda bebek bakımında yaşanan gerginliğin annelik rolünü etkilediğini fakat gebeliğin planlamasıyla azalmadığını saptamıştır. Bu durum gebeliğin planlanmasının annede yaşanacak stres durumuna etki etmediğini ortaya koyarak böylece anne bebek arasındaki bağlanmanın bu değişkenden etkilenmediğini dolaylı olarak desteklemektedir.

Alan yazında yapılan bazı araştırmalar istenen veya istenmeyen gebelik durumunun annelerde maternal bağlanma düzeyini etkilemediğini ortaya koymuştur (Belkız, 2017; Durualp vd., 2017; Kavlak, 2004; Şen, 2007; Üstgörül ve Yanikkerem, 2014; Yeşiltepe Yalçın, 2010; Yılmaz, 2017). Araştırma sonuçları bu çalışmadan çıkan bulguyu desteklemektedir. İlişkili olduğu düşünülen diğer çalışmalarda gebeliğin planlamasının doğum öncesi dönemde maternal-fetal bağlanmayı (Lerum ve LoBiondo-Wood, 1989), doğum sonrası dönemde ise maternal bağlanmayı olumlu yönde etkilediği belirtilmiştir (Damato, 2004). Taner (2014) gebeliğin planlanma durumunun annelerde olumlu annelik davranış puanlarını artıran etkili bir faktör olduğunu belirtmiştir. Karaçam vd. (2010) planlayarak gebe kalan kadınların bebekleriyle olan etkileşimlerinin daha verimli ve etkili

olduğu bulgusuna ulaşırken, Üstünsöz vd. (2010) gebeliğin planlanması ile maternal bağlanma düzeyinin artması arasında pozitif bir ilişki olduğunu saptamıştır. Alan yazında yapılan diğer araştırmalar ise plansız bebek sahibi olmanın anne-bebek bağlanmasını olumsuz yönde etkilediğini ortaya koymuştur (Alan, 2011; Eriş 2007). Gebelik planlanmadığında annenin rolüne uyumu biraz daha zorlaşırken, bebeğini isteyen, planlayan ve kendisini anne olmaya hazırlayan kadınlar bebekleriyle daha olumlu ilişkiler kurabilmektedirler (Beydağ, 2007; Çalışır ve Karaçam, 2011; Yıldırım ve Gökyıldız, 2010). Belirtilen araştırmalar genel olarak gebeliğin planlı olması ile anne bebek bağlanması arasında olumlu bir ilişki olduğunu ifade ederek çalışmadan çıkan bulgu ile farklılık göstermektedir. Araştırmalara katılan annelerin planlı bir gebeliğin beraberinde birçok kişisel, toplumsal ve sosyal özellikleri, sonuçlarda farklılık sağlayabilmektedir.

Kitapçıoğlu ve Yanıkkerem (2008) ve Ay, Yanıkkerem ve Mutlu (2012) ileri yaş kadınların plansız gebelikler yaşama oranının daha fazla olduğunu belirtmektedirler. Bu sonuçlardan yola çıkıldığında araştırmaya katılan annelerin %61,9'unun orta yaş grubunda olması ve %69,6'sının planlı gebelik sonucu bebek sahibi olmalarının (Tablo 2) maternal bağlanmayı etkileme düzeyini azalttığı düşünülmektedir. Bir başka açıdan bakıldığında Taner (2014) yüksek öğrenim düzeyine sahip annelerin gebeliği planlama oranlarının daha yüksek olduğunu bulmuştur. Annelerin %71,4'ünün lise ve üzeri eğitim düzeyine sahip olmaları nın (Tablo 2) daha bilinçli ve kontrollü gebe kalma oranlarını artırdığından, araştırmadaki annelerin bebeklerine bağlanma düzeylerinin gebeliğin planlanma durumundan etkilenmediği düşünülmektedir.

Babaların Bebeklerine Bağlanma Düzeylerinin Belirlenen Değişkenlerle İlişkisinin İncelenmesi

Babaların bebeklerine bağlanma düzeyleri ve alt boyutlarının, etkileyebileceği düşünülen babanın yaşı, babanın öğrenim düzeyi, bebeğin cinsiyeti, bebeğin doğum sırası ve gebeliğin planlanma durumu değişkenlerine göre farklılık gösterip göstermediği Kruskal-Wallis H Testi ile analiz edilerek Tablo 15, 16, 17,18 ve 19' da verilmiştir.

Tablo 15.

Babaların Bebeklerine Bağlanma Düzeylerinin Yaş Değişkenine Göre Karşılaştırılmasına Ait Kruskal-Wallis H Testi Sonuçları

<i>Faktörler</i>	<i>Yaş</i>	<i>N</i>	<i>Sıra Ortalaması</i>	<i>sd</i>	<i>Ki-kare</i>	<i>p</i>	<i>Fark</i>
Baba Bebek Bağlanma Genel	18-26 yaş	23	78,09	2	11,25	0,040	2>3
	27-35 yaş	96	90,94				
	36 ve üstü yaş	43	62,26				
Sabır ve Hoşgörü	18-26 yaş	23	83,96	2	5,62	0,060	---
	27-35 yaş	96	91,16				
	36 ve üstü yaş	43	70,59				
Etkileşimde Zevk	18-26 yaş	23	82,41	2	12,19	0,002	2>3
	27-35 yaş	96	93,87				
	36 ve üstü yaş	43	63,76				
Sevgi ve Gurur	18-26 yaş	23	93,27	2	5,58	0,062	---
	27-35 yaş	96	85,27				
	36 ve üstü yaş	43	68,42				

Kriterler: 1:18-26 yaş; 2: 27-35 yaş; 3: 36 ve üstü yaş

Tablo 15'te görüldüğü üzere babaların bebeklerine bağlanma düzeyleri ($\chi^2=11,25$; $p<0,05$) ve etkileşimde zevk ($\chi^2=12,19$; $p<0,05$) alt boyutundan aldıkları puanlarda yaşlarına göre istatistiksel olarak anlamlı şekilde farklılık vardır. Elde edilen farklılığın kaynağının tespit edilebilmesi amacıyla çoklu karşılaştırma (Post-Hoc) testi kullanılmıştır. Elde edilen bulgulara göre 27-35 yaş aralığındaki babaların 36 ve üstü yaş grubunda olan babalara göre bebeklerine bağlanma düzeyleri daha yüksektir. Baba bebek bağlanma ölçeğinin diğer alt boyutları olan sabır ve hoşgörü ($\chi^2=5,62$; $p>0,05$) ve sevgi ve gurur ($\chi^2=5,58$; $p>0,05$) alt boyutlarında ise babaların yaşlarına göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık yoktur. Katılım, çocukla kaliteli ve yeterli vakit geçirmek, onun bakım ihtiyaçlarını karşılamaktır (Boechler vd., 2003) ve babaların kişisel, sosyal toplumsal özelliklerinden ve sorumluluklarından etkilenmektedir. Caldera (2004) bebek bakımına katılan babaların bebekleriyle bağlanmalarının arttığını belirtmiştir. Ögüt (1998)'ün araştırma sonucuna göre babalar en az katılımı bebeğin günlük bakımına gösterirken, yaş olarak küçük babalar

çocuklarıyla daha sık etkileşime girmekte ve özellikle daha sık oyun oynamaktadırlar. Ho ve Kang (1984) ise genç babaların geleneksel otoriter baba rolünden ayrıldığını ve çocuk bakımına daha çok katıldığını ifade etmektedirler. Katılım oranının fazla olması bebekle daha çok etkileşim kurulduğu anlamına gelmektedir. Bu sebeple babalarda katılımı artıracak enerji, mizaç ve bedensel performans gibi unsurlar doğrudan babanın yaşı ile ilişkili görülmektedir. Alan yazında yapılan ilgili araştırmalarda genç babaların bebeklerine karşı daha ilgili oldukları, babalık rolü algılarının ve paternal bağlanma düzeylerinin daha yüksek olduğu saptanmıştır (Poyraz, 2007; Seçer, Çeliköz ve Yaşa, 2013; Üstünsöz vd., 2010). Destekleyen araştırmalar dışında farklı çalışmalar mevcuttur. Hamurcu (2018) 35 yaş ve üzeri yaş grubu babaların bebekleriyle daha yüksek düzeyde bağlandıklarını, Marsiglio (1993) bebeğin bakım ve fiziksel aktivitelerine ileri yaş babaların daha fazla katıldıklarını, McVeigh vd. (2005) ise yaşları büyük babaların ev işlerinde ve çocuk bakımı sorumluluğunda daha çok görev aldıkları ortaya koyarak, yaş faktörünün paternal bağlanmada etkili olduğunu vurgulamışlardır. Erken yaşta ve ilk babalık deneyiminin babanın bebeğin bakımına olan katılımı azalttığı ifade edilmiştir. Bebek bakımına katılma, sorumluluk alma, babalık rolüne uyum sağlamada yaşı büyük olmasının bir avantaj olarak görülmesinin diğer araştırma sonuçlarını etkilediği düşünülmektedir. Kuruçırak (2010), Türkçüer (2020), Sevil ve Özkan (2009), Dinç (2014) ve Kızıl Sürücüler (2019) babaların yaşları ile paternal bağlanma ve bebeklerinin bakımına katılım sağlama düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki olmadığını tespit ederek benzer çalışmaları desteklemişlerdir. Kılan (2019) babalarda yaşı artması ile sabır ve hoşgörü alt boyutu ve baba bebek bağlanma genel puan arasında anlamlı bir ilişkiye rastlamıştır. Tüm alan yazın dikkate alındığında araştırmalar arası görülen farklılığın babalara ait öğrenim düzeyi, ev ekonomisi, evdeki çocuk sayısı, evlilik ilişkisi gibi değişkenlerin etkisinden kaynaklandığı düşünülmektedir.

Araştırmadaki bebeklerin 6-12 aylık olmaları sosyal duygusal ve bedensel etkileşimlerinin arttığı bir dönem yaşadıklarını göstermektedir. Babanın yaşı ile birlikte bebeğin yaşça büyümesi de babaların bebekleriyle daha fazla vakit geçirmelerine ve oyun sürelerinin uzamasına zemin hazırlamaktadır (Brown, Mangelsdorf ve Neff, 2012; Ishii-Kuntz ve Coltrane, 1992). Genç babaların bebeğin bakımına, beslenmesine ve oyun etkinliklerine katılım düzeylerinin yüksek olmasının, ölçeğin etkileşimde zevk alt boyutunu da olumlu yönde etkilediği düşünülmektedir. Diğer yandan bebekler ilk 6 ay anne sütü ile beslenirken sonrasında tamamlayıcı besinlere geçmektedir (Köksal ve Gökmen Özel, 2008, s.7). Araştırmaya katılan bebeklerin yalnızca %29,8'inin anne sütü ile beslenmesi (Tablo 1)

bebeklerin artık tamamlayıcı besine geçtiklerini ve anne sütü ile beslenme miktarının azaldığını göstermektedir. Bu aylarda bebeklerin yeni beslenme düzeniyle birlikte anneden bağımsızlaşmaları, babaların katılımı için ortam hazırlamaktadır. Süreci verimli değerlendiren ve bebeği ile bağ kurmak isteyen genç babalar için bu süreç avantaja dönüşmekte ve bu durum bebekleriyle bağlanma düzeylerini artırmaktadır.

Tablo 16.

Babaların Bebeklerine Bağlanma Düzeylerinin Öğrenim Düzeyleri Değişkenine Göre Karşılaştırılmasına Ait Kruskal-Wallis H Testi Sonuçları

<i>Faktörler</i>	<i>Öğrenim düzeyi</i>	<i>N</i>	<i>Sıra Ortalaması</i>	<i>sd</i>	<i>Ki-kare</i>	<i>p</i>	<i>Fark</i>
Baba Bebek Bağlanma Genel	İlköğretim	31	61,63	2	20,73	0,000	2>1 3>1
	Lise	61	92,75				
	Üniversite ve üzeri	76	87,21				
Sabır ve Hoşgörü	İlköğretim	31	41,00	2	8,87	0,012	2>1 3>1
	Lise	61	92,41				
	Üniversite ve üzeri	76	94,22				
Etkileşimde Zevk	İlköğretim	31	43,44	2	29,01	0,000	2>1 3>1
	Lise	61	79,63				
	Üniversite ve üzeri	76	97,57				
Sevgi ve Gurur	İlköğretim	31	43,17	2	27,35	0,000	2>1 3>1
	Lise	61	87,80				
	Üniversite ve üzeri	76	89,64				

Kriterler: 1: İlköğretim; 2: Lise; 3: Üniversite ve üzeri

Tablo 16’ da görüldüğü üzere babaların bebeklerine bağlanma düzeyleri ($\chi^2=20,73$; $p<0,05$), sabır ve hoşgörü ($\chi^2=8,87$; $p<0,05$), etkileşimde zevk ($\chi^2=29,01$; $p<0,05$) ve sevgi ve gurur ($\chi^2=27,35$; $p<0,05$) alt boyutundan aldıkları puanlarda öğrenim düzeylerine göre istatistiksel olarak anlamlı şekilde farklılık vardır. Edinilen farklılığın kaynağının tespit edilebilmesi amacıyla çoklu karşılaştırma (Post-Hoc) testi kullanılmıştır. Elde edilen bulgulara göre lise ve üniversite ya da üstü öğrenim düzeyine sahip babaların bebeklerine bağlanma düzeyleri, ilköğretim mezunu babalara göre daha yüksektir. Öğrenim düzeyinin artması babalarda, iletişim becerilerinin, sosyal sorumluluklara aktif katılımlarının, ruhsal iyilik hallerinin,

pozitif yaşam standartlarının ve problem çözme becerilerinin artmasını sağlayarak, babaların edindikleri yaşamsal rollerde başarılı olmalarını desteklemektedir. Öğrenim düzeyi yükseldikçe araştırmaya ve öğrenmeye daha yatkın olan babalar, bebekleri için daha verimli olabilecek yeni uygulamalar öğrenmek için daha istekli bir yaklaşım sergilemektedir. Yapılan araştırma sonuçları babaların öğrenim düzeyleri arttıkça paternal bağlanma düzeylerinin anlamlı şekilde yükseldiğini ortaya koymaktadır (Dinç, 2014; Hjelmstedt ve Collins, 2008; Üstünsöz vd., 2010). Araştırmaların çalışma bulgusunu doğrudan desteklediği görülmektedir. Hamurcu (2018) ve Kızıl Sürücüler (2019) tarafından yapılan araştırmalarda babaların öğrenim düzeyi ile bebeklerine bağlanmaları arasında ilişkiye rastlanmamıştır. Bağlanmada öğrenim düzeyinin etki değeri, babaların kültürel farklılıkları, evlilik ilişkileri gibi hayatlarında farklı ve olumsuz yaşanan bazı durumların etkisiyle azalabilmektedir. Bu sebeple araştırma sonuçlarının birden fazla değişkenin etkisiyle farklılık gösterdiği düşünülmektedir. Alan yazında baba bebek bağlanması ile babaların öğrenim düzeyi ilişkisini etkilediği düşünülen farklı çalışmalarda babaların öğrenim düzeyleri arttıkça babalık rolü algılarının arttığı (Poyraz, 2007), çalışma şartlarının iyileşmesine bağlı olarak bebek bakımına katılımlarının olumlu yönde etkilendiği (Ishii-Kuntz ve Coltrane, 1992) ve katılım düzeyleri artarken bebek bakımı konusunda eşitlikçi bir görüşe sahip olarak bebek bakım sorumluluğunun annelerde olmadığını savunduklarını ortaya koymuştur (Nkwake, 2009). Kuzucu (2011) ve Model (1981) ise babaların öğrenim düzeyi arttıkça eşleriyle sorumlulukları paylaşma konusunda daha demokratik cinsiyet rolüne sahip olduklarını, çocuk gelişimi konusunda kendilerini daha yeterli gördükleri için ebeveynlik sorumluluğunu daha çok aldıklarını belirtmişlerdir. Yapılan diğer araştırmalarda yüksek öğrenim düzeyine sahip babaların çocuklarının oyunlarına daha fazla katıldıkları bulgusu yer almaktadır (Craig, 2006; Lindsey ve Mize, 2001). Bu bulgular araştırmaya katılan babaların çoğunlukla öğrenim düzeylerinin yüksek olmasının etkisiyle bebekleriyle daha bilinçli ve daha verimli vakit geçirmelerini sağlayarak bebeklerine bağlanmalarına olumlu katkı sağladığı düşüncesini güçlendirmektedir.

Baba bebek bağlanma ölçeğinin etkileşimde zevk, sabır ve hoşgörü ile sevgi ve gurur alt boyutlarının, babaların yüksek öğrenim düzeyine sahip olmalarından anlamlı şekilde etkilenmesinde babaların bebekleri ile kurdukları yakın ilişkilerinin, gün içinde bebeklerine ayırdıkları aktif sürenin başarılı şekilde etkili olduğu düşünülmektedir. Türkçüer (2020) baba bebek bağlanma etkileşimde zevk alt boyut puanı ile babanın öğrenim düzeyi arasında anlamlı bir ilişki tespit ederek bu araştırmaya destek vermiştir. Babaların öğrenim

düzeylerinin artmasıyla birlikte yüksek çalışma şartlarına sahip işlerde istihdam olmaları, duygusal ve fiziksel olarak daha az yorulmalarına ve kendilerine ayırdıkları özel vaktin artmasına neden olmaktadır. Psikolojik olarak kendilerini özel ve rahatlamış hissedен babalar, bebekleriyle geçirdikleri süreden zevk almakta ve olumsuzluklara karşı daha çözüm odaklı yaklaşarak bebekleriyle bağlanma düzeylerinin artmasına dolaylı yoldan zemin hazırlamaktadırlar.

Tablo 17.

Babaların Bebeklerine Bağlanma Düzeylerinin Bebeğin Cinsiyeti Değişkenine Göre Karşılaştırılmasına Ait Mann Whitney U-Testi Sonuçları

<i>Faktörler</i>	<i>Bebeğin Cinsiyeti</i>	<i>N</i>	<i>Sıra Ortalaması</i>	<i>Sıra Toplamı</i>	<i>U</i>	<i>p</i>
Baba Bebek Bağlanma Genel	Kız	92	84,36	7423,50	3004,50	0,398
	Erkek	76	78,10	5779,50		
Sabır ve Hoşgörü	Kız	92	87,07	8010,50	3259,50	0,450
	Erkek	76	81,39	6185,50		
Etkileşimde Zevk	Kız	92	86,36	7858,50	3234,50	0,490
	Erkek	76	81,18	6169,50		
Sevgi ve Gurur	Kız	92	83,12	7397,50	3193,50	0,736
	Erkek	76	80,66	5968,50		

Tablo 17’de görüldüğü üzere babaların bebeklerine bağlanma düzeyleri ($U=3004,50$; $p>0,05$), sabır ve hoşgörü ($U=3259,50$; $p>0,05$), etkileşimde zevk ($U=3234,50$; $p>0,05$) ve sevgi ve gurur ($U=3193,50$; $p>0,05$) alt boyutundan aldıkları puanlarda bebeğin cinsiyetine göre istatistiksel olarak anlamlı şekilde farklılık yoktur. Toplumdan topluma ve kültürlerarası değişkenlik gösteren cinsiyet algısı ve tepkileri (Pierrehumbert vd., 2009) çevresel etkenlerden ve toplumda yaşayan bireylerin demografik yapılarından etkilenmektedir. Toplumu oluşturan aileler dikkate alındığında cinsiyet tepkilerinde görülen değişkenlik, bebeğin cinsiyetine karşı yaygın bir ebeveyn tutumunun olmadığını düşündürmektedir. Alan yazına bakıldığında Kızıl Sürücüler (2019) ve Hamurcu (2018) tarafından yapılan araştırmalarda bebeklerin cinsiyetlerinin babaların bebeklerine bağlanmalarında etkili bir faktör olmadığı ortaya konulmuştur. Bebeğin cinsiyetinin bağlanmada etkili olmamasında, babanın hayatında sahip olduğu diğer rol ve sorumlulukların etkisinin olduğu düşünülmektedir. Baba bebek bağlanmasında etkili olduğu düşünülen değişkenlere bakıldığında Güleç ve Kavlak (2015) babanın bebek bakımına

katılımının paternal bağlanmayı doğrudan etkilediğini ifade ederken, Dubowitz vd. (2001), İzci ve Jones (2018), Sımsıkı (2011) ve Roopnarine vd. (1995) çalışmalarında çocukta cinsiyet faktörünün babanın katılımını etkilemediğini ortaya koymuşlardır. Asaioğlu (2017) ve Türkçüer (2020) çalışmalarında bebeğin cinsiyeti ile babaların bebeklerine karşı duygu ve düşünceleri arasında anlamlı bir ilişkiye rastlanmadığını belirtmişlerdir. Tüm bulgular araştırmadan çıkan sonucu desteklemektedir. Farklı sonuçlar içeren çalışmalara bakıldığında ise baba bebek bağlanması ile bebeğin cinsiyeti arasında anlamlı bir ilişki olduğu belirtilirken (Pinel-Jacquemin ve Gaudron, 2013), A. Frodi vd. (1982) babanın bebeğin yaşamına katılımının bebeğin cinsiyetine bağlı olarak değiştiğini saptamıştır. Bebekleri cinsiyetlerine göre zor ve kolay olarak nitelendiren babaların, zor olan erkek bebeklerle ve kolay uyum sağlayan kız bebeklerle daha çok ilgilendikleri belirtilmiştir. Bebeklere karşı babaların ilgi düzeylerindeki değişimin nedeninin yalnızca cinsiyet değil, bebeklerde cinsiyetle birlikte gelen mizaç ve karakter özelliklerinin de bağlanma düzeylerinde etkili olduğunu düşündürmüştür. Nitekim bazı toplumlarda zor kavramı erkeklerde gücü temsil ederken, uyum ve sakinlik ise kız çocukları ile bağdaştırılan karakteristik özellikler olabilmektedir.

Tüm toplumlarda olduğu gibi Türk toplumunda da giderek değişime uğrayan kadın ve erkeklik rolleri, aile yapılarının değişmesine yol açmıştır. Bu değişimler kadınların toplumsal hayata daha aktif ve daha değerli konumlarda katılmalarının, erkeklerin ise ekonomik sorumluluklar dışında ev, çocuk ve eşe yönelik aile bakım ve yardım faaliyetlerini sahiplenmelerinin önünü açmıştır. Eski dönemlerde geleceği inşa eden cinsiyetin erkek olduğu yönündeki algı günümüzde kaybolmaya başlamıştır. Çalışma sonucunda bebeğin cinsiyetinin babaların bebeklerine bağlanma düzeylerinde etkili olmamasında tüm bu sebeplerin etkisi olduğu düşünülerek kız ve erkek çocuklar arasında farklılık olmaması memnun edici bir sonuç olarak değerlendirilmektedir.

Tablo 18.

Babaların Bebeklerine Bağlanma Düzeylerinin Bebeğin Doğum Sırası Değişkenine Göre Karşılaştırılmasına Ait Kruskal-Wallis H Testi Sonuçları

<i>Faktörler</i>	<i>Doğum Sırası</i>	<i>N</i>	<i>Sıra Ortalaması</i>	<i>sd</i>	<i>Ki-kare</i>	<i>p</i>	<i>Fark</i>
Baba Bebek Bağlanma Genel	İlk çocuk	79	97,06				1>2
	Ortanca Çocuk	24	41,73	2	26,35	0,000	1>3
	Son çocuk	65	77,18				3>2
Sabır ve Hoşgörü	İlk çocuk	79	97,75				1>2
	Ortanca Çocuk	24	43,73	2	22,82	0,000	3>2
	Son çocuk	65	83,45				
Etkileşimde Zevk	İlk çocuk	79	100,22				1>2
	Ortanca Çocuk	24	52,67	2	20,61	0,000	3>2
	Son çocuk	65	76,11				
Sevgi ve Gurur	İlk çocuk	79	90,81				
	Ortanca Çocuk	24	63,73	2	7,08	0,029	1>2
	Son çocuk	65	77,71				

Kriterler: 1: İlk çocuk; 2: Ortanca Çocuk; 3: Son çocuk

Tablo 18’de görüldüğü üzere babaların bebeklerine bağlanma düzeyleri ($\chi^2=26,35$; $p<0,05$), sabır ve hoşgörü ($\chi^2=22,82$; $p<0,05$), etkileşimde zevk ($\chi^2=20,61$; $p<0,05$) ve sevgi ve gurur ($\chi^2=7,08$; $p<0,05$) alt boyutundan aldıkları puanlarda bebeğin doğum sırasına göre istatistiksel olarak anlamlı şekilde farklılık yoktur. Edinilen farklılığın kaynağının tespit edilebilmesi amacıyla çoklu karşılaştırma (Post-Hoc) testi kullanılmıştır. Elde edilen bulgulara göre babaların bebeklerine bağlanma düzeyleri ve tüm alt boyutlarda babalar ilk çocuklarına diğer çocuklardan daha çok bağlıdırlar. Özellikle araştırma kapsamındaki babaların en düşük bağlanma düzeyleri ortanca çocuklarına yöneliktir. Bebek sahibi olmak, her yaşandığında babalara farklı heyecanlar yaşattığı gibi bazen zorlu ve stresli olan bir süreci beraberinde getirebilmektedir. Finnbogadóttir vd. (2003)’e göre özellikle ilk kez baba olan erkekler bir geçiş dönemi yaşamaktadırlar. Bu geçişte yaşanan sevinç, şaşkınlık, karamsarlık gibi çelişkili duygular bazen babaların sürece uyumunu zorlaştırmaktadır. Bunun yanı sıra baba bebek arasında gelişen ilişkinin niteliği babaların sahip oldukları çocuk

sayısına bağılı gelişen deneyimden de etkilenmektedir (Üstünsöz vd., 2010). Duygular her yaşandığında farklı sonuçlar ortaya çıksa da deneyim sahibi babalar stres durumları ile mücadele ederek bebeğı ile keyifli anlar yaşamaya daha yatkın olmaktadırlar. Alan yazında yer alan ve Hjelmstedt ve Collins (2008) tarafından yapılan araştırmada iki ve üzeri çocuğı olan deneyimli babaların bebeklerine daha yüksek düzeyde bağlandıkları bulgusuna ulaşılmıştır. Bu araştırmaya katılan babaların bebeklerinin %38,7' sinin son çocuk olması (Tablo 1) babaların azımsanmayacak oranda deneyimli olduklarını göstermektedir. Farklı bulguların ortaya çıkmasında araştırmaya katılan deneyimli babaların etkili olduğı düşünülmektedir. Tezel Şahin (2007) ise babaların bebek deneyimine sahip olmadıklarında da bebek büyötmeye yüksek oranda katkıda bulunabildiklerini belirtmiştir. Alan yazında benzer bulgular içeren çalışmalar mevcuttur. Belsky (1996) ve Rustia ve Abbott (1993) ilk sırada doğan bebeklerin babalarıyla daha sağlıklı bir bağlanma gerçekleştirdiklerini ortaya koyarken, Musun Miller (1993) ailelerin ilk doğan çocukları için daha pozitif tanımlamalar yaptıklarını saptamıştır. Kızıl Sürücüler (2019)'in araştırmasında ailede tek bebeğı olan babaların baba-bebek bağlanma sabır ve hoşgörü alt boyut puanları yüksek düzeyde çıkmıştır. Poyraz (2007) bir çocuklu babaların babalık rolü algısının, üç ve üzeri sayıda çocuğı olan babalara göre yüksek olduğunu, McVeigh vd. (2005) babalık rolünün gelişmesine bağılı olarak ilk kez baba olan erkeklerin baba katılımlarının arttığını belirtmiştir. Yapılan benzer çalışmalar bebek sayısının artması ile birlikte babaların bebekleriyle daha az ilgilendiklerini ve bakıma yönelik işbirliğine katılım oranlarının azaldığını ortaya koymuştur (Kızıl Sürücüler, 2019; Mehall, Spinrad, Eisenberg ve Geartner, 2009; Paquette, Bolte, Turcotte, Dubeau, Bouchard, 2000; Sımsıkı, 2011; Yu vd., 2011).

Adler'e göre ailedeki her çocuk aynı ortama doğmamaktadır. İkinci doğan çocuk, ilk çocuğı göre farklı bir ortamda dünyaya gelmektedir (Başaranoğılu, 2011). Çocuk sayısının artmasıyla birlikte ailenin entelektüel seviyesi (Liang, 1994) ve aile içinde çocuklara sağlanan ekonomik imkanlar azalmaktadır (Ay, 2014). Türkçüer (2020) özellikle üçüncü çocuktan sonra bebekle geçirilen zamanın azalmasına bağılı olarak babalarda bağlanmanın azaldığı bulgusuna ulaşarak çocuk sayısı arttıkça bağlanma düzeylerinde azalma olduğunu ifade etmektedir. Araştırmada yer alan babaların ilk çocukla daha çok vakit geçirebilmelerinin baba bebek bağlanma ölçeğı etkileşimde zevk alt boyutunu artırdığı, aynı zamanda babanın bebeğini daha yakından tanımasını sağladığı, sevgi ve gurur, sabır ve hoşgörü alt boyutlarını da olumlu yönde etkilediğı düşünülmektedir. Başka bir çalışmada babaların en büyük erkek çocuklarına bağlanma düzeylerinin diğere çocuklarına göre farklı

olduğu bildirilmiştir. Bu durumun en büyük erkek çocuğun soyun devamı için üstlenebileceği role bağlı olduğu vurgulanmıştır (Pinel-Jacquemin ve Gaudron, 2013). Bu çalışma babaların ilk çocuklara ortanca çocuklardan daha yüksek düzeyde bağlandıkları sonucunu desteklemektedir. Son çocuğun soyun devamı niteliğinde görülmesi, bu çocuktan sonra başka bir çocuk planlanmaması nedeniyle babalarda her şeyi son kez yaşama hissi, ilk çocukların büyüüp ekonomik olarak babayı rahatlatarak boyutta ihtiyaçlarının azalması gibi nedenler babaların son çocuğa bağlanma düzeylerini artırabileceğini düşündürmektedir. Tablo 19.

Babaların Bebeklerine Bağlanma Düzeylerinin Gebeliğin Planlanma Durumu Değişkenine Göre Karşılaştırılmasına Ait Mann Whitney U-Testi Sonuçları

<i>Faktörler</i>	<i>Gebelik Planlanma Durumu</i>	<i>N</i>	<i>Sıra Ortalaması</i>	<i>Sıra Toplamı</i>	<i>U</i>	<i>p</i>
Baba Bebek Bağlanma Genel	Planlı	117	87,70	9998,00	2029,00	0,010
	Plansız	51	66,77	3205,00		
Sabır ve Hoşgörü	Planlı	117	89,18	10434,00	2436,00	0,059
	Plansız	51	73,76	3762,00		
Etkileşimde Zevk	Planlı	117	89,96	10435,50	2266,50	0,016
	Plansız	51	70,44	3592,50		
Sevgi ve Gurur	Planlı	117	88,87	10220,00	1970,00	0,003
	Plansız	51	65,54	3146,00		

Tablo 19’da görüldüğü üzere babaların bebeklerine bağlanma düzeyleri ($U=2029,00$; $p<0,05$), etkileşimde zevk ($U=2436,00$; $p<0,05$) ve sevgi ve gurur ($U=2266,50$; $p<0,05$) alt boyutundan aldıkları puanlarda bebeğin planlı olup olmamasına göre istatistiksel olarak anlamlı şekilde farklılık yoktur. Sıra ortalamaları dikkate alındığında babalar, planlı şekilde doğan bebeklerine daha çok bağlıdırlar. Babaların ölçeğin sabır ve hoşgörü alt boyutunda aldıkları puanlar bebeğin planlanma durumuna göre anlamlı farklılık göstermemiştir ($U=1970,00$; $p>0,05$). Bebekle birlikte başlayan yeni yaşantı ebeveynler hatta ilk yıl babalar için stres verici olabilmektedir (Ergin ve Özdilek, 2014; Matthey vd., 2000). Bu süreçte bebek bazen anne babaya yorgun zamanlar yaşatarak onların kaygı düzeylerini artırmaktadır (Abbasoğlu vd., 2015). Hjelmstedt ve Collins (2008) kaygı, sinir ve endişe düzeyi düşük olan babaların bebeklerine daha fazla bağlandıklarını belirtmişlerdir. Bu nedenle kaygının az olması bağlanmayı olumlu yönde etkilemektedir. Kaygı ve stres yaşatan durumlardan birisi de bebeğin planlanmayan bir zamanda dünyaya gelmesidir. Alan yazında bu konuda

yapılan farklı araştırmalar mevcuttur. Üstünsöz vd. (2010) gebeliğın planlanma durumu arttıkça paternal-fetal bağlanmanın arttığını, Türkçüer (2020) ve Condon vd. (2008) ise planlı gebelik sonucu babaların doğum sonrası dönemde 6 aylık bebeklerine bağlanma düzeyleri ile sabır ve hoşgörü ve etkileşimde zevk alt boyutları arasında anlamlı ilişki olduğunu ortaya koymuşlardır. Plansız gebeliklerin babalarda doğum sonrası depresyonu artırdığı bulgusu konuya başka yönden dikkat çekmektedir (Nishimura, Fujita, Katsuta, Ishihara ve Ohashi, 2015). Gebeliğın planlı olması, babaların öncesinde bebek için bir hazırlık süreci geçirerek yaşayacakları stres, kaygı, endişe gibi olumsuz duyguları kontrol edebilmelerine olanak sağlaması açısından bağlanmada önemli görölmektedir. Araştırma sonuçlarının bu çalışma bulgusu ile farklılık göstermesinde babaların psikolojik, fiziksel ve sosyal yönden hazırlık dönemi yaşaması ile ilişkili olduğu düşünölerek anlamlı görölmektedir.

Çocukların gelişim dönemlerine göre ihtiyaçlarında ve yaşantılarında meydana gelen değişimler, ebeveyn-çocuk etkileşimini değişime uğratarak anne babaların rollerinin çeşitlenmesine ve çocuk ile ilgili uygulamalara katılım oranlarının farklılık göstermesine neden olmaktadır (Başay ve Aksoy, 2017). Araştırmaya katılan babaların 6-12 aylar arasında olan bebeklerinin gelişim özelliklerine bağlı olarak, baba bebek bağlanma ölçeğı alt boyutlarında görölen değişimin anlamlı olduğu düşünölmektedir. Bebekler büyüdükçe bedensel aktiviteler artmakta, birlikte geçirilen süre uzamakta, buna bağlı olarak yorulan babalarda sabır ve hoşgörü alt boyutu azalabilmektedir. Babaların bebekleriyle %67,8 oranında sıklıkla oyun-eğlence aktiviteleri yapmaları (EK 1) bebekleriyle istekli ve aktif vakit geçirdiklerini, buna bağlı artan birliktelik sürelerinin bazen babaları yorabileceğı düşünölmektedir. Fakat diğer taraftan birlikte yapılan etkinliklerin babaların bebekleriyle etkileşimlerini artırarak etkileşimde zevk ile sevgi ve gurur alt boyutlarındaki anlamlı ilişkiyi etkilediğı de düşünölmektedir. Alt boyutlar niteliksel olarak değerdendirildiğinde değişimin baba bebek arasında dinamik ve sağlıklı bir ilişki olduğunun göstergesi olduğu düşünölmektedir.

Annelerin Algıladıkları Sosyal Destek Düzeylerinin Belirlenen Değişkenlerle İlişisinin İncelenmesi

Annelerin algıladıkları sosyal destek düzeyleri ve alt boyutları ile etkileyebileceğı düşünölen annenin yaşı, öğrenim düzeyi, bebeğın cinsiyeti, bebeğın doğum sırası ve

gebeliğin planlanma durumu değişkenlerine göre farklılık gösterip göstermediği Kruskall-Wallis H Testi ile analiz edilerek Tablo 20, 21, 22, 23 ve 24’ de verilmiştir.

Tablo 20.

Annelerin Algıladıkları Sosyal Destek Düzeylerinin Yaş Değişkenine Göre Karşılaştırılmasına Ait Kruskall-Wallis H Testi Sonuçları

<i>Faktörler</i>	<i>Yaş</i>	<i>N</i>	<i>Sıra Ortalaması</i>	<i>sd</i>	<i>Ki-kare</i>	<i>p</i>	<i>Fark</i>
Anne Sosyal Destek Genel	18-26 yaş	49	76,03	2	8,01	0,018	2>3
	27-35 yaş	104	92,10				
	36 ve üstü yaş	15	59,47				
Aile Desteği	18-26 yaş	49	77,78	2	4,03	0,133	---
	27-35 yaş	103	89,44				
	36 ve üstü yaş	15	67,00				
Arkadaş Desteği	18-26 yaş	49	76,70	2	3,93	0,141	---
	27-35 yaş	104	90,18				
	36 ve üstü yaş	15	70,57				
Özel Kişi Desteği	18-26 yaş	49	78,67	2	6,15	0,046	2>3
	27-35 yaş	104	90,74				
	36 ve üstü yaş	15	60,30				

Kriterler: 1:18-26 yaş; 2: 27-35 yaş; 3: 36 ve üstü yaş

Tablo 20’de görüldüğü üzere annelerin algıladıkları sosyal destek düzeyleri ($\chi^2=8,01$; $p<0,05$) ve özel kişi desteği algıları ($\chi^2=6,15$; $p<0,05$) yaşlarına göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermiştir. Elde edilen farklılığın kaynağının tespit edilebilmesi amacıyla çoklu karşılaştırma (Post-Hoc) testi kullanılmıştır. Ölçeğin aile desteği ($\chi^2=4,03$; $p>0,05$) ve arkadaş desteği ($\chi^2=3,93$; $p>0,05$) alt boyutlarında ise annelerin yaşlarına göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık yoktur. Elde edilen bulgulara göre 27-35 yaş aralığındaki annelerin algıladıkları sosyal destek düzeyleri, 36 ve üstü yaş aralığında olan annelere göre daha yüksektir. İnsanlar yaşamın her döneminde ve her yaşta farklı deneyimler yaşamaktadır. Toplumsal yaşam gereği bireyler güzel yaşantılarda olduğu kadar zorlu süreçlerde de çevredeki insanlarla birliktelik arzulamaktadırlar. Kadınlar için evlilik ve doğum tüm olumlu ve olumsuz yönleri ile hayatta belli bir dönemi kapsayan ve sona eren yaşantılardır. Kadınların doğumla birlikte edindikleri annelik rolü, doğum sonrası 3-10. aylarda aşamalar halinde kazanılmaktadır (Walker vd., 1986). Bebekle temas, emzirme, besleme ve bakım, annelerde bu sürecin sağlıklı gelişmesini destekleyen yaşantılardır (Höbek Akarsu vd., 2017; Peker, 2015). Fakat zaman zaman anneler bu yaşantılar esnasında

çevreden destek görmeyi arzu etmektedirler. Alan yazında yapılan ilgili araştırmalar incelendiğinde annelerin yaş aralıkları arttıkça sosyal desteğe duyulan ihtiyacın ve alınan sosyal destek düzeylerinin azaldığı ortaya konulmuştur (Aksakallı vd., 2012; Arıkan ve Kahriman, 2002). Tarkka, Paunonen ve Laippala (2000) ilk kez anne olanların annelik yaşamlarının ilk dönemlerinde bebeklerine daha iyi bakım vermek ve kendi becerilerine güven duymak için yakın akraba veya profesyonel bir desteğe ihtiyaç duyduklarını ortaya koyarken, Çalışkan (2018) adolesan gebelerde algılanan sosyal destek özel kişi desteği alt boyutunun yüksek olduğunu saptamıştır. Genç annelerin sosyal destek algı düzeylerinin yüksek olmasında, annelik ve bakım deneyimlerinin az olmasının etkili olabileceğini düşündürmektedir. Dayan (2019) 18-25 yaş arası annelerde algılanan sosyal destek arkadaş alt boyutu puanlarının yüksek olduğunu saptamıştır. 18-25 yaş aralığındaki anneler henüz sosyal ihtiyaçlarının ve akran etkileşimlerinin önem arz ettiği bir gelişim dönemi (ileri ergenlik) içinde olduklarından, arkadaş alt boyutunda çıkan ilişki anlamlı görülmektedir. Okanlı vd. (2003) yaptıkları çalışmada annelerin yaşları ile sosyal destek puan ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Alan yazında farklı bulguların mevcut olduğu görülmektedir. Üst yaş grubu annelerin günlük yaşam becerileri ve problem çözme yeterlilikleri konusunda daha deneyimli oldukları düşünüldüğünde, bebekleri ile olan yaşantılarında algıladıkları sosyal destek düzeyleri az olabilmektedir. Yaşın ilerlemesiyle birlikte annelerin aile, iş hayatı gibi alanlardaki değişen rolleri ve artan sorumluluklarının, artık destek alan değil destek veren konumuna gelmelerini sağladığı sonucuna varılmaktadır. Fakat bazen üst yaş grubu anneler de artan çocuk sayısı, sağlık problemleri gibi sebeplerden etkilenererek daha fazla desteğe ihtiyaç duyabilmektedirler. Benzer yaşantıların küçük yaş grubu annelerin sosyal destek algılarını da olumlu olumsuz yönde farklılık gösterebileceği düşünülmektedir. Bu durum araştırma sonuçlarındaki farklılığın yalnızca annelerin yaşlarına bağlı olmadığını, çocuk sayısı, deneyim gibi farklı değişkenlerin etkisinde kaldığını göstermektedir.

Günümüzde ilerleyen teknoloji, bilgi edinme konusunda toplumdaki tüm fertleri olduğu gibi anneleri de farklı platformlar kullanmaya yöneltmektedir. Araştırmada genç annelerin bebek bakımına yönelik sosyal paylaşım siteleri, bloglar ve internet sitelerinden edindikleri bilgilerin özel kişi desteği kategorisine girdiği düşünülmektedir. Bu sebeple algılanan sosyal destek özel kişi desteği algısı alt boyutundaki anlamlı sonucun sebebinin dijital imkanlardan etkilendiği varsayılmaktadır. Diğer yandan araştırmada genç annelerin olması, annelerin çalışma hayatında aktif olma ihtimallerini artıran bir faktör olabilmektedir. Çalışan annelerin

sosyal destek algılarının daha yüksek olduğu bilindiğinden (Arıkan ve Kahrıman, 2002) bazı anneler çalışma durumlarından dolayı bebeklerine bakım verecek aile dışında özel kişi kategorisine giren bir bakım veren desteği arayabilmektedirler. Bu durumda annelerin % 23,2'sinin farklı mesai sürelerinde çalışmalarının (Tablo 2), algılanan özel kişi desteği alt boyutundaki artışı etkilediğini düşündürmektedir.

Tablo 21.

Annelerin Algıladıkları Sosyal Destek Düzeylerinin Öğrenim Düzeyleri Değişkenine Göre Karşılaştırılmasına Ait Kruskal-Wallis H Testi Sonuçları

Faktörler	Öğrenim düzeyi	N	Sıra Ortalaması	sd	Ki-kare	p	Fark
Anne Sosyal Destek Genel	İlköğretim	48	68,91	2	9,25	0,010	3>1
	Lise	55	83,35				
	Üniversite ve üzeri	65	96,98				
Aile Desteği	İlköğretim	47	79,95	2	11,89	0,003	3>1
	Lise	55	69,49				
	Üniversite ve üzeri	65	99,21				3>2
Arkadaş Desteği	İlköğretim	48	71,93	2	5,56	0,062	---
	Lise	55	84,59				
	Üniversite ve üzeri	65	93,71				
Özel Kişi Desteği	İlköğretim	48	68,46	2	7,43	0,024	2>1
	Lise	55	92,39				
	Üniversite ve üzeri	65	89,67				3>1

Kriterler: 1: İlköğretim; 2: Lise; 3: Üniversite ve üzeri

Tablo 21'de görüldüğü üzere annelerin algıladıkları sosyal destek düzeyleri ($\chi^2=9,25$; $p<0,05$), aile desteği ($\chi^2=11,89$; $p<0,05$) ve özel kişi desteği algıları ($\chi^2=7,43$; $p<0,05$) öğrenim düzeylerine göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermiştir. Edinilen farklılığın kaynağının tespit edilebilmesi amacıyla çoklu karşılaştırma (Post-Hoc) testi kullanılmıştır. Ölçeğin arkadaş desteği ($\chi^2=5,56$; $p>0,05$) alt boyutlarında ise annelerin öğrenim düzeylerine göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık yoktur. Elde edilen bulgulara göre, üniversite ve üzeri öğrenim düzeyine sahip annelerin algıladıkları sosyal destek düzeyleri, ilköğretim ve lise mezunu annelerin algıladıkları sosyal destek düzeylerinden daha yüksektir. Annelerde öğrenim düzeyi arttıkça algıladıkları sosyal destek düzeylerinin arttığı görülmektedir. Öğrenim düzeyinin artması ile kadınların kendilerini ifade etme ve sosyal ilişki kurma becerileri olumlu yönde etkilenmektedir. Kadınlar bu sayede kendi yaşamlarında aktif kararlar alabilen ve katılımcı bireyler olabilmektedirler. Bu girişimler annelerin sorun çözme becerilerini ve çocuk gelişimine yönelik donanımlarını

arttırmaktadır (Yazıcı, 1995). Öğrenim düzeyi düşük olan anneler ise iletişim ve sosyal becerilerde yetersizlik yaşayabilmektedir (Aksakallı vd., 2012). Bu durum araştırmaya katılan annelerin kendilerini sağlıklı ifade etme becerilerini kullanarak sosyal destek talep etme oranlarını artırdığı ihtimalini düşündürmektedir. Alan yazında yapılan ilgili araştırmalarda kadınların eğitim seviyesi yükseldikçe sosyal destek puanlarının yükseldiği belirtilmiştir (Arıkan ve Kahrıman, 2002; Okanlı vd., 2003; Quine ve Pahl, 1991). Benzer araştırmalar ise ilköğretim mezunu annelerin algıladıkları sosyal destek düzeylerinin, diğer öğrenim düzeyindeki annelere göre daha düşük düzeyde olduğunu ortaya koymuştur (Aksakallı vd., 2012; Mermer vd., 2010; Yılmaz Bingöl ve Tel, 2007; Yüzer vd., 2006).

Annelerin artan öğrenim düzeyleri ile birlikte ev dışında çalışma durumları hatta yüksek statülü işlerde görev alma oranları, günlük sosyal ilişkileri ve uğraşları artmaktadır. Annelerin ev dışında geçirdikleri zaman dilimi artarken, ev işleri ve çocuk bakımı konusunda güven duydukları bireylerden destek almaları gerekmektedir (Kuzgun ve Sevim, 2004). Bu destek anne, eş gibi birinci derece yakınlarından alınabildiği gibi bakıcı veya profesyonel bakım gibi özel bir kaynaktan da tercih edilebilmektedir. Arıkan ve Kahrıman (2002) çalışan annelerin sosyal destek algılarının daha yüksek olduğu sonucunu bulmuştur. Araştırmaya katılan annelerin %23,2'sinin çalıştıkları görülmektedir (Tablo 2). Çalışan annelerin bebek bakımında aileden destek alamadığı durumlarda alternatif olarak komşu, bakıcı gibi özel bir desteği tercih etmelerinin, algılanan sosyal destek ölçeği özel kişi desteği alt boyutunda görülen anlamlı sonuçta etkili olabileceğini düşündürmektedir. Annelerin %66,1'inin eşlerinden, diğer annelerin ise kendi annelerinden ve eşlerinin annelerinden tam destek aldıklarını belirtmeleri (EK 1), algılanan sosyal destek ölçeği arkadaş alt boyutunda çıkan düşük ilişkinin bir nedeni olarak değerlendirilmektedir. Bebek bakımı ve ev işleri gibi temel sorumluluklara yönelik anneye aile bireylerinden gelen destek arttıkça, annelerin arkadaşları ile farklı sosyal duygusal paylaşımlarda bulunmayı tercih ettikleri düşünülmektedir. Altınay Cebeci vd. (2002) yaptığı çalışmada annelerin eşten ve aileden aldığı sosyal desteğin daha fazla olduğunu, annelerin sosyal arkadaşlarından aynı desteği almadıklarını bildirmiştir.

Tablo 22.

Annelerin Algıladıkları Sosyal Destek Düzeylerinin Bebeğin Cinsiyeti Değişkenine Göre Karşılaştırılmasına Ait Mann Whitney U-Testi Sonuçları

<i>Faktörler</i>	<i>Bebeğin Cinsiyeti</i>	<i>N</i>	<i>Sıra Ortalaması</i>	<i>Sıra Toplamı</i>	<i>U</i>	<i>p</i>
Anne Sosyal Destek Genel	Kız	92	82,73	7611,00	3333,00	0,603
	Erkek	76	86,64	6585,00		
Aile Desteği	Kız	92	88,09	8016,00	3086,00	0,228
	Erkek	76	79,11	6012,00		
Arkadaş Desteği	Kız	92	82,47	7587,00	3309,00	0,550
	Erkek	76	86,96	6609,00		
Özel Kişi Desteği	Kız	92	81,95	7539,50	3261,50	0,454
	Erkek	76	87,59	6656,50		

Tablo 22’de görüldüğü üzere annelerin algıladıkları sosyal destek düzeyleri ($U=3333,00$; $p>0,05$), aile desteği ($U=3086,00$; $p>0,05$), arkadaş desteği ($U=3309,00$; $p>0,05$) ve özel kişi desteği ($U=3261,50$; $p>0,05$) algı düzeylerinde bebeğin cinsiyetine göre istatistiksel olarak anlamlı şekilde farklılık yoktur. Gebelik dönemi, fetüsün büyümesi, annenin fetal hareketleri hissetmesi ve sayması, fetüsün haftası ilerledikçe fiziksel ve duygusal etkileşimin artması, annenin bebeğin sağlığına karşı artan yoğun ilgisi ile geçen bir süreçtir (Ainsworth vd., 2015, s.28; Dereli Yılmaz ve Kızılkaya Beji, 2010). Anneler bu sürecin ilk haftalarını bebeğin cinsiyetine dair herhangi bir bilgileri olmadan geçirmektedirler. Annenin kişisel ve içinde yaşadığı topluma ait birçok özellik, cinsiyetinden dolayı bebeğine yüklediği anlamı ve bebeğinden beklentisini değiştirebildiği gibi gelişen roller ve sosyolojik yapılar cinsiyet değişkenini etkisiz hale de getirebilmektedir. Alan yazında yapılan araştırmalarda erkek bebeklerin annelerinin, kız bebeklerin annelerine göre daha fazla bakım faaliyetlerine katılım sağladıkları (Rustia ve Abbott, 1993) bebeğin erkek olması durumunda annelerde yaşanan duygusal sosyal problemlerin azaldığı ve yaşam kalitesinin arttığı bulgusuna ulaşılmıştır (De Tychey vd., 2008). Araştırmalar bebeklerin erkek olmasının annelerde pozitif bir ayrıma yol açtığını göstermektedir. Lee, Miles ve Holditch-Davis (2006) tarafından kız bebeğe sahip annelerin erkek bebeğe sahip annelere oranla eşlerinden daha fazla destek aldıklarını ve kız bebeği olan annelerin aldıkları desteğin azalmadan devam ettiği saptanmıştır. Çalışmalardaki farklılık toplumsal cinsiyet yapılarından etkilenebilmektedir. Bu çalışmanın kültürel çeşitliliğin fazla olduğu Ankara ilinde

yapılmasının, annelerin bebeğin cinsiyetine karşı geleneksel ve kültürel bir tutum içine girmelerini engellediği düşünülmektedir.

Alan yazında Çan Aslan (2010) tarafından yapılan çalışmada bebeğin cinsiyetine göre annelerin sosyal destek algılarının değişmediğine dair bulgu, bu araştırmadan çıkan sonucu doğrudan destekler niteliktedir. Bazı araştırmaların ise dolaylı olarak bebeğin cinsiyetinin annenin sosyal destek algısı üzerinde etkili olmadığını desteklediği görülmektedir. Bebeğe karşı yerine getirilmesi gereken sorumluluklar annelerin kaygı düzeyinin yükselmesine, ebeveynlik ve öz yeterlik duygularında yetersizlik yaşamasına sebep olabilmektedir. Bu durumun etkisiyle anneler kendilerine psikososyal destek sunabilecek, fiziksel sorumluluklarında yardımcı olacak bir destek arzu edebilmektedirler. Coşkun ve Akkaş (2009) annelerin sürekli kaygı durumlarının ve sosyal destek algılarının bebeğin cinsiyetine göre değişmediğini belirtmişlerdir. Aşılmayan kaygı durumunun ileri düzey ruhsal sorunları beraberinde getirdiği düşünülürken, Zangeneh, Shamsalizadeh, Kaamravamanesh, Rezai ve Pormehr (2009)'in bebeğin cinsiyeti ile doğum sonrası depresyon arasında ilişki saptanmadığını ifade etmeleri konuya eleştirel bir bakış açısı getirmektedir. Sonuçlar değerlendirildiğinde annelerin yaşadıkları sürecin bebeğin cinsiyetinden etkilenmediğinin farklı çalışmalarla doğrulandığı görülmektedir.

Tablo 23.

Annelerin Algıladıkları Sosyal Destek Düzeylerinin Bebeğin Doğum Sırası Değişkenine Göre Karşılaştırılmasına Ait Kruskal-Wallis H Testi Sonuçları

<i>Faktörler</i>	<i>Doğum Sırası</i>	<i>N</i>	<i>Sıra Ortalaması</i>	<i>sd</i>	<i>Ki-kare</i>	<i>p</i>	<i>Fark</i>
Anne Sosyal Destek Genel	İlk çocuk	79	88,84	2	1,85	0,396	---
	Ortanca Çocuk	24	73,73				
	Son çocuk	65	83,20				
Aile Desteği	İlk çocuk	79	90,44	2	3,00	0,223	---
	Ortanca Çocuk	24	82,91				
	Son çocuk	65	76,55				
Arkadaş Desteği	İlk çocuk	79	89,97	2	2,26	0,323	---
	Ortanca Çocuk	24	74,50				
	Son çocuk	65	81,55				
Özel Kişi Desteği	İlk çocuk	79	84,04	2	0,18	0,912	---
	Ortanca Çocuk	24	81,42				
	Son çocuk	65	86,20				

Tablo 23’de görüldüğü üzere annelerin algıladıkları sosyal destek düzeyleri ($\chi^2=1,85$; $p>0,05$), aile desteği ($\chi^2=3,00$; $p>0,05$), arkadaş desteği ($\chi^2=2,26$; $p>0,05$) ve özel kişi desteği ($\chi^2=0,18$; $p>0,05$) algı düzeylerinde bebeğin doğum sırasına göre istatistiksel olarak anlamlı şekilde farklılık yoktur. Adler, *gerçek doğum sırasını* bebeğin ailedeki konumunu belirleyen dünyaya geliş sırası olarak ifade ederken (Çakır ve Şen, 2012) bu dönem anne babalar için yeni duygular ve yaşantılarla dolu veya baş edilmesi zor birçok problemi içinde barındıran zorlu bir süreç olarak görülmektedir. Mermer vd. (2010) tarafından annelerin gebelik dönemine kıyasla doğumdan sonraki süreçte daha fazla desteğe ihtiyaç duydukları belirtilmiştir. Özellikle ilk deneyimler her zaman farklıdır ve uyum gerektirmektedir. İlk kez annelik duygusunu ve durumunu yaşayan kadınların bakım sorumluluklarında daha fazla zorlandıkları (Başer vd., 2005), daha önce deneyimi olan annelerin bebek bakımını daha iyi yaptıkları belirtilmiştir (Tarkka vd., 2000). Deneyimin etkisiyle annelerin sosyal destek talep düzeyleri azalabileceği gibi artan çocuk sayısı annenin daha çok desteğe ihtiyaç duymasını da sağlayabilmektedir. Artan çocuk sayısı ile birlikte annenin sorumlu olduğu işlerin yoğunluk ve düzeyinin yükselmesi, annelerin kişisel bakım ve gelişimlerine, sosyal ilişkilerine ayırdıkları vakti azaltabilmektedir. Bu nedenle doğum sırasının sosyal destek algısında tek başına bir etken olmayacağı, annenin deneyimi, yaşı, bebeğin ve annenin sağlık sorunu yaşama durumları, sosyo-ekonomik durum gibi birçok faktörün etkisinde kaldığı düşünülmektedir. Alan yazında yapılan ilgili araştırmalarda doğum sayısı ve çocuk sayısı ile algılanan sosyal destek arasında ilişki olmadığı ortaya konulmuştur (Bilgin, 2012; Yılmaz Bingöl ve Tel, 2007). Dayan (2019) bebeği dışında başka çocuğu olan annelerin algılanan sosyal destek aile alt boyutunun daha yüksek olduğunu ifade etmiştir. Annelerin evdeki diğer çocuklar ve yenidoğanın bakımına yönelik artan sorumluluklarla birlikte aile bireylerinden talep ettikleri desteğin artmasının bu sonuçta etkili olduğu düşünülmektedir. Yapılan diğer çalışmalarda ilk kez gebelik yaşayan ve anne olanların algılanan sosyal destek düzeyleri, iki ya da daha fazla çocuğu olan annelerden daha yüksek bulunmuştur (Okanlı vd., 2003; Türkoğlu, Sis Çelik ve Pasinlioğlu, 2014). İlk gebelikte genellikle anne babaların istekli ve heyecanlı duygularla beklenen bir durumu yaşadıkları görülmektedir. Bu durumun ise annelerin aldıkları eş desteğinin artmasını sağladığı söylenebilmektedir.

Tablo 24.

Annelerin Algıladıkları Sosyal Destek Düzeylerinin Gebeliğin Planlanma Durumu Değişkenine Göre Karşılaştırılmasına Ait Mann Whitney U-Testi Sonuçları

<i>Faktörler</i>	<i>Gebelik Planlanma Durumu</i>	<i>N</i>	<i>Sıra Ortalaması</i>	<i>Sıra Toplamı</i>	<i>U</i>	<i>p</i>
Anne Sosyal Destek Genel	Planlı	117	88,50	10355,00	2515,00	0,106
	Plansız	51	75,31	3841,00		
Aile Desteği	Planlı	117	87,35	10219,50	2533,50	0,168
	Plansız	51	76,17	3808,50		
Arkadaş Desteği	Planlı	117	87,53	10240,50	2629,50	0,221
	Plansız	51	77,56	3955,50		
Özel Kişi Desteği	Planlı	117	86,20	10085,00	2785,00	0,493
	Plansız	51	80,61	4111,00		

Tablo 24’ te görüldüğü üzere annelerin algıladıkları sosyal destek düzeyleri ($U=2515,00$; $p>0,05$), aile desteği ($U=2533,50$; $p>0,05$), arkadaş desteği ($U=2629,50$; $p>0,05$) ve özel kişi desteği ($U=2785,00$; $p>0,05$) algı düzeylerinde bebeğin planlı bir gebelik sonucu olup olmamasına göre istatistiksel olarak anlamlı şekilde farklılık yoktur. Yeni bir durum karşısında bireyin sahip olduğu olgunlaşma düzeyi, önceki deneyimleri, yetenekleri gibi tüm özelliklerini içinde barındıran bireyin hazırbulunuşluk durumu (Avcı, 2007, s.45) yaşantılarda uyum için önemli görülmektedir. Bazen olay ve durumlara hazırlıksız olmak başarısızlığa, çaresizliğe veya yetersizlik duygusuna yol açabilmektedir. Yaşam döngüsü içinde yer alan annelik rolü kadınlarda hem fizyolojik hem psikolojik bir hazırlık gerektirmektedir. Yenidoğanla birlikte annenin hayatında yaşanacak köklü değişim ve gelişim düşünüldüğünde gebeliğin planlanması her anne için kritik görülmektedir. Aydın, Tedik, Üst Taşgın ve Buko (2019) bebeğini isteyerek doğurmanın ve yeterli sosyal destek almanın annelerin bebekleri ile kurdukları ilişkiyi güçlendirdiğini belirtirken, Karaçam, Şen ve Amanak (2010) planlayarak gebe kalan annelerin bebekleriyle daha çok etkileşime girdiklerini ortaya koymuşlardır. Gao vd. (2009) ve Zangeneh vd. (2009) planlanan bebeklerin annelerinin daha düşük düzeyde depresyon yaşadıkları bulgusunu paylaşarak, annede yaşanabilecek olumsuz durumları engellemede planlı bebek sahibi olmanın önemini farklı açılardan ele almaktadırlar.

Alan yazında yapılan bir araştırmada gebeliğin istenme ve planlanma durumunun annelerde sosyal destek algı düzeyini etkilemediği belirtilmiştir (Türkoğlu vd., 2013). Çalışma bu araştırmadan çıkan sonucu desteklerken farklı araştırmalara bakıldığında ise gebeliğin planlı olmasının annelerde algılanan sosyal destek düzeyini arttırdığı saptanmıştır (Aksakallı vd.,

2012; Mermer vd., 2010; Yılmaz Bingöl ve Tel, 2007). Planlanan bir bebek, yaşanacak süreçle ilgili önceden annede farkındalık oluşmasına, annenin sosyal yönden çevresindeki bireylerle tüm heyecan, merak, endişe içeren duyguları paylaşmasını sağlayabilmektedir. Anneler yaşadıkları zorluklar karşısında destek duydukları konuları saklamak yerine paylaşarak sosyal destek algılarını artırabildiklerinden, bu durumun araştırmalardan çıkan farklılığa sebep olduğu düşünülmektedir. Diğer taraftan araştırmaya katılan annelerin %69,6' sının planlı bir gebelik yaşamaları (Tablo 2), sosyal destek algılarının olumsuz yönde etkilenmediğini veya olması gerekenden fazla düzeyde destek algılamalarına sebep olmadığını düşündürmektedir. Gebeliğin planlı olması kadının eşiyle olan ilişkilerini olumlu etkileyeceği için kadınların bu dönemde eşlerinden gerekli desteği görebileceği düşünülmektedir (Kroelinger ve Oths, 2000). Nitekim annelerin %66,1'inin eşlerinden, %38,1'inin kendi annelerinden, %31,5'inin ise eşlerinin annelerinden tam destek aldıklarını belirtmeleri (EK 1) algılanan sosyal destek alt boyutları arasında fark olmamasının anlamlı olduğunu ortaya koymaktadırlar.

Babaların Algıladıkları Sosyal Destek Düzeylerinin Belirlenen Değişkenlerle İlişkisinin İncelenmesi

Babaların algıladıkları sosyal destek düzeyleri ve alt boyutları ile babanın yaşı, öğrenim düzeyi, bebeğin cinsiyeti, bebeğin doğum sırası ve gebeliğin planlanma durumu değişkenlerine göre farklılık gösterip göstermediği Kruskal-Wallis H Testi ile analiz edilerek Tablo 25, 26, 27, 28 ve 29' de verilmiştir.

Tablo 25.

Babaların Algıladıkları Sosyal Destek Düzeylerinin Yaş Değişkenine Göre Karşılaştırılmasına Ait Kruskal-Wallis H Testi Sonuçları

<i>Faktörler</i>	<i>Yaş</i>	<i>N</i>	<i>Sıra Ortalaması</i>	<i>Sd</i>	<i>Ki-kare</i>	<i>p</i>	<i>Fark</i>
Baba Sosyal Destek Genel	18-26 yaş	24	75,71	2	1,17	0,556	---
	27-35 yaş	98	87,38				
	36 ve üstü yaş	46	82,96				
Aile Desteği	18-26 yaş	24	91,29	2	0,78	0,676	---
	27-35 yaş	98	84,65				
	36 ve üstü yaş	46	80,63				
Arkadaş Desteği	18-26 yaş	24	70,27	2	4,92	0,086	---
	27-35 yaş	98	91,26				
	36 ve üstü yaş	46	77,52				
Özel Kişi Desteği	18-26 yaş	24	77,13	2	0,93	0,627	---
	27-35 yaş	98	84,24				
	36 ve üstü yaş	46	88,90				

Tablo 25' te görüldüğü üzere babaların algıladıkları sosyal destek düzeyleri ($\chi^2=1,17$; $p>0,05$), aile desteği ($\chi^2=0,78$; $p>0,05$), arkadaş desteği ($\chi^2=4,92$; $p>0,05$) ve özel kişi desteği ($\chi^2=0,93$; $p>0,05$) algı düzeylerinde yaşlarına göre istatistiksel olarak anlamlı şekilde farklılık yoktur. Baba olmakla beraber erkekler, bazı duyguları ilk kez yaşamakta, bazı duyguları ise yeniden deneyimlemektedirler. Genç babalar ilk bebeklerine sahip olacaklarını öğrendikleri andan itibaren heyecan ve kaygı içeren birtakım duygusal hazırlık yaşamaktadırlar. Bilinmeyen yaşantıların vermiş olduğu kaygının yanı sıra yaşadıkları yeni heyecanlar babaların sürece uyumlarını ve yeni rollerini kabul etmelerini kolaylaştırmaktadır. Güven vd. (2011) tarafından yapılan araştırma babaların yaşları ile algılanan sosyal destek düzeyi arasında ilişki olmadığını ortaya koyarak bu çalışmadan çıkan bulguyu desteklemektedir. Prezza ve Giuseppina Pacilli (2002) tarafından babalarda yaş arttıkça sosyal desteğin azaldığı ifade edilirken özellikle genç erkeklerin aile destek alt boyutu anlamlı görülmüştür. Segrin (2003) yaşları 19 ile 85 arasında değişen erkelerde, aile üyelerinden veya eşten gelen sosyal desteğin genç katılımcılardaki psikososyal sorunları çözmede etkili olduğunu saptamıştır. Yaşlı insanların refah içinde yaşamak amacıyla gençler kadar çeşitli kaynaklardan alınan sosyal desteğe bağımlı olmadıkları belirtilmiştir. Yaşın artmasıyla birlikte bireylerin sosyal bağlarında ve ilişkilerinde kayıplar artmaktadır. Babalıkta yaşanan duyguları ve faaliyetleri etkileyen faktörlere bakıldığında yaşla birlikte farklı değişkenlerin olduğu görülmektedir. Türkçüer (2020) babalarda yaşın ilerlemesiyle birlikte çocuk sayısının da arttığını, babalık heyecanının ve bebeğe yönelik fonksiyonların azaldığını belirtirken, Kuzucu (2011) babaların yaşın ilerlemesiyle birlikte bebek bakım faaliyetlerinde daha çok rol üstlendiklerini ifade etmiştir. Bu durum babaların yaşın ilerlemesiyle birlikte üstlendikleri sorumluluk ve rollerin artmasına bağlı olarak bunları yerine getirmede daha fazla sosyal desteğe ihtiyaç duyabileceklerini düşündürmektedir. Diğer taraftan deneyimin etkisiyle birçok günlük yaşam becerilerini yerine getirme konusunda yaşı büyük babalarda artan özyeterlilik duygusu, algıladıkları sosyal desteği azaltabilmektedir. Hashima ve Amato (1994) sosyal desteğin yetersiz olması sonucunda babanın bebeğe karşı geliştirebileceği olumsuz tutumların, babaların yaşlarının büyük olması ile engellendiğini ifade etmiştir. Durum iki yönlü değerlendirildiğinde babalarda yaşa bağlı sosyal destek algılarının farklılık göstermesi muhtemel görülmektedir. Telli ve Özkan (2016) yaptığı araştırmada babaların yaşlarının babalık rolü algıları üzerinde etkili olmadığı bulgusuna ulaşarak konuya destek vermektedir.

Tablo 26.

Babaların Algıladıkları Sosyal Destek Düzeylerinin Öğrenim Düzeyleri Değişkenine Göre Karşılaştırılmasına Ait Kruskal-Wallis H Testi Sonuçları

<i>Faktörler</i>	<i>Öğrenim düzeyi</i>	<i>N</i>	<i>Sıra Ortalaması</i>	<i>sd</i>	<i>Ki-kare</i>	<i>p</i>	<i>Fark</i>
Baba Sosyal Destek Genel	İlköğretim	31	65,66	2	6,43	0,040	3>1
	Lise	61	84,81				
	Üniversite ve üzeri	76	91,93				
Aile Desteği	İlköğretim	31	89,65	2	0,45	0,800	
	Lise	61	83,70				
	Üniversite ve üzeri	76	83,04				
Arkadaş Desteği	İlköğretim	31	56,95	2	12,91	0,002	2>1 3>1
	Lise	61	86,97				
	Üniversite ve üzeri	76	93,76				
Özel Kişi Desteği	İlköğretim	31	72,71	2	2,74	0,254	
	Lise	61	83,89				
	Üniversite ve üzeri	76	89,80				

Kriterler: 1:İlköğretim; 2: Lise; 3: Üniversite ve üzeri

Tablo 26’ da görüldüğü üzere babaların algıladıkları sosyal destek düzeyleri ($\chi^2=6,43$; $p<0,05$) ve arkadaş desteği algıları ($\chi^2=12,91$; $p<0,05$) öğrenim düzeylerine göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermiştir. Elde edilen farklılığın kaynağının tespit edilebilmesi amacıyla çoklu karşılaştırma (Post-Hoc) testi kullanılmıştır. Ölçeğin aile desteği ($\chi^2=0,45$; $p>0,05$) ve özel kişi desteği algısı ($\chi^2=2,74$; $p>0,05$) alt boyutlarında ise babaların öğrenim düzeylerine göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık yoktur. Elde edilen bulgulara göre üniversite ve üzeri öğrenim düzeyine sahip babaların algıladıkları sosyal destek düzeyleri, ilköğretim mezunu babalardan daha yüksektir. Elde edilen bulgular babalarda öğrenim düzeyi arttıkça algıladıkları sosyal destek düzeylerinin arttığını göstermektedir. Eğitim düzeyinin artması babaların kendilerine olan güven duygularını geliştirerek daha olumlu sosyal ilişkiler kurmaları, eşleri ile daha uyumlu ve birliktelik içinde hareket etmeleri, geleceği planlama becerilerini artırmaları açısından son derece önemli görülmektedir. Cardinali, Migliorini ve Rania (2019) babaların geleceğe dair yaşadıkları endişelerin, bebek bakımına yönelik verilen eğitimlere katılma durumlarını artırdığı ifade edilmiştir. Bu durum

babaların istek duydukları konularda kendilerini geliştirmeye ve öğrenmeye açık olduklarını, bebekle olan yaşantılarında karşılaştıkları zorlu durumlara uygun çözüm yolları bulabileceklerini göstermektedir. Babaların beslenme ve bakım faaliyetlerine yeterince zaman harcayıp bebekle etkileşim kurduklarında annelerle aynı bakım yeterliliğine sahip olduklarının ifade edilmesi bu düşünceyi desteklemektedir (Fägerskiöld, 2008; Parke ve Sawin, 1976).

Alan yazında İlhan (2014) tarafından yapılan ilgili araştırma babaların öğrenim düzeyi arttıkça algılanan sosyal destek düzeyinin yükseldiği sonucuna ulaşarak bu çalışmadan çıkan bulguyu desteklemektedir. Telli ve Özkan (2016) babaların öğrenim düzeylerinin artmasına bağlı olarak babalık rolü algılarının olumlu yönde değiştiğini ortaya koymuştur. Araştırmada yer alan babaların babalık rollerinin artmasına bağlı olarak, 6-12 aylık bebekleriyle daha aktif ve verimli zaman geçirebilecekleri düşünülmektedir. Yapılan diğer araştırmalarda ise babaların öğrenim düzeyi değişkeni ile algılanan sosyal destek düzeyi arasında ilişki bulunmamıştır (Deveci ve Ahmetoğlu, 2018; Güven vd., 2011; Prezza ve Giuseppina Pacilli, 2002). Öğrenim düzeyi babaların farkındalık ve bilinç düzeylerini artırabilmektedir. Fakat öğrenim düzeyi ile birlikte babada değişmesi beklenen bilinç düzeyi, yüksek sosyo-ekonomik yaşantı, çocuk sayısının planlanması, olumlu evlilik ilişkisi, çalışma şartlarının ağırlığı gibi yaşantılarda farklılıkların olmaması, babanın hayatında öğrenim düzeyinin etkisini azaltabilmektedir. Tüm bu değişkenler öğrenim düzeyi yüksek olan babaların sosyal destek algılarını dolaylı olarak etkilemekte ve sonuçlardaki farklılığa neden olabilmektedir.

Toplumlarda babalar genelde ailedeki yenidoğanın ve diğer bireylerin ihtiyaçlarını karşılamada gereken finansal kolaylığı sağlamak için sorumlu kişi olarak görülmektedir. Bu durumda babaların yüksek eğitim düzeyine sahip olması çalışma şartlarını ve gelir durumunu iyileştirerek babaların yüksek motivasyonla çocuk yetiştirmeye olan isteklerini de artırmaktadır (Ahmeduzzaman ve Roopnarine, 1992). Eğitim aynı zamanda sosyo-ekonomik durumun bir göstergesi olarak kabul edilmektedir. Az varlıklı insanların daha az sosyal ilişkilere sahip oldukları (Fischer, 1982, s. 3) ve sosyal destek algı düzeylerinin daha az olduğu belirtilmiştir (Ranchor, Bouma ve Sanderan, 1996). Araştırmaya katılan babaların %81,5' inin lise ve üzeri öğrenim düzeyine sahip iken yalnızca %3,0' ının herhangi bir işte çalışmaması (Tablo 2) babaların genel olarak gelir düzeylerinin yoksulluk sınırında olmadığını düşündürmektedir. Refah seviyesinin artması babaların sosyal ilişkilerini ve destek algılarını olumlu yönden etkileyebilmektedir. Algılanan sosyal destek arkadaş alt boyutunda görülen anlamlı ilişkinin, babaların sahip oldukları yaşam standartları

doğrultusunda süreklilik gösteren sosyal ilişkilerden etkilendiği düşünülmektedir. Yapılan araştırmada arkadaşlığın bireylerde yaşam doyumunu artırdığı bulunmuştur (Siebert, Mutran ve Reitzes, 1999). Sosyal olarak doyuma ulaşan babalar ev, eş ve çocukla ilgili sorumluluklarda daha aktif olabilmektedirler. Özcan, Arar ve Çakır (2015) tarafından babaların öğrenim düzeyleri arttıkça eşleriyle birlikte daha fazla kontrollere gittikleri, bebek bakımı ve gebelik sürecinde eşlerine daha fazla destek sunarak bu süreci eşleriyle daha çok paylaştıkları saptanmıştır. Araştırmada yer alan babaların doğum öncesi süreci eşleri ile birlikte geçirme, doğum sonrası süreçte bebekleriyle aktif günlük faaliyetlerde bulunma oranlarının anlamlı şekilde yüksek olması (EK 1) babaların sosyal destek algılarındaki değişimin anlamlı olduğunu göstermektedir.

Tablo 27.

Babaların Algıladıkları Sosyal Destek Düzeylerinin Bebeğin Cinsiyeti Değişkenine Göre Karşılaştırılmasına Ait Mann Whitney U-Testi Sonuçları

<i>Faktörler</i>	<i>Bebeğin Cinsiyeti</i>	<i>N</i>	<i>Sıra Ortalaması</i>	<i>Sıra Toplamı</i>	<i>U</i>	<i>p</i>
Baba Sosyal Destek Genel	Kız	92	86,50	7958,00	3312,00	0,557
	Erkek	76	82,08	6238,00		
Aile Desteği	Kız	92	89,69	8251,50	3018,50	0,112
	Erkek	76	78,22	5944,50		
Arkadaş Desteği	Kız	92	82,86	7623,00	3345,00	0,630
	Erkek	76	86,49	6573,00		
Özel Kişi Desteği	Kız	92	86,70	7976,00	3294,00	0,519
	Erkek	76	81,84	6220,00		

Tablo 27’de görüldüğü üzere babaların algıladıkları sosyal destek düzeyleri ($U=3312,00$; $p>0,05$), aile desteği ($U=3018,50$; $p>0,05$), arkadaş desteği ($U=3345,00$; $p>0,05$) ve özel kişi desteği ($U=3294,00$; $p>0,05$) algı düzeylerinde bebeğin cinsiyetine göre istatistiksel olarak anlamlı şekilde farklılık yoktur. Öz yeterlilik kişinin belirli bir işi yapabileceğine dair sahip olduğu inançtır ve bu inancın düzeyi bireyde güdülenmeyi etkilemektedir (Kotaman, 2008). Yıldız ve Dirik (2018) bireylerin aile, arkadaş ve sevdikleri insanlardan aldıkları sosyal desteğin öz yeterlilik algılarını artırarak yaşadıkları stresle başa çıkmalarında ve bireyin ilişki gücünün artmasında etkili olduğunu bulmuşlardır. Ebeveynlik konusunda özyeterliliğin yüksek olması babaların bebeklerine karşı ebeveynlik davranışlarını artırabilmektedir. Bebeğin cinsiyeti ile babaların ebeveynlik davranışları arasında ilişki bulunmadığını ifade eden çalışma (Özkan, Çelebioğlu, Üst ve Kurudirek, 2016), babalık rolü

ve ebeveynlik davranışı gibi faktörlerin bebeğin cinsiyetinden etkilenmediğini, kendisi ile olumlu ebeveynlik algısına sahip babaların sosyal destek algılarının anlamlı düzeyde olabileceğini düşündürmektedir.

Alan yazında yapılan araştırmalar bebeğin cinsiyetinin babaların algıladıkları sosyal destek düzeylerini etkilemediğini ortaya koymuştur (Çan Aslan, 2010; Deveci ve Ahmetoğlu, 2018; İlhan, 2014). Atmaca Koçak (2004) çocuğun cinsiyetinin babanın tutum ve katılımında etkili olmadığını ifade etmiştir. Bu bulgular babaların sosyal destek algısında bebeğin cinsiyetini dikkate almadıklarını göstererek bu araştırmadan çıkan bulguyu destekler niteliktedir. Birtakım çalışmalar cinsiyetçi yaklaşımların bazı ailelerde ve toplumlarda hala devam ettiğini göstermektedir. Çerik (2002) ebeveynlerin kız çocuklarına göre erkek çocuklarına daha demokratik davranma eğilimi gösterdiklerini, Kaner (2004) ise okul öncesi dönemde erkek çocuğu olan babaların sosyal destek algı düzeyinin, kız çocuğu olanlardan daha yüksek olduğunu, ergenlik döneminde kızı olan babaların sosyal destek algı düzeyinin, okul öncesi dönemde kızı olanlardan daha yüksek olduğu sonucunu bildirmiştir. Çalışmalar göstermektedir ki cinsiyet faktörünün yanı sıra çocuğun yaşının artmasıyla birlikte babalar sosyal desteği daha fazla algılayabilmektedirler. Ebeveynlerin her dönemde desteğe ihtiyaçlarının olduğu tartışılmaz bir gerçektir. Fakat bebeklik dönemi bakım, beslenme gibi temel ve zorlayıcı sorumlulukların olduğu bir dönem iken çocuğun büyümesiyle birlikte ebeveynlerle çocuk arasındaki duygusal paylaşımlar ve yaşantılar artmaktadır. Cinsiyet fark etmeksizin çocuğun içinde bulunduğu bebeklik, çocukluk ve ergenlik gibi gelişim dönemlerinin özellikleri babaların katılım rolünü ve algılarını etkileyebilmektedir. Çalışmadaki babaların bebeklerinin 6-12 ay aralığında yer alması cinsiyete göre değişmeyen temel ihtiyaçlarının olduğunu göstermektedir. Babaların bebekle olan teması, geçirdiği nitelikli vakti çoğaldıkça toplumsal cinsiyet basmakalıplarına dair esneklik artmaktadır (Atmaca Koçak, 2004). Babaların ilgili bir ebeveyn olmaları, bebekleriyle etkileşimli zamanlar geçirdikleri için bu cinsiyet değişkeninin babanın sosyal destek algısı üzerindeki etkisini azalttığı varsayılmaktadır. Diğer yandan araştırmadaki bebeklerin %54,8' inin kız, %45,2' sinin erkek bebek olacak şekilde yakın değerlerde eşit bir dağılım gösterdiğinden (Tablo 1), cinsiyet faktörünün sosyal destek algısı üzerindeki etkisini azalttığı düşünülmektedir. Araştırmanın sonucunu etkileyecek oranda bir cinsiyet yoğunluğu görülmemektedir. Tüm faktörlerin etkisiyle çalışmaya katılan babaların sosyal destek algı düzeylerinin değişmemesi anlamlı görülmektedir.

Tablo 28.

Babaların Algıladıkları Sosyal Destek Düzeylerinin Bebeğin Doğum Sırası Değişkenine Göre Karşılaştırılmasına Ait Kruskal-Wallis H Testi Sonuçları

<i>Faktörler</i>	<i>Doğum Sırası</i>	<i>N</i>	<i>Sıra Ortalaması</i>	<i>sd</i>	<i>Ki-kare</i>	<i>p</i>	<i>Fark</i>
Baba Sosyal Destek Genel	İlk çocuk	79	83,39	2	3,70	0,157	---
	Ortanca Çocuk	24	69,33				
	Son çocuk	65	91,45				
Aile Desteği	İlk çocuk	79	88,96	2	1,30	0,523	---
	Ortanca Çocuk	24	81,00				
	Son çocuk	65	80,37				
Arkadaş Desteği	İlk çocuk	79	86,57	2	4,01	0,135	---
	Ortanca Çocuk	24	66,31				
	Son çocuk	65	88,70				
Özel Kişi Desteği	İlk çocuk	79	79,15	2	5,02	0,081	---
	Ortanca Çocuk	24	74,08				
	Son çocuk	65	94,85				

Tablo 28’de görüldüğü üzere babaların algıladıkları sosyal destek düzeyleri ($\chi^2=3,70$; $p>0,05$), aile desteği ($\chi^2=1,30$; $p>0,05$), arkadaş desteği ($\chi^2=4,01$; $p>0,05$) ve özel kişi desteği ($\chi^2=5,02$; $p>0,05$) algı düzeylerinde çocuğun doğum sırasına göre istatistiksel olarak anlamlı şekilde farklılık yoktur. Yenidoğan her bebek kendine özel bir alan oluşturarak ailede yerini almaktadır. Anne babalar ise sahip oldukları farklı imkanlar ve deneyimleriyle bebeklerinin başlıca sevgi, korunma ve bakım ihtiyacını yerine getirmektedirler. Bebeğe karşı verici olan anne babalar ise bazen değişen düzeylerde ve konularda desteğe ihtiyaç duyabilmektedirler. Yapılan çalışmalarda özellikle ilk babalık deneyimi yaşayan erkeklerin doğum ve sonrası dönemde en önemli beklentilerinin, yeterli destek ve danışmanlık alabilmek olduğu belirtilmiştir (Poh, Koh, Seow ve He, 2014; Shorey vd., 2017). Bu destek, ilk bebeği olan anne babalarda bilgi düzeyinde destek iken son bebekte finansal destek olabilmektedir. Babalar gerekli bilgi ve donanım desteğini ilgili yerlerden sağlayabilmektedirler. Çitil Canbay (2020) tarafından ilk kez baba olacak erkeklere internet aracılığıyla verilen eğitimin fonksiyonel durumlarına etkisini incelemek amacıyla yapılan

araştırma sonucunda eğitimin doğum sonrası dönemde sosyal destek algısını ve fonksiyonel durumlarını pozitif yönde etkilediği bulunmuştur. Bu durum babalara sunulan bilgi desteğinin son derece etkili ve önemli olduğunu göstermektedir. Araştırmaya katılan babaların %86,9'unun doğuma hazırlık sürecini annelerle birlikte geçirmeleri (EK 1), sürece sağlıklı başladıklarını ve gerekli desteği istedikleri zaman aldıklarını ve sunduklarını göstermişlerdir. Bu durumda bebeğin doğum sırası, araştırmadaki babaların sosyal destek algıları için olumsuz bir değişken olarak görülmemektedir.

Bu süreçte etkili olabilen diğer destek türleri de önemli olabilmektedir. Aile içinde gelişecek güvenli bir ilişkide sahip olunan sosyal ve finansal destek kaynaklarının varlığı ve etkin kullanımı önemli rol oynamaktadır (Fowlie ve McHaffie, 2004). Yüksek gelir düzeyine sahip aileler gün içinde daha az gerginlik yaşarken, yoksulluk arttıkça sosyal desteğe duyulan ihtiyaç artmaktadır (Hashima ve Amato, 1994). Bu durum ailede ekonomik dengenin ilişkileri etkilediğini ve sosyal desteğin önemli olduğunu göstermektedir. Toplumsal ve geleneksel yapılar bazen bu ihtiyaçların karşılanma görevini yalnızca babalara yüklemektedir (Kuzucu, 2011). Bu nedenle aileye katılan yeni bir bebek (Durualp vd., 2017) veya ailede çocuk sayısının artmasının babaların ekonomik yönden destek algılarını etkilediği düşünülmektedir. Babaların gelir düzeylerine ait bilgileri verilerde yer almamakla birlikte yalnızca %3,0'ının çalışmadığı bilinmektedir (Tablo 2). Babaların %44,6'sının tek bebek sahibi olması (Tablo 1), babaların ev ortamı, maddi imkanlar ve sosyal ilişkiler yönünden bebeğe uygun bir yaşantı sunma düzeylerini artırabilmektedir. Diğer açıdan bakıldığında babaların %53'ünün ortanca ve son çocuğa sahip olmaları (Tablo 1) babalarda deneyimin etkisini düşündürmektedir. Deneyimli babalar, babalık davranışı sergilemeye her an hazır ve bebeklerine karşı daha şefkatli ve koruyucu olmaktadır (Wynne-Edwards ve Reburn 2000). Bu durum aynı zamanda sorumluluklara karşı eşler arası paylaşım ve iletişimi artırabilmektedir. Babaların sosyal destek sunma ve alma konusunda bebeklerinin doğum sırasından etkilenmemeleri anlamlı görülmektedir. Bazen eşler birbirinin en büyük sosyal destek kaynağı olabilmektedirler. Annelerin %76,8'i çalışma hayatına katılmayıp evde bebekleriyle tam zamanlı vakit geçirmektedirler (Tablo 2). Evde her daim birisinin varlığı, babaların sosyal desteği en çok eşlerinden aldıklarını düşündürmektedir. Bu sebeple evdeki bebeğin sayısı ve doğum sırasından etkilenme düzeyi annelerde daha çok olabilmektedir. Bu durumda babalara düşen sorumluluğun babaların sosyal destek algılarını etkileyecek kadar zorlayıcı olmadığından doğum sırasının sosyal destek algısında etkili olmaması anlamlı görülmektedir.

Tablo 29.

Babaların Algıladıkları Sosyal Destek Düzeylerinin Gebeliğin Planlanma Durumu Değişkenine Göre Karşılaştırılmasına Ait Mann Whitney U-Testi Sonuçları

<i>Faktörler</i>	<i>Gebelik Planlanma Durumu</i>	<i>N</i>	<i>Sıra Ortalaması</i>	<i>Sıra Toplamı</i>	<i>U</i>	<i>p</i>
Baba Sosyal Destek Genel	Planlı	117	83,41	9758,50	2855,50	0,656
	Plansız	51	87,01	4437,50		
Aile Desteği	Planlı	117	87,56	10244,00	2626,00	0,210
	Plansız	51	77,49	3952,00		
Arkadaş Desteği	Planlı	117	84,40	9875,00	2972,00	0,968
	Plansız	51	84,73	4321,00		
Özel Kişi Desteği	Planlı	117	80,32	9397,50	2494,50	0,091
	Plansız	51	94,09	4798,50		

Tablo 29’da görüldüğü üzere babaların algıladıkları sosyal destek düzeyleri ($U=2855,50$; $p>0,05$), aile desteği ($U=2626,00$; $p>0,05$), arkadaş desteği ($U=2972,00$; $p>0,05$) ve özel kişi desteği ($U=2494,00$; $p>0,05$) algı düzeylerinde gebeliğin planlanma durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı şekilde farklılık yoktur. Bebek sahibi olmakla birlikte yüklenen babalık rolü, erkeklerin hayatında oldukça kritiktir. Bu kararı planlamak sürecin olumlu ilerlemesini sağlayabilmektedir. Erkekler bazen planlanmamış bebeğin hayatlarına katılmasını, gelecek yaşantıları için bir engel olarak görmektedir (Cabrera, Tamis-LeMonda, Bradley, Hofferth ve Lamb, 2000). Gebeliği planlama ve bebeğin kabul edilme sürecinin sağlıklı olması (Bell vd. (1998) baba bebek arasındaki ilişkiyi güçlendirmektedir. Bu ilişkide babaların rollerine uyum sağlaması ve sosyal destek algıları birlikte düşünülmektedir (Özkan vd., 2016). Bazen henüz planlanmamış bir bebeğin hayata gelmesi gibi sürpriz yaşantılar meydana gelebilmektedir. Plansız gebelik stres ve kaygı düzeyini artırabilmektedir. (Kamalifard, Hasanpoor, Kheiroddin, Panahi ve Payan (2014) çalışmalarında babalara sunulan sosyal destek arttıkça stres düzeylerinin azaldığını saptamışlardır. Algılanan sosyal destek, plansız gebelikle ilgili olumsuz algıyı ortadan kaldırarak, ebeveynler için gebelik dönemini yeni bir bebek fikrine alışmada verimli bir hazırlık sürecine dönüştürebilmektedir.

Alan yazında bu konu ile ilişkili olduğu düşünülen farklı çalışmalar görülmektedir. Özkan vd. (2016) ve Atmaca Koçak (2004) araştırmalarında gebeliğin planlanma durumu arttıkça babaların ebeveynlik modeli ve davranışlarının olumlu geliştiğini ortaya koymuşlardır. Gao

vd. (2009) planlanan bebeklerin babalarının daha düşük düzeyde depresyon yaşadıklarını ortaya koymuştur. Gebeliğin planlı olması babaların algıladıkları sosyal destek düzeyini doğrudan etkilememiş olsa da dolaylı olarak babalık rolü, ebeveynlik davranışı, katılım gibi konularda etkili görülmektedir.

Türk toplumunun genel yapısına bakıldığında evlenen çiftlerin çok zaman geçmeden bebek sahibi olacakları düşünülmektedir. Bu genel düşünce yapısı babaların bebek fikrine alışmalarında ön hazırlık niteliği taşımaktadır. Araştırmaya katılan babaların %69,6'sının (Tablo 2) planlı bir gebelik sonucu bebek sahibi olmaları, süreci başından beri planlayarak takip ettiklerini, psikolojik, duygusal olgunluk ve yaşam standartlarını iyileştirme yönünden bir hazırlık aşaması yaşadıklarını düşündürmektedir. Karşılaşılan durumlarda babaların etkili iletişim becerilerine sahip olmaları (Ahmeduzzaman ve Roopnarine, 1992) ve sosyal destek talep etmeye açık olması (Roggman, Boyce, Cook ve Cook, 2002) babalara sosyal desteğin kimden ve ne zaman geleceğini yönetebilecek gücü sunmaktadır. Babalar genelde eşten sosyal destek görmektedirler. Çünkü bebek bakımı konusunda kadınlar erkeklerden daha fazla zaman ayırmakta ve çoğunlukla birincil bakıcı olarak görülmektedirler. Annelerin talep ettiği durumlarda babaların katılımı artış gösterdiği belirtilmiştir (Ahmeduzzaman ve Roopnarine, 1992). Bu durumda planlanmayan bir bebek babadan çok annenin hayatında değişimlere sebep olabilmektedir. Birincil bakıcı olan annenin, bebeğin plansız doğmasında kaynaklanabilecek kaygı durumlarını karşılayan ilk kişi olması, babaların yükünü hafifletebilmektedir. Tüm nedenler göz önüne alındığında çalışmaya katılan babaların bebeğin planlı olması ile algıladıkları sosyal desteğin değişmemesi anlamlı görülmektedir.

BÖLÜM V

SONUÇ VE ÖNERİLER

Çalışmanın bu bölümünde araştırmadan elde edilen sonuçlar ve önerilere yer verilmiştir.

Sonuç

Bu araştırmada 6-12 aylar arasında bebeği olan anne babaların bebeklerine bağlanmaları ve sosyal destek algıları arasındaki ilişki ile bunları etkileyebilen bazı değişkenler incelenmiştir. Çalışmada nicel araştırma yöntemlerinden korelasyonel araştırma modeli kullanılmıştır. Bu amaçla Ankara ilinde ikamet edip 6-12 aylar arasında bebeği olan ve belirlenen kriterleri karşılayan anne babalara ulaşılmıştır. Veri toplama sürecinde anne babaların demografik bilgilerine ulaşmak amacıyla anne baba bildirimine dayanan “Demografik Bilgi Formu”, bebekleriyle olan yaşantılarında algıladıkları sosyal desteği değerlendirmek amacıyla anne baba bildirimine dayanan “Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği”, annelerin bebeklerine bağlanma düzeylerini belirlemek amacıyla yalnızca anne bildirimine dayanan “Maternal Bağlanma Ölçeği” ve babaların bebeklerine bağlanma düzeylerini belirlemek amacıyla yalnızca baba bildirimine dayanan “Baba Bebek Bağlanma Ölçeği” kullanılmıştır. Veriler SPSS 21 kullanılarak analiz edilmiştir. Veri analizi yöntemini belirlemek amacıyla bağımlı değişkenlere ait puanların dağılımları incelenmiş ve dağılımların normal olmadığı görülmüştür. Bu nedenle yapılan analizlerde Nonparametrik istatistiksel teknikler kullanılmıştır.

Araştırmadan elde edilen bulgulara bakıldığında ulaşılan genel sonuçlar şu şekildedir;

Anne ve babaların bebeklerine bağlanma düzeyleri arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($r=0,40$; $p<0,05$). Annelerin bebeklerine bağlanma düzeyleri ile baba bebek bağlanma ölçeği etkileşimde zevk ($r=0,32$; $p<0,05$) ve sevgi ve gurur ($r=0,42$; $p<0,05$) alt

boyut puanları arasında anlamlı bir ilişki var iken sabır ve hoşgörü ($r=0,27$; $p<0,05$) alt boyut puanı arasında düşük düzey ilişki olduğu saptanmıştır (Tablo 6).

Anne ve babaların algılanan sosyal destek genel düzeyleri ($r=0,38$; $p<0,05$), aile desteği ($r=0,34$; $p<0,05$), arkadaş desteği ($r=0,43$; $p<0,05$) ve özel kişi desteği ($r=0,47$; $p<0,05$) alt boyutları arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki saptanmıştır (Tablo 7).

Annelerin bebeklerine bağlanma düzeyleri ile algılanan sosyal destek genel düzeyleri arasında orta düzeyde anlamlı bir ilişki mevcut iken ($r=0,36$; $p<0,05$), ölçeğe ait aile desteği ($r=0,27$; $p<0,05$), arkadaş desteği ($r=0,25$; $p<0,05$) ve özel kişi desteği ($r=0,25$; $p<0,05$) alt boyutları arasında düşük düzeyde pozitif yönde anlamlı bir ilişki elde edilmiştir (Tablo 8).

Babaların bebeklerine bağlanma genel düzeyleri ile algılanan sosyal destek algısı genel düzeyleri ($r=0,19$; $p<0,05$) ve arkadaş desteği alt boyutu ($r=0,26$; $p<0,05$) arasında pozitif yönde düşük düzeyde anlamlı bir ilişki bulunurken, aile desteği ($r=0,09$; $p>0,05$) ve özel kişi desteği alt boyutları ($r=0,09$; $p>0,05$) ile anlamlı bir ilişki saptanmamıştır. Baba bebek bağlanma ölçeği sabır ve hoşgörü alt boyutu ile algıladıkları sosyal destek genel düzey ($r=0,06$; $p>0,05$), aile desteği ($r=0,01$; $p>0,05$), arkadaş desteği ($r=0,15$; $p>0,05$) ve özel kişi desteği ($r=-0,02$; $p>0,05$) alt boyutları arasında ilişki bulunmamıştır. Baba bebek bağlanma ölçeği etkileşimde zevk alt boyutu ile algıladıkları sosyal destek genel düzeyleri ($r=0,19$; $p<0,05$) ve arkadaş desteği ($r=0,24$; $p<0,05$) arasında pozitif yönde düşük düzeyde anlamlı bir ilişki varken, aile desteği ($r=0,13$; $p>0,05$) ve özel kişi desteği algısı ($r=0,09$; $p>0,05$) ile anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Baba bebek bağlanma ölçeği sevgi ve gurur alt boyutu ile algıladıkları sosyal destek genel düzeyleri ($r=0,15$; $p<0,05$) arasında pozitif yönde düşük düzeyde anlamlı bir ilişki varken, aile desteği ($r=0,06$; $p>0,05$), arkadaş desteği ($r=0,13$; $p>0,05$) ve özel kişi desteği ($r=0,15$; $p>0,05$) alt boyutları ile anlamlı bir ilişki bulunmamıştır (Tablo 9).

Annelerin bebeklerine bağlanma düzeylerinin yaşlarına göre anlamlı farklılık gösterdiği saptanmıştır ($\chi^2=7,47$; $p<0,05$) (Tablo 10).

Annelerin bebeklerine bağlanma düzeylerinin öğrenim düzeylerine göre anlamlı farklılık gösterdiği saptanmıştır ($\chi^2=11,76$; $p<0,05$) (Tablo 11).

Annelerin bebeklerine bağlanma düzeylerinin bebeğin cinsiyetine göre anlamlı farklılık göstermediği saptanmıştır ($U=3229,50$; $p>0,05$) (Tablo 12).

Annelerin bebeklerine bağlanma düzeylerinin bebeğin doğum sırasına göre anlamlı farklılık gösterdiği saptanmıştır ($\chi^2=11,76$; $p<0,05$) (Tablo 13).

Annelerin bebeklerine bağlanma düzeylerinde gebeliğin planlı olup olmamasına göre anlamlı farklılık saptanmamıştır ($U=2679,00$; $p>0,05$) (Tablo 14).

Babaların bebeklerine bağlanma genel düzeyleri ($\chi^2=11,25$; $p<0,05$) ve etkileşimde zevk ($\chi^2=12,19$; $p<0,05$) alt boyut puanlarında yaşlarına göre farklılık olduğu, babalarda yaş azaldıkça bebeklerine bağlanma düzeylerinin arttığı saptanmıştır. Baba bebek bağlanma ölçeği sabır ve hoşgörü ($\chi^2=5,62$; $p>0,05$) ve sevgi ve gurur ($\chi^2=5,58$; $p>0,05$) alt boyutlarında babaların yaşlarına göre anlamlı bir farklılık bulunmamıştır (Tablo 15).

Babaların bebeklerine bağlanma genel düzeyleri ($\chi^2=20,73$; $p<0,05$), sabır ve hoşgörü ($\chi^2=8,87$; $p<0,05$), etkileşimde zevk ($\chi^2=29,01$; $p<0,05$) ve sevgi ve gurur ($\chi^2=27,35$; $p<0,05$) alt boyutlarından aldıkları puanlarında öğrenim düzeylerine göre anlamlı fark bulunmuştur (Tablo 16).

Babaların bebeklerine bağlanma genel düzeyleri ($U=3004,50$; $p>0,05$), sabır ve hoşgörü ($U=3259,50$; $p>0,05$), etkileşimde zevk ($U=3234,50$; $p>0,05$) ve sevgi ve gurur ($U=3193,50$; $p>0,05$) alt boyutundan aldıkları puanlarda bebeğin cinsiyetine göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmamıştır (Tablo 17).

Babaların bebeklerine bağlanma genel düzeyleri ($\chi^2=26,35$; $p<0,05$), sabır ve hoşgörü ($\chi^2=22,82$; $p<0,05$), etkileşimde zevk ($\chi^2=20,61$; $p<0,05$) ve sevgi ve gurur ($\chi^2=7,08$; $p<0,05$) alt boyutlarından aldıkları puanlarda bebeğin doğum sırasına göre istatistiksel olarak anlamlı şekilde farklılık bulunmuştur (Tablo 18).

Babaların bebeklerine bağlanma genel düzeyleri ($U=2029,00$; $p<0,05$), etkileşimde zevk ($U=2436,00$; $p<0,05$) ve sevgi ve gurur ($U=2266,50$; $p<0,05$) alt boyutundan aldıkları puanlarda bebeğin planlı olup olmamasına göre istatistiksel olarak anlamlı şekilde farklılık bulunurken, sabır ve hoşgörü alt boyutunda aldıkları puanlarda anlamlı bir farklılık olmadığı saptanmıştır ($U=1970,00$; $p>0,05$) (Tablo 19).

Annelerin algıladıkları sosyal destek genel düzeyleri ($\chi^2=8,01$; $p<0,05$) ve özel kişi desteği algılarında ($\chi^2=6,15$; $p<0,05$) yaşlarına göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmuştur. Ölçeğin aile desteği ($\chi^2=4,03$; $p>0,05$) ve arkadaş desteği ($\chi^2=3,93$; $p>0,05$) alt boyutlarında ise annelerin yaşlarına göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamıştır (Tablo 20).

Annelerin algıladıkları sosyal destek genel düzeyleri ($\chi^2=9,25$; $p<0,05$), aile desteği ($\chi^2=11,89$; $p<0,05$) ve özel kişi desteği algılarında ($\chi^2=7,43$; $p<0,05$) öğrenim düzeylerine göre istatistiksel olarak farklılık bulunmuş, arkadaş desteği ($\chi^2=5,56$; $p>0,05$) alt boyutlarında ise anlamlı bir farklılık bulunmamıştır (Tablo 21).

Annelerin algıladıkları sosyal destek genel düzeyleri ($U=3333,00$; $p>0,05$), aile desteği ($U=3086,00$; $p>0,05$), arkadaş desteği ($U=3309,00$; $p>0,05$) ve özel kişi desteği ($U=3261,50$; $p>0,05$) algı düzeylerinin bebeğin cinsiyetine göre istatistiksel olarak anlamlı şekilde farklılık göstermediği bulunmuştur (Tablo 22).

Annelerin algıladıkları sosyal destek genel düzeyleri ($\chi^2=1,85$; $p>0,05$), aile desteği ($\chi^2=3,00$; $p>0,05$), arkadaş desteği ($\chi^2=2,26$; $p>0,05$) ve özel kişi desteği ($\chi^2=0,18$; $p>0,05$) algı düzeylerinin bebeğin doğum sırasına göre istatistiksel olarak anlamlı şekilde farklılık göstermediği bulunmuştur (Tablo 23).

Annelerin algıladıkları sosyal destek genel düzeyleri ($U=2515,00$; $p>0,05$), aile desteği ($U=2533,50$; $p>0,05$), arkadaş desteği ($U=2629,50$; $p>0,05$) ve özel kişi desteği ($U=2785,00$; $p>0,05$) algı düzeylerinin bebeğin planlı bir gebelik ile olup olmadığına göre istatistiksel olarak anlamlı şekilde farklılık göstermediği bulunmuştur (Tablo 24).

Babaların algıladıkları sosyal destek genel düzeyleri ($\chi^2=1,17$; $p>0,05$), aile desteği ($\chi^2=0,78$; $p>0,05$), arkadaş desteği ($\chi^2=4,92$; $p>0,05$) ve özel kişi desteği ($\chi^2=0,93$; $p>0,05$) algı düzeylerinin yaşlarına göre istatistiksel olarak anlamlı şekilde farklılık göstermediği bulunmuştur (Tablo 25).

Babaların algıladıkları sosyal destek genel düzeyleri ($\chi^2=6,43$; $p<0,05$) ve arkadaş desteği algıları ($\chi^2=12,91$; $p<0,05$) babaların öğrenim düzeylerine göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık gösterirken, aile desteği ($\chi^2=0,45$; $p>0,05$) ve özel kişi desteği algısı ($\chi^2=2,74$; $p>0,05$) alt boyutlarında istatistiksel olarak anlamlı bir fark saptanmamıştır (Tablo 26).

Babaların algıladıkları sosyal destek genel düzeyleri ($U=3312,00$; $p>0,05$), aile desteği ($U=3018,50$; $p>0,05$), arkadaş desteği ($U=3345,00$; $p>0,05$) ve özel kişi desteği ($U=3294,00$; $p>0,05$) algı düzeylerinin bebeğin cinsiyetine göre istatistiksel olarak anlamlı şekilde farklılık göstermediği bulunmuştur (Tablo 27).

Babaların algıladıkları sosyal destek genel düzeyleri ($\chi^2=3,70$; $p>0,05$), aile desteği ($\chi^2=1,30$; $p>0,05$), arkadaş desteği ($\chi^2=4,01$; $p>0,05$) ve özel kişi desteği ($\chi^2=5,02$; $p>0,05$) algı düzeylerinde bebeğin doğum sırasına göre istatistiksel olarak anlamlı şekilde farklılık göstermediği bulunmuştur (Tablo 28).

Babaların algıladıkları sosyal destek genel düzeyleri ($U=2855,50$; $p>0,05$), aile desteği ($U=2626,00$; $p>0,05$), arkadaş desteği ($U=2972,00$; $p>0,05$) ve özel kişi desteği ($U=2494,00$; $p>0,05$) algı düzeylerinde gebeliğin planlı olup olmamasına göre istatistiksel olarak anlamlı şekilde farklılık göstermediği bulunmuştur (Tablo 29).

Öneriler

Araştırmadan elde edilen sonuçlar doğrultusunda uygulamaya yönelik ve araştırmacılara sunulan öneriler aşağıda verilmiştir.

Uygulamaya yönelik öneriler;

- Anne babaların bebeklerine bağlanma düzeylerinin birbirlerini etkilediği bilindiğinden bireylere evlilik ilişkisini etkilediği düşünülen evlilik yaşı, sağlıklı psikolojik durum ve maddi imkanlar gibi kriterlerin evlilik öncesinde göz önünde bulundurulması konusunda bireylere farkındalık artırıcı eğitimler verilebilir.
- Anne babaların algıladıkları sosyal destek düzeyleri birbirinden etkilendiğinden, başta anne baba adaylarına bu konuda empatik düşünme becerileri kazandırılmalıdır. Anne babalarda öğrenim düzeyi arttıkça bağlanma düzeylerinin artması, toplumsal bilinç düzeyinin yükselmesi ile bağlanma düzeylerinde iyileştirmelere sebep olacağını göstermektedir. Anne babalar sahip oldukları okur yazarlık durumları dışında çocuk sahibi olduktan sonra anne babalık rollerine uyum sağlamalarını kolaylaştıracak eğitimlere tabi tutulabilirler.
- Anne babalar bebekleri ile geçirdikleri vakit dışında sosyal yaşantılara ihtiyaç duymaktadırlar. Sunulan sosyal desteğin yalnızca bebek bakımı konusunda değil anne babaların boş vakit değerlendirme etkinliklerinde de sunulması bebekleri ile ilişkilerini olumlu yönde etkileyecektir. Bu sebeple profesyonel destek birimlerinin tüm aileler için aktif olması gerekli kurumlarca sağlanabilir.
- Doğum sonrası dönemde bebeğin hayatında anneler kadar babaların da aktif olması önemli görüldüğünden, bebeğe ve aileye ait bazı sağlık ve sosyal izlemlerin babalar aracılığıyla takibinin yapılması toplumda baba katılımını artırmak adına faydalı olabilir.
- Türk toplumunda bebeğin bağ kurduğu ve en çok sosyal desteğe ihtiyacı olan ebeveynin genelde anne olduğu kanısı bu çalışma sonunda zayıflamıştır. Nitekim babaların da doğum öncesi ve sonrası tüm süreçte sosyal desteğe ihtiyaçları olmakta ve bu destek bebekleri ile bağlanma düzeylerini etkilemektedir. Annelere gerekli eğitimciler ve sağlık

personeli tarafından, bu süreçlerde eşlerinin yaşayabileceği duygusal durum ve beklentiler aktarılabilir.

- Doğum öncesi ve sonrası dönemde belli periyotlarla anne babalara doğum şekilleri, doğum algısı, doğum sonrası dönemde bebekle uyum ve bebek bakımı gibi konularda eğitimler verilebilir.

Araştırmacılara öneriler;

- Araştırma 6-12 aylık bebeği olan anne babalarla sınırlı tutulduğundan, bebekle etkileşimin arttığı ileri dönemler için yeni çalışmaların yapılması bağlanmanın alanını genişletecektir.
- Toplumsal algılar bebekle kurulan bağda annelerin liderliğini kabul ettiğinden babaların bebeğin tek bakıcısı olduğu araştırmalarda da bağlanma düzeylerine bakılması ve çalışmaların baba bebek bağlanması üzerine eğilmesi alan yazın adına faydalı olacaktır.
- Yapılan araştırma nicel bir araştırma olup var olan durumlar üzerinden veri elde edilmiştir. Alan yazın bakıldığında anne babalara uygulanan deneysel programların bağlanma ve sosyal destek üzerinde etkisi olduğu görülmektedir. Bu nedenle anne babalardan nicel olarak elde edilen bilgilerin yanı sıra, doğum öncesi ve sonrası farkındalık oluşturmaya yönelik yapılan çalışmaların etkisinin incelenmesi alana derinlik katacaktır.
- Anne babaya ait kişilik özelliklerinin ve yaşam standartlarının, bebekle bağlanma sürecinde uzun süreli bir etki alanı oluşturduğu görülmektedir. Bebek sahibi olmayı planlayan anne babalarla yapılacak boylamsal çalışmalar hem bağlanma hem sosyal destek algılarındaki zamana bağlı değişimleri ortaya koyacaktır.

KAYNAKLAR

- Abbasoğlu, A., Atay, G., İpekçi, A. M., Gökçay, B., Candoğan, Ç. B., Şahin, E., Toklu, T. ve Tarcan, A. (2015). Annenin bebeğe bağlanması ile infantil kolik arasındaki ilişki. *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi*, 58, 57-61.
- Ahmeduzzaman, M. & Roopnarine, J. L. (1992). Sociodemographic factors, functioning style, social support, and fathers' involvement with preschoolers in African-American families. *Journal of Marriage and the Family*, 699-707.
- Ainsworth, M. D. S. (1989). Attachments beyond infancy. *American psychologist*, 44(4), 709.
- Ainsworth, M. D. S., Blehar, M. C., Waters, E. & Wall, S. N. (2015). *Patterns of attachment: A psychological study of the strange situation*. Psychology Press.
- Aksakallı, M., Çapık, A., Ejder Apay, S., Pasinlioğlu, T. & Bayram, S. (2012). Loğusaların destek ihtiyaçlarının ve doğum sonu dönemde alınan destek düzeylerinin belirlenmesi. *Psikiyatri Hemşireliği Dergisi*, 3(3), 129-135.
- Aktaş, N. & Karaçam, Z. (2017). Doğum sonrası yorgunluk, kadının öz-bakım gücü ve ilişkili faktörler. *Tepecik Eğitim ve Araştırma Hastanesi Dergisi*, 27(3), 186-196.
- Alan, H. (2011). *Doğum sonrası dönemde sosyal desteğin anne bebek bağlılığına etkisi*. Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Alan, H. & Ege, E. (2013). The influence of social support on maternal-infant attachment in Turkish society. *Journal of Anatolia Nursing and Health Sciences*, 16(4), 234-240.
- Altınay Cebeci, S., Aydemir, Ç. & Göka, E. (2002). Puerperal dönemde depresyon semptom prevalansı: obstetrik risk faktörleri, kaygı düzeyi ve sosyal destek ile ilişkisi. *Kriz Dergisi*, 10(1), 11-18.
- Anderson, A. M. (1996). The father-infant relationship: Becoming connected. *Journal for Specialists in Pediatric Nursing*, 1(2), 83-92.

- Anne Çocuk Eğitim Vakfı (2017). *Türkiye’de babalığı anlamak*. <http://www.acev.org/wp-content/uploads/2018/01/3.ACEV-Babalik-Arastirmasinin-Sonuclarini-Acikladi.pdf> sayfasından erişilmiştir.
- Ardahan, M. (2006). Sosyal destek ve hemşirelik. *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*, 9(2), 68-75.
- Arıkan, A. & Kahriman, İ. (2002). Yenidoğan bebeği olan primipar annelerin ailelerinden algıladıkları sosyal desteğin sorun çözme becerilerine etkisi. *Atatürk Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, 5(1), 60– 67.
- Asahioğlu, C. (2017). *Yeni doğan yoğun bakımda bebeği yatan ebeveynlerin sosyal destek algıları ve ebeveyn bebek bağlanma durumları*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Hemşirelik Anabilim Dalı, Ankara.
- Aslıyüksek, Z. Ş. (2016). *0 - 2 yaş bebeğe sahip annelerin doğum sonrası bağlanmalarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Atila Demir, S. & Genç Çelebi, Ş. (2017). Tek ebeveynli ailelerin sorunları: nitel bir araştırma. *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(13), 111-128.
- Atmaca Koçak, A. (2004). Baba Destek Programı Değerlendirme Raporu. İstanbul: AÇEV Yayınları.
- Avcı, N. (2007). *Gelişimde 0-3 yaş: Yaşama Merhaba*. İstanbul: Morpa Kültür.
- Ay, S., Yanikkerem, E. & Mutlu, S. (2012). İstenmeyen gebelik yaşayan kadınların özellikleri ve kontraseptif yöntemleri bırakma nedenleri: Kırsal alan örneği. *TAF Preventive Medicine Bulletin*, 11(3), 315-324.
- Ay, M. (2014). *Doğum sırası ve başarı arasındaki ilişki: Bir alan araştırması*. Yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Aydın, A., Tedik, S. E., Üst Taşgın, Z. D. & Buko, G. (2019). Doğum sonu dönemde annelerin algıladıkları sosyal destek ile benlik saygısı arasındaki ilişki. *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*, 22(2), 87-94.
- Aydoğdu, H. & Olcay Çam, M. (2013). Madde kullanım bozukluğu olan ve olmayan ergenlerin bağlanma stilleri, anne baba tutumları ve sosyal destek algıları yönünden karşılaştırılması. *Journal of Psychiatric Nursing/Psikiyatri Hemşireleri Derneği*, 4(3).

- Bahçecik, N. (1993). *Toplumumuzdaki kötü davranılan ve ihmal edilen çocukların erken tanı ve tedavisinde hemşirenin gözlemi ve eğitici rolünün değerlendirilmesi*. Doktora tezi, İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Balcı, S. (1997). İlk kez doğum yapan annelerin bebeklerini algılama durumları. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Baltacı, A. (2018). Nitel araştırmalarda örnekleme yöntemleri ve örnek hacmi sorunsalı üzerine kavramsal bir inceleme. *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(1), 231-274.
- Barnett, D. & Vondra, J. I. (1999). Atypical patterns of early attachment: Theory, research, and current directions. *Monographs of the Society for Research in Child development*, 1-24.
- Barrera Jr, M. & Ainlay, S. L. (1983). The structure of social support: A conceptual and empirical analysis. *Journal of Community Psychology*, 11(2), 133-143.
- Bartholomew, K. & Horowitz, L. M. (1991). Attachment styles among young adults: a test of a four-category model. *Journal of personality and social psychology*, 61(2), 226.
- Başal, H. A. (2006). Türkiye’de doğum öncesi, doğum ve doğum sonrası çocuk gelişimi ve eğitimine ilişkin gelenek, görenek ve inançlar. *Eğitim Fakültesi Dergisi*, XIX(1), 45-70.
- Başaranoğlu, Y. (2011). *Üniversite öğrencilerinin cinsiyete göre psikolojik doğum sırası ile karşı cinsle ilişkide sosyal yetkinlik beklentisi düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Başay, A. C. & Aksoy, A. B. (2017). Farklı gelişim döneminde çocuğu olan babaların çocuk, anne ve baba metaforlarının incelenmesi. *Cumhuriyet International Journal of Education*, 6(3), 328-347.
- Başer, M., Mucuk, S., Korkmaz, Z. & Seviğ, Ü. (2005). Postpartum dönemde anne ve babaların yenidoğan bakımına ilişkin gereksinimlerinin belirlenmesi. *Sağlık Bilimleri Dergisi*, 14, 54-58.
- Belkız, L. İ. (2017). *Doğum şeklinin anne bebek bağı üzerine etkisinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Haliç Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

- Bell, L., St-Cyr Tribble, D., Paul, D. & Lang, A. (1998). A concept analysis of parent–infant attachment. *Journal of Advanced Nursing*, 28(5), 1071-1081.
- Belsky, J. (1990). Parental and nonparental care and children's socio-emotional development: A decade in review. *Journal of Marriage and the Family*. 52, 885-903.
- Belsky, J. (1996). Parent, infant and social-contextual antecedents of father-son attachment security. *Developmental psychology*, 32(5), 905.
- Benoit, D. & Parker, K. C. (1994). Stability and transmission of attachment across three generations. *Child development*, 65(5), 1444-1456.
- Benware, J. (2013). *Predictors of father-child and mother-child attachment in two-parent families*. Master's Thesis, Utah State University Logan, Utah.
- Beydağ, K. D. (2007). Doğum sonu dönemde anneliğe uyum ve hemşirenin rolü. *TSK Koruyucu Hekimlik Bülteni*, 6(6), 479-484.
- Bilgili, N. (2009). *Yenidoğan yoğunbakım ünitesinde bebeği yatan ebeveynlerin yenidoğan bakımına yönelik bilgi düzeyleri*. Yüksek Lisans Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Samsun.
- Bilgin, Ş. (2012). *Ağır ve orta düzeyde zihinsel yetersizliği olan çocukların anne-babalarının algıladıkları sosyal destek kaygı ve depresyon düzeylerinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Bursa.
- Boechler, V., Harrison, M. J. & Magill-Evans, J. (2003). Father-child teaching interactions: The relationship to father involvement in caregiving. *Journal of Pediatric Nursing*, 18(1), 46-51.
- Booth, A. L. & Kee, H. J. (2009). Birth order matters: the effect of family size and birth order on educational attainment. *Journal of Population Economics*, 22(2), 367-397.
- Bowlby, J. (1958). *Can I leave my baby?*. National Association for Mental Health. London.
- Bowlby, J. (1960). Separation anxiety: A critical review of the literature. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 1(4), 251-269.
- Bowlby, J. (1973). *Attachment and loss: Vol. 2. Separation: Anxiety and anger*. New York: Basic Books.
- Bowlby, J. (1977). The making and breaking of affectional bonds. I: Aetiology and psychopathology in the light of attachment theory. *British Journal of Psychiatry*, 130(201-10), 421-31.
- Bowlby, J. (1980). *Attachment and Loss: Vol. 3. Loss Sadness and Depression*. New York: Basic Books.

- Bowlby, J. (1982). *Attachment and Loss: Vol.1. Attachment* (2nd ed.). New York: Basic Books.
- Boyce, P., Condon, J., Barton, J. & Corkindale, C. (2007). First-time fathers' study: psychological distress in expectant fathers during pregnancy. *Australian & New Zealand Journal of Psychiatry*, 41(9), 718-725.
- Brandon, A. R., Pitts, S., Denton, W. H., Stringer, C. A. & Evans, H. M. (2009). A history of the theory of prenatal attachment. *J Prenat Perinat Psychol Health*, 23(4), 201-22.
- Braungart-Rieker, J., Courtney, S. & Garwood, M. M. (1999). Mother-and father-infant attachment: Families in context. *Journal of Family Psychology*, 13(4), 535.
- Brennan, A., Ayers, S., Ahmed, H. & Marshall-Lucette, S. (2007). A critical review of the Couvade syndrome: the pregnant male. *Journal of Reproductive And Infant Psychology*, 25(3), 173-189.
- Bretherton, I. (1992). The origins of attachment theory: John Bowlby and Mary Ainsworth. *Developmental psychology*, 28(5), 759.
- Broadhead, W. E., Kaplan, B. H., James, S. A., Wagner, E. H., Schoenbach, V. J., Crimson, R., Heyden, S., Tibblin, G. & Gehlbach, S. H. (1983). The epidemiologic evidence for a relationship between social support and health. *American Journal of Epidemiology*, 117, 521- 537.
- Brown, G. L., Mangelsdorf, S. C. & Neff, C. (2012). Father involvement, paternal sensitivity, and father- child attachment security in the first 3 years. *Journal of Family Psychology*, 26(3), 421.
- Brown, G. W., Andrews, B., Harris, T., Adler, Z. & Bridge, L. (1986). Social support, self-esteem and depression. *Psychological medicine*, 16(4), 813-831.
- Bryar, R. Sinclair, M. (2011). Chapter four models and theory influencing midwifery care. Alexander, J., Levy, V., Roch, S. (Eds.), *Theory For Midwifery Practice* (pp. 80-83). New York.
- Bülez, A. & Ekti Genç, R. (2017). Yenidoğan ebeveyn ilişkisinin başlatılması ve geliştirilmesi. *İzmir Katip Çelebi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 2(1), 33-36.
- Büyüköztürk, Ş. (2010). Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı [Data analysis handbook for social sciences]. *Ankara: Pegem Akademi*.

- Cabrera, N., Tamis-LeMonda, C. S., Bradley, R. H., Hofferth, S. & Lamb, M. E. (2000). Fatherhood in the twenty-first century. *Child development*, 71(1), 127-136.
- Caldera, Y. M. (2004). Paternal Involvement and Infant-Father Attachment: A Q-Set Study. *Fathering: A Journal of Theory, Research & Practice about Men as Fathers*, 2(2).
- Callister, L. C., Beckstrand, R. L. & Corbett, C. (2011). Postpartum depression and help-seeking behaviors in immigrant Hispanic women. *Journal of Obstetric, Gynecologic & Neonatal Nursing*, 40(4), 440-449.
- Cardinali, P., Migliorini, L. & Rania, N. (2019). The caregiving experiences of fathers and mothers of children with rare diseases in Italy: challenges and social support perceptions. *Frontiers in Psychology*, 10, 1780.
- Ceyhun Peker, G., Cömert Okutucu, A., Tekiner, A. S. & Dağlı, Z. (2016). Babalarda doğum sonu depresyonu ve etkili olan faktörlerin değerlendirilmesi. *Konuralp Tıp Dergisi*, 8(2), 8(2):141-146
- Cimete, G. (1992). Doğum sonrası erken dönemde anne-bebek yaklaşması. *Türk Hemşireler Dergisi*, 42(1), 7-8.
- Cohen, S. & Wills, T. A. (1985). Stress, social support, and the buffering hypothesis. *Psychological Bulletin*, 98(2), 310.
- Condon, J. T. & Corkindale, C. (1997). The correlates of antenatal attachment in pregnant women. *British Journal of Medical Psychology*, 70(4), 359-372.
- Condon, J. T., Corkindale, C. J. & Boyce, P. (2008). Assessment of postnatal paternal–infant attachment: development of a questionnaire instrument. *Journal of Reproductive and Infant Psychology*, 26(3), 195-210.
- Çalışır, H. (2003). *İlk kez anne olan kadınların annelik rolü başarımlarını etkileyen etmenlerin incelenmesi*. Doktora tezi, Ege Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Çalışır, H., Karaçam, Z., Akgül, F. & Kurnaz, D. (2009). Doğum sonrası ebeveynlik davranışı ölçeği'nin türkçe formunun geçerliği ve güvenirliği. *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*, 12(1), 1-8.
- Çalışır, H. & Karaçam, Z. (2011). Factors associated with parenting behavior of mothers in the early postpartum period in Turkey. *Nursing & Health Sciences*, 13(4), 488-494.
- Çerik, S. (2002). Ailelerin gençlere karşı tutumları ve gençlerin ailelerinin tutumlarını algılayışlarına yönelik üniversite gençliği üzerinde bir araştırma. *Ege Academic Review*, 2(1), 21-24.

- Çınar, N., Sözeri, C., Dede, C. & Cevahir, R. (2010). Anne ve bebeğin aynı odada uyumasının emzirmeye etkisi. *Maltepe Üniversitesi Hemşirelik Bilim ve Sanatı Dergisi*, 236-239.
- Çınar, N., Köse, D. & Altınkaynak, S. (2015). The relationship between maternal attachment, perceived social support and breast-feeding sufficiency. *Journal of the College of Physicians and Surgeons Pakistan*, 25(4), 271-275.
- Coşkun, Y. & Akkaş, G. (2009). Engelli çocuğu olan annelerin sürekli kaygı düzeyleri ile sosyal destek algıları arasındaki ilişki. *Journal of Kirsehir Education Faculty*, 10(1).
- Coyne, J. C. & Downey, G. (1991). Social factors and psychopathology: Stress, social support, and coping processes. *Annual review of psychology*, 42(1), 401-425.
- Craig, L. (2006). Parental education, time in paid work and time with children: an Australian time-diary analysis. *The British Journal of Sociology*, 57(4), 553-575.
- Cranley, M. S. (1981). Development of a tool for the measurement of maternal attachment during pregnancy. *Nursing Research*, 30(5), 281-284.
- Crittenden, P. M. (1983). The effect of mandatory protective daycare on mutual attachment in maltreating mother-infant dyads. *Child Abuse & Neglect*, 7(3), 297-300.
- Cusson, R. M. & Lee, A. L. (1994). Parental interventions and the development of the preterm infant. *Journal of Obstetric, Gynecologic & Neonatal Nursing*, 23(1), 60-68.
- Çağ, P. (2011). *Evli bireylerde eş desteği ve evlilik doyumu*. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Çakır, K. & Şen, E. (2012). Psikolojik doğum sırasına göre adil dünya inancı. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(32), 57-69.
- Çalışkan, Y. (2018). *Adölesan gebelerde suisidalite ve algılanan sosyal destek arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Uzmanlık Tezi, İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Tıp Fakültesi, İstanbul.
- Çan Aslan, Ç. (2010). *Zihinsel engelli çocuğu olan anne ve babaların psikolojik belirtileri, sosyal destek algıları ve stresle başa çıkma tarzlarının karşılaştırılması*. Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Çankaya, S., Dereli Yılmaz, S., Can, R. & Değerli Kodaz, N. (2017). Postpartum depresyonun maternal bağlanma üzerine etkisi. *Acıbadem Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 8, 232-40.

- Çeçen, A. R. (2008). Öğrencilerinin cinsiyetlerine ve anababa tutum algılarına göre yalnızlık ve sosyal destek düzeylerinin incelenmesi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 6(3), 415-431.
- Çınar, N., Sözeri, C., Dede, C. & Cevahir, R. (2010). Anne ve bebeğin aynı odada uyumasının emzirmeye etkisi. *Maltepe Üniversitesi Hemşirelik Bilim ve Sanatı Dergisi*, 236-239.
- Çınar, N., Köse, D. & Altınkaynak, S. (2015). The relationship between maternal attachment perceived social support and breast-feeding sufficiency. *Journal of the College of Physicians and Surgeons Pakistan*, 25(4), 271-275.
- Çınar, N., Alvur, T. M., Menekşe, D. & Sevimli Güler, D. (2019). Adölesan annelerin ilk emzirme deneyimleri: Nitel bir çalışma. *Sağlık Bilimleri ve Meslekleri Dergisi*, 6(2), 329-341.
- Çitil Canbay, F. (2020). *Babalara verilen web tabanlı eğitimin doğum sonrası fonksiyonel durumlarına etkisi*. Doktora Tezi, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Aydın.
- Çoban A. (2003) *Doğum sonrası anne-yenidoğan etkileşimini etkileyen bazı etmenlerin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi, İzmir.
- Dachman, R. S., Alessi, G. J., Vrazo, G. J., Fuqua, R. W. & Kerr, R. H. (1986). Development and evaluation of an infant-care training program with first-time fathers. *Journal of applied behavior analysis*, 19(3), 221-230.
- Dalgard, O. S., Dowrick, C., Lehtinen, V., Vazquez-Barquero, J. L., Casey, P., Wilkinson, G., Ayuso-Mateos, J. L., Page, H., Dunn, G. & ODIN group. (2006). Negative life events, social support and gender difference in depression. *Social psychiatry and psychiatric epidemiology*, 41(6), 444-451.
- Damato, E. G. (2004). Prenatal attachment and other correlates of postnatal maternal attachment to twins. *Advances in Neonatal Care*, 4(5), 274-291.
- Dayan, G. (2019). *Postpartum depresyonda maternal bağlanma ve algılanan sosyal destek arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Yakın Doğu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019.
- De Tyche, C., Briançon, S., Lighezzolo, J., Spitz, E., Kabuth, B., De Luigi, V., Messembourg, C., Girvan, F., Rosati, A., Thockler, A. & Vincent, S. (2008). Quality of life, postnatal depression and baby gender. *Klinik Hemşirelik Dergisi*, 17 (3), 312-322.

- Demirdağ, M. F. (2017). Bağlanma Teorisi'nin Kökenleri: John Bowlby ve Mary Ainsworth. *Düzce Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1(2), 76-90.
- Dereli Yılmaz, S. & Kızılkaya Beji, N. (2010). Gebelerin stresle başa çıkma, depresyon ve prenatal bağlanma düzeyleri ve bunları etkileyen faktörler. *Genel Tıp Dergisi*, 20(3).
- Dereli Yılmaz, S. (2013). Prenatal anne-bebek bağlanması. *Hemşirelikte Eğitim ve Araştırma Dergisi*, 10(3): 28-33.
- Deveci, M. & Ahmetoğlu, E. (2018). Zihin engelli çocuğu olan ailelerin algıladıkları sosyal destek düzeyinin incelenmesi. *Balkan ve Yakın Doğu Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(2), 123-131.
- Dinç, S. (2014). *Baba-bebek arasındaki bağlanma durumu ve etkileyen faktörlerin belirlenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Donley, M. G. (1993). Attachment and the emotional unit. *Family Process*, 32(1), 3-30.
- Dönmez, A. & Karaçam, Z. (2017). Annenin duygusal iyiliği: Jean Ball'ın deck-chair (Şezlong) teorisi. *İzmir Tepecik Eğitim ve Araştırma Hastanesi Dergisi*, 27(1), 7-12.
- Dubowitz, H., Black, M. M., Cox, C. E., Kerr, M. A., Litrownik, A. J., Radhakrishna, A., English, D. J., Schneider, M. W. & Runyan, D. K. (2001). Father involvement and children's functioning at age 6 years: A multisite study. *Child Maltreatment*, 6(4), 300-309.
- Durat, G. & Kutlu, Y. (2010). Sakarya'da doğum sonrası depresyon sıklığı ve ilişkili faktörler. *New/Yeni Symposium Journal*, 1(48), 63-69.
- Duru, Y. (2014). *Anne ve babaların doğum eylemindeki eş desteğine ilişkin görüşleri*. Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Malatya.
- Durualp, E., Kaytez, N. & Girgin, B. A. (2017). Evlilik doyumu ve maternal bağlanma arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Anatolian Journal of Psychiatry/Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 18(2).
- Eker, D., Arkar, H. & Yıldız, H. (2001). Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği'nin Gözden Geçirilmiş Formunun Faktör Yapısı, Geçerlik ve Güvenirliği. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 12(1):17-25.
- Ekiz, D. (2009) *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Elsenbruch, S., Benson, S., Rucke, M., Rose, M., Dudenhausen, J., Pincus-Knackstedt, M.K., Klapp, B. F. & Arck, P.C. (2007). Social support during pregnancy: effects on maternal depressive symptoms, smoking and pregnancy outcome. *Human Reproduction*, 22(3): 869-77.

- Erdem, Ş. & Kabasakal, Z. (2015). Psikolojik iyi olma ve yetişkin bağlanma boyutları. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 4(1), 82-90.
- Ergin, A. & Özdilek, R. (2014). Değişen babalık rolü ve erkek sağlığına etkileri. *Hemşirelikte Eğitim ve Araştırma Dergisi*, 11(1), 3-8.
- Eriş, B. (2007). *Ergen annelerde ebeveynlik yeterliliğinin arttırılmasında ilişkisel-gelişimsel yaklaşım modelinin uygulanması*. Doktora Tezi, Ege Üniversitesi, İzmir.
- Fägerskiöld, A. (2008). A change in life as experienced by first-time fathers. *Scandinavian Journal of Caring Sciences*, 22(1), 64-71.
- Fink, S. (1995). The influence of family resources and family demands on the strains and well-being of caregiving families. *Nursing Research*, 44(3): 139-146.
- Finnbogadóttir, H., Svalenius, E. C. & Persson, E. K. (2003). Expectant first-time fathers' experiences of pregnancy. *Midwifery*, 19(2), 96-105.
- Fischer, C. S. (1982). *To dwell among friends: Personal networks in town and city*. London: University of Chicago Press.
- Fonagy, P., Steele, H. & Steele, M. (1991). Maternal representations of attachment during pregnancy predict the organization of infant-mother attachment at one year of age. *Child development*, 62(5), 891-905.
- Fowlie, P. W. & McHaffie, H. (2004). Supporting parents in the neonatal unit. *Bmj*, 329(7478), 1336-1338.
- Franklin, C. (2006). The neonatal nurse's role in parental attachment in the NICU. *Critical Care Nursing Quarterly*, 29(1), 81-85.
- Frazier, P. A., Tix, A. P. & Barnett, C. L. (2003). The relational context of social support: Relationship satisfaction moderates the relations between enacted support and distress. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 29(9), 1133-1146.
- Frodi, A. M., Lamb, M. E., Frodi, M., HWANG, C. P., Forsström, B. & Corry, T. (1982). Stability and change in parental attitudes following an infant's birth into traditional and nontraditional Swedish families. *Scandinavian Journal of Psychology*, 23(1), 53-62.
- Gage, J. D. & Kirk, R. (2002). First-time fathers: perceptions of preparedness for fatherhood. *Canadian Journal of Nursing Research Archive*, 34(4), 15-24.

- Gao, L. L., Chan, S. W. C. & Mao, Q. (2009). Depression, perceived stress, and social support among first-time Chinese mothers and fathers in the postpartum period. *Research in Nursing & Health*, 32(1), 50-58.
- Gilbert, E. S., Harmon, J. S. (2002). Yüksek riskli gebelik ve doğum. Taşkın, L. (Çev. Eds.), *Gebeliğin kaybı perinatal yas içinde* (s. 133-170). Ankara: Palme.
- Goodman, J. H. (2004). Paternal postpartum depression, its relationship to maternal postpartum depression, and implications for family health. *J Adv Nurs*, 45(1), 26-35.
- Gökdağ, D. (2002). *Aile Psikolojisi ve Eğitimi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- Güleç, D. & Kavlak, O. (2015). Baba-bebek bağlanması ve hemşirenin rolü. *Türkiye Klinikleri Journal of Nursing Sciences*, 7(1), 63-68.
- Güleç, D. & Kavlak, O. (2013). Baba-bebek bağlanma ölçeği'nin Türk toplumunda geçerlik ve güvenilirliğinin incelenmesi. *Journal of Human Sciences*, 10(2), 170-181.
- Güleşen, A. & Yıldız, D. (2013). Erken postpartum dönemde anne bebek bağlanmasının kanıta dayalı uygulamalar ile incelenmesi. *TAF Preventive Medicine Bulletin*, 12(2).
- Gümüşdaş, M. & Ejder Apay, S. (2016). Gebelikte evlilik uyumu ve sosyal destek arasındaki ilişki. *Sağlık Bilimleri ve Meslekleri Dergisi*, 3(1), 1-8.
- Güney, O. (2012). *5-6 yaş çocuklarında algılanan cinsiyet kalıp yargılarına ilişkin ebeveyn beklentileri ile oyuncak tercihleri arasındaki ilişki*. Yüksek Lisans Üniversitesi, Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Güngörmüş, O. (1990). *Baba Çocuk İlişkisi, Ana-Baba Okulu*. İstanbul: Remzi Kitabevi
- Gürol, A. (2010). *Bebek masajının anne bebek bağlanması ve emzirme başarısına etkisi*. Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
- Güven, S., Şener, A. & Yıldırım, B. (2011). Eşlerin farklı değişkenlere göre sosyal destek algısı. *Hacettepe Üniversitesi Sosyolojik Araştırmalar E-Dergisi*.
- Güvenderer Doksat, N. & Demirci Çiftci, A. (2016). Bağlanma ve yaşamdaki izdüşümleri. *Arşiv Kaynak Tarama Dergisi*, 25(4), 489-501.
- Hall, L. A., Kotch, J. B., Browne, D. & Rayens, M. K. (1996). Self-esteem as a mediator of the effects of stressors and social resources on depressive symptoms in postpartum mothers. *Nursing research*, 45(4), 231-238.
- Hamarta, E., Deniz, M. E. & Durmuşoğlu Saltalı, N. (2009). Bağlanma stillerinin duygusal zekayı yordama düzeyi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 9(1), 195-229.

- Hamurcu, G. (2018). *Paternal bağlanma ile evlilik doyumu arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Hashima, P. Y. & Amato, P. R. (1994). Poverty, social support and parental behavior. *Child development*, 65(2), 394-403.
- Hazan, C. & Shaver, P. (1987). Romantic love conceptualized as an attachment process. *Journal of personality and social psychology*, 52(3), 511.
- Hergüner, S., Çicek, E., Annagur, A., Hergüner, A. & Ors, R. (2014). Association of delivery type with postpartum depression, perceived social support and maternal attachment. *Dusunen Adam The Journal of Psychiatry and Neurological Sciences*, 27(1), 15.
- Himani, B. K. & Kumar, P. (2011). Effect of initiation of breastfeeding within one hour of the delivery on maternal-infant bonding. *Nursing and Midwifery Research Journal*, 7(3), 99-109.
- Hjelmstedt, A. & Collins, A. (2008). Psychological functioning and predictors of father–infant relationship in IVF fathers and controls. *Scandinavian Journal of Caring Sciences*, 22(1), 72-78.
- Ho, D. Y. & Kang, T. K. (1984). Intergenerational comparisons of child-rearing attitudes and practices in Hong Kong. *Developmental Psychology*, 20(6), 1004.
- Hodnett, E. D. & Osborn, R. W. (1989). Effects of continuous intrapartum professional support on childbirth outcomes. *Research in nursing & health*, 12(5), 289-297.
- Howard, K. S. (2010). Paternal attachment, parenting beliefs and children's attachment. *Early Child Development and Care*, 180(1-2), 157-171.
- Höbek Akarsu, R., Tunca, B. & Yüzer Alsaç, S. (2017). Anne-bebek bağlanmasında kanıta dayalı uygulamalar. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 6(4), 275-279.
- Huizink, A. C., De Medina, P. G. R., Mulder, E. J., Visser, G. H. & Buitelaar, J. K. (2002). Coping in normal pregnancy. *Annals of Behavioral Medicine*, 24(2), 132-140.
- Ishii-Kuntz, M. & Coltrane, S. (1992). Predicting the sharing of household labor: Are parenting and housework distinct?. *Sociological Perspectives*, 35(4), 629-647.
- İlhan, K. (2014). *Engelli çocuğu olan anne ya da babalarda aile desteği ve aile stresi ile ilgili değişkenlerin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

- İnandı, T., Buğdaycı, R., Dünder, P., Sümer, H. & Şaşmaz, T. (2005). Risk factors for depression in the first postnatal year. *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology*, 40(9), 725-730.
- İşler, A. (2007). Prematüre bebeklerde anne-bebek ilişkisinin başlatılmasında yenidoğan hemşirelerinin rolü. *Perinatoloji Dergisi*, 15(1): 1-6.
- İzci, B. & Jones, I. (2018). An exploratory study of Turkish fathers' involvement in the lives of their preschool aged children. *Early Years*, 1-14.
- Kamalifard, M., Hasanpoor, S., Kheiroddin, J. B., Panahi, S. & Payan, S. B. (2014). Relationship between fathers' depression and perceived social support and stress in postpartum period. *Journal of caring sciences*, 3(1), 57.
- Kaner, S. (2004). Engelli çocukları olan ana babaların algıladıkları stres, sosyal destek ve yaşam doyumlarının incelenmesi (Proje Numarası: 2001-0901-007). *Ankara: Ankara Üniversitesi Rektörlüğü Araştırma Projesi*.
- Karacan, E. (2000). Bebeklerde ve çocuklarda dil gelişimi. *Klinik Psikiyatri*, 3(4), 263-268.
- Karaçam, Z., Şen, E. & Amanak, K. (2010). Effects of unplanned pregnancy on neonatal health in Turkey: A case-control study. *International Journal of Nursing Practise*, 16(6), 555-563.
- Kavlak, O. (2004). *Maternal bağlanma ölçeği'nin Türk toplumuna uyarlanması*. Doktora Tezi, Ege Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Kavlak, O. & Şirin, A. (2007). Anne ve babaya ait bağlanma ve hemşirenin rolü. *Ege Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi*, 23(2), 183-194.
- Kavlak, O. & Şirin, A. (2009). Maternal bağlanma ölçeğinin Türk toplumuna uyarlanması. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 6(1), 188-202.
- Kesebir, S., Özdoğan Kavzoğlu, S. & Üstündağ, M. F. (2011). Bağlanma ve psikopatoloji. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 3(2), 321-342.
- Keskin, G. & Çam, O. (2007). Bağlanma süreci: Ruh sağlığı açısından literatürün gözden geçirilmesi. *Ege Üniversitesi Hemşirelik Yüksek Okulu Dergisi*, 23(2), 145-158.
- Kılan, S. (2019). *Baba-bebek bağlanması ve etkileyen faktörler; Manisa örneği*. Yüksek Lisans Tezi, Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Manisa.
- Kızıl Sürücüler, H. (2019). *6-12 aylık bebeği olan babalara verilen eğitimin baba-bebek bağlanma durumuna etkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Balıkesir.

- Kim, P. & Swain, J. E. (2007). Sad dads: paternal postpartum depression. *Psychiatry (edgmont)*, 4(2), 35.
- Kinsey, C. B., Baptiste-Roberts, K., Zhu, J. & Kjerulff, K. H. (2014). Birth-related, psychosocial, and emotional correlates of positive maternal–infant bonding in a cohort of first-time mothers. *Midwifery*, 30(5), e188-e194.
- Kitapçioğlu, G. & Yanikkerem, E. (2008). Manisa Doğumevinde doğum yapan kadınların doğurganlık öyküleri, aile planlaması davranışı ve doğum sonrası aile planlaması danışmanlığı. *Ege Tıp Dergisi*, 47(2), 87-92.
- Klaus, M. & Kennell, J. (1982). Interventions in the premature nursery: impact on development. *Pediatric Clinics of North America*, 29(5), 1263-1273.
- Kobak, R. R. & Sceery, A. (1988). Attachment in late adolescence: Working models, affect regulation, and representations of self and others. *Child development*, 135-146.
- Kokanalı, D., Ayhan, S., Devran, A., Kokanalı, M. K. & Taşçı, Y. (2018). Sezaryen doğumun postpartum depresyona ve maternal bağlanmaya etkisi. *Çağdaş Tıp Dergisi*, 8(2), 148-152.
- Koptur, A. & Güner Emül, T. (2017). Fetüs ve yenidoğanda bağlanmanın iki yüzü: Maternal ve paternal bağlanma. *Ege Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi*, 33(3), 138-152.
- Kotaman, H. (2008). Özyeterlilik inancı ve öğrenme performansının geliştirilmesine ilişkin yazın taraması. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 21(1), 111-133.
- Köksal, G. & Gökmen Özel, H. (2008). *Bebek beslenmesi*. Ankara: Türkiye.
- Köse, D., Çınar, N. & Altınkaynak, S. (2013). Yenidoğanın anne ve baba ile bağlanma süreci. *Merhaba*, 22(6), 239-245.
- Kroelinger, C. D. & Oths, K. S. (2000). Partner support and pregnancy wantedness. *Birth*, 27(2), 112-119.
- Kuruçırak, Ş. (2010). 4-12 aylık bebeği olan babaların, babalık rolü algısı ile bebek bakımına katılımı arasındaki ilişki. Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Antalya.
- Kuzgun, Y. & Sevim, S. A. (2004). Kadınların çalışmasına karşı tutum ve dini yönelim arasındaki ilişki. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 37(1), 14-27.
- Kuzucu, Y. (2011). Değişen babalık rolü ve çocuk gelişimine etkisi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4(35), 79-89.

- Lamb, M. E. (2000). The history of research on father involvement: An overview. *Marriage & family review*, 29(2-3), 23-42.
- Latzer, Y., Hochdorf, Z., Bachar, E. & Canetti, L. (2002). Attachment style and family functioning as discriminating factors in eating disorders. *Contemporary Family Therapy*, 24(4), 581-599.
- Lau, S. R., Beilby, J. M., Byrnes, M. L. & Hennessey, N. W. (2012). Parenting styles and attachment in school-aged children who stutter. *Journal of communication disorders*, 45(2), 98-110.
- Leavy, R. L. (1983). Social support and psychological disorder: A review. *Journal of Community Psychology*, 11, 3-21.
- Lee, T. Y., Miles, M. S. & Holditch-Davis, D. (2006). Fathers support to mothers of medically fragile infants. *Journal of Obstetric, Gynecologic & Neonatal Nursing*, 35(1), 46-55.
- Lerum, C. W. & LoBiondo-Wood, G. (1989). The relationship of maternal age, quickening and physical symptoms of pregnancy to the development of maternal-fetal attachment. *Birth*, 16(1), 13-17.
- Liang, S. (1994). *Contributions of family size, birth order, socioeconomic status, and parent-child relationships to young children's intellectual development*. Master's Thesis, Oregon State University, Oregon.
- Lindgren, K. (2001). Relationships among maternal-fetal attachment, prenatal depression, and health practices in pregnancy. *Research in nursing & health*, 24(3), 203-217.
- Lindgren, K. (2003). A comparison of pregnancy health practices of women in inner-city and small urban communities. *Journal of Obstetric, Gynecologic, & Neonatal Nursing*, 32(3), 313-321.
- Lindroos, A., Ekholm, E. & Pajulo, M. (2015). Maternal-fetal attachment during pregnancy-possibility and challenge for antepartal care. *Duodecim; laaketieteellinen aikakauskirja*, 131(2), 143-149.
- Lindsey, E. W. & Mize, J. (2001). Contextual differences in parent-child play: Implications for children's gender role development. *Sex Roles*, 44(3-4), 155-176.
- Lorensen, M., Wilson, M. & White, M. (2004). Norwegian families: transition to parenthood. *Health care for women international*, 25(4), 334-348.
- Lothian, J. A. (1999). Questions from our readers: Maternal-infant attachment, Naturally. *The Journal of Perinatal Education*, 8(4).

- Marks, N. F. & McLanahan, S. S. (1993). Gender, family structure, and social support among parents. *Journal of marriage and family*, 55(2), 481.
- Marsiglio, W. (1993). Contemporary scholarship on fatherhood: Culture, identity, and conduct. *Journal of Family Issues*, 14, 484-509.
- Matthey, S., Barnett, B., Ungerer, J. & Waters, B. (2000). Paternal and maternal depressed mood during the transition to parenthood. *Journal of Affective Disorders*, 60(2), 75-85.
- McDaniel, B. T., Coyne, S. M. & Holmes, E. K. (2012). New mothers and media use: associations between blogging, social networking, and maternal well-being. *Maternal and Child Health Journal*, 16(7), 1509-1517.
- McVeigh, C., St John, W. & Cameron, C. (2005). Fathers' functional status six weeks following the birth of a baby: a Queensland study. *Australian Midwifery*, 18(1), 25-28.
- McVeigh, C. A., Baafi, M. & Williamson, M. (2002). Functional status after fatherhood: an Australian study. *Journal of Obstetric, Gynecologic, & Neonatal Nursing*, 31(2), 165-171.
- Mehall, K. G., Spinrad, T. L., Eisenberg, N. & Gaertner, B. M. (2009). Examining the relations of infant temperament and couples' marital satisfaction to mother and father involvement: A longitudinal study. *Fathering*, 7(1), 23-48
- Mercer, R. T., Ferketich, S., May, K., DeJoseph, J. & Sollid, D. (1988). Further exploration of maternal and paternal fetal attachment. *Research in Nursing & Health*, 11(2), 83-95.
- Mercer, R. T. & Ferketich, S. L. (1990). Predictors of parental attachment during early parenthood. *Journal of Advanced Nursing* 15, 268-280.
- Mercer, R. T. & Ferketich, S. L. (1994). Maternal-infant attachment of experienced and inexperienced mothers during infancy. *Nursing research*, 43(6):344-351.
- Mercer, R. T. & Ferketich, S. L. (1995). Experienced and inexperienced mothers' maternal competence during infancy. *Research in nursing & health*, 18(4), 333-343.
- Mercer, R. T. (2004). Becoming a mother versus maternal role attainment. *Journal of Nursing Scholarship*, 26(3): 226-232.

- Mermer, G., Bilge, A., Yücel, U. & Çeber, E. (2010). Gebelik ve doğum sonrası dönemde sosyal destek algısı düzeylerinin incelenmesi. *Psikiyatri Hemşireliği Dergisi*, 1(2), 71-76.
- Mikhail, M. S., Freda, M. C., Merkatz, R. B., Polizzotto, R., Mazloom, E. & Merkatz, I. R. (1991). The effect of fetal movement counting on maternal attachment to fetus. *American journal of obstetrics and gynecology*, 165(4), 988-991.
- Mikulincer, M. & Shaver, P. R. (2007). *Attachment in adulthood: Structure, dynamics, and change*. Guilford Press.
- Mitchell, R. E., Billings, A. G. & Moos, R. H. (1982). Social support and well-being: Implications for prevention programs. *Journal of Primary Prevention*, 3, 77-98.
- Model, S. (1981). Housework by husbands; Determinants and implications. *Journal of Family Issues*, 2, 225-237.
- Müller, M. E. & Mercer, R. T. (1993). Development of the prenatal attachment inventory. *Western journal of nursing research*, 15(2), 199-215.
- Müller, M. E. (1994). A questionnaire to measure mother-to-infant attachment. *Journal of Nursing measurement*, 2(2), 129-141.
- Müller, M. E. (1996). Prenatal and postnatal attachment: A modest correlation. *Journal of Obstetric, Gynecologic, & Neonatal Nursing*, 25(2), 161-166.
- Musun Miller, L. (1993). Sibling status effects: Parents' perceptions of their own children. *The Journal of genetic psychology*, 154(2), 189-198.
- Nishimura, A., Fujita, Y., Katsuta, M., Ishihara, A. & Ohashi, K. (2015). Paternal postnatal depression in Japan: an investigation of correlated factors including relationship with a partner. *BMC pregnancy and childbirth*, 15(1), 128.
- Nkwake, A. (2009). Maternal employment and fatherhood: what influences paternal involvement in child-care work in Uganda?. *Gender & Development*, 17(2), 255-267.
- Okanlı, A., Tortumluoğlu, G., Kırpınar, İ. (2003). Gebe kadınların ailelerinden algıladıkları sosyal destek ile problem çözme becerileri arasındaki ilişki. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 4, 98-105.
- Öğüt, Ü. (1998). *Üst ve orta sosyo-ekonomik statüli Türkiyeli babalardan bir örneklem dahilinde okulöncesi çağı çocukların yaş ve cinsiyeti ile annenin çalışma durumunun baba katılımına etkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Boğaziçi Üniversitesi, İstanbul.

- Özbey, S. (2012). Ebeveynlerin evlilik uyumu ve algıladıkları sosyal destek ile altı yaş çocuklarının problem davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 20(1), 43-62.
- Özen, Y. & Gül, A. (2007). Sosyal ve eğitim bilimleri araştırmalarında evren örneklem sorunu. *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, (15), 394-422.
- Özgür, G. (1991). *Bornova bölgesinde oturan emeklilerde emeklilik, sağlık ve sosyal destek ilişkisinin incelenmesi*. Doktora Tezi, Ege Üniversitesi. İzmir.
- Özcan, H., Arar, İ. & Çakır, A. (2018). Babalar ve gebelik süreci. *Zeynep Kamil Tıp Bülteni*, 49(1), 72-76.
- Özkan, H., Çelebioğlu, A., Üst, Z. D. & Kurudirek, F. (2016). Doğum sonu dönemde babaların ebeveynlik davranışlarının incelenmesi. *İzmir Dr. Behçet Uz Çocuk Hastalıkları Dergisi*, 6(3), 191-196.
- Özkan, H., Kanbur, A., Apay, S., Kılıç, M., Ağapınar, S. & Özorhan, E.Y. (2013). Annelerin doğum sonu dönemde ebeveynlik davranışlarının değerlendirilmesi. *Şişli Etfal Hastanesi Tıp Bülteni*, 47(3), 117-121.
- Özkan, S., Göral Türkcü, S., Kayhan, Ö., Serçekuş Ak, P. & Sevil, Ü. (2018). Functional status of women and their partners after childbirth. *International Journal of Assessment Tools in Education*, 5(3), 510-523.
- Özyürek, A. (2004). *Kırsal bölge ve şehir merkezinde yaşayan 5-6 yaş grubu çocuğa sahip anne-babaların çocuk yetiştirme tutumlarının incelenmesi*. Yüksek Lisans tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Paquette, D., Bolte, C., Turcotte, G., Dubeau, D., Bouchard, C. (2000). A new typology of fathering: Defining and associated variables. *Infant and Child Development*, 9, 213-230.
- Parke, R. D. & Sawin, D. B. (1976). The father's role in infancy: A reevaluation. *The Family Coordinator*, 25(4), 365-377.
- Pearlin, L. I., Lieberman, M. A., Menaghan, E. G. & Mullan, J. T. (1981). The stress process. *Journal of Health and Social Behavior*, 22, 337-356.
- Pekel Uludağlı, N. (2017). Baba katılımında etkili faktörler ve baba katılımının baba, anne ve çocuk açısından yararları. *Türk Psikoloji Yazıları*, 20(39), 70-88.

- Peker, N. (2015). *Prematiüre yenidoğanlarda kanguru bakımının bebeğin büyümesi ve anne-bebek ilişkisine etkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Aydın.
- Peppers, L. G. & Knapp, R. J. (1980). Maternal reactions to involuntary fetal/infant death. *Psychiatry*, 43(2), 155-159.
- Pierrehumbert, B., Santelices, M. P., Ibáñez, M., Alberdi, M., Ongari, B., Roskam, I., Stievenart, M., Spencer, R., Rodriguez, A. F. & Borghini, A. (2009). Gender and attachment representations in the preschool years: Comparisons between five countries. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 40(4), 543-566.
- Pinel-Jacquemin, S. & Gaudron, C. Z. (2013). Siblings: parent-child attachments, perceptions, interaction and family dynamics. *Journal of Communications Research*, Nova Science Publishers, 5. hal-01498767
- Poehlmann, J. & Fiese, B. H. (2001). The interaction of maternal and infant vulnerabilities on developing attachment relationships. *Development and psychopathology*, 13(1), 1-11.
- Poh, H. L., Koh, S. S. L., Seow, H. C. L. & He, H. G. (2014). First-time fathers' experiences and needs during pregnancy and childbirth: A descriptive qualitative study. *Midwifery*, 30(6), 779-787.
- Pollock, P. H. & Percy, A. (1999). Maternal antenatal attachment style and potential fetal abuse. *Child Abuse & Neglect*, 23(12), 1345-1357.
- Poyraz, M. (2007). *Babaların babalık rolünü algılamalarıyla kendi ebeveynlerinin tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Prezza, M. & Giuseppina Pacilli, M. (2002). Perceived social support from significant others, family and friends and several socio-demographic characteristics. *Journal of Community & Applied Social Psychology*, 12(6), 422-429.
- Procidano, M. E. & Heller, K. (1983). Measures of perceived social support from friends and from family: Three validation studies. *American Journal of Community Psychology*. 11(1), 24.
- Psikoloji sözlüğü (2018). Türkçe sözlük. http://www.psikolojisozlugu.com/searchapi?search_api_views_fulltext=bağlanma sayfasından erişilmiştir.

Psikoloji sözlüğü (2018). Türkçe sözlük.
<https://www.psikolojisozlugu.com/mothersurrogate-vekil-anne> adresinden
ulaşılmıştır.

- Quine, L. & Pahl, J. (1991). Stress and coping in mothers caring for a child with severe learning difficulties: A test of Lazarus' transactional model of coping. *Journal of Community & Applied Social Psychology*, 1(1), 57-70.
- Ramchandani, P., Stein, A., Evans, J., O'Connor, T. G. & ALSPAC Study Team. (2005). Paternal depression in the postnatal period and child development: a prospective population study. *The Lancet*, 365(9478), 2201-2205.
- Ranchor, A. V., Bouma, J. & Sanderman, R. (1996). Vulnerability and social class: Differential patterns of personality and social support over the social classes. *Personality and Individual Differences*, 20(2), 229-237.
- Reevy, G. M. & Maslach, C. (2001). Use of social support: Gender and personality differences. *Sex roles*, 44(7-8), 437-459.
- Robertson, J. & Robertson, J. (1971). Young children in brief separation: A fresh look. *The psychoanalytic study of the child*, 26(1), 264-315.
- Rodriguez, C. M. & Tucker, M. C. (2011). Behind the cycle of violence, beyond abuse history: A brief report on the association of parental attachment to physical child abuse potential. *Violence and Victims*, 26(2), 246-256.
- Roggman, L. A., Boyce, L. K., Cook, G. A. & Cook, J. (2002). Getting dads involved: Predictors of father involvement in Early Head Start and with their children. *Infant Mental Health Journal: Official Publication of The World Association for Infant Mental Health*, 23(1-2), 62-78.
- Roopnarine, J. L., Brown, J., Snell-White, P., Riegraf, N. B., Crossley, D., Hossain, Z. & Webb, W. (1995). Father involvement in child care and household work in common-law dual-earner and single-earner Jamaican families. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 16(1), 35-52.
- Rustia, J. G. & Abbott, D. (1993). Father involvement in infant care: Two longitudinal studies. *International Journal of Nursing Studies*, 30(6), 467-476.
- San Bayhan, P. & Artan, İ. (2009). *Çocuk gelişimi ve eğitimi*. Ankara: Morpa Kültür Yayınları.

- Sarason, I. G., Levine H. M. & Basham, R. B. (1983). Assessing social support: The social support questionnaire. *Journal of Personality and Social Psychology*, 44 (1), 127-139.
- Schaffer, H. R. & Emerson, P. E. (1964). The development of social attachments in infancy. *Monographs of the Society For Research in Child Development*, 1-77.
- Scharfe, E. (2012). Maternal attachment representations and initiation and duration of breast feeding. *Journal of Human Lactaction*, 28(2), 218- 25.
- Schiffman, R. F., Omar, M. A. & McKelvey, L. M. (2003). Mother-infant interaction in low-income families. *MCN: The American Journal of Maternal/Child Nursing*, 28(4), 246-251.
- Seçer, Z., Çeliköz, N. & Yaşa, S. (2007). Bazı kişisel özelliklerine göre okulöncesi eğitim kurumlarına devam eden çocukların babalarının babalığa yönelik tutumları. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (18), 425-438.
- Segrin, C. (2003). Age moderates the relationship between social support and psychosocial problems. *Human Communication Research*, 29(3), 317-342.
- Serhan, N. (2010). *Anne ve babalarda postpartum depresyon sıklığı ve ilişkili faktörlerin belirlenmesi*. Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Sevil, Ü. & Özkan, S. (2009). Fathers' functional status during pregnancy and the early postnatal period, *Midwifery*, 25, 665-672.
- Shin, H., Park, Y. J. & Kim, M. J. (2006). Predictors of maternal sensitivity during the early postpartum period. *Journal of Advanced Nursing*, 55(4), 425-434.
- Shorey, S., Dennis, C. L., Bridge, S., Chong, Y. S., Holroyd, E. & He, H. G. (2017). First-time fathers' postnatal experiences and support needs: A descriptive qualitative study. *Journal of Advanced Nursing*, 73(12), 2987-2996.
- Shumaker, S. A. & Brownell, A. (1984). Toward a theory of social support: Closing conceptual gaps. *Journal of social issues*, 40(4), 11-36.
- Sımsıkı, H. (2011). *Baba katılımının ebeveyn tutumu, bağlanma stili ve çift yumu açısından incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Siddiqui, A., Hagglof, B. & Eisemann, M. (2000). Own memories of upbringing as a determinant of prenatal attachment in expectant women. *Journal of Reproductive and Infant Psychology*, 18(1), 67-74.

- Siebert, D. C., Mutran, E. J., & Reitzes, D. C. (1999). Friendship and social support: The importance of role identity to aging adults. *Social work*, 44(6), 522-533.
- Solmaz, T. (2002). Psikolojinin alt alanları, romantik bağlanma: bebeklik dönemi bağlanma süreci, yetişkin bağlanma stilleri ve romantik ilişkiler. *Türk Psikoloji Bülteni*, 24(25), 105-113.
- Solomon, J. & George, C (Eds.). (2011). *Disorganized attachment and Caregiving*. Guilford.
- Soysal, A. Ş., Bodur, Ş., İşeri, E. & Şenol, S. (2005). Bebeklik dönemindeki bağlanma sürecine genel bir bakış. *Klinik Psikiyatri*, 8(2), 88-99.
- Soysal, A. Ş., Ergenekon, E. & Aksoy, E. (1999). Yenidoğan döneminde hastanede uzun süreli tedavi görmeyen bağlanma örüntüsü üzerindeki etkileri: bir olgu sunumu. *Klinik Psikiyatri Dergisi*, 2(4), 266-270.
- Spelke, E., Zelazo, P., Kagan, J. & Kotelchuck, M. (1973). Father interaction and separation protest. *Developmental Psychology*, 9(1), 83.
- Stifter, C. A., Coulehan, C. M. & Fish, M. (1993). Linking employment to attachment: The mediating effects of maternal separation anxiety and interactive behavior. *Child Development*, 64(5), 1451-1460.
- Stifter, C. A. & Bono, M. A. (1998). The effect of infant colic on maternal self-perceptions and mother-infant attachment. *Child: Care, Health and Development*, 24(5), 339-351.
- Sümer, N. & Güngör, D. (1999). Yetişkin bağlanma stilleri ölçeklerinin Türk örneklemini üzerinde psikometrik değerlendirmesi ve kültürlerarası bir karşılaştırma. *Türk Psikoloji Dergisi*, 14(43), 71-106.
- Şen, S. (2007). *Anneanne-bebek bağlanmasının incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Şener, A. & Terzioğlu, G. (2008). Bazı sosyo-ekonomik ve demografik değişkenler ile iletişimin eşler arası uyuma etkisinin araştırılması. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 13(13), 7-20.
- Şolt, A. (2011). *Doğum sayısının anne bebek bağlanmasına etkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Haliç Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Şolt Kırca, A. & Savaşer, S. (2011). Doğum sayısının anne bebek bağlanmasına etkisi. *Sağlık Bilimleri ve Meslekleri Dergisi*, 4(3), 236-243.

- Tarkka, M. T., Paunonen, M. & Laippala, P. (2000). How first-time mothers cope with child care while still in the maternity ward. *International Journal of Nursing Practice*, 6(2), 97-104.
- Taner, S. (2014). *Planlanmamış gebeliklerin doğum sonrası erken dönemdeki annelik davranışına etkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Aydın.
- Taşkın, N. (2011). Çocukların gelişiminde katkıları unutilanlar: Babalar. *Eğitime Bakış Dergisi*, 7(20), 43-47.
- Telli, A. A. & Özkan, H. (2016). 3-6 yaş grubu çocuğı olan babaların babalık rolü algısı ve etkileyen faktörlerin belirlenmesi. *İzmir Dr. Behçet Uz Çocuk Hastalıkları Dergisi*, 6(2), 127-134 .
- Tezel Şahin, F. (2007). Sosyal değişim sürecinde değişen baba rolü. *Uluslar Arası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi*, 1015, 765-774.
- Thoits, P. A. (1982). Conceptual, methodological, and theoretical problems in studying social support as a buffer against life stress. *Journal of Health and Social Behavior*, 23(2), 145-159.
- Thoits, P. A. (1986). Social support as coping assistance. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 54(4), 416-423.
- Truxillo, D. M., Cadiz, D. M., Rineer, J. R., Zaniboni, S. & Fraccaroli, F. (2012). A lifespan perspective on job design: Fitting the job and the worker to promote job satisfaction, engagement, and performance. *Organizational Psychology Review*, 2(4), 340- 360.
- Türk Dil Kurumu. (2011). Türkçe sözlük. Ankara: TDK.
- Türkçüer, N. (2020). *Postpartum dönemde baba-bebek bağlanmasının fonksiyonel duruma etkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Denizli.
- Türkoğlu, N., Sis Çelik, A. & Pasinlioğlu, T. (2014). Annelerin doğum sonrası sosyal destek ihtiyaçlarının ve alınan desteğın belirlenmesi. *Hemşirelikte Eğitim ve Araştırma Dergisi*, 11(1), 18-24.
- Tüzün, O. & Sayar, K. (2006). Bağlanma kuramı ve psikopatoloji. *Düşünen Adam*, 19(1), 24-39.
- Uchino, B. N., Uno, D. & Holt-Lunstad, J. (1999). Social support, physiological processes, and health. *Current Directions in Psychological Science*, 8(5), 145-148.

- Ünal, G. (2004). Bir grup üniversiteli gençte çekingenlik, aleksitimi ve benlik saygısının değerlendirilmesi. *Klinik Psikiyatri*, 7(4), 215-222.
- Üstgörlü, S. & Yanikkerem, E. (2014). Doğum sonrası depresyonun maternal bağlanmaya etkisinin incelenmesi. *Uluslararası Hakemli Akademik Spor Sağlık Ve Tıp Bilimleri Dergisi*, 12(4), 14-30.
- Üstgörlü, S. & Yanikkerem, E. (2017). Postpartum dönemde kadınların psikososyal durumları ve etkileyen risk faktörleri. *JAREN/Hemşirelik Akademik Araştırma Dergisi*, 3, 61-68.
- Üstünsöz, A., Güvenç, G., Akyüz, A. & Oflaz, F. (2010). Comparison of maternal–and paternal–fetal attachment in Turkish couples. *Midwifery*, 26(2), e1-e9.
- Virtanen, I. A. & Isotalus, P. (2012). The essence of social support in interpersonal communication. *Empedocles: European Journal for the Philosophy of Communication*, 3(1), 25-42.
- Walker, L. O., Crain, H. & Thompson, E. (1986). Mothering behavior and maternal role attainment during the postpartum period. *Nursing Research*, 35(6), 352-355.
- Wandersman, L., Wandersman, A. & Kahn, S. (1980). Social support in the transition to parenthood. *Journal of Community Psychology*, 8(4), 332-342.
- Watt, M. C., McWilliams, L. A. & Campbell, A. G. (2005). Relations between anxiety sensitivity and attachment style dimensions. *Journal of Psychopathology and Behavioral Assessment*, 27(3), 191-200.
- Weaver, R. H. & Cranley, M. S. (1983). An exploration of paternal-fetal attachment behavior. *Nursing Research*, 32(2), 68–72
- Wedekind, D., Bandelow, B., Heitmann, S., Havemann-Reinecke, U., Engel, K. R. & Huether, G. (2013). Attachment style, anxiety coping, and personality-styles in withdrawn alcohol addicted inpatients. *Substance Abuse Treatment, Prevention, and Policy*, 8(1), 1-7.
- Weis, K. L. (2006). *Maternal identity formation in a military sample: A longitudinal perspective*. Doctoral Dissertation, University of North Carolina School of Nursing, Chapel Hill.
- Winnicott, D. W. (1958). *Collected Papers: Through Paediatrics to PsychoAnalysis*. London: Tavistock.
- Wynne-Edwards, K. E. & Reburn, C. J. (2000). Behavioral endocrinology of mammalian fatherhood. *Trends in Ecology & Evolution*, 15(11), 464-468.

- Yalçın, H. (2014). Evlilik uyumu ile sosyodemografik özellikler arasındaki ilişki. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 3(1): 250-261.
- Yaşar Ekici, F. (2014). Türk aile yapısının değişim ve dönüşümü ve bu değişim ve dönüşüme etki eden unsurların değerlendirilmesi. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 30, 209-224.
- Yazıcı, S. (1995). *Annelerin özbakım gücü, sağlıklı bebeklerinin bakım sorunlarını çözme becerileri ve bu süreçte heçşirenin eğitici rolünün etkisi*. Doktora tezi, İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Yeşiltepe Yalçın, J. (2010). *Anne bebek arasındaki bağlanma olgusunun infantil kolik ile ilişkisi*. Yüksek lisans tezi, Mersin Üniversitesi, Mersin.
- Yıldırım, İ. (1997). Algılanan sosyal destek ölçeğinin güvenilirliği ve geçerliği. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 13: 81-87.
- Yıldırım, A., Hacıhasanoğlu, R. & Karakurt, P. (2011). Postpartum depresyon ile sosyal destek arasındaki ilişki ve etkileyen faktörler. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 8(1), 31-46.
- Yıldırım, G. & Gökyıldız, Ş. (2010). Sağlıklı bebeğe sahip olamayan ailelerin yaşadığı psikososyal sorunlar. *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*, 7(3), 74-82.
- Yıldız, D. (2008). Doğum sonrası dönemde annelerin bebek bakımı konusunda danışmanlık gereksinimleri ve yaklaşımlar. *Gülhane Tıp Dergisi*, 50(4), 294-98.
- Yıldız, K. & Dirik, D. (2018, Ekim-Kasım). *Algılanan sosyal destek ve stresle başa çıkma tarzları arasındaki ilişkide algılanan öz yeterliliğin rolü*. 16. Uluslararası Spor Bilimleri Kongresi'nde sunulmuş bildiri, Antalya.
- Yıldızhan, E. (2017). Bağlanma teorisi ve bağlanma bozukluklarına genel bir bakış. *Anadolu Kliniği Tıp Bilimleri Dergisi*, 22(1), 66-72.
- Yılmaz Bingöl, T. & Tel, H. (2007). Postpartum dönemdeki kadınlarda algılanan sosyal destek ve depresyon düzeyleri ile etkileyen faktörler. *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*, 10(3), 1-6.
- Yılmaz, F. (2017). *Anne sütü ile beslenmeyi bırakmaya neden olan faktörler ve emzirme süresinin anne çocuk bağlanmasına etkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Yorulmaz, D. (2019). Babanın Çocuk Bakımına Katılması. *Türkiye Klinikleri Journal of Biostatistics*, 11(3).

- Yu, C. Y., Hung, C. H., Chan, T. F., Yeh, C. H. & Lai, C. Y. (2012). Prenatal predictors for father–infant attachment after childbirth. *Journal of Clinical Nursing*, 21(11-12), 1577-1583.
- Yüksel Koçak, D. & Özcan, H. (2018). Postnatal maternal attachment: a retrospective study. *Perinatal Journal*, 26(2), 78-86.
- Yüzer, S., Yiğit, R. & Taşdelen, B. (2006). Çocuğu hastanede yatan annelerin aldığı sosyal destek ile depresyon düzeyleri arasındaki ilişki. *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*, 9(4), 54-62.
- Zachariah, R. (1994). Maternal–fetal attachment: influence of mother–daughter and husband–wife relationships. *Research in Nursing & Health*, 17(1), 37-44.
- Zangeneh, M., Shamsalizadeh, N., Kaamravamanesh, M., Rezai, M. & Pormehr, S. (2009). Postpartum depression and its relation to baby gender and unplanned pregnancy. *Scientific Journal of Kurdistan University of Medical Sciences*, 14(2).
- Zimet, G. D., Dahlem, N. W., Zimet, S. G. & Farley, G. K. (1988). The multidimensional scale of perceived social support. *Journal of Personality Assessment*, 52(1), 30-41.

EKLER

EK 1. Anne Babaların Doğum Öncesi ve Sonrası Yaşantılarına Dair Betimsel Bulgular

Araştırma kapsamındaki anne ve babaların doğum öncesi hazırlık dönemleri ve doğum sonrası yaşantılarına ait betimsel bulgular verilmiştir.

Annelerin Doğum Öncesi Hazırlık Dönemlerinde Eşlerinin Yanlarında Olmasına ait Betimsel Bulgular											
Eşinin yanında olma durumu	f						%				
Evet	146						86,9				
Hayır	22						13,1				
Annelerin Doğum Sonrası Dönemde Yaşadıkları Sağlık Sorunlarına İlişkin Betimsel Bulgular											
Hastalık	f						%				
Hastalık yok	160						95,2				
Alerji	1						0,6				
Enfeksiyon	3						1,8				
Fıtık	1						0,6				
Kanama	1						0,6				
Kanama ve hemoroid	1						0,6				
Laktasyon problemi	1						0,6				
Toplam	168						100,0				
Annelerin Doğum Öncesi Dönemlerinde Eşleri İle Birlikte Yaptıkları Hazırlıklara Ait Betimsel Bulgular											
	Hiç bir zaman		Nadiren		Arasıra		Sık sık		Her zaman		
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	
Kontrollere birlikte gitme	7	4,2	10	6,0	32	19,0	29	17,3	68	40,5	
Bebek odasını hazırlama	11	6,5	5	3,0	14	8,3	31	18,5	85	50,6	
Doğ. Sonrası Bakıma Yönelik bilgi al.	37	22,0	14	8,3	19	11,3	25	14,9	51	30,4	

<i>Anne ve Babaların Bebekleriyle Geçirdiği Sürede Yaptıkları Aktivite Sıklıklarına Ait Betimsel Bulgular</i>											
<i>Aktivite</i>		<i>Hiç bir zaman</i>		<i>Nadiren</i>		<i>Arasıra</i>		<i>Sık sık</i>		<i>Her zaman</i>	
		<i>f</i>	<i>%</i>	<i>f</i>	<i>%</i>	<i>f</i>	<i>%</i>	<i>f</i>	<i>%</i>	<i>f</i>	<i>%</i>
Oyun- Eğlence	Ann e	2	1,2	7	4,2	2	13,1	37	22,0	100	59,5
	Bab a	2	1,2	1	8,3	3	22,6	57	33,9	57	33,9
Konuşma-sohbet	Ann e	2	1,2	4	2,4	8	4,8	39	23,2	115	68,5
	Bab a	3	1,8	8	4,8	2	15,5	71	42,3	60	35,7
Beslenme	Ann e	0	0,0	2	1,2	9	5,4	26	15,5	131	78,0
	Bab a	21	12,5	2	16,7	5	31,0	28	16,7	39	23,2
Bebeği uyutma	Ann e	0	0,0	3	1,8	1	7,7	21	12,5	131	78,0
	Bab a	24	14,3	2	17,3	5	32,1	26	15,5	35	20,8
Bakım	Ann e	1	,6	4	2,4	1	6,5	26	15,5	126	75,0
	Bab a	39	23,2	4	26,2	3	22,6	24	14,3	23	13,7
<i>Annelerin Doğum Sonrası Dönemde Sosyal Destek Alma Durumlarına Ait Betimsel Bulgular</i>											
<i>Destek Alınan Kişi</i>		<i>Tam Destek Alıyorum</i>		<i>Yeterince Destek Alıyorum</i>		<i>Yeterince Destek Alamıyorum</i>		<i>Hiç Destek Alamıyorum</i>			
		<i>f</i>	<i>%</i>	<i>f</i>	<i>%</i>	<i>f</i>	<i>%</i>	<i>f</i>	<i>%</i>		
Eşim		11	66,1	41	24,4	9	5,4	7	4,2		
Kendi Annem		64	38,1	54	32,1	25	14,9	25	14,9		
Eşimin Annesi		53	31,5	49	29,2	32	19,0	34	20,2		

EK. 2. Katılımcılar İçin Bilgilendirilmiş Gönüllü Olur Formu

KATILIMCILAR İÇİN BİLGİLENDİRİLMİŞ GÖNÜLLÜ OLUR FORMU

Sizi, **Gazi Üniversitesi Etik Komisyonu**’ndan 15.01.2020 tarih / E.7204 sayı ile izin alınan* ve Prof. Dr. Ayşe Belgin AKSOY ve Esra ULAŞ tarafından yürütülen “Anne Babaların Bebeklerine Bağlanmaları ile Sosyal Destek Algılarının İncelenmesi” başlıklı araştırmaya davet ediyoruz. Bu çalışmaya katılmak tamamen gönüllülük esasına dayanmaktadır. Çalışmaya katılmama veya katıldıktan sonra herhangi bir anda çalışmadan çıkma hakkına sahipsiniz. Bu çalışmaya katılmanız için sizden herhangi bir ücret istenmeyecektir. Çalışmaya katıldığınız için size bir ödeme yapılmayacaktır. Çalışmadan elde edilecek bilgiler tamamen araştırma amacı ile kullanılacak olup kişisel bilgileriniz gizli tutulacaktır.

Araştırmanın Amacı	6-12 aylık bebeği olan anne babaların bebekleriyle olan bağlanma düzeyleri ile algıladıkları sosyal destek düzeyleri arasında ilişki olup olmadığını ve bu ilişkiyi etkileyebileceği düşünülen değişkenleri ortaya koymaktır.
Araştırmanın Yöntemi	Araştırmada korelasyonel araştırma modeli tercih edilmiştir. Araştırmanın çalışma grubunu seçkisiz olmayan örnekleme yöntemlerinden uygun örnekleme ile seçilmiş, Ankara ilinde ikamet eden 6-12 aylık bebeğe sahip anne babalar oluşturmaktadır. Veri toplama araçlarının anne babalarla yüzyüze yapılacak görüşmeler esnasında araştırmacı tarafından doldurulması sağlanacaktır. Veri toplamada anne babalara kişisel bilgilerini elde etmek amacıyla “Demografik Bilgi Formu” ve sosyal destek algılarını ölçmek amacıyla “Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği” uygulanacaktır. Bebekle olan bağlanma düzeylerini ölçmek amacıyla annelere “Maternal Bağlanma Ölçeği”, babalara “Baba Bebek Bağlanma Ölçeği” uygulanması planlanmaktadır. Elde edilen tüm veriler SPSS istatistik programı ile ortaya konulacaktır.

Araştırmanın Öngörülen Süresi (Başlama ve Bitiş Tarihi)	15/ 01/ 2019 - 26/ 06/2020	
Araştırmaya Katılması Beklenen Katılımcı/Gönüllü Sayısı	150 anne, 150 baba	
Araştırmanın Yapılacağı Yerler	Ankara ili	
Görüntü ve/veya ses kaydı alınacak mı?	Evet ☐	Hayır ☒

KATILIMCI BEYANI

Yukarıda amacı ve içeriği belirtilen bu araştırma ile ilgili bilgiler tarafıma aktarıldı. Bu bilgilerden sonra araştırmaya katılımcı olarak davet edildim. Bu çalışmaya katılmayı kabul ettiğim takdirde gerek araştırma yürütülürken gerekse yayımlandığında kimliğimin gizli tutulacağı konusunda güvence aldım. Bana ait verilerin kullanımına izin veriyorum. Araştırma sonuçlarının eğitim ve bilimsel amaçlarla kullanımı sırasında kişisel bilgilerimin dikkatle korunacağı konusunda bana yeterli güven verildi. Araştırmanın yürütülmesi sırasında herhangi bir sebep göstermeden çekilebilirim. Araştırma için yapılacak harcamalarla ilgili herhangi bir parasal sorumluluk altına girmiyorum. Bana herhangi bir ödeme yapılamayacaktır. Araştırma ile ilgili bana yapılan tüm açıklamaları ayrıntılarıyla anlamış bulunmaktayım. Bu çalışmaya hiçbir baskı altında kalmadan kendi bireysel onayım ile katılıyorum. İmzalı bu form kağıdının bir kopyası bana verilecektir.

Araştırma yürütücüsü

Adı ve Soyadı		Tarih ve İmza
Adres ve telefonu		

Katılımcı

Adı ve Soyadı		Tarih ve İmza
Adres ve telefonu		

EK 3. Demografik Bilgi Formu

Değerli Anne Babalar,

Bu araştırmada anne babaların bebekleriyle olan bağlanmaları ile algılanan sosyal destek ilişkisini incelemek amaçlanmaktadır. Bu amaç doğrultusunda soruları içtenlikle ve objektif duygularla yanıtlamanız araştırma sonuçlarını olumlu yönde etkileyecektir. Tüm soruları yanıtlamanız önem taşımaktadır. Katkılarınızdan dolayı teşekkürler.

Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Öğretmeni Esra ULAŞ

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Ayşe Belgin AKSOY

Gazi Üniversitesi, Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Bölümü

Bebeğin: () Annesiyim () Babasıyım

BEBEĞE AİT BİLGİLER

Bebeğinizin doğum tarihini yazınız (gün/ay/yıl)

Bebeğinizin cinsiyeti nedir? () Kız () Erkek

Doğum şekli: () Vajinal () Sezaryen

Bebeğiniz gebeliğinizin kaçınıcı haftasında doğdu?

() 36 hafta ve altında () 37-39 hafta () 40 hafta ve üzerinde

Bebeğinizin doğum sırası nedir?

() İlk Çocuk () Ortanca () Son Çocuk

Bebeğinizin kardeş sayısı (kendisi dışında) nedir?

() 1 () 2 () 3 () 4 ve üstü () Yok

Doğum sonrasında bebekte bir sağlık sorunu yaşandı mı ?

() Evet (ise lütfen sorunu belirtiniz.....)

() Hayır

Bebeğinizin beslenme şekli nedir?

() Anne sütü () Hazır mama/ Ek gıdalar () Anne sütü ve ek gıdalar

ANNE VE BABAYA AİT BİLGİLER

Yaşınız?

Öğrenim durumunuz nedir?

() İlköğretim () Lise () Üniversite ve üzeri

Çalışma durumunuz nedir?

() Çalışıyor (ise lütfen bebeğiniz kaç aylıkken işe başladığınızı belirtiniz.....)

() Çalışmıyor

Günlük çalışma süreniz nedir?

() 7 saatin altında () 8 saat () 9 saatin üstünde

Kaç yaşındayken evlendiniz?

Gebeliğin planlanma durumu nedir? () Planlı () Plansız

Doğum öncesi hazırlık sürecini eşinizle birlikte mi geçirdiniz ?

() Evet () Hayır

Yanıtınız “Evet” ise eşinizle birlikte hangi hazırlık aşamalarında ne kadar bulunduğunuzu lütfen işaretleyiniz.

	Hiçbir zaman	Nadiren	Ara sıra	Sık sık	Her zaman
Kontrollere birlikte gitme	()	()	()	()	()
Bebek odasını hazırlama ve mobilya seçimi	()	()	()	()	()
Doğum sonrası bakıma yönelik eğitim/ bilgi alma	()	()	()	()	()

Diğer

(belirtiniz).....

Doğum sonrasında annede bir sağlık sorunu yaşandı mı ?

() Evet (ise lütfen sorunu belirtiniz.....)

() Hayır

Bebeğinizle bir günde yalnızca sizinle birebir geçirdiğiniz sürede aşağıdaki aktiviteleri yapma sıklığınızı lütfen işaretleyiniz.

	Hiçbir zaman	Nadiren	Ara sıra	Sık sık	Her zaman
Oyun- Eğlence	()	()	()	()	()
Konuşma-sohbet	()	()	()	()	()
Beslenme	()	()	()	()	()
Bebeği uyutma	()	()	()	()	()
Bakım(alt değiştirme, banyo yaptırma vb.)	()	()	()	()	()

Diğer (Belirtiniz)

DOĞUM SONRASI DÖNEMDE SOSYAL DESTEK ALMA DURUMUNA AİT BİLGİLER

Doğumdan hemen sonraki süreçte bebeğinizin bakımı için size ve eşinize yardımcı olan kimse oldu mu?

() Evet () Hayır

Bebeğinizin bakımıyla ilgili kimlerden ne kadar destek aldığınızı lütfen işaretleyiniz

	Tam destek alıyorum	Yeterince destek alıyorum	Yeterince destek alamıyorum	Hiç destek almıyorum
Eşim	()	()	()	()
Kendi annem/ailem	()	()	()	()
Eşimin annesi/ailem	()	()	()	()

Diğer (belirtiniz).....

EK 4. Maternal Bağlanma leği (MB) Kullanım İzni

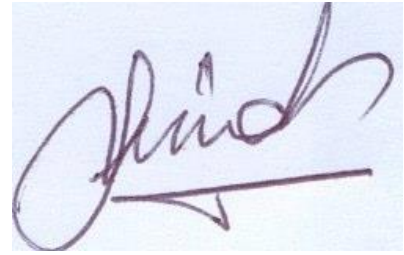
Sayın araştırmacı;

Sevgiyi gösteren maternal duygu ve davranışları ölçen MAI kişinin kendisinin uyguladığı bir ölçek olduğu için, **okuma- yazma bilen ve okuduğunu anlayabilen** kadınlarla uygulanabilen bir ölçektir. Her bir madde “her zaman” ile “hiçbir zaman” arasında değişen, 4’l likert tipi 26 maddelik bir ölçektir. Her madde doğrudan ifadeleri içermektedir ve Her Zaman (a)= 4 puan, Sık Sık (b)=3 puan, Bazen(c)=2 puan ve Hiçbir Zaman (d)=1 puan olarak hesaplanır. Bütün maddelerin toplamından genel bir puan elde edilmektedir. Yüksek puan maternal bağlanmanın yüksek olduğunu göstermektedir. Ölçekten elde edilecek en düşük puan 26, en yüksek puan 104 arasında değişmektedir. Ölçeğin kesme puanı bulunmamaktadır.

Maternal Bağlanma leği **en az postpartum bir aylık bebeği** olan annelere uygulanır. Gebelere ve postpartum bir aydan önce uygulanmaz. Lütfen alışmanızda belirtilen koşullara dikkat ederek uygulayınız.

Çalışmanızda başarılar dilerim.

Prof. Dr. Oya Kavlak



EK 5. Baba Bebek Bağlanma Ölçeği Kullanım İzni

Gelen Kutusu



Esra ULAŞ 03.07.2019

Alıcılar: duygugulec50 ✓



Duygu hocam iyi çalışmalar,
Gazi üniversitesinde yapmış olduğum yüksek lisans programında tez çalışmamı Prof. Dr. Ayşe Belgin AKSOY danışmanlığında yürütmekteyim. Arastırmamda anne babaların bebekleriyle olan bağlanmaları ile sosyal destek algı düzeyleri ilişkine bakmayı amaçladık. Maternal bağlanma ölçeğini oya hocamdan temin ettim. Sizden ricam benimle baba bebek bağlanma ölçeğinizi paylaşır misiniz. Şimdiden emeğinize sağlık diyor, teşekkür ediyorum.



Duygu GÜLEÇ ŞATIR 04.07.2019

Alıcılar: ben ✓



Merhaba Esra,
Ölçeği kullanmanızdan memnuniyet duyarım. Ölçeği ve ilgili yayınları ekte gönderiyorum. Kaynakçada atıf göstermeni rica ediyorum.
Çalışmanızda kolaylıklar dilerim

Dr. Öğr. Üyesi Duygu GÜLEÇ ŞATIR

*Ege Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi
Bornova/İZMİR*

Tel: 0232 311 56 14

Gönderen: Esra ULAŞ <eesra.krtks@gmail.com>

Gönderildi: 3 Temmuz 2019 Çarşamba 21:50

Kime: duygugulec50@hotmail.com

Konu: Paternal Bağlanma Ölçeği

[Alıntılanan metni göster](#)

EK 6. Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği (ÇBASDÖ) Kullanım İzni



esra karatokuş 01.07.2019

Alicılar: haluk.arkar ✓



Değerli hocam iyi çalışmalar.

Gazi üniversitesinde Yüksek Lisans öğrencisi olarak Prof. Dr. Ayşe Belgin AKSOY danışmanlığında tezimi yürütüyorum. ÇOK BOYUTLU ALGILANAN SOSYAL DESTEK ÖLÇEĞİ ni çalışmamızda kullanmayı planladık.

Çalışmamın amacı: 6-12 aylık bebeği olan anne babaların bebekleriyle olan bağlanmaları ile algıladıkları sosyal destek ilişkisi

Bu çalışmada hem anne hem babaların bebekleriyle olan (MATERNAL-PATERNAL) bağlanmalarına bakarken aynı zamanda sosyal destek algılarına da bakmak istiyoruz.

Ölçeğinizi benimle paylaşmanızı talep ediyorum.
Şimdiden emeğinize sağlık diyor, iyi çalışmalar diliyorum.



haluk arkar 02.07.2019

Alicılar: ben ✓



Sayın Esra Karatokuş,
Çokboyutlu Algılanan Sosyal Destek ölçeğini çalışmanızda kullanabilirsiniz.
Ölçeği ve puanlamasını aşağıdaki kaynakta bulabilirsiniz. Başarılar dilerim.
Prof. Dr. Haluk Arkar
Eker, D., H. Arkar ve H. Yıldız, "Çok boyutlu algılanan sosyal destek ölçeğinin gözden geçirilmiş formunun faktör yapısı, geçerlik ve güvenilirliği", Türk Psikiyatri Dergisi, 12, 17-25 (2001).

----- Orijinal Mesaj -----

Kimden: "esra karatokuş" <eesra.krtks@gmail.com>

Kime: "haluk arkar" <haluk.arkar@ege.edu.tr>

Gönderilenler: 1 Temmuz Pazartesi 2019 14:44:07

Konu: ÇOK BOYUTLU ALGILANAN SOSYAL DESTEK ÖLÇEĞİ

[Alıntılanan metni göster](#)

EGE ÜNİVERSİTESİ

Bu elektronik posta ve onunla iletilen bütün dosyalar sadece göndericisi tarafından alması amaçlanan yetkili gerçek ya da tüzel kişinin kullanımı içindir. Eğer söz konusu yetkili alıcı değilseniz bu elektronik postanın içeriğini saklamaz, kopyalamaz, yayınlamaz ve kullanamazsınız. Lütfen kişisel verileri koruyun.

EK 7. Dağılımların Normallik Analizine İlişkin Sonuçlar

KORELASYON ANALİZİNE YÖNELİK BULGULAR

Anne-ÇBASDÖ

	Tests of Normality					
	Kolmogorov-Smirnov ^a			Shapiro-Wilk		
	Statistic	df	Sig.	Statistic	df	Sig.
A_CSDÖ Toplam	,081	167	,009	,972	167	,002
A_CSDÖ Aile	,178	167	,000	,831	167	,000
A_CSDÖ Arkadas	,121	167	,000	,928	167	,000
A_CSDÖ Özel	,110	167	,000	,927	167	,000

Baba-ÇBASDÖ

	Tests of Normality					
	Kolmogorov-Smirnov ^a			Shapiro-Wilk		
	Statistic	df	Sig.	Statistic	df	Sig.
B_CSDÖ Toplam	,045	168	,200*	,981	168	,022
B_CSDÖ aile	,186	168	,000	,837	168	,000
B_CSDÖ arkadas	,097	168	,001	,941	168	,000
B_CSDÖ özel	,079	168	,013	,947	168	,000

Anne Bebek-Baba Bebek Bağlanma

	Tests of Normality					
	Kolmogorov-Smirnov ^a			Shapiro-Wilk		
	Statistic	df	Sig.	Statistic	df	Sig.
Maternal Toplam	,236	162	,000	,717	162	,000
bababebektotlam	,122	162	,000	,917	162	,000
Sabirvehosgörü	,125	162	,000	,874	162	,000
Etkilesimdezevk	,071	162	,043	,961	162	,000
sevgivegrur	,186	162	,000	,928	162	,000

ANNE BEBEK BAĞLANMA İLE İLGİLİ FARK ANALİZLERİNE YÖNELİK BULGULAR

Anne Yaş

	anneyasne w	Tests of Normality					
		Kolmogorov-Smirnov ^a			Shapiro-Wilk		
		Statistic	df	Sig.	Statistic	df	Sig.
Maternal Toplam	18-26 yaş	,255	49	,000	,680	49	,000
	27-35	,227	104	,000	,735	104	,000
	36 ve üstü	,221	15	,046	,843	15	,014

Anne Öğrenim Düzeyi

	anneöğrenim	Tests of Normality					
		Kolmogorov-Smirnov ^a			Shapiro-Wilk		
		Statistic	df	Sig.	Statistic	df	Sig.
Maternal_Toplam	İlköğretim	,227	48	,000	,859	48	,000

Lise	,225	55	,000	,744	55	,000
Üniversite ve üzeri	,260	65	,000	,606	65	,000

Bebeğin Cinsiyeti

Tests of Normality							
		Kolmogorov-Smirnov ^a			Shapiro-Wilk		
	Bebcinsiyet	Statistic	df	Sig.	Statistic	df	Sig.
Maternal_Toplam	Kız	,225	92	,000	,744	92	,000
	Erkek	,253	76	,000	,692	76	,000

Bebeğin Doğum Sırası

Tests of Normality							
		Kolmogorov-Smirnov ^a			Shapiro-Wilk		
	doğ.sıra	Statistic	df	Sig.	Statistic	df	Sig.
Maternal_Toplam	İlk çocuk	,281	79	,000	,590	79	,000
	Ortanca Çocuk	,165	24	,088	,904	24	,026
	Son çocuk	,273	65	,000	,744	65	,000

Gebelik Planı

Tests of Normality							
		Kolmogorov-Smirnov ^a			Shapiro-Wilk		
	Gebelikplanı	Statistic	df	Sig.	Statistic	df	Sig.
Maternal_Toplam	Planlı	,226	117	,000	,737	117	,000
	Plansız	,239	51	,000	,730	51	,000

BABA BEBEK BAĞLANMA İLE İLGİLİ FARK ANALİZLERİNE YÖNELİK BULGULAR

Baba Yaş

Tests of Normality							
		Kolmogorov-Smirnov ^a			Shapiro-Wilk		
	babayasnew	Statistic	df	Sig.	Statistic	df	Sig.
bababebektotlam	18-26 yaş	,215	23	,007	,804	23	,000
	27-35	,139	96	,000	,907	96	,000
	36 ve üstü	,074	43	,200*	,973	43	,389
Sabırvahosgörü	18-26 yaş	,184	23	,042	,801	23	,000
	27-35	,138	96	,000	,897	96	,000
	36 ve üstü	,125	43	,091	,903	43	,002
Etkilesimdezevk	18-26 yaş	,150	23	,192	,879	23	,009
	27-35	,082	96	,114	,941	96	,000
	36 ve üstü	,095	43	,200*	,982	43	,730
sevgivegrur	18-26 yaş	,230	23	,003	,891	23	,016
	27-35	,203	96	,000	,920	96	,000
	36 ve üstü	,118	43	,149	,941	43	,028

Baba Öğrenim Düzeyi

Tests of Normality							
		Kolmogorov-Smirnov ^a			Shapiro-Wilk		
		Statistic	df	Sig.	Statistic	df	Sig.
bababebektoplamlar	babaöğrenim						
	İlköğretim	,135	26	,200*	,903	26	,018
	Lise	,092	60	,200*	,919	60	,001
Sabırvahosgörü	Üniversite ve üzeri	,104	76	,040	,947	76	,003
	İlköğretim	,215	26	,003	,835	26	,001
	Lise	,181	60	,000	,818	60	,000
Etkilesimdezevk	Üniversite ve üzeri	,108	76	,028	,943	76	,002
	İlköğretim	,126	26	,200*	,965	26	,507
	Lise	,107	60	,006	,942	60	,007
sevgivegrur	Üniversite ve üzeri	,084	76	,200*	,960	76	,018
	İlköğretim	,154	26	,117	,943	26	,156
	Lise	,143	60	,004	,926	60	,001
	Üniversite ve üzeri	,265	76	,000	,876	76	,000

Bebeğin Cinsiyeti

Tests of Normality							
		Kolmogorov-Smirnov ^a			Shapiro-Wilk		
		Statistic	df	Sig.	Statistic	df	Sig.
bababebektoplamlar	Bebcinsiyet						
	Kız	,136	88	,000	,880	88	,000
Sabırvahosgörü	Erkek	,115	74	,017	,950	74	,005
	Kız	,112	88	,008	,867	88	,000
Etkilesimdezevk	Erkek	,162	74	,000	,873	74	,000
	Kız	,095	88	,049	,937	88	,000
sevgivegrur	Erkek	,089	74	,200*	,973	74	,107
	Kız	,212	88	,000	,912	88	,000
	Erkek	,155	74	,000	,925	74	,000

Bebeğin Doğum Sırası

Tests of Normality							
		Kolmogorov-Smirnov ^a			Shapiro-Wilk		
		Statistic	df	Sig.	Statistic	df	Sig.
bababebektoplamlar	doğ.sıra						
	İlk çocuk	,132	78	,002	,821	78	,000
	Ortanca Çocuk	,114	24	,200*	,972	24	,726
Sabırvahosgörü	Son çocuk	,097	60	,200*	,956	60	,031
	İlk çocuk	,146	78	,000	,813	78	,000
	Ortanca Çocuk	,116	24	,200*	,965	24	,547
Etkilesimdezevk	Son çocuk	,137	60	,007	,842	60	,000
	İlk çocuk	,096	78	,071	,934	78	,001
	Ortanca Çocuk	,176	24	,054	,947	24	,233
sevgivegrur	Son çocuk	,079	60	,200*	,978	60	,335
	İlk çocuk	,237	78	,000	,892	78	,000
	Ortanca Çocuk	,166	24	,086	,938	24	,150
	Son çocuk	,124	60	,023	,938	60	,004

Gebelik Planı

		Tests of Normality					
		Kolmogorov-Smirnov ^a			Shapiro-Wilk		
	Gebelikplanı	Statistic	df	Sig.	Statistic	df	Sig.
bababebektoplamları	Planlı	,079	114	,078	,911	114	,000
	Plansız	,199	48	,000	,922	48	,004
Sabırvchosgörü	Planlı	,138	114	,000	,859	114	,000
	Plansız	,160	48	,003	,895	48	,000
Etkilesimdezevk	Planlı	,112	114	,001	,950	114	,000
	Plansız	,140	48	,020	,946	48	,028
sevgivegrur	Planlı	,214	114	,000	,907	114	,000
	Plansız	,134	48	,031	,962	48	,124

ANNELERDE ALGILANAN SOSYAL DESTEK FARK ANALİZLERİNE YÖNELİK BULGULAR

Anne Yaş

		Tests of Normality					
		Kolmogorov-Smirnov ^a			Shapiro-Wilk		
	anneyasnew	Statistic	df	Sig.	Statistic	df	Sig.
A_CSDÖ_Toplamları	18-26 yaş	,085	49	,200*	,972	49	,298
	27-35	,085	103	,006	,970	103	,018
	36 ve üstü	,180	15	,200*	,944	15	,439
A_CSDÖ_Aile	18-26 yaş	,192	49	,000	,854	49	,000
	27-35	,188	103	,000	,829	103	,000
	36 ve üstü	,235	15	,026	,855	15	,020
A_CSDÖ_Arkadas	18-26 yaş	,108	49	,200*	,941	49	,016
	27-35	,128	103	,000	,920	103	,000
	36 ve üstü	,162	15	,200*	,911	15	,139
A_CSDÖ_Özel	18-26 yaş	,116	49	,097	,916	49	,002
	27-35	,109	103	,004	,930	103	,000
	36 ve üstü	,169	15	,200*	,870	15	,034

Anne Öğrenim Düzeyi

		Tests of Normality					
		Kolmogorov-Smirnov ^a			Shapiro-Wilk		
	anneöğrenim	Statistic	df	Sig.	Statistic	df	Sig.
A_CSDÖ_Toplamları	İlköğretim	,098	47	,200*	,961	47	,116
	Lise	,095	55	,200*	,983	55	,644
	Üniversite ve üzeri	,079	65	,200*	,969	65	,100
A_CSDÖ_Aile	İlköğretim	,207	47	,000	,796	47	,000
	Lise	,131	55	,020	,931	55	,004
	Üniversite ve üzeri	,213	65	,000	,767	65	,000
A_CSDÖ_Arkadas	İlköğretim	,146	47	,013	,916	47	,002
	Lise	,096	55	,200*	,946	55	,016
	Üniversite ve üzeri	,134	65	,005	,916	65	,000
A_CSDÖ_Özel	İlköğretim	,183	47	,000	,855	47	,000
	Lise	,109	55	,156	,959	55	,058
	Üniversite ve üzeri	,134	65	,005	,917	65	,000

Bebeğin Cinsiyeti

Tests of Normality							
	Bebcinsiyet	Kolmogorov-Smirnov ^a			Shapiro-Wilk		
		Statistic	df	Sig.	Statistic	df	Sig.
A_CSDÖ_Toplam	Kız	,083	91	,162	,974	91	,065
	Erkek	,114	76	,015	,956	76	,010
A_CSDÖ_Aile	Kız	,195	91	,000	,804	91	,000
	Erkek	,165	76	,000	,858	76	,000
A_CSDÖ_Arkadas	Kız	,143	91	,000	,940	91	,000
	Erkek	,131	76	,002	,907	76	,000
A_CSDÖ_Özel	Kız	,101	91	,024	,927	91	,000
	Erkek	,135	76	,001	,922	76	,000

Bebeğin doğum sırası

Tests of Normality							
	doğ.sıra	Kolmogorov-Smirnov ^a			Shapiro-Wilk		
		Statistic	df	Sig.	Statistic	df	Sig.
A_CSDÖ_Toplam	İlk çocuk	,069	79	,200*	,986	79	,537
	Ortanca Çocuk	,139	23	,200*	,974	23	,773
	Son çocuk	,098	65	,198	,957	65	,023
A_CSDÖ_Aile	İlk çocuk	,175	79	,000	,825	79	,000
	Ortanca Çocuk	,202	23	,016	,840	23	,002
	Son çocuk	,165	65	,000	,854	65	,000
A_CSDÖ_Arkadas	İlk çocuk	,120	79	,007	,939	79	,001
	Ortanca Çocuk	,145	23	,200*	,921	23	,071
	Son çocuk	,140	65	,003	,913	65	,000
A_CSDÖ_Özel	İlk çocuk	,132	79	,002	,925	79	,000
	Ortanca Çocuk	,147	23	,200*	,889	23	,015
	Son çocuk	,150	65	,001	,924	65	,001

Gebelik Planı

Tests of Normality							
	Gebelikplanı	Kolmogorov-Smirnov ^a			Shapiro-Wilk		
		Statistic	df	Sig.	Statistic	df	Sig.
A_CSDÖ_Toplam	Planlı	,067	117	,200*	,982	117	,120
	Plansız	,112	50	,156	,960	50	,090
A_CSDÖ_Aile	Planlı	,167	117	,000	,849	117	,000
	Plansız	,173	50	,001	,845	50	,000
A_CSDÖ_Arkadas	Planlı	,110	117	,001	,943	117	,000
	Plansız	,136	50	,022	,905	50	,001
A_CSDÖ_Özel	Planlı	,117	117	,000	,923	117	,000
	Plansız	,118	50	,078	,931	50	,006

BABALARDA ALGILANAN SOSYAL DESTEK FARK ANALİZLERİNE YÖNELİK BULGULAR

Baba Yaş

Tests of Normality							
	babayasnew	Kolmogorov-Smirnov ^a			Shapiro-Wilk		
		Statistic	df	Sig.	Statistic	df	Sig.

B_CSDÖ_Toplam	18-26 yaş	,082	24	,200*	,985	24	,963
	27-35	,087	98	,067	,971	98	,029
	36 ve üstü	,086	46	,200*	,981	46	,627
B_CSDÖ_aile	18-26 yaş	,229	24	,002	,696	24	,000
	27-35	,195	98	,000	,822	98	,000
	36 ve üstü	,144	46	,017	,900	46	,001
B_CSDÖ_arkadas	18-26 yaş	,117	24	,200*	,946	24	,226
	27-35	,127	98	,001	,911	98	,000
	36 ve üstü	,112	46	,189	,975	46	,433
B_CSDÖ_özel	18-26 yaş	,149	24	,183	,898	24	,020
	27-35	,081	98	,117	,951	98	,001
	36 ve üstü	,089	46	,200*	,950	46	,045

Baba Öğrenim Düzeyi

Tests of Normality							
	babaöğrenim	Kolmogorov-Smirnov ^a			Shapiro-Wilk		
		Statistic	df	Sig.	Statistic	df	Sig.
B_CSDÖ_Toplam	İlköğretim	,142	31	,110	,959	31	,280
	Lise	,068	61	,200*	,961	61	,047
	Üniversite ve üzeri	,081	76	,200*	,972	76	,096
B_CSDÖ_aile	İlköğretim	,202	31	,002	,843	31	,000
	Lise	,199	61	,000	,811	61	,000
	Üniversite ve üzeri	,174	76	,000	,853	76	,000
B_CSDÖ_arkadas	İlköğretim	,092	31	,200*	,986	31	,944
	Lise	,113	61	,049	,928	61	,002
	Üniversite ve üzeri	,144	76	,000	,918	76	,000
B_CSDÖ_özel	İlköğretim	,081	31	,200*	,963	31	,344
	Lise	,093	61	,200*	,937	61	,004
	Üniversite ve üzeri	,104	76	,041	,931	76	,000

Bebeğin Cinsiyeti

Tests of Normality							
	Bebcinsiyet	Kolmogorov-Smirnov ^a			Shapiro-Wilk		
		Statistic	df	Sig.	Statistic	df	Sig.
B_CSDÖ_Toplam	Kız	,055	92	,200*	,976	92	,091
	Erkek	,068	76	,200*	,982	76	,360
B_CSDÖ_aile	Kız	,202	92	,000	,803	92	,000
	Erkek	,167	76	,000	,866	76	,000
B_CSDÖ_arkadas	Kız	,095	92	,041	,941	92	,000
	Erkek	,119	76	,010	,939	76	,001
B_CSDÖ_özel	Kız	,095	92	,041	,944	92	,001
	Erkek	,095	76	,086	,947	76	,003

Bebeğin Doğum Sırası

Tests of Normality							
	doğ.sıra	Kolmogorov-Smirnov ^a			Shapiro-Wilk		
		Statistic	df	Sig.	Statistic	df	Sig.
B_CSDÖ_Toplam	İlk çocuk	,090	79	,174	,973	79	,097
	Ortanca Çocuk	,113	24	,200*	,968	24	,618
	Son çocuk	,053	65	,200*	,980	65	,385
B_CSDÖ_aile	İlk çocuk	,216	79	,000	,784	79	,000

B_CSDÖ_arkadas	Ortanca Çocuk	,207	24	,009	,847	24	,002
	Son çocuk	,152	65	,001	,894	65	,000
	İlk çocuk	,156	79	,000	,912	79	,000
	Ortanca Çocuk	,112	24	,200*	,953	24	,310
	Son çocuk	,080	65	,200*	,952	65	,013
B_CSDÖ_özel	İlk çocuk	,096	79	,067	,933	79	,000
	Ortanca Çocuk	,207	24	,009	,922	24	,066
	Son çocuk	,097	65	,200*	,947	65	,008

Gebelik Planı

Tests of Normality							
	Gebelikplanı	Kolmogorov-Smirnov ^a			Shapiro-Wilk		
		Statistic	df	Sig.	Statistic	df	Sig.
B_CSDÖ_Toplam	Planlı	,051	117	,200*	,980	117	,075
	Plansız	,090	51	,200*	,979	51	,510
B_CSDÖ_aile	Planlı	,196	117	,000	,811	117	,000
	Plansız	,180	51	,000	,871	51	,000
B_CSDÖ_arkadas	Planlı	,102	117	,004	,940	117	,000
	Plansız	,117	51	,078	,943	51	,016
B_CSDÖ_özel	Planlı	,090	117	,020	,935	117	,000
	Plansız	,105	51	,200*	,959	51	,076

EK 8. Gazi Üniversitesi Etik Komisyonu Araştırma İzni

Evrak Tarih ve Sayısı: 15.01.2020-E.7204



T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
Ölçme Değerlendirme Etik Alt Çalışma Grubu



Sayı : 91610558-302.08.01-
Konu : Bilimsel ve Eğitim Amaçlı

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

İlgi : 21.10.2019 tarih ve E.131002

İlgi yazınız ile göndermiş olduğunuz, Enstitünüz Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Anabilim Dalı **Yüksek Lisans Öğrencisi Esra ULAŞ'ın, Prof.Dr. Ayşe Belgin AKSOY'un** danışmanlığında yürüttüğü **"Anne Babaların Bebeklerine Bağlanmaları ile Sosyal Destek Algılarının İncelenmesi"** adlı tez çalışması ile ilgili konu Kurulumuzun **05.12.2019** tarih ve **12** sayılı toplantısında görüşülmüş olup,

İlgilinin çalışmasının, yapılması planlanan yerlerden izin alınması koşuluyla yapılmasında etik açıdan bir sakınca bulunmadığına oybirliği ile karar verilmiş ve karara ilişkin imza listesi ekte gönderilmiştir.

Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

e-imzalıdır
Prof. Dr. Mehtap ÇAKAN
Kurul Başkanı

Araştırma Kod No: 2020-35

Ek: 1 Liste



Ankara
Tel:0 (312) 202 20 57 - 0 (312) 2... Faks:0 (312) 202 38 76
İnternet Adresi :<http://etikkomisyon.gazi.edu.tr/>

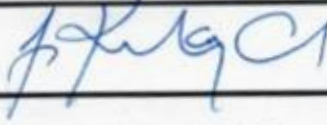
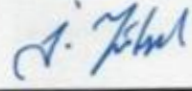
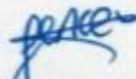
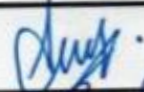
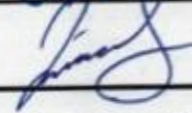
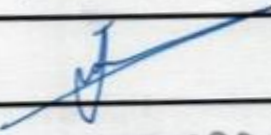
Bilgi için :Burak Çitrak
Birim Evrak Sorumlusu

Bu belge 5070 sayılı Elektronik İmza Kanununun 5. Maddesi gereğince güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

GAZİ ÜNİVERSİTESİ
ÖLÇME DEĞERLENDİRME ETİK ALT ÇALIŞMA GRUBU
KATILIM LİSTESİ

TOPLANTI TARİHİ : 05/12/2019

TOPLANTI SAYISI : 12

ADI-SOYADI	İMZA
Prof. Dr. Mehtap ÇAKAN Başkan	
Doç.Dr.İsmail KARAKAYA Başkan Yrd.	
Prof.Dr.Galip YÜKSEL	KATILAMADI
Prof.Dr.İsmet YÜKSEL	
Prof.Dr.Seçil ÖZKAN	KATILAMADI
Prof.Dr.Cevriye TEMEL GENCER	
Prof.Dr. C. Haluk BODUR	
Prof.Dr.İbrahim DOĞAN	KATILAMADI
Prof.Dr.Aymelek GÖNENÇ	
Doç.Dr.Zehra GÖÇMEN BAYKARA	
Doç.Dr.Nihan KAFA	KATILAMADI
Doç.Dr.İlyas OKUR	
Doç.Dr.Necdet KARASU	KATILAMADI



GAZİLİ OLMAK AYRICALIKTIR..